

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

Περίοδος Β',

Τεύχος 184, Παρασκευή 14 Αυγούστου

Δρχ. 30

Η «άλλη» ανάπτυξη

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΟ
ΣΥΝΟΜΟΛΟΓΗΤΗ Κ. Γ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

- *Αν εκτιμάτε ότι πολύωρες διαδρομές στο «σχολικό» είναι δυσβάστακτες για ένα παιδί 3½ - 5½ χρονών.*
- *Αν θέλετε το σχολείο του παιδιού σας κοντά στο σπίτι σας και στο γενικότερο χώρο ζωής του,*
- *Αν θέλετε ένα νηπιαγωγείο που να συνδυάζει παιχνίδι και μάθηση σε ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για το παιδί,*

**τότε
μπορεί να σας ενδιαφέρει να γνωριστούμε**

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί το Νηπιαγωγείο «ΤΟ ΑΣΤΕΡΑΚΙ».
- Μία μικρή όαση μέσα στο τσιμέντο
- Πρόγραμμα μελετημένο - Διδασκαλία και επίβλεψη από έμπειρο προσωπικό
- Έλστε να γνωριστούμε και να συζητήσουμε για το παιδί σας.

Γκόλφω Τζελετοπούλου - Εύθυμιου
Βαλσαμῶνος 4 καὶ Ἀσκληπιοῦ
Τηλ. 64.47.830 - 36.35.419

ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΓΓΡΑΦΕΣ: 1 - 10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Περίοδος Β'
Τεύχος 184
Χρόνος 8ος

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ. 732.713 - 732.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΗΝΩΡ: Φωτιές και εκλογές...	4
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ:	5
ΑΝΤΙ - ΘΕΣΕΙΣ:	6
Γ. ΚΑΛΑΪΤΖΗ: <i>Slow - Motion</i>	8
Ν. ΖΑΛΑΩΡΑ: Η έλλειψη θεσμικών μέτρων για την προστασία των δασών.....	9
Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ: Όπου υπάρχει καπνός κρύβονται και ορισμένα πράγματα.....	10
Γ. ΤΣΑΛΑΚΟΥ: Κυπριακό - ένα «δέ- μα» από την Άγκυρα στο τραπέζι των διακοινοτικών.....	12
Γ. ΤΣΑΛΑΚΟΥ: Συνέντευξη με τον Ελληνοκύπριο διαπραγματευτή κ. Γ. Ιωαννίδη.....	14
ΕΡΕΥΝΑ: Η «άλλη» ανάπτυξη.....	17-35
— Λόγοι και αντίλογοι για μια «άλ- λη» ανάπτυξη.....	17
ΣΠ. ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ: Για μια απομυθοποίηση της οικονο- μικής ανάπτυξης.....	18
ΗΛ. ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΥ: Το Κράτος της Ανάπτυξης ή η ανά- πτυξη του Κράτους;.....	22
ΜΙΧ. ΜΟΔΙΝΟΥ: Για τον προγραμμα- τισμό του χώρου.....	25
— ΜΟΤΟΠΙΑ: Ένα όραμα του μέλ- λοντος.....	26
ΔΙΟΝ. ΛΙΑΡΟΥ: Η ψυχολογία των ανθρώπων σαν συντελεστής Ανάπτυξης (ή υπανά- πτυξης και δυσανάπτυξης).....	28
ΤΟΥΙΑΒΙ: Ο Παπαλάνγκι.....	31
ΣΤ. ΧΑΪΚΑΛΗ: Πόσο ουδέτερη, άχρωμη και άοσμη είναι η τεχνολογία;.....	33
Κ. ΝΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ: Η μόλυνση επέρ- χεται στην Καβάλα.....	36
Ν. ΜΑΡΤΙΝΟΥ: Οι θέσεις του ΚΚΕ για την ΕΟΚ.....	38
Γ. ΚΡΑΒΑΡΙΤΟΥ - ΜΑΝΙΤΑΚΗ: Ελληνικός Συνδικαλισμός.....	41
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	45
Κ. ΜΑΝΙΑΤΗ: Η έσχατη Κωμωδία... ..	46
Λ. ΚΟΥΡΕΤΖΗ: Το θέατρο· πολιτιστικό κύτταρο στην κοινότητα και το Δήμο.....	47
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	48
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ (Τ. Γκρίτση - Μιλ- λιέξ; Ε. Κακναβάτος).....	50
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	51

Το επόμενο τεύχος του ΑΝΤΙ, αρ.
185, είναι αφιερωμένο στο ΝΙΚΟ
ΠΟΥΛΑΝΤΖΑ και κυκλοφορεί στις

28 Αυγούστου.

BOMBA ΝΕΤΡΟΝΙΟΥ: ΣΤΟΧΟΣ Η ΕΥΡΩΠΗ

ΚΑΝΕΙΣ δεν μπορεί να κατηγορήσει τον κ. Ρήγκαν ότι δεν δείχνεται συνεπής προς τις προεκλογικές εξαγγελίες-του. Αυτή-του η συνέπεια όμως δεν μπορεί να αποτελεί παρά τη σοβαρότερη πηγή ανησυχιών για το μέλλον της ύφεσης, για την υπόθεση της ειρήνης σε όλο τον κόσμο.

Η ΑΠΟΦΑΣΗ-του για την εντατικοποίηση του πυρηνικού προγράμματος των ΗΠΑ και τη μαζική παραγωγή βομβών νετρονίου, αποτελεί ένα καίριο πλήγμα στις ελπίδες για την ενεργοποίηση και ουσιαστικοποίηση των συνομιλιών με σκοπό τη μείωση των εξοπλισμών και τη διασφάλιση της ύφεσης.

ΓΙΑΤΙ, με δεδομένη αυτή την απόφαση, και στην καλύτερη περίπτωση που θα υπήρχε ένας διάλογος που θα κατέληγε σε αποτελέσματα, η νέα «ισορροπία» δεν θα βρισκόταν στην «κατώτατη δυνατή βάση», αλλά στην ανώτατη. Αυτό σημαίνει πρακτικά ότι, αν τυχόν υπάρξει συμφωνία, αυτή η συμφωνία θα έχει επιτευχθεί στο χείλος του γκρεμού, όπου θα ακροβατούν μόνιμα πια οι δυο υπερδυνάμεις και μαζί-τους όλη η ανθρωπότητα. Δεν πρέπει πάντως κανείς να παραβλέψει, ότι η βόμβα νετρονίου έχει και μια ειδική παράμετρο, που αφορά με πιο συγκεκριμένο τρόπο την Ευρώπη — και φυσικά και την Ελλάδα —: ότι δηλαδή η βόμβα νετρονίου καθιστά δυσκολότερο έναν τακτικό πυρηνικό πόλεμο στην Ευρώπη, έτσι που να υπάρχει μια πιθανότητα να μη γενικευθεί προς την Αμερική. Πρόκειται για την πιο κυνική πράξη ηγεμονισμού των ΗΠΑ έναντι της Ευρώπης από τη σύμπληξη μεταπολεμικά του «Δυτικού μετώπου», πράξη ταυτόχρονα περιφρόνησης κάθε έννοιας ισοτιμίας των χωρών της Ευρώπης προς τις ΗΠΑ. Παρόμοια συμπεριφορά έχει να αντιμετωπίσει η Ευρώπη από την εποχή που το ρωμαϊκό ιμπέριουμ παρενέβαλλε τα δήθεν αυτόνομα - κράτη των υποτελών ανάμεσα στην Ιταλία και τους πολυποίκιλους εισβολείς στα όρια της αυτοκρατορίας.

Η ΕΥΡΩΠΗ βρίσκεται μπροστά σε μια πρόκληση πρωτοφανούς κυνικότητας, που πρέπει να βρει την αντάξια απάντησή-της, από κυβερνήσεις και λαούς. Δεν πρέπει με κανένα τρόπο να γίνει δεκτή η εγκατάσταση βομβών νετρονίου σε οποιοδήποτε σημείο-της. Και πρέπει να καταβληθούν οι πιο σύντομες προσπάθειες για εξαναγκασμό των ΗΠΑ σε μια ρεαλιστική πολιτική που θα κατατείνει σε μια μείζονα συνδιαλλαγή με τη Σοβιετική Ένωση στο θέμα των εξοπλισμών.

ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ να σημειώσουμε, πως οι πρώτες αντιδράσεις ορισμένων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων ήταν θετικές και ελπιδοφόρες και η πολιτική Ρήγκαν ενδέχεται να διευκολύνει τις προσπάθειες αυτονομίας της Ευρώπης, που ενισχύθηκαν και με τις πρόσφατες εξελίξεις στη Γαλλία.

ΣΥΝΤΟΜΑ, οι Έλληνες θα βρεθούν προ μιας σημαντικής εκλογικής μάχης. Ένα απ' τα στοιχεία που πρέπει να καθορίσουν τη λαϊκή επιλογή, πρέπει να είναι η στάση των κομμάτων στο κρίσιμο αυτό θέμα. Θά 'πρεπε άραγε να γίνουμε σαφέστεροι, υπενθυμίζοντας ότι η μόνη χώρα που συντάχθηκε με την ψυχροπολεμική απόφαση του Ρήγκαν είναι η Βρετανία της κ. Θάτσερ, του «αδελφού κόμματος» της «Νέας Δημοκρατίας»;

αντι

Οι φωτιές και οι εκλογές

ΟΙ ΤΡΟΜΕΡΕΣ πυρκαγιές της περασμένης εβδομάδας («πράσινο Ράιχσταγ», τις αποκάλεσε ο Μίμης Ραυτόπουλος στην «Αυγή»), δεν απανθράκωσαν μόνο την ήδη φτωχή και αποσαρκωμένη ελληνική χλωρίδα. Απανθράκωσαν και τα τελευταία κατάλοιπα «αξιοπιστίας» του κράτους της Δεξιάς — ενός κράτους που παρά τους μηχανισμούς και τις υπηρεσίες του καταστολής, αποδείχτηκε ανίκανο να προλάβει ή ν' ανακόψει το έγκλημα. Όσο για τα «αίτια των πυρκαγιών», οφείλονται, κατά σειρά, είτε σε αμέλεια (κυρίως βραχυκυκλώματα ...), είτε στη δράση κάποιων οικοπεδοφάγων, είτε — τελευταία και πλέον απίθανη περίπτωση — σε στοιχεία που απεργάζονται την αποσταθεροποίηση!

ΤΗ ΣΕΙΡΑ των εκδοχών αυτών, καθόρισε ο ίδιος ο πρωθυπουργός κ. Ράλλης, όταν αποφάσισε τρία εικοσιτετράωρα μετά τη φοβερή νύχτα της 4ης Αυγούστου, να «ενημερώσει» ορισμένους εκδότες αθηναϊκών εφημερίδων, πάνω στα «αίτια» και την έκταση της καταστροφής... Ο κ. Ράλλης είχε ήδη πεισθεί πως ούτε η δική-του εκδοχή («οι περισσότερες πυρκαγιές, στην Αττική, οφείλονται σε αναφλέξεις από καλώδια της ΔΕΗ» ...), ούτε η εκδοχή Αβέρωφ («οι φωτιές είναι έργο κάποιων αναρχικών - νιχιλιστών» ...), ούτε η άποψη του «παντογνώστη» υπουργού Γεωργίας, κ. Αθ. Κανελλόπουλου («θεωρώ απίθανο να είναι οι πυρκαγιές έργο εξτρεμιστών της άκρας Δεξιάς ή της άκρας Αριστεράς» ...), είχαν οποιαδήποτε απήχηση στο λαό που, με το αλάνθαστο αισθητήριο-του, είχε, από την πρώτη στιγμή, αποφανθεί πως, πίσω από την ανείπωτη αυτή καταστροφή του εθνικού-μας πλούτου, ελλόχευαν οι γνωστές δυνάμεις της εκτροπής, τα εκτοπλάσματα του χουντισμού. Έτσι, ο υπεύθυνος πρωθυπουργός, έκρινε πως καλό θα ήταν αν, κατά τη συνομιλία-του με τους εκδότες, παράθετε και τις τρεις εκδοχές, για να μην κατηγορηθεί από κανένα πως «χαρίζεται στους χουντικούς»...

Άλλο η πυρολογία και άλλο η «γραμμή»

Η ΟΠΟΙΑ «πυρολογία» του κ. Ράλλη, δεν εμπόδισε ωστόσο, τον άλλο πόλο εξουσίας, τον αντιπρόεδρο κ. Αβέρωφ, να σπεύσει να διοχετεύσει τη δική-του γραμμή στα σώματα ασφαλείας και τις διωκτικές αρχές. Η εντολή ήταν σαφής: Αναζητήσατε τους δράστες ανάμεσα στον κόσμο της Αριστεράς! Και επειδή, όπως σημειώνει ο Μάριος Πλωρίτης, στο «Βήμα», οι άνθρωποι και των δικών-μας υπηρεσιών ασφαλείας, «είναι μόνιμα τυφλοί από το δεξί-τους μάτι», ήταν φυσικό οι έρευνες να στραφούν αποκλειστικά προς τα αριστερά, για να βαλτώσουν από την πρώτη στιγμή. Όπως βάλτωσαν και σε μύριες άλλες υποθέσεις! Το αποτέλεσμα είναι γνωστό: Ένα ολόκληρο πλέγμα φανερών και μυστικών υπηρεσιών — Αστυνομία, Χωροφυλακή, ΚΥΠ, ΥΠΕΑ, κλπ — να μην μπορέσει ν' ανακαλύψει ούτε ένα δράστη, ούτε ένα, έστω, «οικοπεδοφάγο». Και χρειάστηκε η πρωτοβουλία απλών πολιτών, για να συλληφθεί ο Α. Τριβολίδης, ένας από τους χουντικούς συμμορίτες, οπαδός του Γλύξμπουργκ, προβοκάτορας στα γεγονότα του Πολυτεχνείου, θαυμαστής ίσως — γιατί όχι; — του ακραιφνούς κ. Αβέρωφ, που δίκαια κατηγορεί τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ Α. Παπανδρέου ότι «μισεί τη Δεξιά» — αυτή τη Δεξιά «που επανειλημμένα έσωσε τη Δημοκρατία στην Ελλάδα», όπως επί 4ης Αυγούστου ή 21ης Απριλίου... Αλλά το όλο θέμα των πυρκαγιών, γράφει εκτενέστερα, σε άλλες σελίδες του «ΑΝΤΙ», ο Ν. Γρηγορίου.

ΟΙ ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ όμως, είχαν, για την κυβέρνηση της Νέας

Δημοκρατίας, και ένα «καλό»: Ενίσχυσαν την επιχειρηματολογία του κ. Ράλλη, προς τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, για την επίσπευση του χρόνου των εκλογών. Αν επιμένετε, διαμηνύθηκε στον κ. Κ. Καραμανλή, στην ανελαστική εφαρμογή των συνταγματικών διατάξεων, αν επιμένετε οι εκλογές να διενεργηθούν το Δεκέμβριο, όπως ορίζει το 41 άρθρο του Συντάγματος, τότε η Νέα Δημοκρατία έχασε το παιχνίδι... Χειμώνας, συν οικονομικό αδιέξοδο, συν φωτιές, θα φέρουν την καταστροφή... Άλλωστε, με την πρότασή-μας αυτή, συμφωνεί (για άλλους λόγους φυσικά ...) και ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης, που ζητάει και αυτός, όπως και η κυβέρνηση, άμεση διάλυση της Βουλής και προκήρυξη εκλογών.

Εκλογές τον Οκτώβριο

ΥΠΟΤΙΘΕΤΑΙ πως, γύρω από το θέμα του χρόνου των εκλογών, ο ρυθμιστής του Πολιτεύματος δεν έχει ακόμη πάρει τις αποφάσεις-του... Αλλά οι περισσότεροι υπουργοί δεν έχουν τώρα καμιά αμφιβολία πως το «συνταγματικό έχει τακτοποιηθεί» και πως οι εκλογές θα γίνουν τον Οκτώβριο, με πιθανότερη ημερομηνία τις 4 ή 11 Οκτωβρίου. Την προοπτική αυτή προεξοφλεί και η «Καθημερινή», όταν βεβαιώνει πως «ο Οκτώβριος παραμένει πάντοτε ο πιθανότερος μήνας για τη διενέργεια των εκλογών» και πως «οι δυο κυριότεροι αντίπαλοι (ο Γ. Ράλλης και ο Α. Παπανδρέου) θα υποβοηθήσουν το ρυθμιστή του πολιτεύματος να υπερκεράσει το συνταγματικό - τυπικό κώλυμα, ώστε οι προσεχείς εκλογές να μη μετατεθούν το Δεκέμβριο».

ΠΩΣ ΘΑ ΕΚΔΗΛΩΘΕΙ η «βοήθεια» αυτή του πρωθυπουργού και του προέδρου του ΠΑΣΟΚ προς το ρυθμιστή του πολιτεύματος, δεν είναι απόλυτα σαφές, ως τη στιγμή αυτή. Τρόποι υπάρχουν πολλοί. Ένας από αυτούς θα ήταν αν οι Γ. Ράλλης και Α. Παπανδρέου, έστελναν χωριστές επιστολές στον πρόεδρο της Δημοκρατίας, που θα έλεγαν πως η Βουλή έχει «τυπικά και ουσιαστικά» εξαντλήσει τη θητεία-της, πως η προκήρυξη εκλογών μέσα στον Οκτώβριο, δεν αποτελεί «πρόωρη διάλυση της Βουλής» και, συνεπώς, ο ρυθμιστής του πολιτεύματος μπορεί να διαλύσει — αν παραστεί ανάγκη — και τη νέα Βουλή, χωρίς να τίθεται θέμα εφαρμογής του άρθρου 41 του Συντάγματος, που καθορίζει ότι «Βουλή εκλεγείσα μετά (πρόωρον) διάλυσιν της προηγούμενης δεν δύναται να διαλυθεί προ της παρελεύσεως έτους από της ενάρξεως των εργασιών αυτής, εξαιρέσει της περιπτώσεως της καταψηφίσεως παρ' αυτής δύο κυβερνήσεων»...

ΕΝΑΣ ΑΛΛΟΣ τρόπος — δυσχερέστερος, όμως — θα ήταν μια κοινή έκκληση όλων των πολιτικών κομμάτων προς τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, για τη διενέργεια εκλογών «το ταχύτερο δυνατόν» (λόγω πυρκαγιών και άλλων δεινών), μαζί με τη διαβεβαίωση ότι η Βουλή «έχει ήδη εξαντλήσει τη θητεία-της». Όμως, είναι γνωστό πως τρία, τουλάχιστον, κόμματα — η ΕΔΗΚ, το ΚΟΔΗΣΟ και το ΚΚΕεσ. — δεν πρόκειται να δεχθούν να συνυπογράψουν μια τέτοια έκκληση, εφόσον πιστεύουν πως διάλυση της Βουλής, πριν από τις 20 Νοεμβρίου, θα ήταν παράβαση του Συντάγματος.

ΦΥΣΙΚΑ, το Σύνταγμα πουθενά δεν λέει πως η διάρκεια της βουλευτικής περιόδου καθορίζεται από την πλειοψηφία της Βουλής ή από τη θέληση των δύο μεγαλύτερων κομμάτων... Η Βουλή δεν έχει καν το δικαίωμα να αυτοδιαλυθεί. Όμως οι «λεπτομέρειες» αυτές, δε φαίνεται ν' ανησυχούν πολύ την κυβέρνηση, που ξέρει πως δεν υπάρχει νομική οδός, για την προβολή του κύρους των εκλογών, αν υποτεθεί πως διενεργούν-

ται κατά παράβαση του Συντάγματος. Το ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, που προβλέπεται από το άρθρο 100 του Συντάγματος, εξετάζει απλώς «ενστάσεις», που αναφέρονται «είτε εις εκλογικά παραβάσεις περί την ενέργειαν των βουλευτικών εκλογών, είτε εις έλλειψιν νομίμων προσόντων».

Η σύγκρουση και η Ρόδος

ΜΕ ΕΚΛΟΓΕΣ εν όψει, λοιπόν, μέσα στον Οκτώβριο, ήταν φυσικό ν' αρχίσει έντονη προεκλογική μάχη. Ο φιλοκυβερνητικός Τύπος κατέγραψε ήδη τη «δριμεία σύγκρουση κυβερνήσεως και ΠΑΣΟΚ», με αφορμή την ομιλία του Α. Παπανδρέου στη Ρόδο, ενώ άλλες στήλες επιβεβαίωσαν ότι τερματίστηκε — και τυπικά — το «ήπιο πολιτικό κλίμα» (στο βαθμό που υπήρχε, φυσικά ...). Τα «διαμειφθέντα», κατά τη σύγκρουση αυτή, είναι γνωστά: Ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ έδωσε, για μια ακόμη φορά, το κυβερνητικό στίγμα. Βρίσκεται στην εξουσία, είπε, μια ανίκανη κυβέρνηση, που εφαρμόζει, στον οικονομικό τομέα, την πολιτική της καμένης γης, με τον πληθωρισμό να καλπάζει, τα έλλειμματα (ισοζυγίου πληρωμών και δημοσίου τομέα) να διογκώνονται, το αποθεματικό να συρρικνώνεται... «Περίπου 3.000 επιχειρήσεις — είπε — βρίσκονται στα πρόθυρα χρεωκοπίας, ενώ τα πραγματικά εισοδήματα των εργαζομένων και των μικρομεσαίων, μειώνονται μέρα με τη μέρα»... Αλλά, όπου να είναι, τα δεινά τερματίζονται. Η Νέα Δημοκρατία καταποντίζεται. Η νίκη, η περιφανής νίκη, των δυνάμεων της αλλαγής, έρχεται. Το ΠΑΣΟΚ εγγυάται όχι μόνο τη δημοκρατική ομαλότητα, αλλά και τον κοινωνικό και πολιτικό πλουραλισμό.

ΣΤΙΟΝ Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, δεν απάντησε, τη φορά αυτή, ο κ. Αβέρωφ. Ο κ. Αντιπρόεδρος — είπε με πολύ σαρκασμό συνάδελφός-του υπουργός — θα πρέπει να αισθάνεται μεγάλη κόπωση από τη «μάχη της φωτιάς» και, κυρίως, από τη «μά-

χη» της αυτοπροβολής-του από την τηλεόραση... Αντί του κ. Αβέρωφ, απάντησε, έτσι, ο υφυπουργός Τύπου κ. Αθ. Τσαλδάρης. Στην πραγματικότητα, η απάντηση δεν απευθυνόταν τόσο στον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ, αφού δεν είχε καμιά σχέση με τη συγκεκριμένη ομιλία-του στη Ρόδο, όσο στους τρεις σοσιαλιστές ηγέτες — το Λιονέλ Ζοσπέν της Γαλλίας, τον Μπετίνο Κράξι της Ιταλίας και το Μάριο Σοάρες της Πορτογαλίας — που, μαζί με τον πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ, διαπίστωναν, από κοινού, πως «το σοσιαλιστικό κίνημα, στην Ν. Ευρώπη, έχει σαφή ανοδική πορεία» και πως για να βγουν οι χώρες-τους από τα σημερινά αδιέξοδα, απαιτούνται βασικές δομικές αλλαγές, στο πλαίσιο ενός σοσιαλιστικού προγράμματος...

ΦΥΣΙΚΑ, η απάντηση Τσαλδάρη ετοιμαζόταν επί εβδομάδες από τη Γραμματεία Τύπου και από τα κεντρικά γραφεία της Νέας Δημοκρατίας... Ήταν απάντηση που έθετε απλώς «ερωτήματα», για ν' αποδείξει τις «ανακολουθίες» και τις «ασάφειες» της πολιτικής του Α. Παπανδρέου στον οικονομικό τομέα, καθώς και στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Δυο μέρες πριν, η Νέα Δημοκρατία είχε κυκλοφορήσει ένα από τα «διαφωτιστικά» φυλλάδιά-της, όπου είχε συγκεντρώσει όλες τις, κατά καιρούς, δηλώσεις του προέδρου του ΠΑΣΟΚ, ομολογουμένως όχι τόσο κολακευτικές, για τα σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης και τους ηγέτες-τους. Στόχος: Η διάσπαση — αν ήταν δυνατόν — κάθε δεσμού, κάθε συνεργασίας των σοσιαλιστικών κομμάτων με το ΠΑΣΟΚ!

Ο ΣΤΟΧΟΣ, βέβαια, δεν επιτεύχθηκε. Οι σχέσεις, αντίθετα, Παπανδρέου - Ζοσπέν - Κράξι - Σοάρες και Γκοντζάλες (ο τελευταίος έστειλε χαιρετιστήριο μήνυμα) σφυρηλατήθηκαν και ενισχύθηκαν ακόμη περισσότερο. Έτσι, η Νέα Δημοκρατία, απόμεινε να μετρά τις μέρες και τις νύχτες που τη χωρίζουν έως τις εκλογές, τις μέρες και τις νύχτες έως την οριστική — και νομοτελειακή — συντριβή-της...

ΑΝΤΗΝΩΡ

Ημερομηνίες

ΙΟΥΛΙΟΣ

Τετάρτη 29

- Η Ρ.Λ.Ο. καταδίκασε την δολοφονική επίθεση στον Πειραιά.
- Ο πρώην πρόεδρος Μπανί Σαντρ ζήτησε πολιτικό άσυλο στη Γαλλία. Μαζί-του έφυγε από την Περσία και ο Μ. Ρατζαρί, ηγέτης της οργάνωσης «Μουζαχεντίν Χαλκ».

Πέμπτη 30

- «Πορεία πείνας» στο Λοτζ της Πολωνίας έγινε από γυναίκες εξ αιτίας της έλλειψης τροφίμων.
- Διαδήλωση εναντίον της Γαλλικής πρεσβείας έγινε στην Τεχεράνη, ενώ η Γαλλία αρνήθηκε να ικανοποιήσει το αίτημα για έκδοση του Μπανί Σαντρ στην Περσία.

Παρασκευή 31

- Η οργάνωση «17 Νοέμβρη» καταδίκασε με επιστολή-της τις εμπρηστικές ενέργειες και τις χαρακτήρισε «εύκολες και αντιπαθείς πράξεις».
- Μερικός ανασχηματισμός της πολωνικής κυβέρνησης είχε σαν αποτέλεσμα την απομάκρυνση του αντιπροέδρου Γιαγκέλσκι ενώ η «Αλληλεγγύη» προειδοποίησε την κυβέρνηση για πανεθνική απεργία λόγω έλλειψης τροφίμων.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

Σάββατο 1

- Πέθανε στην Ιρλανδία, μετά

από απεργία πείνας 71 ημερών ο Κέβιν Λοντς μέλος του Ι.Ρ.Α..

- Μετά από αποκαλύψεις και καταγγελίες για κυκλοφορία επικίνδυνων ορρών διατάχθηκε να σταματήσει η χορήγησή-τους.

Κυριακή 2

- Σε δηλώσεις-του ο Μπανί Σαντρ τόνισε ότι «ανατράπηκε παράνομα» από την προεδρία της χώρας-του και ακόμη ότι «ο Χομείνι είναι ξεφλημένος».
- Αθώωθηκαν συνδικαλιστές της ΓΕΝΟΠ - ΔΕΗ, από την κατηγορία για παράβαση του ν. 330/76 και της απείθειας σε απόφαση δικαστικής αρχής.

- Πέθανε ύστερα από απεργία πείνας 73 ημερών ο αγωνιστής του ΙΡΑ, βουλευτής Κύραν Ντόχερτυ.

- Έληξε το συνέδριο του ΚΚ Ισπανίας με ήττα των «Αφγανών».

Δευτέρα 3

- Φωτιές εκδηλώνονται από το βράδυ της προηγούμενης κατακαίγοντας τα δάση από την Πέλλα ως την Πελοπόννησο κι από τη Χίο ως τη Ζάκυνθο.
- Το ίδιο βράδυ σημειώνονται μεγάλες φωτιές στην Αθήνα.

Τρίτη 4

- Ενώ οι φωτιές μαινονται στην επαρχία, στην Αθήνα καταστρέφουν δασώδεις εκτάσεις, κυρίως στα βόρεια προάστεια.

Με τηλεφώνημα στις

εφημερίδες την ευθύνη αναλαμβάνει «οργάνωση» με την επωνυμία «Γαλάζιος Τοξότης».

Τετάρτη 5

- Ο κ. Ε. Αβέρωφ εμφανίζεται σαν υπερυπουργός ενώ ο στρατός που έχει κληθεί από το προηγούμενο βράδυ να επέμβει, ελέγχει, τελικά, με την Πυροσβεστική και τη συνδρομή των πολιτών την κατάσταση.
- Κορυφώνεται «ανταλλαγή πυρών» μεταξύ Παπανδρέου και Αβέρωφ σχετικά με τις πυρκαγιές.
- Η Άγκυρα υποβάλλει προτάσεις «καταχωρώντας» το... 6% του κατεχόμενου κυπριακού εδάφους.

Πέμπτη 6

- Οι εμπρησμοί συνεχίζονται με μικρότερη ένταση ενώ οι γνωστοί κυβερνητικοί κύκλοι λανσάρουν την πρόσφιλή-τους θεωρία «περί αναρχικών».
- Διαπραγματεύσεις στην Πολωνία μεταξύ κυβέρνησης και «Αλληλεγγύης» για την αποφυγή νέων κινητοποιήσεων.

Παρασκευή 7

- Ναυάγιο των διαπραγματεύσεων στην Πολωνία.

Σάββατο 8

- Πεθαίνει μετά 62 μέρες απεργίας πείνας κι ο 23χρονος Ιρλανδός Τόμας Μακίλγου, στις φυλακές Μαλήζ.

- Αρχίζει η σύνοδος των σοσιαλιστών του Νότου, στη Ρόδο. Συμμετέχουν οι κ. Ζοσπέν, Κράξι, Σοάρες. Δεν μπόρεσε να έρθει τελικά ο Φελίπε Γκονζάλες.

Κυριακή 9

- Άμεση διάλυση της Βουλής ζήτησε στη Ρόδο ο κ. Παπανδρέου. Νίκη του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές πρόβλεψαν οι τρεις σοσιαλιστές ηγέτες στις συζητήσεις-τους.
- Πέθανε ο 9ος απεργός πείνας του ΙΡΑ, ο Τόμας Μακ Ίλγουκ, 23 χρονών.

Δευτέρα 10

- 10.000 από τους 12.000 απεργούς αεροελεγκτές απέλυσε ο Ρήγκαν, στην πρώτη-του αναμέτρηση με τα συνδικάτα.
- Πέθανε στις φυλακές «Μαμάκ» της Άγκυρας απεργός πείνας. Εκατοντάδες άλλοι δημοκράτες συνεχίζουν την απεργία, ζητώντας βελτίωση των απάνθρωπων συνθηκών κράτησης.

Τρίτη 11

- Ο Ρήγκαν εξαγγέλει τη μαζική παραγωγή βομβών νετρονίου. Έντονες αντιδράσεις Ευρώπης και ΕΣΣΔ.
- Συνεχίζεται η κατάσταση έντασης στην Πολωνία. Ταυτόχρονα, στη νότια Πολωνία διεξάγονται γυμνάσια με μονάδες από την ΕΣΣΔ και την Τσεχοσλοβακία.

ΟΙ ΠΥΡΚΑΓΙΕΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ

Οι φλόγες που περιζώσαν την Ελλάδα κατέκαυσαν και το ελάχιστο ίχνος σοβαρότητας της Κυβέρνησης και απογύμνωσαν στον έσχατο βαθμό τις δομικές αδυναμίες της κρατικής μηχανής. Ενδέχεται βέβαια να υπάρχει ευθύνη και ραθυμία σε ορισμένους τομείς, κυρίως τους κεντρικούς και επιτελικούς — των κρατικών υπηρεσιών, ευθύνη εννοούμε προσώπων. Είναι σαφές όμως, πως η κύρια πλευρά της κρατικής αδυναμίας, που φτάνει στα όρια παραλύσεως σε κάθε περίπτωση που ξεπερνάει τα όρια του καθημερινού εξηγείται από την τέλεια αδιαφορία της Κυβέρνησης να εμπνεύσει και να διαμορφώσει αποτελεσματικές λειτουργίες στην κρατική μηχανή.

Δεν απέχει πολύ απ' την αλήθεια η διαπίστωση ότι η «Ν.Δ.» αντιλαμβάνεται το κράτος ως ένα τεράστιο μεσολαβητή προς τις εκλογικές «μάζες» ώστε να διαιωνίζει την εξουσία-της προς όφελος των κοινωνικών συμφερόντων που υπηρετεί. Γι' αυτό άλλωστε, το κράτος λειτουργεί εύρυθμα στην παραγωγή διευκολύνσεων για τους εφοπλιστές, αλλά χρειάζονται μεσάζοντες για να πάρει τη νομική σύνταξη-του ένας ναυτεργάτης, ή, δημιουργεί πυροσβεστικό σταθμό ο κ. Μπάλκος στην Πρέβεζα, αλλά νομοί με τεράστιες δασικές εκτάσεις δεν διαθέτουν ούτε νεροπίστολο. (Ξεκαθαρίζουμε βέβαια ότι δεν είμαστε εναντίον του πυροσβεστικού σταθμού στην Πρέβεζα· είμαστε υπέρ των πυροσβεστικών σταθμών όπου χρειάζονται· κατά της λογικής που ψηφοθηρεί εις βάρος των βασικών αγαθών της ζωής είμαστε).

Έτσι λοιπόν και σ' αυτές τις φωτιές το κράτος παρέπαιε. Ήταν φανερό η έλλειψη ενός σχεδίου έκτακτης ανάγκης. Ήταν παραπάνω από φανερό οι ελλείψεις της πυροσβεστικής και δασικής υπηρεσίας.

Και είναι γι' αυτό που οι κ. Ράλλης και Αθέρωφ βρέθηκαν τη νύχτα της Τρίτης κοντά στα όρια του γελιού, όταν οι μεν κ. Ράλλης με γλώσσα φροντιστηρίου υποπυραγού αναφερόταν στην εμπρηστική δράση της κουκουνάρας και την αντιπυρική σημασία της κοπής των ξερών χόρτων, ενώ ο κ. Αθέρωφ ενεργοποίησε τη λυρική-του φλέβα για αμπελοσοφικού χαρακτήρα επισημάνσεις του τύπου «ο άνθρωπος δεν ξαναγίνεται» κλπ. Αυτό που ένοιωσαν οι Έλληνες στην τηλεόρασή-τους ήταν ότι η απουσία του κράτους εκμηδένισε και την κυβέρνηση-τους.

Και ολοκληρώθηκε αυτή η αίσθηση σπερέτας, όταν εκπληκτοί οι Έλληνες είδαν οι φωτιές να κατανέμονται κατά εκλογικές περιφέρειες. Έτσι το Πανελλήνιο απήλαυσε τον κ. Παπασπύρου να «διευθύνει» από ελικοπτερό (και αυτός) την κατάσβεση της

φωτιάς στη Λιβαδιά, τον κ. Στεφανόπουλο να σβύνει τη φωτιά στην Πάτρα, τον κ. Στράτο στο Ξηρόμερο, τον κ. Μάρτη στη Χαλκιδική. Εν μέρει ήταν τυχεροί οι Αθηναίοι που δεν υπήρξε φωτιά κοντά στο Μέτσοβο, γιατί σίγουρα θα έχαναν τον πυριμαχο κ. Αθέρωφ από τα βόρεια προάστια.

Πάντως εμείς δεν θα καλέσουμε την κυβέρνηση να συναισθανθεί τις ευθύνες-της και να προστατεύσει την αξιοπρέπειά-της. Είναι φανερό ότι με τις πράξεις-της και τις παραλείψεις-της κάνει ό,τι μπορεί για να επιταχύνει την απαλλαγή-της κι απ' τα δύο. Λυπούμαστε για την απώλεια της αξιοπρέπειάς-της, αλλά συμφωνούμε ότι ήρθε ο καιρός να απαλλαγεί απ' τις ευθύνες-της.

ΤΙ ΝΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΡΑΓΕ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΤΗΣ ΣΕΡΒΙΑΣ;

σκουμε πραγματικά καταπληκτικό.

Τα γράφουμε αυτά γιατί ο αναγνώστης-μας Λ.Σ. βρήκε και μας στέλνει έντυπο του Γιουγκοσλαβικού τουρισμού με τις τιμές ξενοδοχείων του 1981, όπου ανάμεσα στις διευθύνσεις πρεσβειών στο Βελιγράδι υπάρχει η εξής αναφορά: «Βασιλική Ελληνική Πρεσβεία, Μπέογκραντ, Φραντσούσκα 33».

Αδιαφορία για τις πολιτικές μεταβολές, επι το δημοκρατικότερον, της γειτονικής-τους Ελλάδας, ή νοσταλγία των πάλαι ποτέ Βασιλέων απόσης Σερβίας και Μαυροβουνίου; Αδιάφορο.

— Ambassade de France, Beograd, Pariska 11, tel. 623-555

— Royal Greek Embassy, Beograd, Francuska 33, tel. 626-399

— Ambasciata d'Italia, Beograd, Birčaninova 11, tel. 659-722

Να νοσταλγούν τη «βασιλευόμενη» διάφοροι αθεράπευτοι δικοί-μας νοσταλγοί, τότε πάει και έρχεται. Αλλά να μη την έχουν ξεχάσει οι αυτοδιαχειριζόμενοι τις τύχες-τους εδώ και ένα τρίτο του αιώνα Γιουγκοσλάβοι κομμουνιστές, το βρί-

Ο «King of Hellenes», όπως προσφωνήθηκε και προσκλήθηκε ο Κωνσταντίνος Γλύξμπουργκ στους... βασιλικούς γάμους, αποκτά υποστηρικτές όχι μόνο στις βασιλικές, αλλά και στις σοσιαλιστικές αυλές. Και εις ανώτερα!

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

Είναι σε όλους σαφές ότι αν η αντικειμενικότητα των θεσμών είναι βασικός όρος της εύρυθμης λειτουργίας ενός πολιτεύματος, για την Ελλάδα η ιστορική εμπειρία δείχνει ότι είναι όρος ύπαρξης «αυτού τούτου» του πολιτεύματος.

Με βάση αυτή την αναντίρρητη αρχή, πιστεύουμε ότι πρέπει να καθορίζεται η συμπεριφορά και οι επιλογές όλων των παραγόντων που συμμετέχουν και διαμορφώνουν την πολιτειακή και πολιτική τάξη, πράγμα βέβαια που επανειλημμένα διαψεύστηκε στη μεταπολιτευτική δημόσια ζωή του τόπου. Και ο πιο συχνός — αν όχι μοναδικός υπαίτιος — της παραβίασης των αρχών συγκρότησης της πολιτείας ήταν το ίδιο το κόμμα, που, «εν τέ-

λει», σύμφωνα με την τότε πλειοψηφία του διαμόρφωσε κατά τις αντιλήψεις του.

Αν όμως η «Ν.Δ.» βαρύνεται με πολλές και σοβαρές παραβιάσεις του πνεύματος — αλλά και του γράμματος, συχνά — των καταστατικών αρχών της πολιτείας, αυτό δεν αποδεσμεύει τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις και ιδίως τη δημοκρατική αντιπολίτευση, από την υποχρέωση να ζωογονήσει τις αρχές εκείνες του πολιτεύματος που η «Ν.Δ.» περιφρονεί.

Σωστά λοιπόν η δημοκρατική αντιπολίτευση είχε καταγγείλει τον εκλογικό «φινιδισμό», ή «πραξικόπημα» του 1974· ατι κρίθηκαν ασθενείς οι λόγοι που προβλήθηκαν για την πρόωπη διάλυση της βουλής (αντιμετώπιση εθνικών θεμάτων,

κυρίως). Είχε τότε επισημανθεί ότι το κύριο στοιχείο της διάλυσης της Βουλής και της κήρυξης εκλογών υπήρξε η πολιτική εκτίμηση της «Ν.Δ.» ότι είναι συμφέρουσα στιγμή για την ίδια για μιά προσφυγή στις κάλπες, πράγμα που κρίθηκε (και ήταν απαράδεκτο).

Είναι λοιπόν αναντίστοιχες με τις τότε τοποθετήσεις των δυνάμεων της Αντιπολίτευσης ορισμένες τωρινές στάσεις γύρω από το θέμα της επίσπευσης των εκλογών. Κατά τη γνώμη-μας κανένας ειδικά πειστικός και πειστικός λόγος δεν εκκρεμεί, που να επιβάλλει με εκείνη τη διαύγεια του κοινά αποδεκτού τις πρόωρες εκλογές. Και μάλιστα πρόωρες κυριολεκτικά, διότι σε μερίδα του τύπου — ή και σε επιτελεία κομμάτων — αναπτύσσεται σωλωμονική ακόμα και για διαφορά εβδομά-

«ΜΩΡΑΙΝΕΙ ΚΥΡΙΟΣ...»

Υποπτα τα «σημεία» που εμφανίζονται τελευταία στη Βουλή των Ελλήνων. Βέβαια, σε ακροδεξιά ξεσπαθώματα ποτέ δεν φείδονταν ορισμένοι βουλευτές της συμπολίτευσης. Σε προκλητικότητα, όμως, προς κάθε κατεύθυνση, χωρίς οπωσδήποτε να υστερούν, ήταν κάπως επιφυλακτικοί.

Τις δύο τελευταίες εβδομάδες, βουλευτές της «Ν.Δ.», κατά πρόκληση «διευρυνσιές» από την «Εθνική Παράταξη», δεν έχασαν ευκαιρία να εισάγουν «απο το παράθυρο» συζητήσεις και κορώνες περί «συμμοριτοπόλεμου», «βουλγάρων» κτλ. Δεν δίστασαν ακόμη να αποκαλέσουν «βουλευτές ενός κόμματος του αίματος και του θανάτου», τους βουλευτές του ΚΚΕ. Ταυτόχρονα, βρέθηκε και η... «τσόντα» — πρόκειται για τον κ. Μπάλλα — που μετέτρεψε το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου σε... «επανάσταση»!

Παραμονές των εκλογών, που φαντάζουν για τους περισσότερους Νεοδημοκράτες σαν το χείλος του γκρεμού, είναι λυπηρό μα και φαιδρό το κατάντημα ορισμένων κυρίων. Και δεν πρόκειται, φυσικά, για την προβολή κάποιων προσωπικών θέσεων, αποκλειστικά, αφού ολόκληρη η «Ν.Δ.» τραβάει σε τέτοιους δρόμους, με τις διακηρύξεις των ηγητόρων-της. Άλλωστε και να 'θελε θά 'ταν αδύνατο να τους περιμαζέψει.

Και γιατί άραγε; Όταν ο κ. Παπαευθυμίου αναφερόταν, υπο τους καγχασμούς της αντιπολίτευσης, στο «συμμοριτοπόλεμο» η βουλευτής Επικρατείας του κυβερνώντος κόμματος κ. Αλεξάνδρα Μαντζουλίνου δεν ήταν αυτή που φώναξε:

«Δεν ήταν συμμοριτοπόλεμος μόνο για τον κ. Παπαευθυμίου. Ήταν και για μας όλους!»

ΚΙΝΔΥΝΟΛΟΓΟΣ... «ΕΚ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΩΣ»

Είναι αμφισβητήσιμο αν ο κ. Μάνος είναι καλός σαν υπουργός Βιομηχανίας. Όμως είναι αναμφισβήτητο ότι ο ρόλος του κινδυνολόγου «μπαμπούλα» δεν του πάει. Ίσως επειδή κάποιες δηλώσεις-του, ποτέ δεν είχαν την απαιτούμενη σοβαρότητα.

Ήρθε, λοιπόν εκ Βόννης, ο κ. υπουργός — αφού επισκέφθηκε ακόμη Κολωνία και Μόναχο, προσκεκλημένος του υπουργού Εθνικής Οικονομίας της Δ. Γερμανίας κ. Λέμπυστροφ — κομίζοντας τις ανησυχίες των Γερμανών βιομηχάνων, ότι «αποκλείεται να εκδηλώσουν προ των εκλογών συγκεκριμένο επενδυτικό ενδιαφέρον, λόγω της αβεβαιότητας που δημιουργήσε το πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ, για κοινωνικοποίηση των επιχειρήσεων».

Δεν είναι σίγουρο αν οι Γερμανοί βιομήχανοι είχαν κάνει επενδύσεις στο παρελθόν, πριν τους πιάσει η... αβεβαιότητα κι ενώ υπο την στιβαρά ηγεσία της κυβέρνησης της «Ν.Δ.» όλα, μαζί με τις επενδυτικές δραστηριότητες, πήγαιναν «ρολόι». Είναι όμως

δας, στην ημερομηνία των εκλογών.

Δεν βλέπουμε αυτή τη στιγμή, τι θα εμπόδιζε το θυμόσοφο λαό-μας να χαρακτηρίσει τέτοιες αναζητήσεις σαν φροντίδα «μη και στάξει η ουρά του γαϊδάρου».

Είναι κακή λοιπόν η υπηρεσία της μερίδας εκείνης του Τύπου, που για σύνθετους λόγους και όχι πάντα κατανοητούς, έχει μεταβάλει το θέμα των εκλογών και της ημερομηνίας-τους σε ένα κουραστικό πρωτοσέλιδο σήριαλ, που ήδη έχει υποστηρίξει με τη μέθοδο-του «ναι μεν αλλά» όλους τους δυνατούς συνδυασμούς του θέματος. Έτσι μάλιστα, που με ασφάλεια, κάθε εφημερίδα θα μπορεί να ισχυριστεί ότι «επαληθεύτηκε» και «δικαιώθηκε», μιά και έχει καλύψει τα πάντα.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα λοιπόν, αποφασι-

στική και σημαντική θα μπορούσε — και θα έπρεπε — να είναι η παρέμβαση των Συνταγματολόγων. Ιδιαίτερα μάλιστα, όταν υπάρχει μιά εμπειρία και μιά παράδοση σαν εκείνη του '65, οι συνταγματολόγοι θα έπρεπε να μιλήσουν για λογαριασμό των θεσμών και της πολιτείας. Μας προκαλεί λοιπόν έκπληξη, την ώρα που στο παρελθόν για πολύ μικρότερης σημασίας θέματα αμέσως πληροφορούμαστε τη γνώμη των συνταγματολόγων για την ένταξη-τους στο Συνταγματικό πλαίσιο, έχουμε τώρα μιά ανεξήγητη σιωπή των «καθ' ύλην» αρμόδιων για το θέμα. Η μιά και μόνη μέχρι αυτή τη στιγμή εξαίρεση — ο κ. Δημ. Τσάτσος — σε άρθρο-του στην «ΑΥΓΗ» μας διευκόλυνε να προσεγγίσουμε τη φύση του προβλήματος της σιωπής των συνταγματολόγων, μιά και πε-

ρίπου, παρέπεμψε και αυτός το θέμα στην πολιτική-του πλευρά.

Αν όμως η πολιτική πρέπει να αποφασίζει για το Σύνταγμα, δεν πρέπει τότε να παραιτηθούν οι συνταγματολόγοι από το έργο-τους; Ή να μιλήσουν;

Εμείς πιστεύουμε ότι πρέπει να μιλήσουν. Και όχι όταν τους ζητήσει τη γνώμη κάποιος συγκεκριμένος πολιτειακός φορέας, αλλά να απευθυνθούν στη «ζώσα ύλη» της πολιτείας, δηλαδή, τον αμήχανο και συνταγματολογούμενο σε καθημερινά πρωτοσέλιδα λαό.

Θάπρεπε άλλωστε αυτό να κάνουν αυτεπάγγελτα, ακόμα και αν δεν το ζητάγε κανείς, αν απευθυνόταν σ' αυτούς ένας πολίτης ή ένας φοιτητής-τους.

Εμείς πάντως το ζητάμε.

σίγουρο ότι ο κ. Μάνος δεν επιδίδεται για πρώτη φορά σε παρόμοιες κινδυνολογίες...

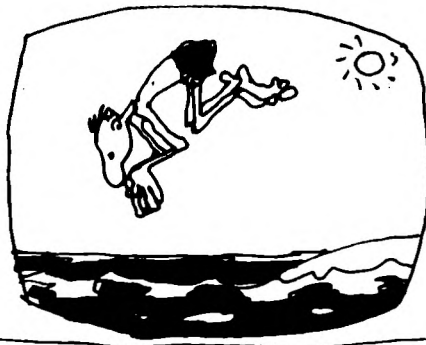
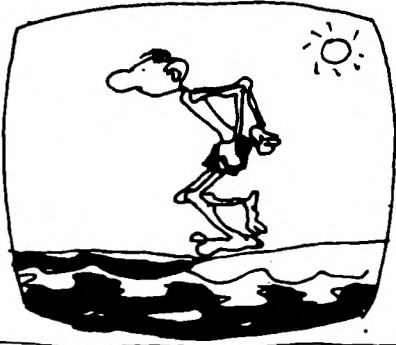
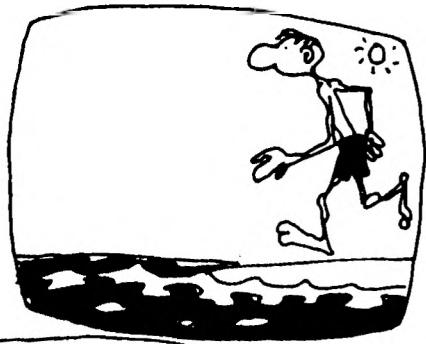
Πέρισι, μετά την ομιλία του κ. Α. Παπανδρέου στην Πάτρα, όπου ο αρχηγός του ΠΑΣΟΚ είχε επαναλάβει τις γνωστές, άλλωστε, θέσεις-του περί σταδιακών κοινωνικοποιήσεων των βασικών στρατηγικών τομέων της οικονομίας, ο κ. Μάνος είχε και τότε εκφράσει τους «προβληματισμούς των επενδυτών της βιομηχανίας» οι οποίοι είχαν «ανησυχήσει», με αποτέλεσμα «να αναστέλλονται τα επενδυτικά προγράμματα του ιδιωτικού τομέα σε βάρος της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας!»

Εκπρόσωπος του νέου δυναμικού κεφαλαίου, ο κ. υπουργός Βιομηχανίας φαίνεται ότι μένει πιστός στην άντληση των επιχειρημάτων — μα και των προκαλυμμάτων για την αποτυχημένη πολιτική-του στον επενδυτικό τομέα — από το παλιό, καλό και λίγο σκουριασμένο βέβαια, οπλοστάσιο της κινδυνολογίας. Ακολουθεί άλλωστε και τα βήματα του αρχηγού του κόμματός-του, που, αφού επιδόθηκε μετά μανίας στον ρόλο του ευρωπαϊστή, πείστηκε ότι η πεπατημένη είναι ο καλύτερος δρόμος. Αυτόν ακολουθώντας ο κ. Αβέρωφ, έφτασε να γίνει υπερυπουργός, υποσκελίζοντας στις «έκτακτες καταστάσεις» κι αυτόν τον πρωθυπουργό-του.

Λέτε να μη διδασκόταν τίποτε απ' αυτά ο κ. Μάνος;

ΣΕ ΑΡΓΗ-ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΑΡΓΗ-ΚΙΝΗΣΗ

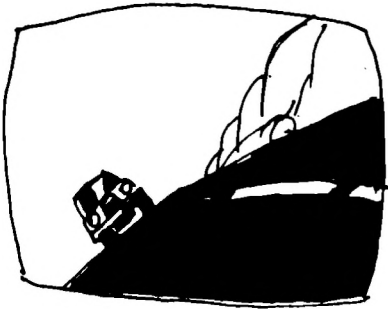
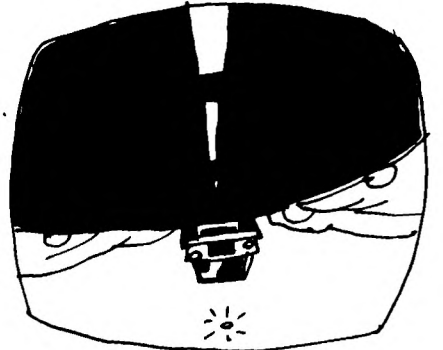
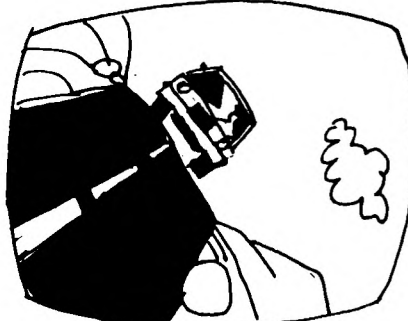
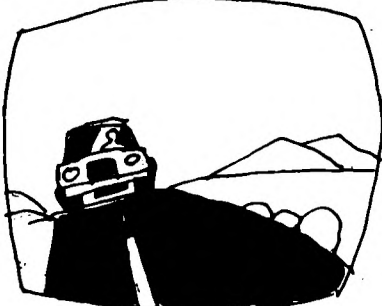
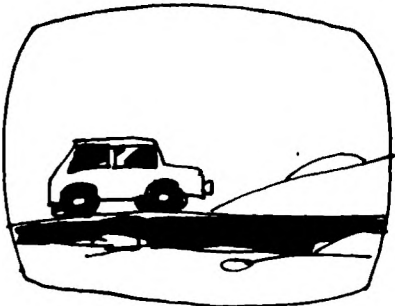
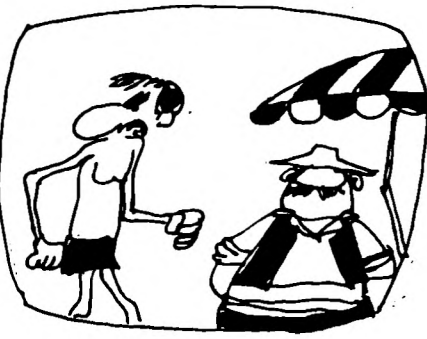
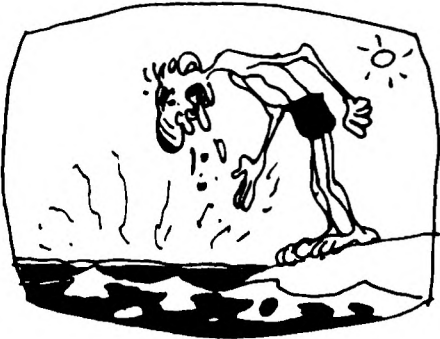
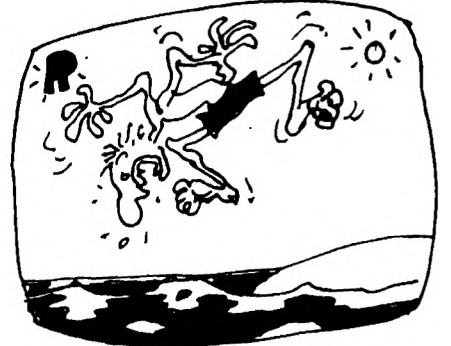
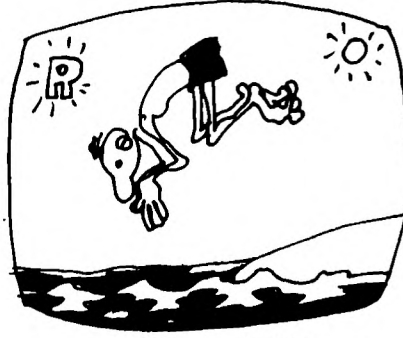
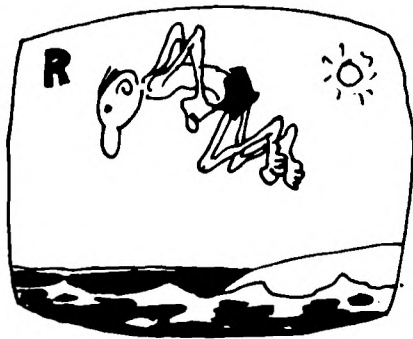
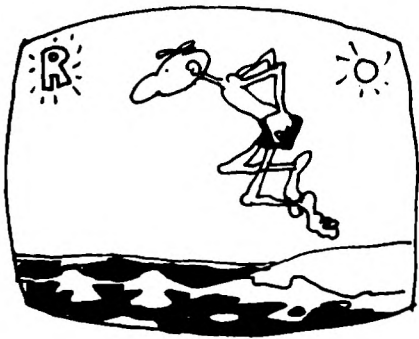
του Γιάννη Καλαϊτζή

ΠΑΡΑΚΑΛΟΥΜΕ ΤΟ ΣΤΟΝΤΙΟ
ΤΗΣ ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΝΑ
ΜΑΣ ΞΑΝΑΔΕΙΞΕΙ ΤΗΝ
ΣΚΗΝΗ ΑΥΤΗ ΑΛΛΑ ΣΕ
ΑΡΓΗ-ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΑΡΓΗ-
ΚΙΝΗΣΗ

**ΡΙΠΛΕΨ
ΛΟΙΠΟΝ**

...ΕΤΟΙΜΟΙ; **ΠΑΜΕ!**

Τοῦ Νίκου Ζαλαώρα δασολόγου

Η εμπρηστική επιδρομή έσπασε φέτος όλα τα θλιβερά ρεκόρ της τελευταίας 25ετίας: Μέσα μόνο σε δυό μέρες, τη 4η και 5η Αυγούστου, ο χορός της φωτιάς απλώθηκε σ' ολόκληρη σχεδόν τη χώρα και κατέστρεψε πάνω απο τριακόσιες χιλιάδες στρέμματα δασικών και αγροτικών εκτάσεων. Έγιναν δηλαδή παρανάλωμα του πυρός τόσες εκτάσεις, όσες περίπου κάηκαν τους πυρίκαυστους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο μαζί τα δύο προηγούμενα χρόνια (1979-80).

Το μέγεθος της καταστροφής του δασικού πλούτου είναι αποτέλεσμα της πολιτικής αφανισμού των δασών που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις της «Νέας Δημοκρατίας». Μόνο απο πυρκαγιές καταστράφηκαν 1,5 εκατομμύριο στρέμματα δασικών εκτάσεων στο διάστημα 1975-80, (απο το 1955 μέχρι το 1974 κάηκαν περίπου 2,5 εκατ. δασικά στρέμματα), ενώ η π ρ ό λ η ψ η των δασικών πυρκαγιών, στην οποία οι αρμόδιοι επιστήμονες δίνουν ιδιαίτερη σημασία, ήταν ανύπαρκτη.

Ενδεικτική ήταν η καταγγελία της Πανελληνίας Κίνησης Δασολόγων, που έγινε στις 29 Ιουλίου, ότι ούτε φέτος η κυβέρνηση δεν πήρε τα αναγκαία προληπτικά μέτρα για την προστασία των δασών απο τις πυρκαγιές, αφήνοντας έτσι στο έλεος της φωτιάς χιλιάδες στρέμματα δασικής γης. Στα προληπτικά μέτρα, καίριας σημασίας, οι δασολόγοι έχουν υπογραμμίσει: τη λύση του ιδιοκτησιακού προβλήματος της δασικής γης, την τοποθέτηση των δασικών εκτάσεων έξω από το κύκλωμα συναλλαγής, την οριστική ρύθμιση της βοσκής στο δασικό χώρο και τα καθ' εαυτού δασοπονικά μέτρα αντιπυρικής διαχείρισης. Τέτοια είναι: επεμβάσεις στη σύνθεση και τη δομή του δάσους για αύξηση της αντίστασής-του στην έναρξη και διάδοση της πυρκαγιάς, διάνοιξη αντιπυρικών λωρίδων, δημιουργία ικανού και συντηρούμενου οδικού δικτύου, που για να πραγματοποιηθούν, πρέπει οι δασικές υπηρεσίες, αφού επανδρωθούν με το κατάλληλο προσωπικό, να συντάξουν τις απαραίτητες μελέτες αντιπυρικής προστασίας των δασών σε βάση, επιτέλους, επιστημονική.

Γενιές ολόκληρες ταλανίζονται απο την ιδιοκτησιακή κατάσταση των δασών στη χώρα-μας. Η κυβέρνηση πήρε υπο την προστασία-της τους γνωστούς καταπατητές και εμπόρους του δασικού εθνικού πλούτου, ενώ μιά τελευταία προσπάθεια για την κατάρτιση δασικού κτηματολογίου (με το νόμο του 1976) που θα ξεκαθάριζε το ιδιοκτησιακό, προσέκρουσε στα ίδια οργανωμένα συμφέροντα και ουσιαστικά έχει εγκαταληφθεί με ευθύνη της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου Γεωργίας.

Το μεγαλύτερο τίμημα στη φωτιά πληρώνουν οι ιδιωτικές δασικές εκτάσεις στις πόλεις και τις ακτές για οικιστική και τουριστική εκμετάλλευση, που βρίσκονται

στα χέρια οικοδομικών «συνεταιρισμών», της εκκλησίας ή είναι παλιά τσιφλίκια, καθώς και όσες έχουν αμφισβητούμενο ιδιοκτησιακό καθεστώς. Πρόκειται για το 1/4 περίπου των δασών της χώρας, τα οποία βρίσκονται σε πολύ χειρότερη κατάσταση απο τα δημόσια, αλλά έχουν συχνά τεράστια οικοπεδική αξία.

Αλλά και τα δημόσια δάση και δασικές εκτάσεις (υπολογίζονται σε 65% στο σύνολο των δασών της χώρας) αν και έχουν οπωσδήποτε επιστημονική διαχείριση, ωστόσο γίνονται αντικείμενο δυσφορίας των παραδασόβιων πληθυσμών που δεν μπορούν να ικανοποιήσουν βασικές ανάγκες σε ξύλευση λ.χ., αποτέλεσμα αντιλαϊκής δασικής πολιτικής. Οι εμπρησμοί στα δημόσια δάση όμως είναι περιορισμένοι και σε αριθμό και στην έκταση της καταστροφής.

Εξάλλου οι μικροί ιδιοκτήτες δασικών εκτάσεων, που δεν μπορούν να τις εκμεταλλευτούν σαν οικόπεδα, νοιώθουν σαν θύματα. Η αγανάκτηση αυτών των ανθρώπων μπορεί να γίνει επικίνδυνη για το δάσος της περιοχής. Παίρνουμε για παράδειγμα τα δάση της Δυτικής Αττικής (περιοχή Μεγάρων, Βιλλίων, Μάνδρας και Ελευσίνας). Απο αυτά, έκταση πεντακοσίων χιλιάδων στρεμμάτων περίπου είναι παραχωρημένη απο το δημόσιο, με νόμο του 1922, σε ρητινοσυλλέκτες με μοναδικό σκοπό τη συλλογή της ρητίνης απο τα πεύκα. Απο το 1955, με τη συνεχώς αυξανόμενη οικοπεδική αξία των δασών της περιοχής, οι εκτάσεις αυτές πέρασαν σταδιακά σε άλλα χέρια. Με την ανοχή της Δασικής Υπηρεσίας επιτράπηκε η μεταβίβασή-τους σε μη ρητινοκαλλιεργητές και δόθηκαν άδειες για οικοπεδική εκμετάλλευση.

Έτσι οι μεταβιβάσεις, οι πωλήσεις, οι κατατημήσεις κλπ. έχουν δημιουργήσει ένα λαβύρινθο απο εκατοντάδες ιδιοκτήτες διαφόρων προθέσεων για την τύχη του δάσους. Το αποτέλεσμα είναι να υπάρχουν δεκαεπτά χιλιάδες περίπου στρέμματα, κατατημμένα σε σαρανταδύο χιλιάδες τουλάχιστον οικόπεδα, αξίας σήμερα δισεκατομμυρίων δραχμών. Και εκκρεμούν πολλές αιτήσεις για κατάτημηση δασικών εκτάσεων στη Δασική Υπηρεσία.

Η απαγόρευση, τόσο της κατάτημησης όσο και της χορήγησης αδειών οικοδόμησης σε δασικά τεμάχια που έχουν αγορασθεί για οικόπεδα, η αντίσταση των δασικών αρχών στην κερδοσκοπία και στην «τσιμεντοποίηση», δεν εξυπηρετούν φυσικά τα σχέδια των εκατοντάδων οικοδομικών «συνεταιρισμών» που έχουν στο μεταξύ ξεφυτρώσει στο δάσος με τις ταμπέλλες-τους και τα τηλέφωνα-τους. Οι δασικοί υπάλληλοι εκτιμούν ότι σε πολλές περιπτώσεις εκεί θα πρέπει ν' αναζητηθούν οι φυσικοί αυτουργοί των εμπρησμών των δασών στην Αττική. (Το 90% των δασικών πυρκαγιών που συμβαίνουν στην Αττική οφείλονται σε εμπρησμούς,

σύμφωνα με αρμόδιες πηγές, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την υπόλοιπη χώρα φθάνει το 50%).

Πίσω από κάθε εμπρησμό δάσους (εκτός απο φασιστικά ελατήρια...) κρύβεται σχεδόν πάντα η μανία της κερδοσκοπίας, η γνωστή σπέκουλα γύρω απ' τα δάση, η με βίαια μέσα αλλαγή της χρήσης-τους για οικιστική, τουριστική, μεταλλευτική, λατομική κλπ «αξιοποίηση» — άλλωστε ο νόμος 998/1979 γι' αυτό έγινε — με καπιταλιστικά κριτήρια. Μια τέτοια μεταβολή της δασικής γης σε αστική (οικόπεδα, βιομηχανίες κλπ.) που επιταχύνει και διευκολύνει η φωτιά, είναι πάρα πολύ σοβαρή για το κοινωνικό σύνολο, επειδή είναι οριστική - μ η α ν τ ι σ τ ρ ε π τ ή.

Όσο οι δασικές εκτάσεις βρίσκονται μέσα στο κύκλωμα της συναλλαγής και η δασική γη αποτελεί βάση πλουτισμού, όσο οι οικιστικές ανάγκες καλύπτονται απο την «ιδιωτική πρωτοβουλία» και όχι απο την Τοπική Αυτοδιοίκηση, τόσο οι δασικές πυρκαγιές θα πληθαίνουν και θα καταστρέφουν το πολύτιμο περιαστικό πράσινο. Υπολογίζεται, με βάση επίσημα στοιχεία, ότι πάνω απο διακόσιες χιλιάδες στρέμματα δασών μετέβαλαν οριστικά χρήση την τελευταία πενταετία στη χώρα-μας, ενώ μόλις το 1/3 των καμμένων εκτάσεων αναδασώθηκε, παρά το Σύνταγμα και τους νόμους.

Η καταστροφή των δασών πέρα απο τις οικονομικές επιπτώσεις που έχει, είναι έγκλημα κατά της ζωής του ελληνικού λαού. Ανεκτίμητη θεωρείται η προσφορά-του στην οικολογική ισορροπία που αποτελεί τη σπονδυλική-της στήλη. Προστατεύει τα ορεινά εδάφη απο τη διάβρωση και τις γεωργικές καλλιέργειες, τα εγγειοβελτιωτικά και υδροηλεκτρικά έργα, τους οικισμούς απο την καταστρεπτική δράση των χειμάρων. Εμπλουτίζει τους υδατικούς πόρους, βελτιώνει το κλίμα και δημιουργεί υγιεινό περιβάλλον για τον άνθρωπο. Δίνει εργασία στους πληθυσμούς της ορεινής υπαίθρου, συμβάλλοντας έτσι στην περιφερειακή ανάπτυξη με συνέπεια τον περιορισμό της εσωτερικής μετανάστευσης. Με δυο λόγια, η καταστροφή-του φέρνει τη διατάραξη του κλιματικού, υδρολογικού, εδαφικού και βιολογικού περιβάλλοντος, την παρακμή του χώρου σαν πολιτιστικού στοιχείου.

Κι όμως οι εμπρησμοί συνεχίζονται... Και αντί για τα μέτρα προστασίας των δασών απο την πύρινη λαίλαπα, η κυβέρνηση έχει να προσφέρει αποκαΐδια και μαύρο τρόπο... Τα σπασμωδικά κατασταλτικά μέτρα δεν είναι δυνατόν να περιορίσουν σημαντικά το πρόβλημα και πολύ περισσότερο να το λύσουν. Η έκταση των καταστροφών απο τις πυρκαγιές δημιούργησε θέμα εθνικό, κοινωνικό και πολιτικό, που αποδεδειγμένα πια η κυβέρνηση της «Νέας Δημοκρατίας» είναι ανίκανη να το αντιμετωπίσει.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΚΩΣΤΑΣ
ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ

Η ανανεωμένη
παράδοση
από τη σειρά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

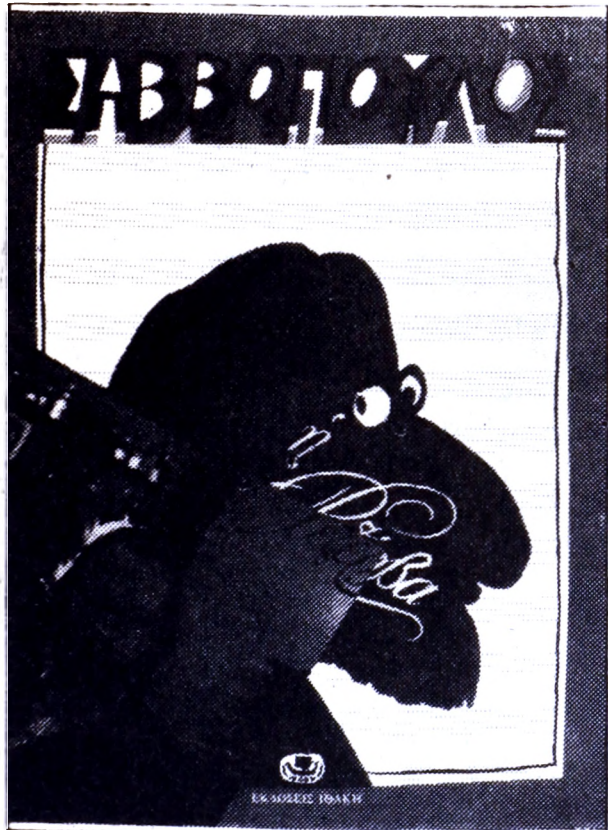
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ

Γραβιάς 10-12 τηλ.36.05.520

κυκλοφόρησε

Διονύση Σαββόπουλου
1. Η ΡΕΖΕΡΒΑ

στίχοι - παρτιτούρες - συνεντεύξεις

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΟΑΚΗ

Πανεπιστημίου 25-29 Τηλ. 3229560 (Φωλιά του Βιβλίου)

κυκλοφορούν

Όπου υπάρχει καπνός...
κρύβει
και ορισμένα πράγματα

του Νίκου Γρηγορίου

ΟΙ ΦΩΤΙΕΣ που πυρπόλησαν την περασμένη βδομάδα απ' άκρη σ' άκρη την Ελλάδα και προς στιγμή απείλησαν με καταστροφή ανυπολόγιστης έκτασης την Αθήνα, δεν είναι ένα γεγονός που μπορεί, με το μέγεθος των επιπτώσεών-του, να επιτρέψει τη λησμοσύνη των προθέσεων που το προκάλεσαν. Δεν είναι «εθνική συμφορά», όπως χαρακτηρίστηκε, μιά διατύπωση που αρμόζει περισσότερο για αποτελέσματα άλλου είδους φυσικών καταστροφών. Η χώρα δεν βρέθηκε αυτή τη φορά αντιμέτωπη των τυφλών φυσικών δυνάμεων, όπως το Φλεβάρη με τους σεισμούς.

ΑΥΤΗ τη φορά, ο κοινός νους, τα αντικειμενικά στοιχεία και το λαϊκό αισθητήριο, διέγνωσαν, πίσω από τις φλόγες, μιά ψυχρή και εγκληματικά σταθμισμένη πολιτική πρόθεση. Οι μαινόμενες φλόγες που κατέτρωγαν δάση, σπιτία, περιουσίες, υπήρξαν το αποτέλεσμα μιάς συνειδητής επιλογής, το προϊόν μιάς μεθοδευμένης εμπρηστικής δραστηριότητας, η υλοποίηση ενός σχεδίου, που είχε ως τελικό στόχο την εξ αντικειμένου αποσταθεροποίηση, που προκαλεί σε μιά χώρα με τις ιδιαιτερότητες της Ελλάδας μιά μεγάλη έκτασης καταστροφή.

ΠΙΣΩ λοιπόν από την «εθνική συμφορά» ορθώνεται μιά πρόκληση προς τους θεσμούς και την πολιτική τάξη που θεσπίζουν. Πίσω από τους εμπρησμούς προβάλλει το γεγονός, ότι τα κέντρα εκείνα, που μόνο με το έγκλημα μπορούν να διατηρήσουν μιά πρόσβαση στην πολιτική ζωή, κλιμάκωσαν ένα βήμα παραπέρα τη δράση-τους: αυτή τη φορά φάνηκε ότι υπήρχε μιά τέλεια αδιαφορία για το υλικό και ανθρώπινο κόστος της δράσης-τους: ίσως, μάλιστα, να επιδιώχτηκε η μεγαλύτερη δυνατή έκταση και στα δυό, και να πρέπει να θεωρούμε μεγάλη τύχη που υπήρξε ένας μόνο νεκρός στις πυρκαγιές της Αθήνας.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ εύκολο να εξάγει κανείς συμπεράσματα για τις ακριβείς προθέσεις των κύκλων, που αυτή τη φορά εκδήλωσαν την παρουσία-τους μέσα απ' τους εμπρησμούς και τη συνάφεια των στόχων-τους με τις τρέχουσες εξελίξεις, όπως οι προσεχείς εκλογές. Ούτε είναι πάντα πρόσφορη η διερευνητική αφετηρία του «ποιός ωφελείται». Ενδέχεται άλλωστε, ο σκοπός τέτοιων ενεργειών σ' αυτή τη φάση, να εντοπίζεται κυρίως στη διάχυση ενός γενικευμένου φόβου και ανασφάλειας, η πρόκληση μιάς καχυποψίας προς όλους και όλα. Ίσως πρώτη επιδίωξη να είναι η επιβολή της αίσθησης ότι όλα είναι αφερέγγυα και συνένοχα.

Χαρακτηριστικοί οι ταυτόχρονοι τίτλοι: «ΑΥΓΗ»: «ο Αβέρωφ καλύπτει τους χουντικούς» «ΒΡΑΔΥΝΗ»: «ο Ανδρέας καλύπτει την Άκρα Αριστερά»

ΑΠΟ μιά σκοπιά, οι εμπρηστές διάλεξαν και καλή στιγμή και μερικά πέτυχαν τους στόχους-τους. Γιατί για πρώτη φορά μετά τη μεταπολίτευση μιά τόσο διάφανη απειλή κατά της δημοκρατικής ομαλότητας βάθυνε περισσότερο την απόσταση ανάμεσα στη «Ν.Δ.» και τις υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΡΗΣΜΟΙ

Η ΣΤΑΣΗ της «Ν.Δ.» και της μερίδας του Τύπου που την υποστηρίζει, απέναντι στους εμπρησμούς, υπήρξε ξένη προς το ουσιαστικό και βαθύτερο πρόβλημα που έθεταν. Είτε από στάθμιση γενικής εκλογικής σκοπιμότητας, είτε γιατί οξύνεται ολοένα και περισσότερο η γραμμή της πόλωσης προς το ΠΑΣΟΚ, η κυβέρνηση αρνήθηκε σταθερά να ονοματίσει, να στιγματίσει και, κυρίως, να καθοδηγήσει σταθερά και υπεύθυνα τις έρευνες στα χουντοφασιστικά κυκλώματα, που με όποιο μανδύα κι αν έδρασαν, κρύβονται στην πραγματικότητα πίσω απ' τις φωτιές.

ΥΠ' ΑΥΤΗ την έννοια οι εμπρηστές, η χουντοφασιστική Δεξιά, δηλαδή, κατάφεραν για πρώτη φορά να διαμορφώσουν μιά μορφή υπόγειας επαφής με την ευρύτερη παράταξη της Δεξιάς, «επαφή» που το πλαίσιο-της πρέπει να αναζητηθεί στην τάση συνοχής που προκαλεί η σαφής και

σταθερή άνοδος του ΠΑΣΟΚ.

ΕΔΩ βέβαια χρειάζεται μιá αναγκαία διευκρίνιση — με τα προηγούμενα δεν εννοούμε βέβαια καθόλου ότι ο κ. Ράλλης ή ακόμα και ο κ. Αβέρωφ καλύπτουν τους εμπρηστές ή ότι δεν θέλουν να ανακαλυφθούν, ή ότι ακόμα δεν ξέρουν ότι τέτοιες ενέργειες — και οι επιπτώσεις-τους — ενδέχεται να έχουν κυβερνητικό κόστος. Θα ήθελαν όμως όλα αυτά να γίνουν σε επίπεδο *φυσικών προσώπων* και να αποκοπούν απο το *πολιτικό-τους πλαίσιο*. Κι αυτό γιατί επιλογή της «Νέας Δημοκρατίας» είναι να αποτελέσει πια το κόμμα όλων των «εθνικοφρόνων» και γιατί στη λογική της κλιμάκωσης της πόλωσης, οι εμπρησμοί αποτελούν και μιá ευκαιρία για την άσκηση μιás ιδιότυπης *πρόωρης αντιπολίτευσης* στο ΠΑΣΟΚ.

ΟΠΩΣ έδειξε όμως η υπόθεση των Τριβολίδη - Κυραγιάννη, μια δίωξη που αγνοεί τη φύση και το χαρακτήρα του εγκλήματος εναντίον του οποίου εξαπολύεται, είναι ανεπιτυχής, ακόμα κι αν καταφέρει να προσεγγίσει ορισμένα απ' αυτά τα «φυσικά πρότυπα». (Δεν είναι μάλιστα και πρόσθετα ανησυχητικό ότι οι δυο «διαταραγμένοι» εμπρηστές συνελήφθησαν από πολίτες;)

ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΠΛΕΥΡΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

ΕΙΝΑΙ εξαιρετικά σημαντικό να παρατηρήσουμε ότι, ενώ η κυβέρνηση αναζητά τους εμπρηστές στο χώρο της «νιχιλιστικής» Άκρας Αριστεράς και η αντιπολίτευση καταγγέλει τους χουντικούς, τις ξένες υπηρεσίες και τους κύκλους της ανωμαλίας για τους εμπρησμούς, δύο δυνάμεις μόνο έπραξαν ως σημεία τάξης και σταθερότητας: ο κ. Καραμανλής και ο κ. Παπανδρέου.

Ο ΜΕΝ κ. Καραμανλής, «έκοψε τα φτερά», κυρίως του κ. Αβέρωφ, με τη δήλωσή του ότι τέτοια θέματα πρέπει να παραμένουν «εκτός πολιτικών ανταγωνισμών». Ενώ ταυτόχρονα, ο κ. Παπανδρέου έστρεψε το κύριο βάρος της προσοχής-του στην ανακοπή των πολιτικών επιπτώσεων που θα μπορούσε να προκαλέσει η καταστροφή και μιá μονιμοποίηση της φοβίας απο ανεξέλεγκτες ενέργειες.

ΘΑ ΣΗΜΕΙΩΝΑΜΕ μάλιστα πως ο κ. Παπανδρέου υπήρξε ατυχής στους πρώτους χειρισμούς-του: πρώτον γιατί επιχείρησε να υποβαθμίσει με την αναφορά-του στους κερδοσκόπους, την κύρια πλευρά των γεγονότων, δεύτερο γιατί υποτίμησε την ετοιμότητα της κυβέρνησης να ασκήσει επιθετική ανεύθυνη πολιτική, με αφορμή τους εμπρησμούς. Ακόμα ακριβέστερα: φαίνεται ότι αν δεν υπάρξουν «άνωθεν» νουθεσίες, η κυβέρνηση προτίθεται με αφορμή τους εμπρησμούς να κατευθύνει ακόμα «δεξιότερα» την πολιτική-της, όπως υπαινίσσονται οι δηλώσεις περί εκτοπίσεων ή για την ευθύνη του «Δημοκρατικού πολιτεύματος» στη μη σύλληψη των δραστών.

ΑΠ' ΑΥΤΗ τη σκοπιά, πρέπει να σταθμιστεί με προσοχή το γεγονός, ότι σε όλο το

φάσμα του δεξιού τύπου καλλιεργείται ένα έντονο αστυνομικό κλίμα: «να λυθούν τα χέρια των σωμάτων Ασφαλείας», «να δράσουν με τον πιο σκληρό τρόπο αν χρειαστεί», κλίμα που υποθάλπεται επίσημα με τις παροτρύνσεις «να καταγγέλουν οι πολίτες κάθε ύποπτη κίνηση» που απειλεί να μεταβάλλει την Ελλάδα σε αντιτρομοκρατική Γερμανία (στην καλύτερη περίπτωση) και μάλιστα χωρίς να το καταλάβουμε. Χρειάζεται επομένως μεγάλη προσοχή απο όλες τις δημοκρατικές δυνάμεις, οι επιτροπές «λαϊκής αυτενέργειας» και επαγρύπνησης να αποτελέσουν πραγματικά τον χαλύβδινο θώρακα της λαϊκής δημοκρατικής περιφρούρησης, πράγμα τελείως διαφορετικό, βέβαια, απο την κινδυνολογική χαφιεδολογία, στην οποία θα ευχόταν η Ασφάλεια να καταλήξει η λαϊκή ανησυχία.

ΜΕΛΛΟΝ ΑΔΗΛΟΝ;

ΑΝ ΔΕΧΤΟΥΜΕ το πασιδηλο, ότι οι εμπρησμοί υπήρξαν έργο *πολιτικού σχεδιασμού* των χουντοφασιστικών δυνάμεων, το πιο επείγον καθήκον είναι, μέσα απο την εμπειρία αυτής της ενέργειας, να διαμορφωθούν οι όροι για την αποτροπή σοβαρότερων επιπτώσεων παρόμοιων ενεργειών της μιás ή της άλλης μορφής.

ΠΡΕΠΕΙ να υπάρξει έντονη και συντονισμένη πίεση στην κυβέρνηση ώστε να αποκόψει το πρόβλημα τέτοιων ενεργειών απο τις πολιτικές σκοπιμότητες της εκλογικής τακτικής της «Νέας Δημοκρατίας». Πίεση που θα γίνει αποτελεσματικότερη, στο βαθμό που η λαϊκή επαγρύπνηση και κινητοποίηση σε όλα τα επίπεδα (κοινωνικοί φορείς, συνδικάτα, τοπική Αυτοδιοίκηση, επιτροπές περιφρούρησης της δημοκρατικής ομαλότητας) αποδείξουν με μιá πλατιά ενωτική λειτουργία ότι κανείς δεν μπορεί να περάσει την κομματική πόλωση στο λαό — και να αποκομίσει ωφέλη — ποντάροντας στην ανησυχία των αποσταθεροποιητικών ενεργειών.

ΠΕΡΙΜΕΝΟΥΜΕ επίσης από την κυβέρνηση να ομαλοποιήσει την ατμόσφαιρα και τυπικά, αίροντας αμέσως την κατάσταση «έκτακτης ανάγκης» στην οποία είχε κηρυχθεί η Ανατολική Αττική, και ανεξήγητα διατηρείται ακόμα. Έχει τονιστεί ποικιλότροπα η θετική συμβολή του Στρατού στην κατάσβεση των πυρκαγιών. Αλλά η επικουρία-του, που τον αποσπά άλλωστε απ' τα κυρίως καθήκοντά-του, έχει ήδη λήξει. Και δεν υπάρχει κανένας λόγος να υποκαθίσταται ο οποιοσδήποτε τομέας της Διοίκησης από τη ΣΔΑ.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ, η ψυχραιμία και η σταθερότητα των πολιτικών κομμάτων, σε αντιστοιχία άλλωστε με την ώριμη στάση του λαού, θα αφήσει στο κενό και την εκμετάλλευση των εμπρησμών απο τη «Ν.Δ.» και τους ίδιους τους εμπρηστές. Ότι κι αν ελπίζουν αυτοί οι τελευταίοι και οι πάτρωνές-τους κάνουν λάθος. Ο λαός έπαθε και έμαθε. Χώρος για νέο '67 δεν υπάρχει στην Ελλάδα. Για το έγκλημα θάχουν ίσως κάποια άλλη ευκαιρία. Όχι όμως για πολύ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΓΙΩΡΓΗΣ ΖΑΡΚΟΣ

Η ΤΡΕΛΑ Σ' ΟΛΑ ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΒΟΣ
Αναξαγόρα 1, Αθηνά 112
Τηλ: 52.46.241

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΑΛΜΠΑΤΡΟΣ

Γεωργία Κουνιάδου

Καραθεοδωρή 28,
Ν. Ψυχικό, ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 67.16.145 - 52.30.053

Ένα «δέμα» από την Άγκυρα στο τραπέζι των διακοινοτικών

του Γιώργου Τσαλακού

ΤΙ ΘΑ πράξει αλήθεια τώρα η κυπριακή κυβέρνηση και η επίσημη ελληνοκυπριακή πλευρά; Αυτό που για μήνες — γιατί όχι χρόνια — «σφόδρα επιθυμούσε», είναι γεγονός. Η τουρκοκυπριακή κατέθεσε στο τραπέζι των διακοινοτικών συνομιλιών συγκεκριμένες προτάσεις, τόσο για τη συνταγματική διάρθρωση της μελλοντικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Κύπρου, όσο και στο εδαφικό με δυο επεξηγηματικούς χάρτες. Μόνο που ο θησαυρός αποδεικνύεται άνθρακας και η κυπριακή κυβέρνηση μοιάζει καλά παγιδευμένη, σε μια παγίδα που προσπάθησε να στήσει για άλλους.

ΟΙ ΕΠΙΣΗΜΕΣ πηγές στη Λευκωσία δεν κρύβουν ότι το νέο «δέμα των τουρκικών προτάσεων για λύση του Κυπριακού» είναι απαράδεκτο από ουσιαστική άποψη, αλλά χρησιμοποιούν πολύ ηπιότερες εκφράσεις όπως «δεν είναι ενθαρρυντικές» ή «δεν ήταν αυτό που αναμενόταν». Από την άλλη, είναι ήδη σαφή τα διλήμματα που η μελέτη των τουρκικών προτάσεων φέρνει στην επιφάνεια: Θα διακόψει η ελ-

ληνοκυπριακή πλευρά τις συνομιλίες καταγγέλλοντας ως απαράδεκτες τις τουρκικές θέσεις, ή θα συνεχίσει το διάλογο προσκομίζοντας την απάντησή-της στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων; Θα προσφύγει στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ή θα απόσχει για δεύτερο χρόνο;

ΤΑ ΔΙΛΗΜΜΑΤΑ αυτά δεν εκφράζουν παρά προβλήματα που μπαίνουν άμεσα και απαιτούν χειρισμό, η επιλογή της απάντησης όμως υποδηλώνει μια συγκεκριμένη στρατηγική. Η δυσκολία ακριβώς σ' αυτή την επιλογή σημαίνει το λιγότερο ασάφεια — αν όχι απουσία — στρατηγικής. Και τα πράγματα δεν φαίνονται πολύ διαφορετικά για τη κυβέρνηση μιας χώρας που υποφέρει για έβδομο τώρα χρόνο την κατοχή του μισού της επικράτειάς-της από μια ξένη στρατιωτική δύναμη.

Ο Τουρκοκύπριος συνομιλητής κ. Ονάν προσέρχεται στις συνομιλίες κομίζοντας τις προτάσεις. Το αυτοκίνητο όπου επέβαινε το χρησιμοποιούσε ο αντιπρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας ως το 1963-64, οπότε με τις ταραχές έμεινε στους Τουρκοκύπριους. ▷

Η μικρή ιστορία του 7ου κύκλου των διακοινοτικών

Όταν αργά το απόγευμα της 5ης Αυγούστου 1980 οι πολιτικοί αρχηγοί εγκατέλειπαν το Προεδρικό Μέγαρο, ο πρόεδρος Κυπριανού είχε τη σύμφωνη γνώμη όλων, εκτός του προέδρου του Σοσιαλιστικού Κόμματος ΕΔΕΚ Βάσου Λυσσαρίδη, ν' αρχίσει ένα νέο κύκλο διακοινοτικών συνομιλιών με βάση μια «φόρμουλα» που συνέταξε ο κ. Βαλντχάιμ.

Στη φόρμουλα αυτή ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ αφού έλεγε πως «απ' όσα είχε αντιληφθεί τα δύο μέρη αποδέχονταν τη συζήτηση μιας διζωνικής Ομοσπονδίας», προχωρούσε στον καθορισμό της ημερήσιας διάταξης με βάση την οποία θα διεξάγονταν οι συνομιλίες. Ο Βαλντχάιμ όριζε τέσσερα θέματα τα οποία θα συζητιόντουσαν εναλλάξ σε εβδομαδιαίες συναντήσεις των συνομιλητών κ.κ. Ιωαννίδη και Ονάν, σε μια αίθουσα του «Λήδρα Πάλας» που βρίσκεται ακριβώς πάνω στην «πράσινη γραμμή».

Τα θέματα αυτά ήταν:

- Η επανεγκατάσταση Ελληνοκυπρίων προσφύγων στην Αμμόχωστο,

- Αρχικά πρακτικά μέτρα και από τις δυο πλευρές για την προαγωγή της καλής πίστης, της συνεργασίας και της αμοιβαίας εμπιστοσύνης,

- Συνταγματική πτυχή, και

- Εδαφική πτυχή του κυπριακού προβλήματος.

Με αυτή τη θεματολογία και αυτή τη διαδικασία, ο κ. Βαλντχάιμ και ο καινούριος αντιπρόσωπός-του στο νησί Αργεντινός διπλωμάτης κ. Ούγκο Γκόμπι υπολόγιζαν — αν κρίνει κανένας από τις αισιόδοξες δηλώσεις-τους εκείνου του καιρού — να σημειώσουν μια υπολογίσιμη πρόοδο σ' ένα πρόβλημα που δεν γνώρισε άλλη εξέλιξη τα τελευταία 7 χρόνια, παρά το τέλμα.

Οι δυο πλευρές χαιρέτησαν την επανέναρξη των συνομιλιών με μια φρασεολογία που έχει ιστορία τουλάχιστον δέκα χρόνων και που οι πάντες αντιλαμβάνονταν και αντιλαμβάνονται ως τυπική. Σε κάθε περίπτωση το πράσινο τραπέζι του «Λήδρα Πάλας» ήταν τώρα — όπως εξάλλου υπήρξε πάντα — το πεδίο δοκιμασίας αυτής της φρασεολογίας. Και πραγματικά δεν άργησε να

καταρρεύσει...

Ενάμιση μήνα μετά την έναρξή-του (9 Αυγούστου η πανηγυρική έναρκτήρια τελετή με την ανάγνωση από τον κ. Γκόμπι της «δήλωσης» Βαλντχάιμ) ο 7ος κύκλος των διακοινοτικών άρχισε ν' αντιμετωπίζει δυσκολίες και το αδιέξοδο κρυφοφαινόταν στη γωνία της επόμενης συνάντησης.

Όχι μόνον διαπιστωνόταν χάσμα απόψεων στα διάφορα θέματα συζήτησης, αλλά επιπρόσθετα σ' ένα θέμα, το εδαφικό (και αξίζει ο αναγνώστης να συγκρατήσει αυτή τη λεπτομέρεια), η τουρκική πλευρά αρνιόταν κατηγορηματικά να υποβάλει προτάσεις συγκεκριμένες προσκομίζοντας στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων 2 «κριτήρια», τα οποία εν πολλοίς είχαν συζητηθεί και κωδικοποιηθεί στα τέσσερα σημεία της συμφωνίας Μακάριου - Ντενκτάς και στα δέκα σημεία της συμφωνίας Κυπριανού - Ντενκτάς. Έτσι, πολύ γρήγορα το «καλό κλίμα», για το οποίο γινόταν ευρύτητα και σχεδόν... διακομματικά λόγος, διαλύθηκε και τη θέση-του πήρε το αδιέξοδο.

Ούτε τρεις μήνες μετά την έναρξή-τους, οι συνομιλίες απειλούνταν ήδη με ναυάγιο και στις τέσσερις μόνιμα «μπλεγμένες» πρωτεύουσες (Λευκωσία, Αθήνα, Άγκυρα, Ουάσιγκτων) αναζητιόταν οδός διεξόδου. Τι είχε γίνει,

Πέρα από την αισιόδοξη δυναμική που προσπάθησε, με φραστικούς ακροβατισμούς, να εμφυσήσει στο διάλογο ο κ. Ούγκο Γκόμπι δεν υπήρχε τίποτε άλλο. Οι τουρκικές προτάσεις δεν είχαν αλλάξει ως διά μαγείας, ούτε η ελληνική πλευρά είχε αποφασίσει να αποδεχτεί δυο ξεχωριστά κράτη με ασθενέστατη σύνδεση και αριθμητική ισότητα σε μια αναιμική κεντρική κυβέρνηση με αντάλλαγμα ορισμένα ψίχουλα εδαφικών παραχωρήσεων.

Οι «ιδέες Βαλντχάιμ»

Η γέννηση των «ιδεών Βαλντχάιμ» («ιδέες Ρολάνδη» τις αποκάλεσε ο πρόεδρος της ΕΔΕΚ, αποδίδοντας έτσι την πατρότητά-τους στον Κύπριο υπουργό Εξωτερικών) ήταν το αντιδοτο που προσπάθησε να δώσει στο ασθενές σώμα των συνομιλιών ο Γ.Γ. του ΟΗΕ.

Δεκέμβριο 1980 κυοφορήθηκαν οι «ιδέες» αυτές, και Γενάρη 1981 πέθαναν. Περί τίνος επρόκειτο; Η αδυναμία επίτευξης έστω και της παραμικρής προόδου στις διεξαγόμενες συνομιλίες, με βάση την ατζέντα που ο ίδιος είχε προτείνει, οδήγησε τον Βαλντχάιμ, με την ενθάρρυνση ομολογουμένως πολλών, να αναζητήσει ένα άλλο «συνδυασμό» ώστε να παρακαμφθεί η θέση της τουρκικής πλευράς για άρση του λεγόμενου «οικονομικού εμπάργκο», σε αντάλλαγμα για την επανεγκατάσταση στην Αμμόχωστο. Συνδέοντας το θέμα της επανεγκατάστασης στην Αμμόχωστο με εκείνο της επαναλειτουργίας του αεροδρομίου Λευκωσίας υπό κοινή διοίκηση, θέλησε ο Βαλντχάιμ να υπερκεράσει τη δυσκολία. Όμως ήδη ο ίδιος ήταν έξω από την ατζέντα-του, αφού — υποτίθεται — το θέμα της επανεγκατάστασης στην Αμμόχωστο έχει α υ τ ο ν ο μ ί α και προτεραιότητα.

Ο βίος αυτών των ιδεών ήταν — όπως αναφέρθηκε — βραχύτατος ώστε να περιττεύουν οι πολλές αναλύσεις. Εκείνο που αξίζει να σημειωθεί είναι πως τις «ιδέες» αυτές απέρριψε κατηγορηματικά η τουρκική πλευρά.

Οι θέσεις των δύο πλευρών

Ύστερα από δώδεκα μήνες «συνεχείς» συνομιλίες, ποιός είναι ο απολογισμός; Τα κρίσιμα σημεία είναι δύο: Πού βρίσκονται οι απόψεις των δύο πλευρών μέχρι την αναγγελία υποβολής του «νέου δέματος» των τουρκικών προτάσεων, το πρώτο και, δεύτερο, πού βρίσκονται τώρα;

Μέχρι τη διαπίστωση του αδιεξόδου και πριν το ταξίδι του κ. Ντενκτάς στην Άγκυρα (τέλη Ιουλίου) η κατάσταση θα μπορούσε να περιγραφεί ως εξής για καθένα από τα τέσσερα θέματα της ημερήσιας διάταξης και με βάση πληροφορίες για το περιεχόμενο, που κατατέθηκαν στο τραπέζι των συνομιλιών:

Α. ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ: Το θέμα της «επανεγκατάστασης Ελληνοκυπρίων προσφύγων στην Αμμόχωστο» είναι, όπως είναι γνωστό, παιδί του αμερικανικού σχεδίου που προτάθηκε το 1978. Ο Βαλντχάιμ το περιέλαβε στην ημερήσια διάταξη-του γιατί είχαν προηγηθεί πολλές συζητήσεις και διαβουλεύσεις αλλά και γιατί, έχοντας την αμερικανική υποστήριξη σ' αυτό το σημείο, πίστευε πως θα μπορούσε να έφτανε σε κάποιο αποτέλεσμα.

Το αποτέλεσμα που προέκυπτε από τη σύγκριση των προτάσεων των δυο πλευρών ήταν για το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ αποκαρδιωτικό. Η τουρκική πλευρά εμφανίστηκε διατεθειμένη να επιτρέψει την επανεγκατάσταση υπό μεταβατικό καθεστώς στην περιοχή μεταξύ των οδών: βόρεια της οδού Αθηνών, Λεωφόρος Δημοκρατίας, Αστεροσκοπίου και Ακταίου μέχρι τη θάλασσα ανατολικά. Νότια η γραμμή θα άρχιζε από το Κριέλκα Χοτέλ, Αχαρνών και θα έφτανε στην Αγίου Μέρμονα. Δυτικά: οδός Δερύνειας και 28ης Οκτωβρίου.

Το μεταβατικό καθεστώς της πόλης θα αποτελούσε μια τριμερή διοικητική επιτροπή που θα λειτουργούσε με ομοφωνία και όλες οι σχετικές διοικητικές λειτουργίες ανατίθενταν σε προσωπικό του ΟΗΕ. Το σημαντικό όμως στις τουρκοκυπριακές προτάσεις ήταν το γεγονός ότι η «παραχωρούμενη» περιοχή αποτελούσε ένα θύλακα μέσα στο έδαφος της «Ομόσπονδης Τουρκοκυπριακής Πολιτείας» και η είσοδος και έξοδος προς αυτή την περιοχή θα γινόταν από ειδικά σημεία ελέγχου των «τουρκοκυπριακών αρχών».

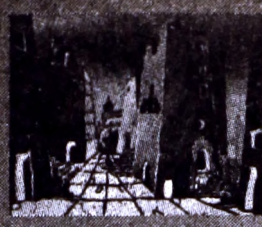
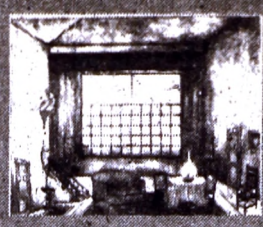
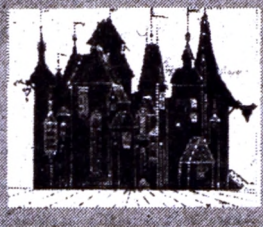
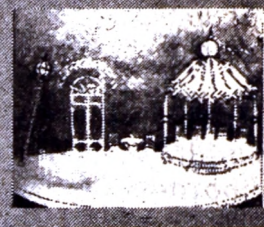
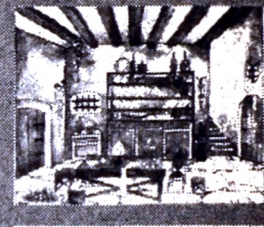
Τελικά, δώδεκα χιλιάδες ελληνοκύπριοι πρόσφυγες θα μπορούσαν να επιστρέψουν.

Οι ελληνοκυπριακές προτάσεις προνοούσαν για σαφώς μεγαλύτερη περιοχή (θα μπορούσαν να επιστρέψουν γύρω στις 30 χιλιάδες πρόσφυγες) και υπό μεταβατικό καθεστώς ελέγχου της πόλης από τον ΟΗΕ. Στην περιοχή θα εφαρμόζονταν οι νόμοι της Κυπριακής Δημοκρατίας και όχι της «τουρκοκυπριακής ομόσπονδης πολιτείας» όπως απαιτούσαν οι τουρκικές προτάσεις.

Σε κάθε περίπτωση η απόσταση παρέμενε μεγάλη.

Β. ΑΡΧΙΚΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ: Στο θέμα αυτό η τουρκική πλευρά απαιτούσε άρση του λεγόμενου «οικονομικού εμπάργκο», δηλαδή αναγνώριση της νομιμότητας διεξαγωγής οικονομικών συναλλαγών από την «Ομόσπονδη Πολιτεία». Η έννοια αυτής της απαίτησης είναι ολότελα σαφής: Η ελληνοκυπριακή πλευρά καλείται να αναγνωρίσει τη νομιμότητα της εμπορίας από τα κατεχόμενα λιμάνια και αεροδρόμια και μάλιστα προϊόντων στην ουσία «κλεμμένων».

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ 44 ΛΟΠΕ ΝΤΕ ΒΕΓΚΑ ΦΟΥΝΤΕ ΟΒΕΧΟΥΝΑ Μετάφραση: Καίτη Κόσσιου ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ 46 ΕΡΡΙΚΟΥ ΙΨΕΝ ΟΙ ΒΡΥΚΟΛΛΕΣ Μετάφραση: Γ. Ν. Πολίτης ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ 48 ΣΩΝ Ο' ΚΕΝΖΥ ΚΟΚΚΙΝΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΑ ΓΙΑ ΜΕΝΑ Μετάφραση: Παύλος Μάτσας ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ 51 ΕΝΤΟΥΑΡΝΤ ΩΛΑΜΠΥ ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗΝ ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ ΓΟΥΑΦ Μετάφραση: Καίτη Κόσσιου-Μαυβήλη ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ 59 ΜΠΕΡΤΟΛΤ ΜΠΡΕΧΤ Ο ΔΑΣΚΑΛΟΣ - Η ΕΒΡΑΙΑ Μετάφραση: Μάριος Πλαστήκας ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ 60 ΛΟΥΙ-ΤΖΙ ΠΙΡΑΝΤΕΛΛΟ ΑΠΟΦΕ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΖΟΥΜΕ Μετάφραση: Δημήτρης Μυρτί ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ 41 ΚΑΡΛΟ ΓΚΟΛΑΝΤΟΝΙ ΛΟΚΑΝΤΙΕΡΑ Μετάφραση: Άννη Σαυολάκης ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ 53 ΕΝΤΟΥΑΡΝΤΟ ΝΤΕ ΦΙΛΙΠΠΟ ΦΙΛΟΥΜΕΝΑ ΜΑΡΤΟΥΡΑΝΟ Μετάφραση: Ρίτα Μανώλη-Παυλά ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ	ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΘΕΑΤΡΟ 57 ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΣΤΡΙΝΤΣΠΕΡΓΚ ΔΕΣΠΟΙΝΙΣ ΤΖΟΥΛΙΑ Η ΠΙΟ ΔΥΝΑΤΗ Μετάφραση: Πάρος Κωνσταντίνος ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ» ΑΘΗΝΑ

80 ΤΟΜΟΙ 85 ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ (ΚΛΑΣΣΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ) 95 ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΕΡΓΑ ΣΕ ΠΛΗΡΕΙΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΜΕ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΚΑΙ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΟΙ 80 ΤΟΜΟΙ ΣΕ ΠΟΛΥΤΕΛΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ ΔΡΧ. 24.000 ΔΙΔΟΝΤΑΙ ΜΕ ΕΥΚΟΛΙΕΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ

Προκαταβολή δρχ. 5.000 και τό υπόλοιπο σέ 10 μηνιαίες δόσεις

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ»

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 3 (ΑΘΗΝΑ, 143), Τηλ. 3613.029-3637.973

Κατά τις διακοινοτικές συνομιλίες στο «Λήδρα Παλλάς». Διακρίνονται από αριστερά ο κ. Ονάν και στο κέντρο ο απεσταλμένος του Γ.Γραμματέα του ΟΗΕ κ. Γκόμπι. Δεξιά διακρίνεται ο Ελληνοκύπριος συνομιλητής κ. Γεώργιος Ιωαννίδης συνομιλώντας με τη σύμβουλό-του κ. Σ. Σουλιώτη.

Η ελληνοκυπριακή πλευρά, από την άλλη, αντιλαμβανόταν την έννοια των αρχικών πρακτικών μέτρων ως τη λήψη μέτρων που θα μπορούσαν να περιορίσουν τα προβλήματα και τις «ταλαιπωρίες» που αντιμετώπιζε η κάθε κοινότητα. Στο πλαίσιο αυτό, πρόσφερε κοινωνικές ασφαλίσεις για τους τουρκοκυπρίους, συνεργασία σε θέματα υγείας, βοήθεια για την ανάπτυξη της γεωργίας, διαβατήρια της νόμιμης κυβέρνησης κλπ. Οι προσφορές αυτές απορρίφθηκαν από την τουρκοκυπριακή πλευρά γιατί προέρχονταν από μια κυβέρνηση που «δεν αναγνώριζαν».

Γ. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ: Η διαφορά προσέγγισης του προβλήματος, αλλά και το είδος της επιδιωκόμενης από κάθε πλευρά λύσης διαγραφόταν με τις προτάσεις-της στο θέμα αυτό. Οι προτάσεις της τουρκικής πλευράς πρόβλεπαν:

α) Δύο ξεχωριστά κράτη με κυβερνήσεις που συγκέντρωναν στην αρμοδιότητά-τους ισχυρότατες εξουσίες.

β) Ασθενή «κεντρική ομοσπονδιακή» κυβέρνηση, της οποίας οι εξουσίες δεν θα αντιμετώπιζαν εκείνες των επί μέρους κυβερνήσεων.

γ) Η «κεντρική ομοσπονδιακή» κυβέρνηση θα σχηματιζόταν στη βάση της ισότητας των δύο κοινοτήτων και των συνεταιριστικών δικαιωμάτων της τουρκοκυπριακής κοινότητας

στην ίδρυση του διζωνικού, δικοινοτικού ομοσπονδιακού κράτους.

δ) Η προεδρία και η αντιπροεδρία θα εναλλάσσονταν ανά πενταετία στις δύο κοινότητες.

ε) Τα δύο «υπό ομοσπονδία» κράτη θα αποτελούσαν ξεχωριστές οικονομικές ενότητες.

Στις προτάσεις-της, η ελληνοκυπριακή πλευρά σκιαγραφούσε το πορτραίτο μιας ομοσπονδιακής Δημοκρατίας με ισχυρή κεντρική κυβέρνηση αφού επεφύλασσε σ' αυτήν το «τεκμήριο της αρμοδιότητας». Επιπλέον οι ελληνοκυπριακές προτάσεις κατοχύρωναν την ελευθερία εγκατάστασης, διακίνησης και περιουσίας σ' ολόκληρη την επικράτεια της ομοσπονδιακής Δημοκρατίας.

Δ. ΕΔΑΦΙΚΟ: Η ελληνοκυπριακή πλευρά υπέβαλε στο θέμα αυτό συγκεκριμένες προτάσεις συνοδευόμενες από χάρτη. Σ' αυτές η τουρκοκυπριακή πλευρά αντέταξε ορισμένα γενικά και ασαφή «κριτήρια», χωρίς να συγκεκριμενοποιεί σε προτάσεις τις επιδιώξεις-της. Τα κριτήρια αυτά δεν είναι άλλα από την οικονομική βιωσιμότητα και την ασφάλεια των Τουρκοκυπρίων.

Ποιός κερδίζει και ποιός χάνει

Η διεγκυστίνδα είναι λοιπόν φανερή:

Η τουρκική πλευρά με τις προτάσεις-της επιδιώκει μια πολιτειακή μορφή που αγγίζει τον ορισμό της συνομοσπονδίας. Είναι όμως αυτό το θέμα;

Δεδομένου ότι η προοπτική μιας λύσης μοιάζει να είναι ακόμα πολύ μακριά, οι διακοινοτικές συνομιλίες έχουν μεταβληθεί — τουλάχιστον αυτή φαίνεται να είναι η ταχτική της τουρκικής πλευράς — σ' ένα μέσο προώθησης ταχτικών στόχων, φτάνει να φέρει κανένας στο μυαλό-του τις εναλλαγές της ελληνοκυπριακής στρατηγικής που συντελέστηκαν από το 1974 μέχρι σήμερα.

Έτσι το σύνθημα «όχι διχοτόμηση - όχι ομοσπονδία» των πρώτων μετά την εισβολή ημερών, ακολούθησε η παραδοχή του «δικοινοτικού κράτους», για να το διαδεχθεί αργότερα και αυτό η ορολογία του «δικοινοτικού διζωνικού κράτους» που ο ίδιος ο κ. Βαλντχάιμ αναφέρει ως προσωπική αντίληψη των επιδιώξεων των δύο μερών την «εναρκτήρια του έβδομου γύρου των συνομιλιών δήλωσή-του».

Όλες αυτές οι «ανεπαίσθητες» αλλαγές συντελέστηκαν στο

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΚΥΠΡΙΟΥ ΣΥΝΟΜΙΛΗΤΗ Κ. Γ.ΙΩΑΝΝΙΔΗ ΣΤΟ «ΑΝΤΙ»:

Το περιεχόμενο του «δέματος» θα δείξει ...

Στην συνέντευξη που ακολουθεί ο Ελληνοκύπριος ομιλητής κ. Γεώργιος Ιωαννίδης δίνει μια εικόνα των συζητήσεων μεταξύ των δύο πλευρών στην Κύπρο, και περιγράφει τις θέσεις-του στα τέσσερα θέματα της ημερήσιας διάταξης.

Η συνέντευξη δόθηκε στον συνεργάτη-μας Γιώργο Τσαλακό στις 27 Ιουλίου.

ΕΡ: Κύριε Ιωαννίδη, από τη θητεία-σας ως συνομιλητή της ελληνοκυπριακής πλευράς και τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα του διαλόγου, νομίζετε ότι η διεξαγωγή αυτής της διαδικασίας προώθησε τη λύση του κυπριακού προβλήματος ή την απομάκρυνε;

ΑΠ: Δεν μπορώ να πω, ούτε ότι ωφέλησε, ούτε ότι οπισθοδρόμησε το Κυπριακό. Για να μπορέσεις ν' απαντήσεις με οριστικό τρόπο στο ερώτημα που θέτετε, πρέπει να υπάρχει κάτι συγκεκριμένο, π.χ. να έχει παρουσιαστεί κάποια άλλη διαδικασία και να την έχασες, ή να υπήρχαν κάποιες άλλες ευκαιρίες και να χάθηκαν.

Το γεγονός πάντως ότι συνομιλείς δεν ση-
Η δική-μας ερμηνεία είναι ότι τα μέτρα αυτά

μαίνει ότι αποκλείεις οποιαδήποτε άλλη διαδικασία που δυνατό να προσφερθεί, νοουμένου ότι και η άλλη πλευρά συγκατατίθεται. Συνεπώς η απάντηση είναι: Νοουμένου ότι η διαδικασία των διακοινοτικών είναι η μόνη που προβλέπεται από τις αποφάσεις και τα ψηφίσματα του ΟΗΕ για την Κύπρο, ανεξάρτητα αν απέδωσαν και έχοντας υπόψη όλες τις εξελίξεις μέσα στην περασμένη διετία, οι συνομιλίες αποτελούσαν τη μόνη, υπό τας περιστάσεις, διαδικασία για την επιδίωξη λύσης στο Κυπριακό. Το γεγονός ότι δεν απέδωσαν αποτέλεσμα δεν σημαίνει ότι είναι εσφαλμένη διαδικασία.

ΕΡ: Οι συνομιλίες διεξάγονται με βάση μια ημερήσια διάταξη από τέσσερα σημεία: το θέμα της Αμμοχώστου, των «αρχικών πρακτικών μέτρων», της συνταγματικής πτυχής και της εδαφικής πτυχής. Πού έχει φτάσει ο διάλογος; Πού, δηλαδή, κείνται οι θέσεις των δυο πλευρών σε κάθε ένα από τα θέματα αυτά;

ΑΠ: Σε ότι αφορά το θέμα της Αμμοχώστου υπάρχει μεγάλη απόσταση στις θέσεις των δυο πλευρών. Η δική-μας πλευρά ζητεί την επανεγκατάσταση όλων των κατοίκων της πόλης σ' ολόκληρη την περιοχή που καλύ-

πτεται από τα δημοτικά όρια του ελληνικού δήμου της Αμμοχώστου, υπό τη διοίκηση του ΟΗΕ μέχρι την εξεύρεση τελικής λύσης του Κυπριακού.

Η τουρκοκυπριακή πλευρά προσφέρει μια μικρή περιοχή, μέρος δηλαδή της περιοχής που έχουμε ζητήσει εμείς, περίπου το 10% του ελληνικού δήμου Αμμοχώστου, στην οποία, πριν από την εισβολή, κατοικούσαν 10-11 χιλιάδες Ελληνοκύπριοι. Σύμφωνα με τις τουρκικές προτάσεις, η περιοχή αυτή θ' αποτελεί ένα θύλακα μέσα στην τουρκοκρατούμενη περιοχή και δεν θα έχει απευθείας επαφή με τις ελεύθερες περιοχές. Επιμένει επίσης η τουρκοκυπριακή πλευρά, όπως οι κάτοικοι επιστρέψουν υπό τουρκοκυπριακή διοίκηση.

Άρα υπάρχουν ουσιαστικές διαφορές στο θέμα αυτό. Ακόμα, η τουρκική πλευρά αφήνει να νοηθεί ότι η υπόλοιπη περιοχή της Αμμοχώστου θα αποτελέσει αντικείμενο της εδαφικής πτυχής του κυπριακού προβλήματος.

Στο δεύτερο θέμα, δηλαδή εκείνο των «αρχικών πρακτικών μέτρων», υπάρχει ένα διαφορετικό αντίκρουσμα από κάθε πλευρά. Η δική-τους ερμηνεία συγκεντρώνεται στην άρση του λεγόμενου «οικονομικού εμπάργκο».

πλαίσιο της διαδικασίας του διακοινοτικού διαλόγου και στην προσπάθεια πάντοτε να εξευρεθί μια κοινή βάση για τους αλλη-πάλληλους γύρους διαπραγματεύσεων.

Η εμπλοκή της ορολογίας της «διζωνικής» έγινε στο συνεχιζόμενο γύρο των συνομιλιών με την «εναρκτήρια δήλωση» του Γ. Γραμματέα του ΟΗΕ. Από τη στιγμή που αναγνώσθηκε επίσημα η δήλωσή-του ενώπιον των συνομιλητών, στην πρώτη συνάντηση, η ορολογία δεν επαναλήφθηκε. Η συμφωνία που έμεινε μυστική μεταξύ των δύο μερών, έσπρωξε τον όρο στο περιθώριο γιατί προκαλούσε αντιδράσεις κυρίως στην ελληνοκυπριακή πλευρά. Παραμένει, όμως, ως δεδομένο στα επίσημα ντοκουμέντα του ΟΗΕ.

Μόνιμος τακτικός στόχος της τουρκικής πλευράς υπήρξε ήδη από το 1974 η παρεμπόδιση της διεθνοποίησης του κυπριακού και κυρίως της προσφυγής της κυπριακής κυβέρνησης, κάθε χρόνο στη Γ. Συνέλευση του ΟΗΕ. Ο Ντενκτάς δεν έχανε ποτέ ευκαιρία να τονίζει ότι προϋπόθεση «εποικοδομητικών και ουσιαστικών συνομιλιών» είναι να πάψει «η ελληνοκυπριακή διοίκηση» να παρουσιάζεται ως κυβέρνηση της Κύπρου και να σταματήσει να εκμεταλλεύεται τα διεθνή βήματα.

Ανεξάρτητα από τους λόγους που την ώθησαν, η κυπριακή κυβέρνηση ζήτησε πάντως πέρσι, τη μη συζήτηση του κυπριακού στη Γ. Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Η ενέργεια αυτή επικρίθηκε με ιδιαίτερη σφοδρότητα από το Σοσιαλιστικό Κόμμα ΕΔΕΚ. Είναι σαφές ότι η αποχή από τον ΟΗΕ και μια διαφορετική συμπεριφορά σε άλλα διεθνή βήματα απέναντι στην παράνομη «επικράτεια» του καθεστώτος Ντενκτάς είναι το αποτέλεσμα ελπίδων και προσδοκιών που γεννιούνται στο πλαίσιο του διαλόγου, αλλά που τόσο ο Ντενκτάς, όσο και η Άγκυρα ξέρουν πολύ καλά να τις σβύνουν, την κατάλληλη στιγμή για να τοποθετήσουν στη θέση τους κάποιες νέες, όταν έρθει το πλήρωμα του χρόνου... Σ' αυτό το παιχνίδι η ελληνοκυπριακή πλευρά μοιάζει σαν τον ναυαγό που περιμένει τον καπνό ενός καραβιού και που τίποτα άλλο δεν εξαρτάται από αυτόν...

Το «νέο δέμα» και ο Χαϊήγκ

Η αναγγελία ήρθε από την Άγκυρα τέλη Ιουλίου. Μετά τις επίσημες συνομιλίες με τους κορυφαίους της τουρκικής χούντας, ο Ντενκτάς, μιλώντας σε συνέντευξη Τύπου πριν την αναχώρησή-

του, ανακοίνωσε ότι η τουρκική πλευρά θα υποβάλει — και υπέβαλε στις 5 Αυγούστου — «νέο δέμα προτάσεων για την επίλυση του κυπριακού προβλήματος».

Η αναγγελία δημιούργησε αμέσως τη νέα προσδοκία, με την αποφασιστική συμβολή, αυτή τη φορά, και της Αθήνας. Ο κ. Μητσοτάκης, με επανειλημμένες δηλώσεις-του, τονίζει τις διαβεβαιώσεις που είχαν δώσει οι Τούρκοι στρατηγοί για ουσιαστικό διάλογο στο Κυπριακό. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου κ. Ρολάνδης, επαναλαμβάνοντας το ίδιο τροπάριο πρόσθετε ότι οι ερχόμενες βδομάδες θα είναι ιστορικές.

Ένα δημοσίευμα της κυπριακής εφημερίδας «Τα Νέα» αποκάλυψε την πηγή αυτών των εκτιμήσεων. Στη σύσκεψη της Αθήνας, που είχε πραγματοποιηθεί κατά την επίσκεψη Κυπριανού, πάρθηκε κοινή απόφαση για να επικοινωνήσει ο Κύπριος Υπουργός των Εξωτερικών με τον Αμερικανό συνάδελφό-του κ. Χαϊήγκ και να του ζητήσει «να ασκήσουν οι Ηνωμένες Πολιτείες την επιρροή τους για την επιτυχία των προσπαθειών που συντελούνται αυτή τη στιγμή για την επίλυση του κυπριακού προβλήματος».

Η αποκάλυψη της αλληλογραφίας Ρολάνδη - Χαϊήγκ δημιούργησε προς στιγμή στο εσωτερικό της κυπριακής πολιτικής σκηνής μια «μίνι - κρίση», καθώς το Σοσιαλιστικό Κόμμα ζήτησε να δοθούν οι επιστολές στη δημοσιότητα, πράγμα που, καλυπτόμενος πίσω απ' την εθιμοτυπία, ο κ. Ρολάνδης αρνήθηκε να πράξει. Έτσι, για την ώρα, παραμένει μυστικό το περιεχόμενο της απαντητικής επιστολής του κ. Χαϊήγκ προς τον Κύπριο Υπουργό Εξωτερικών. Η επίσημη ερμηνεία — τη έδωσε ο ίδιος ο κ. Ρολάνδης — είναι ότι ζήτησε από τον Αμερικανό συνάδελφό-του να ασκήσει πιέσεις προς την πλευρά της τουρκικής χούντας, έτσι ώστε οι προτάσεις που θα υπέβαλλε η τουρκική πλευρά να ήταν εποικοδομητικές και να συντείνουν σε ένα ουσιαστικό διάλογο.

Οι εβδομάδες όμως παρήλθαν, το «νέο δέμα» υποβλήθηκε επίσημα, αλλά η ιστορία επαναλαμβάνεται. Την κυβερνητική ευφορία της προσδοκίας διαδέχθηκε αμέσως ο σκεπτικισμός. Οι εκτιμήσεις ότι οι νέες τουρκικές προτάσεις δεν είναι ενθαρρυντικές ή δεν είναι εποικοδομητικές, είναι απλώς η διπλωματική έκφραση για τον όρο απαράδεκτες.

Σύμφωνα με πληροφορίες, ο Τουρκοκύπριος συνομιλητής κ. Ονάν παρέδωσε την Τετάρτη 5 Αυγούστου στον Έλληνα συνάδελφό-του κ. Ιωαννίδη:

θα πρέπει να τείνουν να απαμβλύνουν τα προβλήματα και τις ταλαιπωρίες που υφίστανται οι δυο πλευρές. Και πρέπει, όπως καθορίζεται και στο σημείο 6 της συμφωνίας Κυπριανού-Ντενκτάς, να προάγουν κλίμα αμοιβαίας εμπιστοσύνης και επιστροφής στην ομαλότητα. Είναι πλέον ή φανερόν ότι η άρση του «οικονομικού εμπάργκο» δεν οδηγεί στην επιστροφή στην ομαλότητα, αλλά συντηρεί και νομιμοποιεί την παρούσα ανωμαλία και την κατοχή. Πέραν τούτου, η άρση του «οικονομικού εμπάργκο» προδικάζει κατά οριστικό τρόπο τη συνταγματική πτυχή του προβλήματος και οδηγεί σε λύση διχοτομική, εφ' όσον νομιμοποιεί τα «τετελεσμένα» και βρίσκεται έξω από τις δύο «συμφωνίες κορυφής», με βάση τις οποίες διεξάγονται οι συνομιλίες.

Απο την άλλη, η τουρκοκυπριακή πλευρά δεν φαίνεται διατεθειμένη ν' αποδεχθεί μία σειρά μέτρων που έχουν προσφερθεί, γιατί προέρχονται από κυβέρνηση που δεν αναγνωρίζει. Τέτοια μέτρα είναι π.χ. οι κοινωνικές ασφαλίσεις, η συνεργασία στα θέματα υγείας και η προσφορά διαφόρων άλλων υπηρεσιών τις οποίες χρειάζεται η τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Στο θέμα της συνταγματικής πτυχής του Κυπριακού, υπάρχουν προτάσεις στην τράπεζα των διαπραγματεύσεων και από τις δύο πλευρές. Υπάρχουν διαφορές σε ό,τι αφορά βασικές αρχές του Συντάγματος. Στο εδαφί-

κό υπάρχουν οι δικές-μας προτάσεις επί χάρτου, ενώ η άλλη πλευρά δεν έχει δώσει οποιεσδήποτε προτάσεις και συνεπώς η θέση της στο ζήτημα αυτό παραμένει άγνωστη.

Το εδαφικό και το Συνταγματικό αποτελούν τις δυό βαδικές πτυχές που οδηγούν προς μία λύση του Κυπριακού. Ένα σύνταγμα δεν μπορεί ασφαλώς να εφαρμοστεί στο κενό. Απαραίτητο στοιχείο είναι η ύπαρξη της εδαφικής πτυχής, η οποία είναι αναγκαία και για τη διαμόρφωση των απόψεων της μιάς πλευράς, όσον αφορά το Σύνταγμα. Είναι αλληλοεξαρτώμενα κα αλληλοσχετιζόμενα θέματα κι αυτή είναι μία άποψη που συμμερίζεται και η τουρκοκυπριακή πλευρά. Συνεπώς η ανυπαρξία συγκεκριμένων, λογικών και εποικοδομητικών προτάσεων από τουρκοκυπριακής πλευράς στο εδαφικό παρακωλύει τη συζήτηση και οδηγεί το διάλογο σε μιά στασιμότητα και σε αδιέξοδο.

ΕΡ: Θέλετε να σχολιάσετε τις πρόσφατες δηλώσεις του προέδρου του ΠΑΣΟΚ σχετικά με το δόγμα «Η Κύπρος αποφασίζει και η Ελλάδα συμπαρίσταται»;

ΑΠ: Πιστεύω πως ορθά η Κύπρος πρέπει να αποφασίζει και η Ελλάδα να συμπαρίσταται. Αυτή είναι η σωστή θέση και αρχή. Πρώτα απ' όλα, γιατί η Κύπρος είναι ένα ανεξάρτητο κράτος, της οποίας η ανεξαρτησία βρίσκεται υπο δίωξη λόγω της κατοχής. Συνεπώς πρέπει η ανεξαρτησία της Κύπρου να ενδυναμωθεί με όλα τα δυνατά μέσα και το διεθνές της κύρος να ενισχύεται, για να μπορέσει να αν-

ταπεξέλθει στις δυσχέρειες που παρεμβάλλονται στο δρόμο για τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας-της.

Η θέση ότι η Ελλάδα συμπαρίσταται τι προϋποθέτει; Ασφαλέστατα πιστεύω ότι η συμπαράσταση αυτή πρέπει να είναι ουσιαστική και συνεχής για να είναι αποτελεσματική. Η συμπαράσταση της Ελλάδας απορρέει και από τις ευθύνες που έχει το έθνος έναντι του κυπριακού ελληνισμού. Πιστεύω ότι η συμπαράσταση της Ελλάδας θα πρέπει να εκδηλώνεται κατά τρόπο συντονισμένο και ουσιαστικό και να αποβλέπει στην, με κάθε θυσία, επιβίωση του κυπριακού ελληνισμού.

ΕΡ: Μιλήσατε στο παρελθόν για «ερασιτεχνισμούς» στους χειρισμούς του Κυπριακού...

ΑΠ: Ναι, πιστεύω ότι το κυπριακό πρόβλημα αποτελεί το κατεξοχήν πρόβλημα που πρέπει να απασχολεί την κυβέρνηση, τα πολιτικά κόμματα και το λαό. Αν αυτό γίνει συνειδηση όλων και πρέπει να γίνει, τότε αναμφίβολα θα πρέπει να υπάρχει ο σωστός προγραμματισμός για έγκαιρη προετοιμασία πάνω σε όλα τα θέματα που αφορούν τις εξελίξεις του Κυπριακού. Ακόμα, συστράτευση και αξιοποίηση όλων των ικανών ανθρώπων που υπάρχουν για να προσφέρουν στον τόπο.

Χρειάζεται διαρκής μελέτη και ανάλυση όλων των δεδομένων που αφορούν το Κυπριακό πρόβλημα, συλλογική αντιμετώπιση των ευθυνών που προκύπτουν, λήψη των αναγκαίων πολιτικών αποφάσεων και προσπά-

1. Ένα εισαγωγικό υπόμνημα με τον τίτλο «Περιεκτικές προτάσεις της τουρκοκυπριακής πλευράς για την επίλυση του κυπριακού προβλήματος».

2. Σχέδιο Συντάγματος της Ομόσπονδης Δημοκρατίας της Κύπρου από 37 σελίδες.

3. Δύο χάρτες: έναν που δείχνει την περιοχή της Αμμοχώστου, στην οποία θα γίνει η επανεγκατάσταση των ελληνοκυπρίων προσφύγων και ένα δεύτερο με την προτεινόμενη συνοριακή γραμμή. Ας δούμε, όμως, κάπως ευρύτερα τι σημαίνει αυτό το «νέο δέμα».

Πρόκειται για μια τακτική κίνηση της τουρκικής πλευράς ή στόχος της υποβολής προτάσεων είναι η διεξαγωγή ουσιαστικών συνομιλιών; Το γεγονός ότι οι τουρκικές προτάσεις σκοπούν στόχους άλλους, είναι διαφανές, τόσο από την άποψη του χρόνου υποβολής-τους, όσο και από το διαδικαστικό και ουσιαστικό-τους περιεχόμενο.

Ο χρόνος υποβολής των προτάσεων

Η τουρκική πλευρά όφειλε, σύμφωνα με την εναρκτήρια δήλωσή του κ. Βαλντχάιμ, με βάση την οποία διεξάγονται οι συνομιλίες, να υποβάλει συγκεκριμένες προτάσεις στο εδαφικό τον περασμένο Οκτώβρη. Δεν το έκανε. Αντ' αυτού, ο Τουρκοκύπριος συνομιλητής μιλούσε για κάποια γενικά και ασαφή «κριτήρια». Ο κ. Ονάν ανέβαλε διαδοχικά, δίνοντας αλλεπάλληλες υποσχέσεις, χωρίς προθεσμία, της συγκεκριμενοποίησης των κριτηρίων σε σαφείς προτάσεις στο εδαφικό. Η επίσημη ελληνοκυπριακή πλευρά ανέχτηκε (και ήλπιζε) από αυτή την αλυσίδα των υποσχέσεων. Αντί να διακόψει τις συνομιλίες, ζητώντας συμμόρφωση προς τη δήλωση Βαλντχάιμ, πίστευε με καλή θέληση και με χρόνο την τουρκική πλευρά, για να εισπράξει, τώρα, τον καρπό των χειρισμών-της. Τι θα κάνει; Θα προσφύγει στον ΟΗΕ το Σεπτέμβρη και με ποιές δυνατότητες επιτυχίας, όταν η άλλη πλευρά κατέθεσε προτάσεις για συζήτηση και εκκρεμούν δύο;

Διαδικαστικό περιεχόμενο των προτάσεων

Προτάσεις που υπέβαλε η τουρκική πλευρά, κατά την εξαγγελία του κ. Ντενκτάς, αποτελούν ουσιαστικά «δέμα». Αυτό σημαίνει πως η συζήτηση θα είναι πάνω σ' ένα σύνολο προτάσεων και πως η αποδοχή της μιας θα έλκει την αποδοχή της άλλης.

Η διαδικαστική αυτή φόρμουλα που θέτει αναγκαστικά θέμα αλλαγής της ημερήσιας διάταξης, με βάση την οποία διεξάγονται οι συνομιλίες, είναι ένα εύρημα για την, κατά εύσημο τρόπο, διατύπωση όρων και εξαρτήσεων από την πλευρά του κ. Ντενκτάς.

θεια για τη δημιουργία στο εσωτερικό αγωνιστικού κλίματος για την αντιμετώπιση της κατάστασης που δημιουργείται από τη σημερινή τραγωδία.

ΕΡ: Κύριε Ιωαννίδη, τι έχετε να προτείνετε για την υλοποίηση όλων αυτών;

ΑΠ: Για να μπορέσουμε να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις που ανάφερα πιο πάνω, είναι απαραίτητος ο σχηματισμός μιάς ισχυρής πολιτικής κυβέρνησης, διακομματικής ή οικοουμενικής δεν ενδιαφέρει το όνομα, η οποία θα προσφέρει και την τόσο αναγκαία στις σημερινές συνθήκες που περνάει ο τόπος ενότητα και συλλογικότητα στο εσωτερικό μέτωπο.

ΕΡ: Έχει δημοσιευτεί, κύριε Ιωαννίδη, ότι η τουρκική πλευρά ζήτησε την υποβολή νέων συνταγματικών προτάσεων της ελληνοκυπριακής πλευράς για να δώσει εκείνη τις δικές-της στο εδαφικό.

ΑΠ: Μέχρι τη στιγμή που μιλάμε δεν είναι αλήθεια. Δεν έθεσε η τουρκική πλευρά ως όρο την υποβολή δικών-μας νέων προτάσεων στο συνταγματικό, για να υποβάλει και εκείνη τις δικές-της προτάσεις στο εδαφικό. Ανεξάρτητα όμως από αυτό, η τουρκική πλευρά επιμένει ότι οι συνταγματικές-μας προτάσεις δεν είναι αποδεκτές. Μιά από τις βασικές διαφορές και η οποία είναι ζωτική για μας, είναι η προσπάθεια της τουρκικής πλευράς να πετύ-

χει ισότητα και στις τρεις πολιτειακές λειτουργίες, δηλαδή την Εκτελεστική, τη Νομοθετική και τη Δικαστική.

Στην ουσία, το αίτημα αυτό αποβλέπει όχι στην ισότητα δικαιωμάτων αλλά στην αριθμητική ισότητα στα πολιτειακά όργανα, πράγμα που κατά τη δική-μας θέση πλήττει μιά βασική αρχή, εκείνη της Δημοκρατίας και κατ' ανάγκην οδηγεί στην ανισότητα.

ΕΡ: Κύριε Ιωαννίδη, πώς εκτιμάτε την κατάσταση μετά την επιστροφή του κ. Ντενκτάς από την Άγκυρα και τα αναγγελθέντα αποτελέσματα των συνομιλιών-του;

ΑΠ: Ο κ. Ντενκτάς, μετά την επάνοδό-του από την Άγκυρα, έχει προβεί σε δηλώσεις ότι η τουρκοκυπριακή πλευρά θα υποβάλει προτάσεις στο εδαφικό πάνω σε χάρτη. Κατόπιν των δηλώσεων αυτών, φαίνεται ότι θα υποβληθούν προτάσεις στο εδαφικό στην επόμενη συνάντηση που θα συζητήσουμε το θέμα αυτό.

Αντιλαμβάνεσθε όμως ότι η υποβολή των προτάσεων δεν είναι αρκετή. Σημασία έχει το περιεχόμενο των προτάσεων και το κατά πόσον οι προτάσεις αυτές είναι δυνατόν να οδηγήσουν σ' ένα εποικοδομητικό διάλογο, που ν' αποβλέπει στην εξεύρεση μιάς δικαίης, βιώσιμης και διαρκούς λύσης του Κυπριακού προβλήματος.

Οι πληροφορίες αναφέρουν ότι στις νέες τουρκικές προτάσεις το θέμα της Αμμοχώστου συνδέεται με την εδαφική πτυχή και το θέμα των αρχικών πρακτικών μέτρων, με τη συνταγματική πτυχή.

Η μετάφραση της πρώτης σύνδεσης (Αμμόχωστος-εδαφικό) είναι με απλά λόγια τούτο:

Καταργείται η αυτονομία και η προτεραιότητα του θέματος της επανεγκατάστασης στην Αμμόχωστο. Ακόμα: Το εδαφικό ποσοστό της περιοχής, στην οποία θα γινόταν η επανεγκατάσταση, περιλαμβάνεται στο συνολικό ποσοστό του εδαφικού.

Ουσιαστικό περιεχόμενο των προτάσεων

Το καινούριο στοιχείο των τουρκικών προτάσεων είναι η συγκεκριμενοποίηση των τουρκικών θέσεων στο εδαφικό. Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι δυο χάρτες που υποβλήθηκαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, καθορίζουν τη γραμμή αντιπαράταξης και την περιοχή εκείνη της Αμμοχώστου την οποία η τουρκική πλευρά προσφέρει για επανεγκατάσταση. Σύμφωνα με τις ίδιες πληροφορίες, το σύνολο των εδαφικών παραχωρήσεων που προτίθεται να κάνει η τουρκοκυπριακή πλευρά δεν ξεπερνά το 3% με 5% και στην ουσία πρόκειται για παραχώρηση κυρίως της νεκρής ζώνης. Με άλλα λόγια, πρόκειται για συνοριακές αναπροσαρμογές κατά την έκφραση του πάλαι ποτέ «μάγου» κ. Κίσινγκερ.

Οι προτάσεις της τουρκοκυπριακής πλευράς για τα αρχικά πρακτικά μέτρα και το συνταγματικό δεν έχουν αλλοιωθεί. Αυτό σημαίνει ότι η Τουρκοκυπριακή πλευρά εμμένει:

- Στην άρση του λεγόμενου οικονομικού εμπάργκο.

- Στην εφαρμογή της αριθμητικής ισότητας και του συνεταρισμού στο πλαίσιο του Συντάγματος.

- Στις ομοιογενείς περιοχές με σύνορα, δηλαδή σε δύο χωριστά κράτη.

Αν οι πληροφορίες αυτές, που κατά κόρον δημοσίευσε ο τουρκικός Τύπος, δεν απέχουν απ' την πραγματικότητα, τότε το συμπέρασμα δεν είναι δύσκολο.

Η τουρκική πλευρά, χωρίς να μεταβάλει τους μόνιμους στόχους-της, που περνούν διά μέσου των συνομιλιών, που είναι σε πρώτη φάση η αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού, με τη ματαίωση της συζήτησης στον ΟΗΕ και η σταδιακή νομιμοποίηση των τετελεσμένων, επιχειρεί με το «νέο θέμα προτάσεων» μια τακτική κίνηση για να φτάσει πιο κοντά στους στόχους που αναφέραμε. Η καθαρή διάγνωση των στόχων αυτών θέτει διλήμματα στην Ελληνοκυπριακή πλευρά. Αλλά, προπαντός, αποκλείει τα περιθώρια πειραματισμών και ερασιτεχνισμών.

Το περιεχόμενο των προτάσεων θα καταδείξει κατά πόσο η τουρκοκυπριακή πλευρά επιθυμεί δίκαιη λύση του Κυπριακού ή αν πρόκειται περί πολιτικού ελιγμού που αποβλέπει στη συνέχιση της τακτικής κωλυσιεργίας της τουρκοκυπριακής πλευράς.

□

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Μ.Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ

Ρομαντικοί -
Εποχή Παλαμά
Μεταπαλαμικοί
ποιητές

από τη σειρά

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ

Γραβιάς 10 - 12 τηλ. 36.05.520

Λόγοι και αντί-λόγοι για μια «άλλη» ανάπτυξη

Το Συνέδριο που οργάνωσε το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (ΤΕΕ) στα τέλη Μαΐου στο Ευγενίδειο Ίδρυμα στάθηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρον, κι αυτό για δυο λόγους. Πρώτο, γιατί αποτέλεσε το επιστέγασμα της πολύχρονης θητείας της σημερινής διοίκησής-του και του έργου των ποικίλων επιτροπών και ομάδων εργασίας, που κατά καιρούς και με διάφορες ευκαιρίες συστήθηκαν. Απ' αυτήν την άποψη, ο μεγάλος αριθμός των εισηγήσεων και η σχετικά ικανοποιητική οργάνωσή-του, δικαιώνουν τις όποιες ατέλειές-του, που στάθηκαν ανθρώπινα δικαιολογήσιμες.

Δεύτερο, γιατί οι απόψεις που παρουσιάστηκαν και που εκφράζανε, στη συντριπτική-τους πλειοψηφία, τον χώρο της Αντιπολίτευσης, έδωσαν μια σαφή ιδέα του τι μοντέλα ανάπτυξης για την Ελλάδα έχουν τα προοδευτικά κόμματα που κατεβαίνουν σε λίγες βδομάδες στις εκλογές. Η σχετική απουσία των φιλοκυβερνητικών απόψεων ή η μεγάλη-τους υποαντιπροσώπηση, ίσως στάθηκε αυτονόητη για ορισμένους. Άσχετα όμως από το ποιός είναι ο υπεύθυνος γι' αυτό, ο διάλογος των ιδεών δεν αναπτύχθηκε ικανοποιητικά σ' αυτόν τον χώρο. Όπως και η απουσία ορισμένων άλλων, ίσως «περιθωριακότερων» απόψεων, ελάττωσε τον πλούτο του προβληματισμού.

Πράγμα που ίσως εξηγεί και τον περιορισμένο αριθμό συνέδρων. Αυτό ίσως οφειλόταν και στην απόσταση (κάκιση η επιλογή του Ευγενίδειου). Ίσως και στη γενικότερη πολιτική δυσπιστία των τελευταίων χρόνων, όπου πολλοί ευφυείς πολίτες έχουν καταλάβει ότι η κοινωνική πραγματικότητα της πατρίδας-μας είναι, δυστυχώς, αρκετά πιο πολύπλοκη από τα συνθήματα του κόμματος που θα ψηφίσει ο καθένας-μας.

Στο Συνέδριο δεν αποκρυσταλλώθηκε καμιά συγκεκριμένη και συνολική πρόταση για την ανάπτυξη της Ελλάδας. Υπήρξε μόνο γενική συμφωνία ότι η Ελλάδα έχει αναπτυχθεί κατά ιδιαίτερα «στρεβλό» και «ανισόρροπο» τρόπο, πετυχαίνοντας όχι Ανάπτυξη αλλά «Δυσανάπτυξη», μ' έναν τρόπο «δύσμορφο», «εξαρτημένο», «περιθωριακό», «εξαμβλωματικό», κλπ.

Δυστυχώς για όλους-μας, τα επίθετα χρησιμεύουν μόνο στα συνθήματα. Ποτέ στις επιστημονικές αναλύσεις, όπου οι έννοιες είναι πάντοτε κοφτερότερες από τα συναισθήματα. Στα πλαίσια των εργασιών και της κριτικής-τους διαπιστώθηκε μια αυθόρμητη γενική ομοιότητα στις απόψεις μερικών συνέδρων διαφόρων επιστημονικών κλάδων. Πέντε από αυτούς αποφάσισαν να σπονδυλώσουν τις κυριώτερες αντιρρήσεις-τους σε πέντε σχετικά άρθρα, εκφράζοντας και κάποιους γενικότερους συνειρμούς.

Η πρωτοβουλία αυτή υιοθετήθηκε από το ΑΝΤΙ, που πάγια πιστεύει πως η συζήτηση των καυτών προβλημάτων της ανάπτυξης του Ελληνικού χώρου πρέπει νά 'ναι στο κέντρο του ενδιαφέροντος των δημοκρατικών δυνάμεων. Ιδιαίτερα καθώς διανύουμε ένα «καυτό» καλοκαίρι, και μεταφορικά αλλά και κυριολεκτικά, όπου οι κάθε είδους καννίβαλοι που βάζουν φωτιά στην δημοκρατική ομαλότητα, δείχνουν σαφώς και σε ό-

λους ότι μπροστά στο φάσμα του Σοσιαλισμού, με ή χωρίς εισαγωγικά, μιλάει μόνον η εναλλακτική λύση έχουν να αντιπροτείνουν: τη β α ρ β α ρ ό τ η τ α.

Αν όμως συμφωνούν όλες οι δημοκρατικές δυνάμεις του τόπου για τους ακραίους κινδύνους του παρόντος, δεν συμβαίνει το ίδιο και για τους κινδύνους του μέλλοντος. Που είναι εύλογα δυσδιάκριτοι και αμφιλεγόμενοι. Εν τούτοις, μόνο το μέλλον μπορούμε να επηρεάσουμε. Το παρόν έχει ήδη συγκεκριμενοποιηθεί από ό,τι έδρασε στο παρελθόν. Δεν μπορούμε να αλλάξουμε το παρόν που γίνεται συνεχώς παρελθόν. Μπορούμε μόνο να αλλάξουμε το μέλλον καθώς γίνεται συνεχώς παρόν - και πριν γίνει παρόν. Έτσι, στο συνέδριο, εκτός από την έννοια της Σχεδιοποίησης της Οικονομίας, καθολικής αποδοχής φαίνεται να έτυχε και το όραμα μιας «Άλλης» Ανάπτυξης, λιγότερο απάνθρωπης και πιο νοικοκυρεμένης. Που θα πραγματοποιηθεί στο μέλλον μέσω του (Εθνικού) Δημοκρατικού Προγραμματισμού. Μέχρι εδώ, καμιά διαφωνία.

Από κει και πέρα όμως αρχίζουν οι διαφωνίες. Πολιτισμένες βέβαια, αλλά καίριας σημασίας για το μέλλον. Είναι μόνο μια η «Άλλη» Ανάπτυξη, ή συμβολίζει τις πολλές ενδεχόμενες εναλλακτικές λύσεις;

Μπορούμε να μιλάμε με γενικολογίες («ανάπτυξη παραγωγικών σχέσεων») που είναι τόσο πολύ στερεότυπες ώστε να καταντούν ανιαρές μερικές φορές; Βεβαίως και συμφωνούμε ότι η διαπλοκή των παραγωγικών σχέσεων με τις παραγωγικές δυνάμεις μπορεί να εκφράσει, σ' ένα υψηλότατο «μακροϊστορικό» επίπεδο αφαιρέσης, μερικές θεμελιακές αλήθειες. Η επίκλησή-τους όμως για κάθε πρόβλημα «μικροϊστορικού» επιπέδου δεν δημιουργεί την εντύπωση «μιας νύχτας μέσα στην οποία όλες οι αγελάδες φαίνονται μαύρες»; Ο Hegel σάρκασε μ' αυτήν την φράση τον απόλυτο ιδεαλισμό του Schelling. Μήπως ο «υλισμός» που προβάλλεται είναι εξίσου απόλυτος, μεταφυσικός;

Μπορούμε να κρυβόμαστε πίσω από λόγια; Μας ταιριάζει η χρησιμοποίηση ενός ψευτοπολιτικού λόγου, γεμάτου βερπαλισμό (λογοκοπία); Μήπως πίσω απ' αυτόν τον συχνά ταυτολογικό στόμφο κρύβεται η σιωπή ή υιοθέτηση του κατεστημένου αναπτυξιακού μοντέλου; Ή, ακόμα, και του κατεστημένου τρόπου παραγωγής; (Ας θυμηθούμε τον Λεφέμπρ και την έννοιά-του του «Κρατικού τρόπου παραγωγής»).

Με τις πέντε παρεμβάσεις που ακολουθούν δεν διαμορφώνεται φυσικά αυτό που δεν μπόρεσε να διαμορφωθεί σ' όλο το Συνέδριο. Δηλαδή μία σφαιρική και ολοκληρωμένη εναλλακτική λύση για την Ανάπτυξη, ένας μίτος της Αριάδνης για την έξοδο από το Λαβύρινθο της «Δύσμορφης» Ανάπτυξής-μας. Ο οποίος πιθανότατα να μπορούσε πραγματικά να φωτισθεί από μια ολική θεώρηση. Που, προς το παρόν όμως, συσκοτίζεται από ψευδοολικές θεωρήσεις που βάζουν την πραγματικότητα πίσω από τα συνθήματα.

Ηλίας Ευθυμίουπουλος: Φυσικός. Εργάζεται πάνω σε θέματα ενέργειας και περιβάλλοντος.

Διονύσης Λιάρος: Ψυχίατρος. Ασχολείται με τη θεωρία Γενικών Συστημάτων.

Μιχάλης Μοδινός: Τοπογράφος Μηχανικός. Έχει ειδικευτεί και εργάζεται πάνω στα προβλήματα της Περιφερειακής Ανάπτυξης

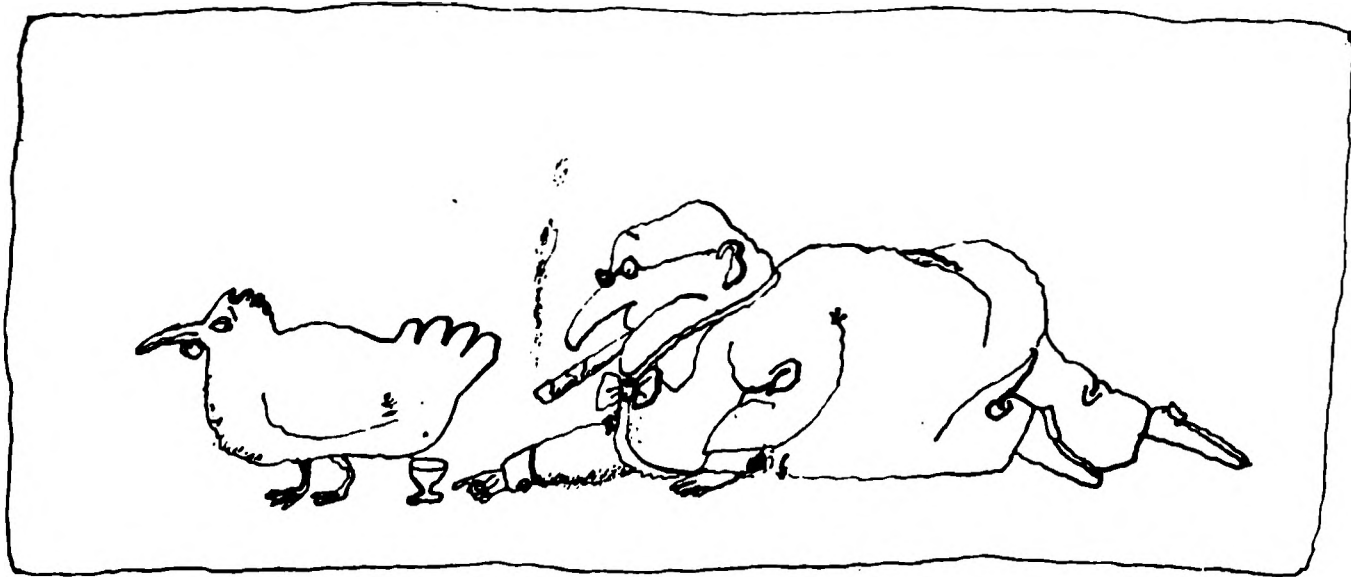
της Ελλάδας και χωρών του τρίτου κόσμου.

Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος: Οικονομολόγος. Ασχολήθηκε και ασχολείται με τα ιστορικά προβλήματα της Ανάπτυξης και με την Πολιτική Οικολογία.

Στάθης Χαϊκάλης: Μηχανικός. Παράλληλα ασχολείται με την οικονομική δημοσιογραφία.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΠΟΜΥΘΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

του Σπήλιου Παπασπηλιόπουλου

Το φαινόμενο που ονομάζουμε «οικονομική ανάπτυξη» είναι σχετικά πρόσφατο στην ανθρώπινη ιστορία: αν ο *Homo Sapiens* υπάρχει εδώ και 40.000 χρόνια και οι πρώτες ανθρώπινες κοινωνίες συστήθηκαν εδώ και 8.000 χρόνια, η οικονομική ανάπτυξη, ως αύξηση του πληθυσμού, αλλά και ταυτόχρονη αύξηση της παραγωγής μεγαλύτερη από τη δημογραφική αύξηση, δεν εμφανίζεται παρά με τη Βιομηχανική Επανάσταση στα μέσα του 18ου αιώνα. Συνδέθηκε έτσι η ανάπτυξη με τη βιομηχανική κοινωνία και θεωρήθηκε ως αναγκαία (και επαρκής;) προϋπόθεση της ανθρώπινης προόδου¹. Η οικονομική ανάπτυξη, που η απαρχή της συμπίπτει ιστορικά με την εμφάνιση μιας εκβιομηχανίζουσας αστικής τάξης, που μετατρέπει σε συσσώρευση παραγωγικού κεφαλαίου τον πλούτο που συγκέντρωσε από εμπορικές δραστηριότητες και τη γαιοπρόσοδο, θεωρήθηκε ως ο μόνος δρόμος προς την ευημερία και την απεριόριστη ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών. Βέβαια, η δημιουργία των αναγκών είναι ένα σύνθετο ιστορικό και κοινωνικό φαινόμενο, γιατί δεν είναι δοσμένες μια για πάντα: ως ένα σημείο εξαρτώνται από την ίδια την οικονομική ανάπτυξη, που γίνεται, έτσι, ταυτόχρονα δημιουργός νέων αναγκών, αλλά και αυξημένης παραγωγικότητας για την ικανοποίησή-τους. Η αύξηση της παραγωγικότητας είναι κυρίως αποτέλεσμα της ένταξης της τεχνολογικής προόδου στην παραγωγική διαδικασία.

Νομίζω πως μπορούμε, έτσι, να διακρίνουμε καθαρά, με ποιά φαινόμενα συνδέεται η διαδικασία της ανάπτυξης: παραγωγική χρησιμοποίηση του οικονομικού πλεονάσματος και «αέναη» συσσώρευση κεφαλαίου, αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας με χρησιμοποίηση των τεχνολογικών βελτιώσεων, που εντάσσονται στις νέες επενδύσεις, και τέλος, αύξηση και διαφοροποίηση των καταναλωτικών αναγκών. Από τη μια μεριά, έχουμε αύξηση της παραγωγικότητας (του προϊόντος κάθε ώρας εργασίας) με τη συσσώρευση του κεφαλαίου και την τεχνολογική πρόοδο, που κάνει δυνατή την ποσότητα της κοινωνικής εργασίας που διατίθεται, κι από την άλλη μεριά την αύξηση και διαφοροποίηση των αναγκών: πρέπει, έτσι, να στοχαστούμε πάνω στη λογική της συσσώρευσης, στην τελεολογία της τεχνολογικής προόδου, και στη φύση των αναγκών, για ν' αναλύσουμε τη διαδικασία που ονομάστηκε «οικονομική ανάπτυξη». Μόνον έτσι θα περάσουμε πέρα από μια επιφανειακή αντιμετώπιση της ανάπτυξης με κριτήριο την αύξηση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος². Νομίζω ότι έγινε κατανοητό ότι η λογική της συσσώρευσης (ιδιωτική ή δημόσια) είναι άμεσα και διαλεκτικά συνδεδεμένη με την τεχνολογία που χρησιμοποιείται και με το είδος των αναγκών που δημιουργούνται για να ικανοποιηθούν. Θα καταλήξουμε στο ότι: η χρησιμοποίηση εναλλακτικών «μαλακών» τεχνολογιών και ο αναπροσανατολισμός των αναγκών, είναι οι δυό κύριες προϋποθέσεις για μια «άλλη» ανάπτυξη από αυτήν που επέβαλε η καπιταλιστική λογική της συσσώρευσης - που ως προς καίρια σημεία της επεκτάθηκε

και στο παραγωγικίστικο πρότυπο ανάπτυξης των σοβιετικού τύπου κοινωνιών.

Η λογική της συσσώρευσης

και η δυναμική των αναγκών

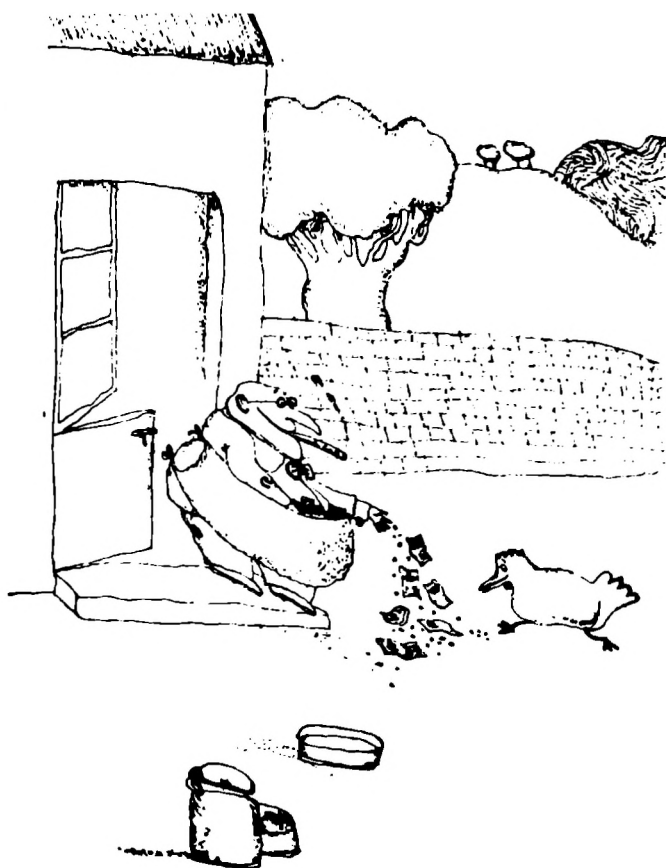
Πάνω σε έννοιες που πρώτα διατύπωσαν οι μεγάλοι «κλασικοί» Άνταμ Σμίθ και Ντέιβιντ Ρικάρντο, ο Μάρξ είναι αυτός που πρώτος διερεύννησε τη λογική της καπιταλιστικής συσσώρευσης, ως βάση της αναπτυξιακής διαδικασίας. «Στον Μάρξ ανήκει η τιμή να αναλύσει πρώτος, σε όρους που επαναλαμβάνει σχεδόν αναλλοίωτους η σύγχρονη μακρο-οικονομική ανάλυση, το φαινόμενο της οικονομικής ανάπτυξης. Η μαρξιστική ανάλυση εντάσσεται μέσα στη συνολική μελέτη της διαδικασίας της αναπαραγωγής των προϊόντων, των κοινωνικών σχέσεων, των πολιτιστικών θεσμών, και των οργανωτικών δομών. Η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι παρά μια όψη μόνο αυτής της αναπαραγωγής. Στηρίζεται, για τον Μάρξ, στη χρησιμοποίηση της συσσώρευσης για ν' αυξηθούν οι διαστάσεις της αναπαραγωγής³.

Η συσσώρευση στηρίζεται στο οικονομικό πλεόνασμα που αποσπάται, και στον τρόπο που αυτό διανέμεται ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις και τους επιχειρηματικούς - επενδυτικούς φορείς, καπιταλιστικούς ή όχι. Σημαντικό είναι να κατανοηθεί ότι το υπερπροϊόν ή πλεόνασμα (για τον καπιταλισμό ονομάστηκε υπεραξία) δημιουργείται σ' όλα τα κοινωνικά συστήματα από την εκμετάλλευση της υπερεργασίας που οι παραγωγικά εργαζόμενοι παρέχουν, πέρα από τις ανάγκες αναπαραγωγής της εργατικής-τους δύναμης⁴. Παρά τη διαφορά ανάμεσα στην υπεραξία και το κέρδος, επειδή το ποσοστό της εκμετάλλευσης πρέπει να είναι το ίδιο για ολόκληρη την οικονομία, το ποσοστό του κέρδους διαφέρει από κλάδο σε κλάδο, παρ' όλο που ισχύει ο «νόμος της συσσώρευσης» του Ρικάρντο: η αναζήτηση της μεγιστοποίησης του κέρδους έχει ως συνέπεια την κινητικότητα του κεφαλαίου και την τάση για εξίσωση του ποσοστού του κέρδους.

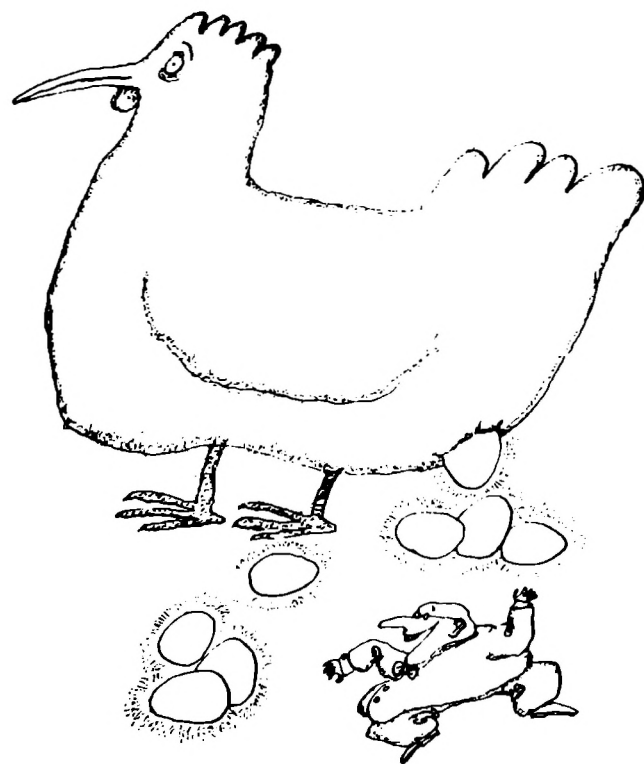
Η λογική της συσσώρευσης συνδέεται έτσι με τη μεγιστοποίηση του κέρδους, που όχι μόνο τροφοδοτεί αλλά και κατευθύνει τη συσσώρευση, με προϋπόθεση την ελαχιστοποίηση του ιδιωτικού κόστους, αλλά όχι και του κοινωνικού κόστους, του ανθρώπινου κόστους, που εκφράζεται με την κατανάλωση των ανθρώπων για να παραχθούν πράγματα, αντικείμενα, εμπορεύματα. Η μεγιστοποίηση του παραγωγικού αποτελέσματος συνδέεται έτσι με τον τρόπο που μετριέται η ανάπτυξη μέσω της αύξησης του ΑΕΠ, που δεν παίρνει υπόψη ούτε το τι παράχθηκε, ούτε με ποιο «εξωτερικό» (για τις επιχειρήσεις) κόστος, έτσαν ένα δάσος κατα-

Πρώτη κρίση, πρώτες συγκινήσεις

Μια δοκιμασμένη θεραπευτική

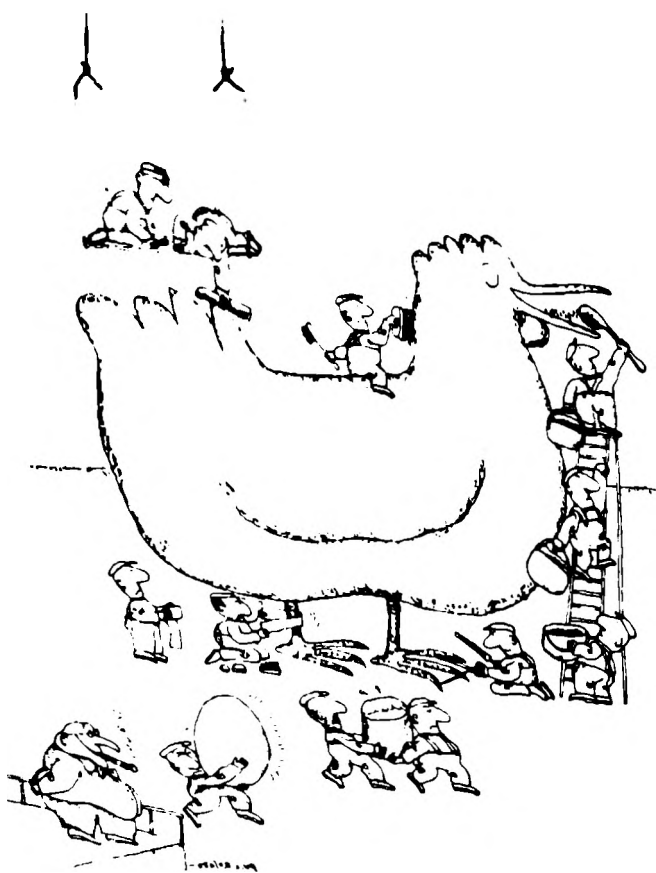
Αύξηση όπως την ονειρευτήκαμε

στραφεί για να περάσει ένας αυτοκινητόδρομος, ή όση περισσότερη βενζίνη καεί στις κυκλοφοριακές συμφορήσεις, αυξάνεται ανάλογα το ΑΕΠ! Αντίθετα μ' αυτή την ποσοτικιστική εθνολογιστική, που εκφράζει μόνο τους εμπορικούς υπολογισμούς του μηχανισμού της αγοράς, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ανάγκες που ικανοποιούνται και το κοινωνικό κόστος - για ορισμένες κοινωνικές τάξεις ή ομάδες ή ακόμα και για εθνικά ή περιφερειακά σύνολα - που συνεπάγεται μια τέτοια «ανάπτυξη», που σύμφωνα με μια στοιχειώδη ανάλυση κόστους / οφέλους, κάθε άλλο παρά μπορεί ν' αντιπροσωπεύει την «πρόοδο». Ολόκληρος ο τρόπος υπολογισμού της ανάπτυξης πρέπει ν' αναθεωρηθεί, ώστε να λαμβάνονται υπόψη οι ανισότητες, η σπατάλη της κοινωνικής εργασίας, οι καταστροφές στο οικοσύστημα και στο περιβάλλον, η οργανωμένη σπατάλη μέσα από το σύστημα διανομής των προϊόντων, ή με τους εξοπλισμούς.

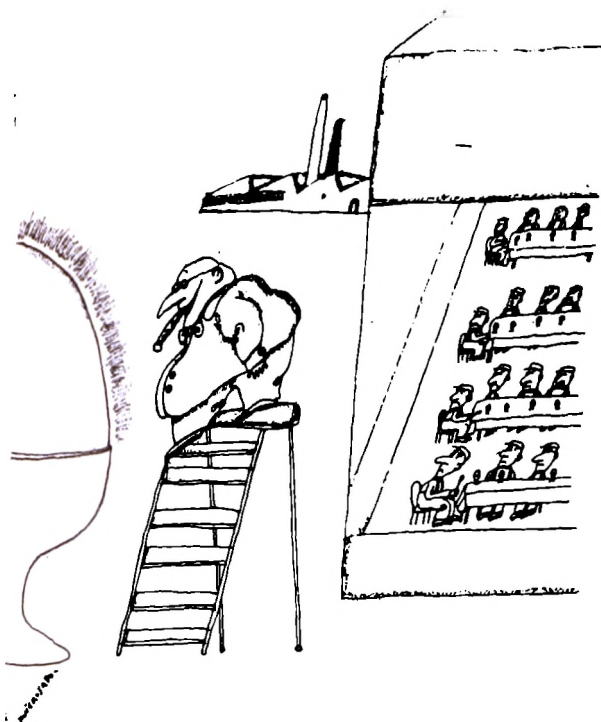
Το σημερινό δυτικό ευρωπαϊοκεντρικό σύστημα ανάπτυξης είναι κατ' εξοχήν καταστρεπτικό (οι ΗΠΑ αντιπροσωπεύουν 6% του παγκόσμιου πληθυσμού και ελέγχουν γύρω στο 30% των παγκόσμιων πόρων), δημιουργό ανισοτήτων και προαγωγό αβέβαιης σπατάλης, μέχρι τέτοιου σημείου ώστε όχι μόνο να κινδυνεύουν με εξάντληση οι μη αναπαραγόμενοι πλουτοπαραγωγικοί πόροι, αλλά και αυτή η δυνατότητα αυτοκαθαρισμού του φυσικού περιβάλλοντος με την απρόσκοπτη λειτουργία των «τροφικών αλυσών» και την αντοχή της βιόσφαιρας στον τεράστιο όγκο των αποβλήτων. Ακόμα, το αναπτυξιακό αυτό πρότυπο δεν μπορεί να λύσει το πρόβλημα του χάσματος μεταξύ Βορρά - Νότου, της πείνας, της «άνισης ανταλλαγής», της «ανάπτυξης της υπανάπτυξης» στο Νότο. Με κανένα τρόπο δεν μπορεί να γενικευτεί, ακόμα κι αν βαφτιστεί «σοσιαλιστικό» — ενώ η λογική-του θα είναι εκείνη της καπιταλιστικής συσσώρευσης, δε θα ξεκινάει από την ανάλυση των αναγκών, θα θεωρεί τη φύση ως πεδίο κατάκτησης, και, με προμηθεϊκή έξαρση, την τεχνολογική πρόοδο, ενταγμένη στη λογική της συσσώρευσης, ως απελευθερωτική, και ως απαραίτητο συντελεστή της ανθρώπινης ευημερίας. Ο καπιταλισμός αποτελεί κίνδυνο όχι γιατί δεν ανάπτυξε τις παραγωγικές δυνάμεις, αλλά γιατί τις ανάπτυξε - ληστρικά, άνισα, εκμεταλλευτικά - σε σημαντικό βαθμό (όχι με σκοπό το κέρδος, όπως λένε μερικοί, αλλά την ευρύτερη δυνατή διεύρυνση της κατανάλωσης, που έχει ως συνέπεια και την αύξηση του κέρδους). Αν η πραγματοποίηση, μέσω της κατανάλωσης, μεγαλύτερης αξίας και υπεραξίας, συναντάει τις αντιφάσεις, που όπως κατάδειξαν ο Μάλθους, ο Σισμοντι, ο Μάρξ, και ο Κέυνς, οδηγούνε στην κρίση, και στο μπλοκάρισμα της κατανάλωσης, με έλλειψη «ενεργού ζήτησης», η λύση δεν μπορεί να είναι η απρόσκοπτη συνέχιση της κατανάλωσης, σαν μέσο και σκοπός της ανάπτυξης, ακόμα και με ανατροπή των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής. Ο «υπαρκτός

σοσιαλισμός», παρόλο που αποδέχθηκε, για λόγους αποτελεσματικότητας, τη λογική της καπιταλιστικής συσσώρευσης (μην ξεχνάμε ότι ένας σημαντικός σοβιετικός θεωρητικός, ο Πρεομπραζένσκυ μίλησε για «σοσιαλιστική πρωτογενή συσσώρευση κεφαλαίου», και παρόλο που ο Στάλιν τον εξόντωσε στη Σιβηρία, υιοθέτησε την άποψή-του), απότυχε μέχρι στιγμής, και λόγω της γραφειοκρατικής αναποτελεσματικότητας, να «ξεπεράσει» τον καπιταλισμό τόσο στις καταναλωτικές δυνατότητες, όσο και στο ρυθμό της τεχνολογικής πρόοδου και της αύξησης της παραγωγικότητας. Ως μόνες λύσεις για την αύξηση της παραγωγικής αποτελεσματικότητας του συστήματος υιοθετήθηκαν οι καπιταλιστικές λύσεις, που συνδυαζόμενες με τον ολοκληρωτισμό και τη γραφειοκρατία οδήγησαν σε αδιέξοδο, και σε μια κρίση διαφορετική από την κρίση του καπιταλισμού, ο οποίος δεν μπορεί να λύσει το πρόβλημα των διεξόδων - που το έλυσε άλλοτε με την αποικιακή επέκταση και τον ιμπεριαλισμό. Δεν υπάρχει εναλλακτικό πρότυπο συσσώρευσης, οργάνωσης της εργασίας, χρησιμοποίησης της τεχνολογικής πρόοδου, κατανάλωσης, ιεραρχικής οργάνωσης της κοινωνίας (βλ. νομενκλατούρα) που να μας το προσφέρει ο υπαρκτός σοσιαλισμός των σοβιετικού τύπου κοινωνιών. Ο σοσιαλισμός ή θα είναι οικολογικός (το οικολογικό κίνημα στις αναπτυγμένες χώρες του καπιταλισμού κάθε άλλο παρά είναι βουκολικό, ή ασχολείται μόνο με τη ρύπανση), ή δεν θα υπάρξει καθόλου⁵.

Η απεριόριστη «ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων», από την οποία η μαρξιστική, αλλά και η καπιταλιστική, οπτική περιμένουν την κατάλυση της σπάνιας και την πλήρη αφθονία, θεμελιώνοντας ένα παραγωγικιστικό πρότυπο σε ποσοτικά μόνο κριτήρια, είναι αδύνατη καθαυτή να οδηγήσει στην απελευθέρωση του ανθρώπου από την καταπίεση (που επιβάλλει ή ίδια η ανάγκη για την εξαγωγή του πλεονάσματος), την εκμετάλλευση και την αλλοτρίωση. Το ερώτημα τι παράγουμε, δηλαδή τι είδους αγαθά και υπηρεσίες, πώς τα παράγουμε, δηλαδή με ποιά ιεραρχική κατανομή της εργασίας και με ποιο κοινωνικό κόστος, πρέπει ν' αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της προβληματικής για την ανάπτυξη. Από τις αρχές της ήδη η Πολιτική Οικονομία, με τον Boisguilbert και με τον Quesnay, ασχολήθηκε με την κατάταξη των αγαθών που παράγονται (αναγκαία, χρήσιμα, επίπλαστα) και που η χρησιμοποίησή-τους είναι ταξικά προσδιορισμένη: μόνο μια τέτοια κατάταξη μας επιτρέπει να διαπιστώσουμε αν υπάρχει σπατάλη της κοινωνικής εργατικής δύναμης, και ποιές σκοπιμότητες εξυπηρετεί η συσσώρευση του κεφαλαίου, για την οποία χρησιμοποιείται ένα σημαντικό μέρος του οικονομικού πλεονάσματος. Ο Μάρξ ασχολήθηκε με το πρόβλημα των αναγκών⁶, αλλά η κατοπινή μαρξιστική θεωρία το εγκατάλειψε, όπως έμεινε έξω και από την απολογητική του καπιταλισμού νεοκλασική θεωρία.

Από μια σωστή κατανομή των ρόλων...

...σε μια δίκαιη διανομή των εισοδημάτων.

Περί της κυκλοφορίας του κεφαλαίου.

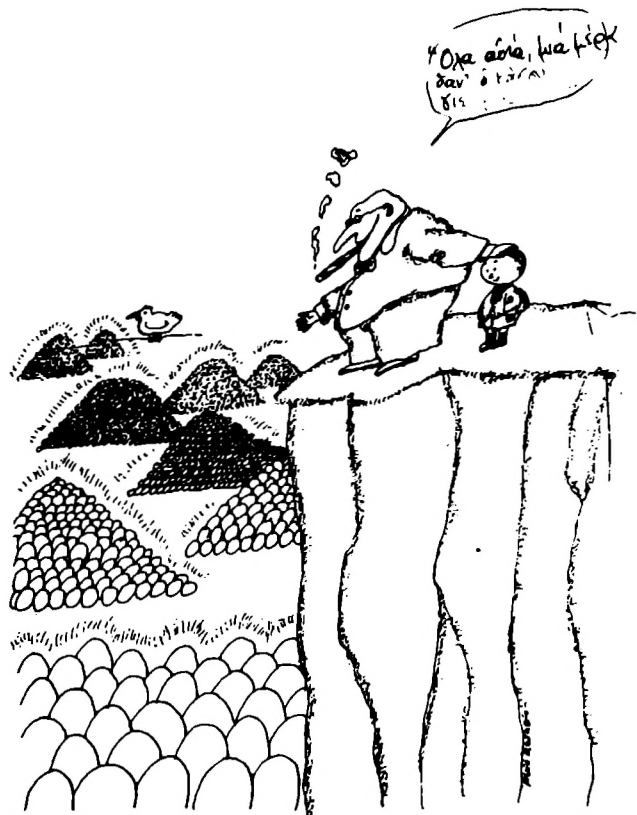
Φθίνουσα αποδοτικότητα της τεχνολογίας

Πρόθεσή-μας, σ' αυτό το σύντομο άρθρο, είναι να καταδείξουμε ότι δεν μπορούμε να διερευνήσουμε τη διαδικασία της ανάπτυξης, και για να δούμε αν μπορούμε να έχουμε μια «άλλη ανάπτυξη», αν δεν διερευνήσουμε τη λογική της συσσώρευσης του κεφαλαίου, που το ποσοστό-της καθορίζει και το ποσοστό της ανάπτυξης⁷, τη δυναμική των αναγκών, που βρίσκεται στο κέντρο της αντίθεσης ανάμεσα ανταλλακτική αξία και αξία χρήσης, και το ρόλο της τεχνολογίας, που δεν προσδιορίζει μόνο την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας και του κεφαλαίου («αποκρυσταλλωμένης» εργασίας), αλλά επηρεάζει και την οργάνωση της εργασίας και, γενικότερα, τις κοινωνικές σχέσεις. Μόνον έτσι θα μπορέσουμε ν' απαντήσουμε στο γιατί η οικονομική ανάπτυξη δεν συνδέεται αμετάκλητα με τη μεγιστοποίηση της (κοινωνικής) ευημερίας, και γιατί το (κοινωνικό) κόστος της τείνει να υπερβεί τις ωφέλειες απ' αυτήν, εκτός του ότι οι «εισροές», που απαιτούνται για την παραγωγή, τείνουν να είναι δυσανάλογα υψηλές, σε σχέση με τις «εκροές», δηλαδή με το παραγωγικό αποτέλεσμα. Ιδιαίτερα, όσον αφορά το ρόλο της τεχνολογίας, παρ' όλες τις φλυαρίες για «επιστημο-τεχνική επανάσταση», που συνδέονται με την απολιτική και τεχνοκρατική άποψη ότι η επιστημονική - τεχνολογική πρόοδος θα λύσει τα κοινωνικά προβλήματα, πολλές πρόσφατες μελέτες⁸ δείχνουν την πτώση της συνολικής αποτελεσματικότητας της τεχνολογίας και τη φθίνουσα απόδοση των τεχνολογικών καινοτομιών. Η ένταξη της τεχνολογικής προόδου στην παραγωγική διαδικασία, τόσο με την 1η Βιομηχανική Επανάσταση, στα τέλη του 18ου αιώνα, όσο και με τη 2η Βιομηχανική Επανάσταση, στα τέλη του 19ου αιώνα, επέτρεψε την έντονη οικονομική ανάπτυξη. Σήμερα, στα πρόθυρα της 3ης Βιομηχανικής Επανάστασης, όχι μόνο η συνολική οριακή παραγωγικότητα της τεχνολογικής προόδου - μετρούμενη με τις επενδύσεις σε $R - D$, δηλαδή σε τεχνολογική έρευνα για ανάπτυξη μέσω τεχνολογικών βελτιώσεων - είναι φθίνουσα και τείνει προς το μηδέν, αλλά η τεχνολογική πρόοδος έχει τέτοιες «εξωτερικές δυσ-οικονομίες», δηλαδή τέτοιο κοινωνικό («έξωτερικό» ως προς τις επιχειρήσεις) κόστος, ώστε η αποδοτικότητα της τεχνολογικής προόδου, είναι φθίνουσα, ιδιαίτερα αν ληφθούν υπόψη οι καταστροφές στο φυσικό περιβάλλον και στη βιόσφαιρα. Η μείωση αυτή της συνολικής αποδοτικότητας της τεχνολογικής προόδου αφορά και τις τρεις μορφές-της: εισαγωγή στην αγορά νέων προϊόντων, δημιουργία νέων μεθόδων παραγωγής, που έχουν κυρίως για σκοπό την αντικατάσταση της εργασίας με κεφάλαιο, δημιουργία και χρησιμοποίηση νέων ενεργειακών πηγών και πρώτων υλών. Η τεχνολογική πρόοδος, σύμφωνα με τις αναλύσεις αυτές, γίνεται όλο και πιο ακριβή, όλο και πιο επαχθής.

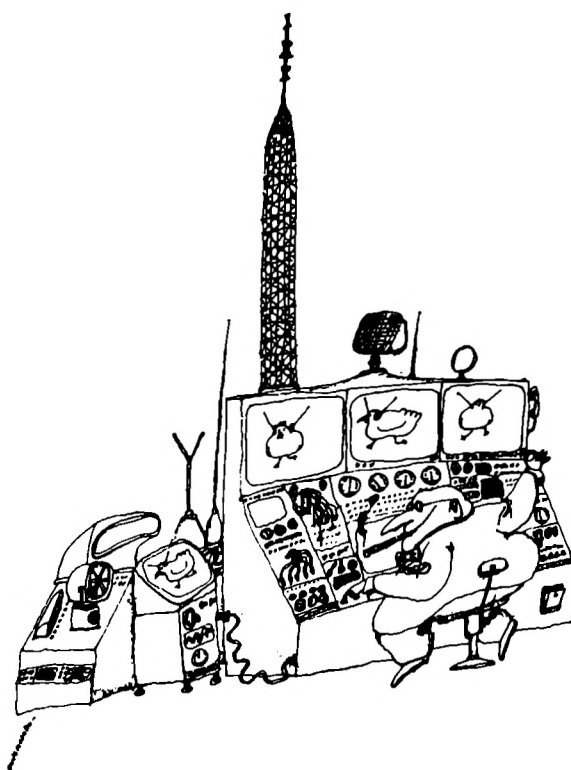
Τη φθίνουσα απόδοση της τεχνολογίας, μερικοί οικονομολό-

γοι, όπως ο N. Georgescu - Roegen, συνδέουν με τη βιολογική φύση της οικονομικής διαδικασίας, που μοιάζει μ' ένα κλειστό θερμοδυναμικό σύστημα, που ανταλλάσσει με το εξωτερικό ενέργεια, κι όχι ύλη, και για το οποίο ισχύει ο δεύτερος νόμος της θερμοδυναμικής, που καλείται και «νόμος της εντροπίας», παρόλο που η οικονομική δραστηριότητα δεν παράγει εντροπία αλλά μια άυλη ροή, που είναι: η απόλαυση της ζωής! Οι συγγραφείς που ασχολήθηκαν με τα προβλήματα της τεχνολογίας στη σύγχρονη οικονομική διαδικασία δεν οδηγούνται στην απαισιοδοξία, διαπιστώνοντας τη μείωση της αποδοτικότητας της επιστήμης και της τεχνολογίας, που οι επιλογές για τη μέχρι σήμερα ανάπτυξη-της στηρίχτηκαν στην υπάρχουσα λογική της συσσώρευσης, και στην αδυναμία μιας παγκόσμιας ανακατανομής του πλούτου, προς όφελος των «περιθωροποιημένων» χωρών του Τρίτου Κόσμου, και μιας αναδιάρθρωσης του δυτικού (βιομηχανικού, καπιταλιστικού, ευρωπαϊκοκεντρικού) αναπτυξιακού προτύπου. Περιμένουν πολλά πράγματα από την ηλιακή ενέργεια και τη δυνατότητα αποθήκευσης του ηλεκτρισμού απ' αυτήν, που θα έδιναν τη δυνατότητα μιας ενέργειας χωρίς ρυπαντικές και καταστρεπτικές για το περιβάλλον παρενέργειες, και με δυνατότητα αποκεντρωμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων (σε αντίθεση με την πυρηνική ενέργεια, που και άκρως ρυπαντική κι επικίνδυνη είναι και προάγει τη συγκεντρωτικότητα, και άρα τις αυταρχικές μορφές οικονομικής και πολιτικής διαχείρισης). Τα ίδια αποκεντρωτικά αποτελέσματα περιμένουν να έχουν και οι εφαρμογές της μικρο-ηλεκτρονικής⁹.

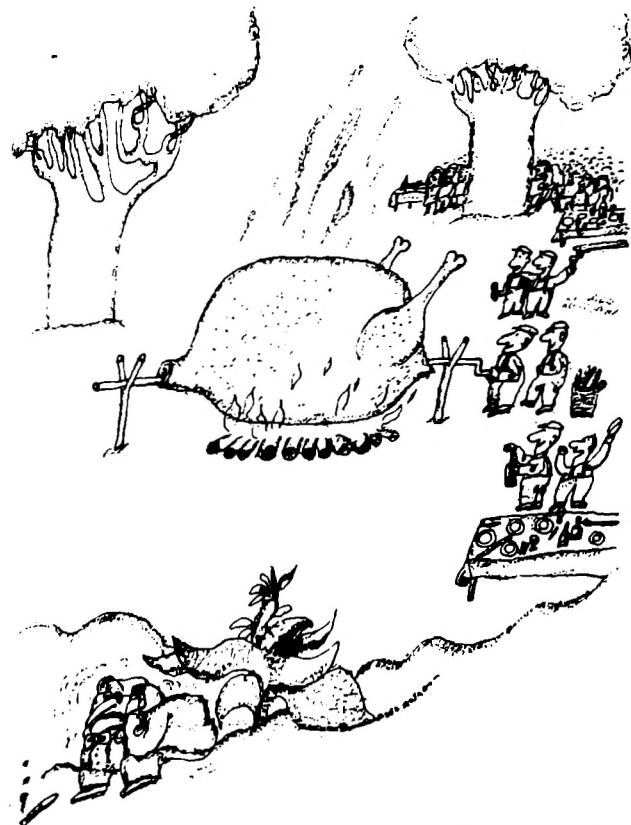
Ας μας επιτραπεί να κλείσουμε — πρόχειρα και προσωρινά — το μέρος αυτό μ' ένα απόσπασμα: «*Η σημερινή ανάπτυξη αντανακλάει την απώλεια της συλλογικής αποτελεσματικότητας της τεχνολογίας, και γενικότερα, τη δυσκολία της διαιώνισης του προτύπου της οικονομικής ανάπτυξης που κληρονομήσαμε από τη 2η Βιομηχανική Επανάσταση. Γίνεται όλο και πιο φανερό ότι η οικονομική δραστηριότητα είναι αναπόσπαστο μέρος του περιβάλλοντος, και ότι το σχήμα της μηχανιστικής διάρθρωσης της οικονομικής διαδικασίας, όπως το δίνουν όλα τα εγχειρίδια της Πολιτικής οικονομίας, είναι απατηλό. Το ν' αναγνωρίσουμε αυτή την πραγματικότητα, δεν σημαίνει ότι χύνουμε δάκρυα για τις «φοβερές καταστροφές» που οι κακοί «τεχνοκράτες» της παραγωγής ή οι καταναλωτές επέβαλαν στη φύση· δεν σημαίνει ότι αντιτάσσουμε την οικονομία και την οικολογία. Πρέπει, αντίθετα, να συνειδητοποιήσουμε το ότι η αλληλοεπίδραση της οικονομικής και της οικολογικής σφαίρας θα συνεπιφέρει, περισσότερο ή λιγότερο μακροχρόνια, ένα υλικό κόστος στην οικονομική σφαίρα, όπως η πτώση της παραγωγικότητας ή ακόμα και της παραγωγής (όπως π.χ. στην περίπτωση της αλιείας) και όχι μόνο ένα «άυλο κόστος, όπως οι ενοχλήσεις και βλάβες από την καταστροφή του περιβάλλοντος»¹⁰.*

Οι «κληρονόμοι»

Μια κάποια ελευθερία

Πρέπει να σταματήσουμε την αύξηση ή να διασπάσουμε τη λογική του κεφάλαιου.

Ποιά είναι η εναλλακτική πρόταση

Ποιό είναι το εναλλακτικό πρότυπο; Δεν μπορεί να είναι άλλο απ' αυτό που απορρίπτει τη λογική της συσσώρευσης του κεφαλαίου, που αναδιαρθρώνει ριζικά τις ανάγκες και την ιεράρχησή-τους, που προωθεί τις «μαλακές» τεχνολογίες, που στηρίζεται στη δημοκρατική αυτοδιαχείριση και τη σχεδιασμένη συνεργασία των εργαζομένων, δηλαδή αυτών που παράγουν την αξία και την υπεραξία, χωρίς την απόλυτη υποταγή στο μηχανισμό της αγοράς, που κυριαρχείται από τους οικονομικούς κολοσσούς και μακριά από το συγκεντρωτικό και ολιγαρχικό πρότυπο μιας κάστας, της νομενκλατούρας, που συγκέντρωσε αυταρχικά και ολοκληρωτικά όλη τη δύναμη και κυβερνάει, δηλαδή αποφασίζει ανεξέλεγκτα, στο όνομα του λαού. Ένα τέτοιο πρότυπο θα το ονομάζαμε σοσιαλιστικό, αν η λέξη δεν είχε διαφθαρεί. Ένα πρόσφατο συμπτωκνωτικό βιβλίο για την ανάπτυξη¹¹ το ονομάζει: «συγκεκριμένη ουτοπία» - κι αυτός ο όρος έχει, ασφαλώς, την αποδοχή των οικολόγων. Επειδή το βιβλίο αυτό συμπίπτει στο τελευταίο του κεφάλαιο με την προβληματική, γύρω από τη διαδικασία της ανάπτυξης, που προσπαθήσαμε να παρουσιάσουμε σ' αυτό το άρθρο, ας μας επιτραπεί να τελειώσουμε μ' ένα, σχετικά μεγάλο, απόσπασμα από την τελευταία σελίδα-του:

«Μια κυριαρχία που θα γίνεται όλο και περισσότερο συλλογική της διαδικασίας της ανάπτυξης των γνώσεων και της δημιουργίας νέας τεχνολογίας, είναι η κυριότερη προϋπόθεση για το προχώρημα προς ένα καινούργιο δρόμο κοινωνικής ανάπτυξης. Δεν είναι δυνατό να υπάρξει σοσιαλιστική ανάπτυξη χωρίς κοινωνική κυριαρχία κι άρα ένα διαφορετικό προσανατολισμό των παραγωγικών δυνάμεων, που είναι ο φορέας της ανάπτυξης. Αυτό σημαίνει ότι: είναι αδύνατη μια τέτοια ανάπτυξη χωρίς να διαμορφωθούν οι παραγωγικές δυνάμεις από τις απαιτήσεις της διευρυμένης αναπαραγωγής των σοσιαλιστικών σχέσεων, άρα υποταγμένες στους καινούργιους κοινωνικούς σκοπούς και προσανατολισμένες στην ικανοποίηση των πρωταρχικών αναγκών που προσδιορίστηκαν δημοκρατικά. Οι κοινωνικές παραγωγικές δυνάμεις αποτελούνται κυρίως από τις γνώσεις και από τα εργαλεία που αυτές επιτρέπουν να κατασκευαστούν, και που επιτρέπουν στις φυσικές παραγωγικές δυνάμεις να τεθούν στην υπηρεσία των κοινωνικών αναγκών. Έτσι, μπορεί συστηματικά να δοθεί η προτεραιότητα στην τεχνολογία και στις ενεργειακές πηγές, που θα επιτρέψουν την αλλαγή στις συνθήκες εργασίας και στο πρότυπο της ανάπτυξης και όχι μόνον αυτών που είναι οι πιο «αποδοτικές» (δηλαδή προσοδοφόρες για το κεφάλαιο). Αν πάρουμε υπόψη-μας ότι ξέρουμε την επίδραση των κοινωνικών σχέσεων στον τρόπο που παράγεται, κατανέμεται και χρησιμοποιείται η γνώση, βλέπουμε ότι αν αφήσουμε τις παρα-

γωγικές δυνάμεις να συνεχίσουν την ανάπτυξη-τους πάνω στο δρόμο που πήραν με τον καπιταλισμό, δεν πρόκειται αυτές ν' απαιτήσουν μια νέα κατανομή της εργασίας, για να ευθυγραμμιστούν με τις νέες κοινωνικές σχέσεις. Πρέπει να υπάρξει, με πολιτικούς και συνδικαλιστικούς αγώνες, μια τομή των κοινωνικών σχέσεων, και ιδιαίτερα της καπιταλιστικής κατανομής της εργασίας, για ν' απελευθερωθούν καινούργιες παραγωγικές δυνάμεις, και να επιβληθεί ένας αναπροσανατολισμός της τεχνολογικής και της κοινωνικής ανάπτυξης, δηλαδή για να δοθεί, απλούστατα, η πλήρης ανθρώπινη ιδιότητα στον κάθε εργαζόμενο και στον κάθε πολίτη».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. στο «ANTI» της 21/7/79 το άρθρο του Φ. Πρίφτη «Ακμή και Παρακμή της Ιδεολογίας της Προόδου».
2. Παρ' όλο που το πρόβλημα των κοινωνικών δεικτών της ανάπτυξης έχει και διεθνώς λίγο ερευνηθεί, υπάρχει το ενδιαφέρον βιβλίο του Γ. Ζυγογιάννη, «Κοινωνικοπολικοί Παράγοντες και Οικονομική Ανάπτυξη» Αθήνα 1976.
3. J. Aftali - M. Guillaume «L Anti - Economique» P.U.F. Paris, 1974, σελ. 100.
4. Για μια αυστηρά επιστημονική ανάλυση του αν και κατά πόσο η εκμετάλλευση είναι δυνατή σε μια σοσιαλιστική κοινωνία, βλ. M. Morishima and G. Catephores «Value, Exploitation and Growth», McGraw Hill, 1978, κεφάλαιο 3 (Βλ. παρουσίαση αυτού του βιβλίου στο «ANTI» τχ. 159, της 29/8/1980).
5. Βλ. ανάμεσα σ' άλλα τη συνέντευξη του Serge Moscovici στο βιβλίο «Οικολόγοι και Πολιτική», εκδόσεις «Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη (ο γαλλικός τίτλος του βιβλίου είναι: «Pourquoi les Ecologistes jont-ils de la Potilique» ed. du Seuil, Paris, 1978.
6. Βλ. το βιβλίο της Agnes Heller «Η Θεωρία των Αναγκών στον Μάρξ» Εκδ. «Εξάντας», 1974.
7. Η σύνδεση του ποσοστού της ανάπτυξης με το ποσοστό και την κατανομή των επενδύσεων, καθώς και με την τεχνολογική πρόοδο που είναι ενσωματωμένη σ' αυτές, μοιάζει με νόμο φυσικής, που μπορεί να διατυπωθεί μαθηματικά, έλεγε ο μεγάλος Ινδός στατιστικός και προγραμματιστής Mahalanobis. Εξ ου και η γοητεία των μαθηματικοποιημένων μοντέλων της ανάπτυξης.
8. Βλ. μεταξύ άλλων, Arnold Heertje «Economie et Progres Technique», Ed. Aubier, Paris, 1979, και Orio Giarini et Henri Loubergé «La Civilisation Technicienne à la Derive» ed Dunod, 1979.
9. Βλ. την ανάλυση της περίφημης Έκθεσης Simon Nora και A. Minc για την «τηλεματική» στο τεύχος 9 (Φεβρουάριος 1980) του περιοδικού «Οικονομία και Κοινωνία».
10. O. Giarini - H. Loubergé, ένθ. av. σελ. 102.
11. B. Rosier «Croissance et Crise Capitaliste», P.U.F. Paris, 1975.

Τα σκίτσα είναι του Puig Rosado από το βιβλίο του B. Rosier «Croissance et Crise capitalistes», P.U.F., Παρίσι 1975.

Το Κράτος της Ανάπτυξης ή η Ανάπτυξη του Κράτους;

Μια βιβλιογραφική προσέγγιση

Τού 'Ηλία Εύθυμιόπουλου

Το βασίλειο της αναγκαιότητας περιλαμβάνει δυο κατηγορίες ετερόνομων αλλά παράλληλων δραστηριοτήτων: αυτές που αφορούν στη δημιουργία των όρων της κοινωνικής αναπαραγωγής και αυτές που απαιτούνται για την ίδια τη λειτουργία της κοινωνίας θεωρούμενης ως υλικό σύστημα.

Το μοντέλο της καπιταλιστικής ή της «σοσιαλιστικής» ανάπτυξης¹ (στη σημερινή-της εκδοχή) χαρακτηρίζεται από μια ταυτόχρονη διαστολή και των δύο αυτών κατηγοριών δραστηριοτήτων. Το κράτος, άλλοτε σαν διοικητικός μηχανισμός, άλλοτε σαν συντονιστικό όργανο, άλλοτε σαν διαχειριστής, άλλοτε σαν εργοδότης, άλλοτε σαν επιχειρηματίας, άλλοτε σαν διαιτητής, άλλοτε σαν εγγυητής της εσωτερικής τάξης, άλλοτε σαν διασφαλιστής των εθνικών συνόρων, άλλοτε σαν δύναμη καταστολής και άλλοτε σαν ιδεολογικός χώρος, φροντίζει για την εξασφάλιση της λειτουργίας της οικονομικής μηχανής και την επέκταση της παραγωγικής δραστηριότητας. Για την εξυπηρέτηση αυτής της σχέσης απαιτείται μια γρήγορη ανάπτυξη των κρατικών υπηρεσιών: δίκτυο μεταφορών, τηλεπικοινωνίες, συλλογή και κεντρική αποθήκευση πληροφοριών, εκπαίδευση και ειδικευση, φορολογία, αστυνομικός έλεγχος κτλ.

Κατά μια άποψη το προϊόν της εργασίας για τη διοίκηση και την αναπαραγωγή των κοινωνικών σχέσεων αυξάνει γρηγορότερα από το προϊόν της άμεσης εργασίας για την υλική παραγωγή, και μάλιστα αυτό αποτελεί και τη συνθήκη για την αυξανόμενη αποτελεσματικότητα της τελευταίας. Η παραγωγή διαμεσολαβείται από τον κρατικό μηχανισμό και αυτός με τη σειρά του μετασχηματίζει την κοινωνία σε ένα σύνολο εξωτερικών σχέσεων όπου τα άτομα δεν είναι πλέον παράγοντες - υποκείμενα, αλλά δρώντα - αντικείμενα: οι διοικούμενοι. Η κοινωνία φθίνει σε όφελος του κράτους: οι ποιοτικές συνιστώσες της ανάπτυξης υποτάσσονται στις ποσοτικές (εν ονόματι του γενικού συμφέροντος): οι κεντρικές μορφές διοίκησης εξουδετερώνουν την περιφερειακή οργάνωση της παραγωγής: οι επιλογές, οι ελευθερίες, οι αντιπροσωπευτικές πολιτικές εξουσίες υποχωρούν σε όφελος των τεχνοκρατικών επιταγών.

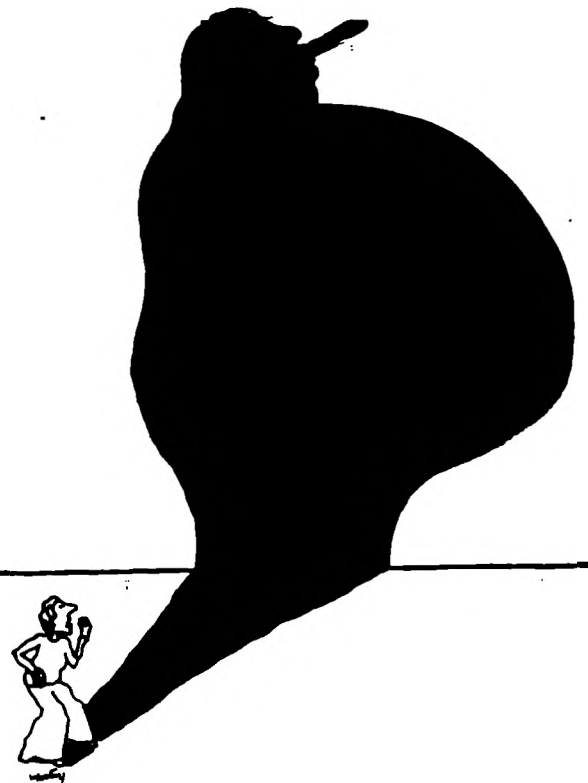
Πρόκειται, συνοψίζοντας, για την αρνητική επίδραση του κρατισμού στις δυνατότητες που διαμορφώνονται στη βάση, για μια «άλλη ανάπτυξη». Όρος που ενώ φάνηκε να γίνεται αποδεκτός από τις δυνάμεις της μεζονος πολιτικής αριστεράς στο πρόσφατο συνέδριο του ΤΕΕ «για την ανάπτυξη», δεν είναι σίγουρο πως ικανοποιείται καθώς η πλειοψηφία των προτάσεων δεν την βλέπει να πραγματοποιείται παρά μέσα από την ι-

σχυροποίηση των κρατικών θεσμών ή μέσα από την ενεργοποίηση νέων κεντρικών οργάνων (ενδεικτικά αναφέρουμε την περίπτωση της πλειοδοσίας των προτάσεων πάνω στην ίδρυση «εθνικών φορέων»). Χαρακτηριστική αυτού του πνεύματος ήταν η εισήγηση του Μ. Νικολινάκου, μια από τις ελάχιστες που προσπάθησαν να συνδέσουν το θέμα της ανάπτυξης με τη φύση και τις επιλογές του σύγχρονου ελληνικού κράτους.

Η εισήγηση αυτή επιχειρώντας μια σύντομη ανάλυση παρατηρεί πολύ σωστά ότι η συνεχής επέκταση και διόγκωση του δημόσιου τομέα σε συνάρτηση μ' ένα διευρυμένο κρατικό παρεμβατισμό στον τομέα της παραγωγής συνιστούν τα κύρια χαρακτηριστικά του αναπτυξιακού κράτους. Ο γραφειοκρατικός όμως και συγκεντρωτικός χαρακτήρας-του από την άλλη μεριά γίνεται εμπόδιο στη διεκπεραίωση των καθηκόντων που αναλαμβάνει, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ασφυκτική ατμόσφαιρα για το κεφάλαιο και από ένα σημείο και μετά να μην ικανοποιούνται οι όροι για την ανάπτυξη-του. Έτσι το κράτος από φορέας ανάπτυξης γίνεται μηχανισμός αντιπαραγωγικός, αντιαναπτυξιακός.

Στη συνέχεια όμως, και θέλοντας προφανώς να υποδείξει μια εναλλακτική προοπτική, σημειώνει πως «η αναμενόμενη είκοσι χρόνια τώρα διοικητική μεταρρύθμιση δεν πραγματοποιείται γιατί αντιμετωπίζει συμφέροντα κατεστημένα πια και ιεραρχικά και γεωγραφικά». Και παρακάτω αναφέρει μια σειρά μέτρων που θα πρέπει να παρθούν προς αυτή την κατεύθυνση, όπως «μια πραγματική αποκέντρωση, λειτουργική και γεωγραφική, μια κατάργηση της γραφειοκρατίας (sic), ανάθεση αρμοδιοτήτων στην τοπική αυτοδιοίκηση, εξυγίανση των δημοσίων επιχειρήσεων και συμμετοχή των εργαζομένων στις διοικήσεις τους...», για να καταλήξει συμπερασματικά πως «και προγράμματα υπάρχουν και λύσεις δοκιμασμένες διεθνώς. Εκείνο που χρειάζεται είναι η πολιτική βούληση για τη μεταρρύθμιση...»

Με άλλα λόγια το ξεπέρασμα των προβλημάτων που συνδέονται με το ρόλο και τις λειτουργίες του κράτους, με τον τρόπο παραγωγής και με την κρίση του ελληνικού καπιταλισμού είναι θέμα διοικητικών μεταρρυθμίσεων και σειράς πολιτικών μέτρων. Αν βέβαια το ζητούμενο είναι ένα κράτος περισσότερο αναπτυξιακό και λιγότερο αντιπαραγωγικό, δηλαδή ένα κράτος πιο αποτελεσματικό, τότε έχει απόλυτο δίκιο. Αν όμως υπαινίσσεται πως οι δυνάμεις που θα στηρίξουν αυτή τη μεταρρύθμιση διεκδικούν κάποιο εναλλακτικό μοντέλο κράτους (π.χ. σοσιαλιστικό), δηλαδή ένα κράτος που δεν θα είναι στην υπηρεσία του κεφαλαίου και δεν θα εκφράζει τα συμφέροντα

Σκίτσο του Claudius.

της αστικής τάξης, όπως λέγεται στον πρόλογο, τότε το πράγμα χωράει συζήτηση. Από το σημείο αυτό και πέρα δεν υπάρχουν αυτονόητα, ούτε διεθνώς δοκιμασμένες συνταγές.

Γιατί όπως χαρακτηριστικά λέει ο Σπ. Παπασπηλιόπουλος «ούτε ο ίδιος ο Μαρξ δεν διατύπωσε κανένα σοσιαλιστικό πρότυπο συσσώρευσης και ανάπτυξης» και ότι «ο τρόπος που έγινε η συσσώρευση στην ΕΣΣΔ ήταν ίδιος με τον καπιταλιστικό — εκτός από το ότι το κέρδος ήταν κρατικοποιημένο και υπήρχε κεντρική διαχείριση του πλεονάσματος». Παρακάτω ο ίδιος ολοκληρώνει αυτή την άποψη λέγοντας πως «αυτό που ονομάζουν σοσιαλιστικό πρότυπο ανάπτυξης, και που δεν έχει, όπως είπαμε, καμία σχέση με τον Μαρξ, είναι ένα σταλινικό πρότυπο, που διετύπωσε η κομματική γραφειοκρατία, που διατείνεται ότι κατέχει κατ' αποκλειστικότητα την αλήθεια κι εκφράζει την επιστήμη, τον ορθολογισμό, τη σύγχρονη τεχνολογία, τους παράγοντες δηλαδή που κατευθύνουν την ανάπτυξη και που δεν είναι άλλο από την ανεμπόδιστη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων χωρίς τα εμπόδια που δημιουργεί ο καπιταλισμός. Η ιδεολογία της ανάπτυξης είναι η κύρια νομιμοποιητική δύναμη για την κομματική γραφειοκρατία — όπως αποτέλεσε και την κύρια νομιμοποιητική δύναμη του καπιταλισμού. Στην πραγματικότητα, το "σοσιαλιστικό" αυτό πρότυπο ανάπτυξης είναι ο κληρονόμος της δυτικής άποψης για απεριόριστη ανάπτυξη, που είναι στενά δεμένη με τον ορθολογισμό και τον φανταστικό μύθο της απελευθερωτικής δύναμης της επιστήμης και της τεχνολογίας — γι' αυτό και η έλξη του προτύπου αυτού κυρίως στους λαούς του τρίτου κόσμου, παρ' όλη την καταπίεση και τα αδιέξοδα που το χαρακτηρίζουν. Εμφανίζεται, έτσι, ως λύση στην κρίση του καπιταλισμού, αναφερόμενος στην προσέγγιση του Μαρξ για την αστάθεια του καπιταλισμού και τη γονιμότητα της μεθόδου ανάλυσής-του».

Ο υπέρτατος λοιπόν νόμος είναι ένας και μοναδικός: θυσίες στο βωμό της παραγωγικότητας για την πραγματοποίηση / επέκταση της κοινωνίας της ευημερίας - κατανάλωσης ή γι' αυτό που κατ' άλλους αποτελεί την υλική προϋπόθεση για την πρόοδο του σοσιαλισμού.

Δεν είναι τυχαίο που τα γραφειοκρατικά - σταλινικά σλόγκαν αναβιώνουν στην Κίνα μετά το θρίαμβο της αντεπανάστασης ή μετά την πτώση «του σινικού τείχους του δογματισμού» κατά την «Αυγή».

Γιατί λέμε ότι το σοσιαλιστικό καθεστώς είναι ένα καθεστώς ανώτερο; Στο βάθος επειδή επιτρέπει να πραγματοποιηθούν μια ανώτερη παραγωγικότητα και ρυθμοί ανάπτυξης της οικονομίας ανώτεροι από κείνους του καπιταλισμού... Πρέπει τώρα να εξασφαλίσουμε για την ανοικοδόμησή-μας έναν επιταχυνόμενο ρυθμό χωρίς να επαναπαυθούμε στις δάφνες-μας. Η επιτάχυνση του ρυθμού της οικονομικής ανασυγκρότησης είναι η επιταγή της ανάπτυξης της ταξικής πάλης...» (Pekin Information, No 1, 1978).

Λόγος ταυτολογικός, αποκαλυπτικός, κυνικός και απροκάλυπτος. Και όπως σημειώνει ο Ch. Betelheim στο βιβλίο-του, «Κίνα, το μεγάλο άλμα προς τα πίσω», «αυτό τι άλλο είναι από μια αυξανόμενη κυριαρχία της καπιταλιστικής διευρυμένης παραγωγής, και άρα αύξηση του ποσοστού συσσώρευσης και συνεπώς αύξηση των απαιτήσεων αξιοποίησης του κεφαλαίου; Αυτό δεν συνεπάγεται άραγε και την υποταγή των εργαζομένων και των συνθηκών του περιβάλλοντος στις απαιτήσεις του κέρδους; Σ' αυτό το δρόμο δεν συναντά κανείς τα ίδια τα όρια της καπιταλιστικής συσσώρευσης με τις αναπόφευκτες οικονομικές κρίσεις και με όλες τις δευτερογενείς συνέπειες;».

Αλλά, για να ξεναγυρίσουμε στο κράτος, ας δούμε πώς η παρουσία-του, υπερβαίνοντας τις εθνικές ή πολιτικές ιδιομορφίες, καταλύει και υπαγορεύει αυτό που ο Henri Lefebvre ονομάζει Κρατικό Τρόπο Παραγωγής στον οποίο συγκλίνουν τα

δύο είδη ενός παγκόσμιου γένους, ο κρατικός καπιταλισμός και ο κρατικός σοσιαλισμός, τα δύο είδη ενός παγκόσμιου γένους, στην ιστορική φάση όπου το κράτος της ανάπτυξης γέννησε την ανάπτυξη του κράτους με την υπαγωγή της κοινωνίας των πολιτών στην κοινωνία των πολιτικών. Ο ίδιος ο συγγραφέας στο έργο-του «Για το κράτος»², δείχνει πως μετά τον πόλεμο, τόσο στις χώρες της περιφέρειας εν ονόματι της εθνικής ανεξαρτησίας, όσο και στις καπιταλιστικές μητροπόλεις εν όψει της αναδιοργάνωσης της διεθνούς αγοράς, ισχυροποιείται ο θεσμός του κράτους και συμπλέκεται με το πεδίο της οικονομίας και της παραγωγής μέσα από ένα σύστημα βασισμένο πάνω στους τέσσερις πόλους της νέας βιομηχανικής τάξης: α) υφαντουργία β) μεταλλουργία ή αλλιώς βαριά βιομηχανία, όπου συμπεριλαμβάνονται η πολεμική και η βιομηχανία αυτοκινήτων γ) η χημεία, η πετροχημεία και η βιομηχανία πετρελαίου δ) η πυρηνική ενέργεια, η πληροφορική και ηλεκτρονική.

Η κατανομή και η λειτουργία αυτών των τομέων ρυθμίζεται εφεξής στα πλαίσια του κρατικού τρόπου παραγωγής μέσα από τον έλεγχο του χώρου και της ενέργειας. Ιδιαίτερα η δεύτερη προβάλλεται πλέον σαν κοινό μέτρο κάθε δραστηριότητας: σαν μονάδα μέτρησης, τείνοντας να αντικαταστήσει το ρόλο που έπαιζαν στον Μαρξ η εργασία και ο κοινωνικός χαρακτήρας της εργασίας (με την έννοια της κοινωνικής σχέσης με τη φύση και ως παραγωγική χρήση μιας φυσικής δύναμης, αυτής του σώματος των εργαζομένων).

Σήμερα η ενέργεια, λέει ο Lefebvre, «με τις δυο-της όψεις — δηλαδή το ενεργειακό κόστος και το κόστος της ενέργειας — εισβάλλει στη σκηνή ενσωματώνοντας την ανθρώπινη εργασία στις μηχανές (αυτές που χρησιμοποιούν μαζικές και ποσοτικές μορφές ενέργειας ή εκείνες που χρησιμοποιούν την ενέργεια σαν ποιότητα, δηλαδή πληροφοριακές)».

Ρίχνοντας μια αναδρομική ματιά πάνω στις συμπληρωματικές όψεις της ιστορίας του ευρωπαϊκού καπιταλισμού, δηλαδή στην ιστορία του χώρου και της ενέργειας, μπορούμε να κατανοήσουμε γιατί στην πρώτη φάση της βιομηχανικής επανάστασης η ήπια τεχνολογία ήταν καθ' όλα συμβιβαστή με τον τρόπο παραγωγής· ο δέκατος ένατος αιώνας μπόρεσε να πετύχει μια οικονομική μεγέθυνση χωρίς να αποκλείει την κοινωνική ανάπτυξη, χρησιμοποιώντας τις φυσικές πηγές, τον αέρα, το νερό, τον ήλιο, τις παλίρροιας προς τι σήμερα η σκληρή τεχνολογία; προς τι το κάρβουνο, τα θερμοηλεκτρικά και πυρηνικά εργοστάσια, το πετρέλαιο; Γιατί η αποτυχία μιας δυνατότητας, αποτυχία τέτοια ώστε αυτή η δυνατότητα πέρασε απαρατήρητη ακριβώς τη στιγμή που εμφανιζόταν; Για πολλούς λόγους. Η συσσώρευση και η συγκέντρωση των κεφαλαίων προκάλεσαν αλυσιδωτά τις υπόλοιπες συγκεντρώσεις, του πληθυσμού, της παραγωγής γενικότερα και της ενέργειας πιο ειδικά. Η αυξανόμενη σύνδεση του καπιταλισμού και της μεγέθυνσής-του με το κράτος υπέβαλε τον γιγαντισμό καθώς και τη διαίρεση του χώρου σε ζώνες ισχυρές και ζώνες ασθενείς (επιταχυνόμενης μεγέθυνσης και περιοχές υποβαθμισμένες). Η βαριά βιομηχανία (μεταλλουργία) υιοθέτησε το σύνθημα εισάγοντας ταυτόχρονα τις μεγάλες βιομηχανικές, αστικές και ενεργειακές μονάδες (οι τελευταίες στη Γαλλία λέγονται centrales). Η παραγωγή του χώρου και της ενέργειας διαμόρφωσαν έκτοτε τις δύο αχώριστες όψεις, σε διαρκή αλληλεπίδραση, της ίδιας πάντα διαδικασίας. Η σύνταξη του ενεργειακού χώρου — όπου οι γραμμές μεταφοράς επιπροστίθενται στα τηλεπικοινωνιακά δίκτυα — επιτρέπει ή ενδυναμώνει τον έλεγχο πάνω σ' αυτό το χώρο. Ο κυριότερος κίνδυνος από τα πυρηνικά εργοστάσια είναι υλικός; Όχι, είναι πολιτικός. Οι πυρηνικές μονάδες θα ισχυροποιήσουν τα όργανα ελέγχου, τις αστυνομικές περιπολίες του χώρου.

Ακόμη, η συγκέντρωση της παραγωγής σε όλο και μεγαλύτερες μονάδες (ενεργο-βιομηχανικά συγκροτήματα), εξαιτίας

του τεράστιου ύψους των επενδύσεων, απαιτεί μια στο έπακρο αξιοποίηση της χωρητικότητας του συστήματος και ένα πολύ αυστηρό πρόγραμμα αποσβέσεων. Η μεγάλη μονάδα υιοθετεί ως εκ τούτου έναν εντατικό ρυθμό λειτουργίας με την ενεργοποίηση του συνόλου των δυνατοτήτων-της στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Η παραγωγή-της είναι πάρα πολύ δύσκολο να προσαρμοστεί στις ποιοτικές και ποσοτικές διακυμάνσεις των αναγκών της κατανάλωσης και επομένως θα τείνει στο να παράγει και να προκαλέσει για τη διατήρηση της παραγωγής-της μια ζήτηση σταθερή, μέχρι και αυξανόμενη: το αποτέλεσμα είναι η υπαγωγή της ζήτησης στην προσφορά και η υποταγή των αναγκών του πληθυσμού στις τεχνικο-οικονομικές απαιτήσεις του κεφαλαίου. Εξ ου και κατά συνέπεια όλη η εμπορική στρατηγική και η τεχνική της διαφήμισης που σκοπεύουν πλέον στην κατασκευή ενός καταναλωτή ο οποίος να αντιστοιχεί στα μέτρα του προσφερόμενου προϊόντος. Εξ ου, επίσης, και η τάση για την κάλυψη των αναγκών με την πώληση όλο και μεγαλύτερων ποσοτήτων προϊόντων (μικρής διάρκειας και περιορισμένης χρήσης — το σύστημα της μόδας) με φυσική συνέπεια τη μεγιστοποίηση της κατανάλωσης ενέργειας, πρώτων υλών, εγκαταστάσεων, τεχνικής υποδομής και κρατικών υπηρεσιών.

Οι τάσεις αυτές σε παγκόσμιο επίπεδο, δηλαδή μέσα στο πλαίσιο του συστήματος των κρατών, δεν φαίνεται να αμφισβητούνται. Η διεθνής εμπειρία πάνω στα μεγάλα προβλήματα, δημογραφική αύξηση, εξοπλισμοί, μόλυνση του περιβάλλοντος, το έχει επανειλημμένα αποδείξει τα μεγάλα διεθνή συνέδρια επίσης: σε καμιά χώρα, κανένας πολιτικός αρχηγός δεν είναι διατεθειμένος να εγκαταλείψει την ιδέα της ανάπτυξης, χωρίς να θέλει ταυτόχρονα να υπογράψει και την πολιτική-του καταδίκη. Γιατι διαφορετικά θα έβαζε σε αμφισβήτηση το ίδιο το κράτος που εκπροσωπεί και κυβερνά, χωρίς το οποίο δεν θα ήταν ηγέτης. Είναι υποχρεωμένος να τηρήσει το στοίχημα, είτε πρόκειται για χώρα της υπερανάπτυξης, είτε για χώρα της υπανάπτυκτης περιφέρειας.

Έτσι, από την προοδο περνάμε στη ανάπτυξη, από τον φιλελευθερισμό στον κρατισμό, από την ιδεολογία στον πραγματισμό. Το κράτος συναρθρωμένο (χωρίς να ταυτίζεται ή να συγχέεται) με την οικονομία και την πολιτική, εγγυάται για τη συνεχή αύξηση του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, της παραγωγής και της υπεραξίας στο καπιταλιστικό καθεστώς ή του συνολικού πλεονάσματος στο καθεστώς του κρατικού σοσιαλισμού.

Το επόμενο στάδιο είναι φυσικά η επισφαλής ανάπτυξη η α-

γροτική έξοδος, η παρά φύση ανάπτυξη των πόλεων, η ανεργία (άλλοτε ορατή, άλλοτε συγκαλυμμένη με κρατικά τεχνάσματα), η πτώση της παραγωγικότητας της γεωγίας και της βιομηχανίας³, η ενεργειακή κρίση, η εξάντληση των φυσικών πόρων (ακόμη και το νερό λιγοστεύει), η υποβάθμιση του οικοσυστήματος (απειλούνται με εξαφάνιση ολόκληρα είδη), η ρύπανση του περιβάλλοντος (τόσο στη μικροκλίμακα, όσο και η γενικευμένη ρύπανση), η όξυνση των ανισοτήτων ανάμεσα στο κέντρο και στην περιφέρεια (σε επίπεδο εθνικό ή παγκόσμιο), η καλπάζουσα αλλοτρίωση μέσα από την εργασία, η συμπίεση ή η κατασπατάληση του ελεύθερου χρόνου μέσα σε άχρηστες διαδικασίες (μεγάλοι χρόνοι μεταφοράς, ο τουρισμός όλο και πιο δύσκολος, η κουλτούρα όλο και πιο ισοπεδωμένη), η αλματώδης αύξηση του αριθμού των «κοινωνιογενών» ασθενειών (ψυχικά νοσήματα, άγχος, καρδιοπάθεια, καρκίνος), η κλιμάκωση της βίας (ατομικής και κρατικής) και η γενίκευση της ανθρώπινης μοναξιάς, είναι στοιχεία της νέας κρίσης. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια πως καταργούνται οι τοπικές ιδιομορφίες, πως τα συμπτώματα αυτά έχουν ενιαίο και παγκόσμιο χαρακτήρα. Σημαίνει απλά πως ο κρατικός τρόπος παραγωγής ενώ δεν μπόρεσε να λύσει βασικά προβλήματα (π.χ. δημογραφικό) δημιούργησε άλλα και μάλιστα νέου τύπου (π.χ. πυρηνική απειλή).

Τηρουμένων των αναλογιών είμαστε θεατές, και στη δύση και στην ανατολή, ενός τρόπου ανάπτυξης που αγγίζει τα όριά-του: «η αποτυχία του αυταρχικού και κεντρικού σχεδιασμού στην ΕΣΣΔ, καταλήγει ο Lefebvre, είναι αποτυχία σχετική: επιταχύνει την ανάπτυξη αλλά προσανατολίζοντάς-την (βαριά βιομηχανία, εξοπλισμοί) ενώ επιδεινώνει τις εσωτερικές ανισότητες (ζώνες προβληματικές, καθυστέρηση του γεωργικού τομέα). Αυτό δημιουργεί μια ανατροπή της κατάστασης. Ο σοσιαλισμός και ο μαρξισμός μετασχηματίζονται στο αντίθετό-τους: απόλυτη κυριαρχία του κράτους, ιδεολογία κρατική, κρατική καταπίεση κτλ.

Σ' αυτήν τη σχετική αποτυχία του κρατικού τρόπου παραγωγής με "σοσιαλιστικές", συνιστώσες αντιστοιχεί η αποτυχία του κρατικού τρόπου παραγωγής με συνιστώσες "καπιταλιστικές". Αυτός λειτουργεί ευνοώντας επίσης τον γιγαντισμό (παραγωγικές μονάδες, πόλεις), αποκλείοντας ταυτόχρονα από την ανάπτυξη όλο και μεγαλύτερους αριθμούς ανθρώπων.

Οι αποτυχίες των δύο εκδοχών του κρατικού τρόπου παράγωγής βρίσκονται σε ανταπόκριση χωρίς ωστόσο να συγχέονται. Είναι δυνατόν το μέλλον του κράτους να διαφέρει ανάλογα με την ιδιοτυπία της υπάρξης-του: αλλού θα εκφυλίζεται (χωρίς να εξαφανίζεται, με τη μαρξιστική λενινιστική έννοια) και αλλού θα ευημερεί (χωρίς να περνάει στο βασιλείο της ελευθερίας)».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο όρος ανάπτυξη θεωρείται εδώ και εφεξής με την έννοια της αύξησης ή της οικονομικής μεγέθυνσης (growth, croissance και όχι development).

2. H. LEFEBVRE: De l'Etat, U.G.E, 1976-77.

3. Σε μια πολύ ενδιαφέρουσα μελέτη του Αμερικανού R. Pimentel (Food Production and the Energy Crisis) υπολογίζεται ανάμεσα στ' άλλα ότι το κόστος της παραγωγής 1.000 kcal (1 kcal = 1.000 θερμίδες) φυτικού προϊόντος στις ΗΠΑ είναι γύρω στα 38 δολάρια, ενώ το κόστος της ίδιας παραγωγής στην Ινδία μόλις φθάνει τα 10 δολάρια.

Επίσης σε μιά αποκαλυπτική έκθεση του περιοδικού Le Nouvel Observateur, faits et chiffres 1980, βασισμένη πάνω σε παγκόσμια ενεργειακά δεδομένα (πηγή Ηνωμένα Έθνη, δελτίο στατιστικών και υδροηλεκτρισμού), αναφέρεται ότι η ετήσια ενεργειακή κατανάλωση ανά μονάδα ακαθάριστου εθνικού προϊόντος στις κομμουνιστικές χώρες ήταν διπλάσια από την αντίστοιχη κατανάλωση στις αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες της δύσης (με εξαίρεση τις ΗΠΑ). Η σπατάλη ενέργειας, χαρακτηριστική αρετή του κρατικού τρόπου ανάπτυξης, δεν θα πρέπει βέβαια να αποδοθεί μόνο σε ζητήματα που συνδέονται με τον ορθολογισμό και την αποδοτικότητα των μεθόδων παραγωγής: ίσως τα αίτια να είναι βαθύτερα κοινωνικά.

Για τον προγραμματισμό του χώρου

του Μιχάλη Μοδινού

Ο σημασιολογικός φόρτος, πού έννοιες όπως «Χωροταξία», «Περιφερειακή Ανάπτυξη», «Πολεοδομία», «Προγραμματισμός του Χώρου» κλπ. φαίνονται συχνά ανίκανες να σηκώσουν, προέρχεται από μία γενικότερη ετυμολογική - ιδεολογική σύγχυση, που χρησιμοποιεί πρωθύστερα σχήματα, μπλέκει το αίτιο με το αποτέλεσμα, την ανάλυση με την σύνθεση. Προέρχεται ακόμη από αναγκαστικές θεματικές επικαλύψεις, από συγχύσεις γύρω από τη φύση των πολιτικών επιλογών και των τεχνολογικών — όχι πάντως ουδέτερων — εργαλείων, πού εφαρμόζουν τις επιλογές αυτές σε τομείς και κλάδους της οικονομίας, σε χώρους και τόπους, στο κεντρο και στην περιφέρεια.

Στις αδικαιολόγητα αισιόδοξες προσδοκίες των συνέδρων που ήλθαν στο Ευγενίδειο με την ελπίδα ότι θα διαφαινόταν μια δειλή, έστω, αχτίδα φωτός μέσα από μια εν δυνάμει διευρυνόμενη ρωγμή στο συμπαγές τοίχωμα της περιφερειακής-μας κρίσης, αντιπαράτάχθηκαν κάποιες, οπωσδήποτε συμπαθείς, προσεγγίσεις των προβλημάτων και της αντίστοιχης ελληνικής ή διεθνούς εμπειρίας. Όμως υπήρξαν και οι «μεμψίμοιροι», που υποστήριξαν ότι τα ουσιαστικά ερωτήματα ούτε καν τέθηκαν.

Να προσυπογράψουμε κι εμείς; Όχι βέβαια. Γιατι σε όλες, ή σχεδόν όλες-του τις φάσεις, το συνέδριο αντικατόπτρισε με συνέπεια το πολιτικό - πολιτιστικό - ιδεολογικό - τεχνολογικό εποικοδόμημα του κοινωνικοοικονομικού-μας σχηματισμού, όπως τουλάχιστον αυτό εκφράζεται στον καλούμενο αντιπολιτευτικό χώρο. Από αυτή τη σκοπιά το επίπεδο των εισηγήσεων δεν ξένισε κανέναν. Επιβεβαίωσε απλώς την άποψη ότι δεν είναι μόνο τα μονοπώλια, οι βάσεις, οι πολυεθνικές, η δεξιά, η άρχουσα τάξη, το κράτος ή ακόμη η Τουρκοκρατία και το Κυπριακό που φταίνει για την κατάρρευση του κοινωνικού μας ιστού, για την αποψίλωση της ελληνικής υπαίθρου και για την κορύφωση της διαδικασίας εσωτερικής αποικιοποίησης. Αναμφισβήτητη είναι πιά η κοινή κοινωνική ευθύνη ενός λαού κινητικού, δύσπιστου, πολυπράγμονα, επαίοντα, διασπειρομένου στα πέρατα της οικουμένης με πρώτη ευκαιρία. Σε μια χώρα όπου «ουδείς είναι διατεθειμένος να παραχωρήσει κάτι από την ατομική του ευδαιμονία υπέρ της γενικής ευμάρειας».

Ποιός, λοιπόν σ' αυτόν τον τόπο, θέλει τον προγραμματισμό; Και ποιόν προγραμματισμό εν πάση περιπτώσει; Με ελάχιστες εξαιρέσεις, οι εκπρόσωποι της τοπικής αυτοδιοίκησης διελάλησαν για πολλοστή φορά το πιστεύω τους, εκφρασμένο από το γνωστό σλόγκαν «δε γινόμαστε φορομπήχτες του λαού ούτε αστυφύλακες» και ενώ οι απαιτήσεις για νέα, πληρέστερα θεσμικά πλαίσια αιωρούντο στην αίθουσα. Για να προκαλέσει αμηχανία η ανακοίνωση της Κας Χαλκούτσάκη που αναφέρθηκε στους ίδιους πόρους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στη Σουηδία, χώρα όπου ο μισός περίπου φόρος (πάνω από το 20% του κατακεφαλάν ΑΕΠ) ει-

σπράττεται απ' ευθείας από τις τοπικές αρχές και επενδύεται σε επί τόπου αναπτυξιακά προγράμματα.

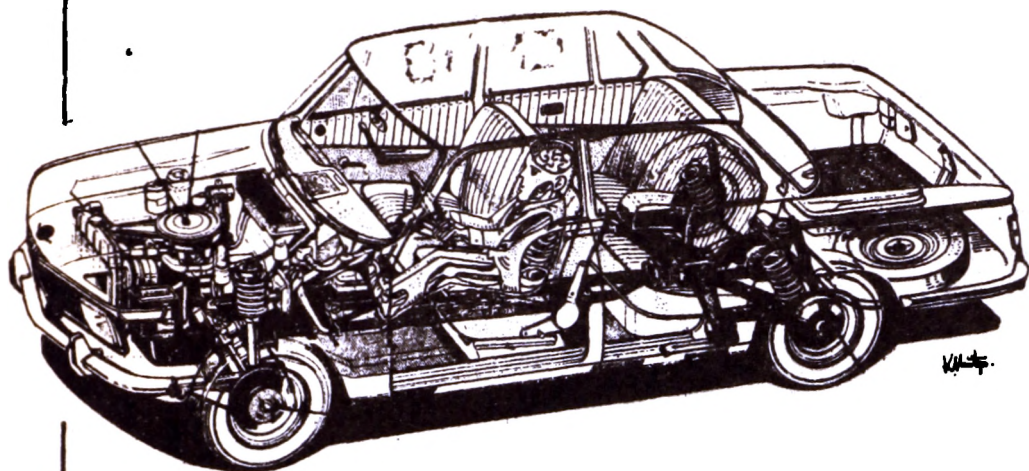
Υπεύθυνο λοιπόν το Ελληνικό Κράτος; Σίγουρα ναι. Και ο λαός; Μα ο λαός αγοράζει αγρόν, ή μάλλον αγροτεμάχια και κτίζει εν μία νυκτί ή πιέζει το βουλευτή-του για να ενταχθεί στο σχέδιο πόλεως. Μα ο λαός απέκτησε το τριάρι-του, επισκεύασε το πατρικό-του κάπου στα ορεινά της Ηπείρου και εγκατέστησε το λυόμενό-του κάπου μεταξύ Ελευσίνας και Ισθμού ή Λούτσας και Ραφήνας. Με την ανοχή βέβαια ενός Κράτους που ήδη εντάσσει στον πιο βεβαρυμένο πολεοδομικό ιστό της Γηραιάς Ηπείρου μερικές ακόμη δεκάδες χιλιάδες στρέμματα και ενώ το Τ.Ε.Ε. ουσιαστικά σιωπά: Απελθέτω απ' εμού το ποτήριο... Ετσι, τα περί Δημοκρατικού Προγραμματισμού, πέραν του ότι δεν έπεισαν κανέναν, ούτε καν όσους δείχνουν να πιστεύουν στις θεμελιακές αρχές του νεόκοπου μανάτζμεντ, ταυτίσθηκαν στην ουσία με τον ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ.

Δεν θ' ασχοληθούμε εδώ με τους συνθηματολόγους από τους εισηγητές. Τα συνθήματα αποδείχθηκαν για μια ακόμη φορά, (απ' όπου και αν προέρχονταν), τετριμμένα σύμβολα ενός κόσμου που καταρρέει, θρησκείων που οι Σταυροφόροι-τους λησμόνησαν την Ιερουσαλήμ για να στραφούν προς την Πόλη. Στην κορύφωση της διαδικασίας «μεσοστρωματικής ομογενοποίησης» (Μπαλτάς) αυτού του διάτρητου κοινωνικού ιστού, οι εμβριθείς ταξικές αναλύσεις με όργανα (επιστημονικά;) του περασμένου αιώνα, έπεσαν στο κενό. Ούτε άλλωστε οι παθιασμένες αναφορές σε χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού έπεισαν ιδιαίτερα. Πρώτον, γιατί δεν μας ενδιαφέρει «η εκβιομηχάνιση της Μογγολίας» (Ντούσκος) παρά μόνον εγκυκλοπαιδικά. Και δεύτερον (και γενικά παραδεκτό) γιατί αρκετά μοντέλα εισαγάγαμε από τα έξω. Αρκεί.

Και η χωροταξία; Μα η χωροταξία είναι προγραμματισμός. Και ωστόσο συνειδητοποιήσουν, λαός και κυβερνώντες, την αναγκαιότητά-της ως μεθοδολογικού εργαλείου για την ανάλυση του χώρου, η Έλληνική ενδοχώρα θα είναι έτοιμη να δεχθεί την πρώτη ίσως υλοποιήσιμη νομοθετική ρύθμιση γης που θα έχει ψηφισθεί στην Βουλή: Με τον χαρακτηρισμό της ως «Εθνικού Δρυμού». Και ο ιμπεριαλισμός που «κατασκεύασε τις περιφερειακές ανισότητες; (Σταθάκης). Και ο καπιταλισμός που μας ωθεί στο «χτίσιμο της παγκόσμιας υποδομής»; (Τρίτσης). Άραγε ποιάς παγκόσμιας υποδομής; Της βασικής Εθνικής οδού Αθήνας - Συνόρων, της μοναδικής ίσως στην Ευρώπη με μία λωρίδα κυκλοφορίας προς κάθε κατεύθυνση, ή της σιδηροδρομικής-μας γραμμής που η μεγαλοφυής-της χάραξη εφαρμόσθηκε στο έδαφος ένα ολόκληρο αιώνα πριν ο ιμπεριαλισμός γίνει ψωμοτύρι στα έντυπα λαϊκής ενημέρωσης;

Και η περιφερειακή ανάπτυξη; Στην κατατοπιστική ανάλυση του Κου Γ. Γιασημακόπουλου, που παρουσίασε σεμνά τους στό-

ΜΟΤΟΠΙΑ

ΕΝΑ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Χαρακτηριστικό μιας «αναπτυξιακής αισιοδοξίας» είναι το — σχετικά — σύγχρονό-μας κείμενο που δημοσιεύουμε και όπου διατυπώνεται το τεχνοκρατικό όραμα του μέλλοντος: ενός μέλλοντος που θα κυριαρχείται από τις μηχανές και τα αυτοκίνητα.

Συντάκτης είναι μια ομάδα Βρετανών τεχνοκρατών και πρωτοδημοσιεύτηκε το Σεπτέμβρη του 1959:

1. Η «Έπιτροπή Ανάπτυξης της Έποχής του Γυαλιού» παρουσίασε ένα σχέδιο για μία οὐτοπία, με δρόμους κατά μήκος των δωμαίων των κτιρίων. Αυτό τό σχέδιο δέν είναι διαφορετικό απ' αυτό πού παρουσίασε ο Λέ Κορμπιζιέ για τό 'Αγλέρι τό 1933. Είναι μία περίεργη ιδέα, απάντηση στά προβλήματα της έποχής του αυτοκινήτου.

2. Τό τελευταίο σχέδιο της έπιτροπής, τό τέταρτο, ή Μοτόπια, είναι μία λύση στό πρόβλημα της έτήσιας σφαγής των βρετανικών δρόμων. Στο Ένωμένο Βασίλειο πέρι (1959) σκοτώθηκαν 5.970 άνθρωποι καί στό σύνολο άλλων άτυχημάτων περιλαμβάνονται περίπου 50.000 παιδιά. Η Μοτόπια πρότείνει τήν χωροθέτηση της κυκλοφορίας εκεί όπου άνήκει — μακριά απ' τούς πεζούς. Μπορεί νά εφαρμοσθεί τώρα σέ οποιαδήποτε περιοχή πού νά είναι αρκετά επίπεδη καί ελεύθερη από υπάρχουσες κατοικίες. Δέν απαιτεί καμία νέα κατασκευαστική τεχνική.

3. Τό σχέδιο είναι για μία πόλη 30.000 κατοίκων, πού θά χτιστεί μέ όλους τούς δρόμους στό επίπεδο των δωμαίων των κτιρίων, τό δέ έδαφος θά μείνει έντελώς ελεύθερο από όλα τά όχήματα. Συνεχείς τετραόροφες κλιμακωτές κατοικίες, διαταγμένες σέ ένα τετραγωνικό κάνναβο θά έφεραν στό δώμα τους κυκλοφοριακή άρτηρία διπλής κατευθύνσεως, πλάτους 17 ποδών ή κάθε μία, μέ κλίση πρός τό κέντρο για τήν άπορροή των όμβρίων. Σέ κάθε πλευρά της άρτηρίας υπάρχουν ρείθρα από μπετόν καί προστατευτικό κυγκλίδωμα ύψους 3,5 ποδών, στό δέ κέντρο υπάρχει κανονική νησίδα ασφαλείας. Η είσοδος της κυκλοφορίας στίς άρτηρίες αυτές στή συγκεκριμένη θέση θά γινόταν μέ ανισόπεδο κόμβο 30 πόδια πάνω απ' τούς υπάρχοντες δρόμους καί μέ κλίση 1,2% πρός τό επίπεδο των δωμαίων.

4. Ανάμεσα απ' αυτές τίς άρτηρίες, χτίζονται κλιμακωτά δώματα μέ σκελετό από μπετόν άρμέ, μέ στρώμα από ύαλοβάμβακα ανάμεσα στά πατώματα για ήχομόνωση. Χρησιμοποιούνται κανονικά θεμέλια. Ο σκελετός των κλιμακωτών δωμαίων ένισχύεται, ώστε νά δεχτεί οποιαδήποτε επίδραση από φρεναρίσματα στόν από πάνω εύρισκόμενο δρόμο. Οί χρήσεις στά κλιμακωτά δώματα συνίστανται στά έξής. Ίσόγειο: ποικίλες χρήσεις καί καλυμμένοι πεζόδρομοι. Πρώτος ως τρίτο όροφο: διαμερίσματα καί μαιζονέττες από 1 ως 6 δωμάτια. Τέταρτος όροφος: χώροι στάθμευσης καί δρόμοι έξυπηρέτησης. Όλες οί έξυπηρετήσεις είναι κεντρικά τοπο-

χους της - όποιες - περιφερειακής-μας πολιτικής σε συσχετισμό με την αντίστοιχη της Κοινότητας αντιπαρατάχθηκαν σλόγκαν του είδους: «Η αποικιοκρατία εμπόδισε την εκβιομηχάνιση των εξαρτημένων χωρών που παρέμειναν αγροτικές, χωρίς τις προϋποθέσεις αυτοτελούς βιομηχανικής ανάπτυξης» (Σταθάκης). Έτσι λοιπόν, εμποδίσθηκαν η Άνω Βόλτα και η Σουρινάμ από την Γαλλική και Αγγλική κυριαρχία να αποκτήσουν χαλυβουργία και πυρηνικούς αντιδραστήρες, τη στιγμή ακριβώς που οι φυλετικές (όχι εθνικές) οικονομίες-τους, ήταν έτοιμες ν' απογειωθούν. Τέλεια διαλεκτική - ιστορική γνώση του εισηγητή, που δεν διστάζει λίγο παρακάτω ν' αναφερθεί στη σωστή ανάπτυξη (αμάν αυτή η σωστή) μέσα στα πλαίσια της οποίας «θα προωθηθεί μια καλύτερη λύση των περιφερειακών προβλημάτων». Καλύτερη λύση. Δηλαδή ρεφορμισμός και μάλιστα μέσα στα πλαίσια του κοινοβουλευτισμού. Αλλά τότε προς τί η ταλαιπωρία του μαρξισμού - λενινισμού, όταν αφιερώθηκαν τόσες και τόσες ώρες σε θέματα προγραμματισμού του χώρου, χωρίς καν να γίνουν οι απαραίτητες εννοιολογικές οριοθετήσεις;

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, η εισήγηση του Κ. Χατζημιχάλη ήταν μια αξιόλογη προσπάθεια αποσαφήνισης του γενικού κομπούζιου που αφορά στο περιφερειακό πρόβλημα της χώρας, προσπάθεια για διατύπωση μιας εναλλακτικής θεώρησης της κρίσης του χώρου και διατύπωσης βασικών εννοιών, όπως η γεωγραφική μεταφορά της αξίας, η λειτουργική ενσωμάτωση των περιφερειών στον καταμερισμό της εργασίας και ο ρόλος του οικολογικού κινήματος στη συνειδητοποίηση των διαστάσεων της περιφερειακής υπανάπτυξης. Έτσι, παρά το ότι αποφεύχθηκε η λεπτομερής αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο της περιφερειακής ανάπτυξης και στις κυριαρχούσες σχολές σχετικού προβληματισμού (πράγμα που πάντως ο εισηγητής έχει κάνει αλλού), η συμβολή-του στην διατύπωση της αρνητικής επίδρασης μιας σειράς παραγόντων στο περιφερειακό πλέγμα του κοινωνικού-μας σχηματισμού ήταν σημαντική. Όπως άλλωστε σημαντική ήταν η αναφορά του κ. Δ. Ρόκου στην μεθοδολογία αποτύπωσης των φυσικών διαθεσίμων και διατύπωσης μιας θεωρίας χρήσεων γης.

Βασική διαπίστωση: Τεράστια δουλειά απομένει να γίνει ώστε η έρευνα η σχετική με το χώρο να αποκτήσει μια ουσιαστική υπόσταση. Ενώ τα βασικά ερωτήματα δεν έχουν καν τεθεί σε ευρεία κλίμακα, η παγκόσμια κρίση μας καλεί να σπεύσουμε. Έχοντας πια φθάσει στο σημείο όπου η αμφισβήτηση του αυτοσκοπού των προντουκτιβιστικών μοντέλων τροφοδοτείται από ένα οικολογικό κίνημα που επιχειρεί απεγνωσμένα να βρεί τί, πώς, πού, και για ποιόν παράγουμε, είναι ανάγκη να προσθέσουμε το γιατί του ιστορικού-μας γίγνεσθαι για να φθάσουμε ίσως, πριν να είναι πολύ αργά, σε μια ικανοποιητικά διατυπωμένη θεωρία ανάπτυξης αυτού του χώρου. Γιατι σε μια εποχή γενικότερης κρίσης (που δεν είναι μόνο οικονομική) είναι όντως δύσκολο να ερμηνευθεί η τέτοια υπερσυγκέντρωση πληθυσμού, δραστηριοτήτων και παρα-

θετημένες καί ή επικοινωνία ισόγειου - επιπέδου στάθμευσης γίνεται μέ άνελκυστήρα καί κλιμακοστάσια. Ένα πρό-τέρημα των χώρων στάθμευσης του τέταρτου όροφου είναι ότι λειτουργούν σαν ένα πρόσθετο μονωτικό στρώμα. Όλα τά κτίρια είναι πλήρως κλιματιζόμενα.

5. Στίς διασταυρώσεις των δωμαίων υπάρχουν κυκλικοί κόμβοι μέ πρόσβαση στό επίπεδο των χώρων στάθμευσης πού βρίσκεται στά 40 πόδια πάνω από τό έδαφος. Μόνο μία πολύ περιορισμένη κατηγορία όχημάτων έξυπηρέτησης θά γινόταν δεκτή χαμηλότερα. Κάτω από τό επίπεδο των δρόμων οί κυκλικοί κόμβοι θά χρησιμεύουν σαν κοινωνικά κέντρα μέ δημόσια κτίρια, λέσχες, νηπιαγωγεία κ.ο.κ. Δεκαπέντε από τούς τριανταπέντε κυκλικούς κόμβους θά χρησιμοποιούνται σαν στάσεις λεωφορείων καί όλες οί προσβάσεις πρός αυτές θά είναι καλυμμένες.

6. Σ' αυτή τήν περιοχή περιλαμβάνεται ένα σχέδιο πάρκου πού έπωφελεϊται από μία διακομή ύδάτινων επιφανειών πού περιλαμβάνει λίμνες καί κανάλια. Όχτώ 15όροφα συγκροτήματα διαμερισμάτων γεφυρώνουν τίς κλιμακωτές κατοικίες καί υπάρχει ένα συγκρότημα γραφείων, μέ είκοσι πατώματα (διακόσια πόδια ύψος) πάνω από τό έμπορικό

γωγικών διαδικασιών στην Πρωτεύουσα. Είναι δικαιολογημένο να νιώθει κανείς αμηχανία μπρός στα πιθανά αίτια που προκάλεσαν την κατάρρευση μεγάλου τμήματος του ελληνικού περιφερειακού χώρου. Και απαιτείται βαθιά έρευνα για να ερμηνεύσει κανείς — έστω και εν μέρει — το πώς αυτός ο λαός, ο αντιδρών σε κάθε «περιχαράκωση», μαντρώθηκε μέσα στα 300.000 στρέμματα του εντός σχεδίου δομημένου λεκανοπεδίου.

Θα συμφωνήσουμε λοιπόν απόλυτα με τον Πρόεδρο του ΤΕΕ, ότι το συνέδριο για την Ανάπτυξη αποτελεί τη βάση, με το πράγματι ογκώδες και πολύτιμο υλικό-του, για παραπέρα έρευνα και συζήτηση. Με δεδομένη δε την επίσημη πια παραδοχή ότι βασικά προβλήματα της οικονομίας-μας όπως ο πληθωρισμός, ο παρασιτισμός, η υπερκατανάλωση, είναι σε μεγάλο βαθμό κακοήθεις όγκοι που γεννήθηκαν μέσα από την διαδικασία άμετρης συγκέντρωσης στην Αθήνα, θα προσθέσουμε κάποιες κατευθυντήριες γραμμές, εν είδει epilόγου, και σαν βάση όπου θα πρέπει να δομηθεί η παραπέρα έρευνα:

1. Σαν χώρα της περιφέρειας του καπιταλιστικού συστήματος, η Ελλάδα είναι φυσικό να δέχεται αιφνιδιαστικά τους κλυδωνισμούς της παγκόσμιας οικονομίας και να δείχνει συχνά ξαφνιασμένη κι απροετοίμαστη για οποιαδήποτε αντίδραση. Είναι όμως πια γενικά παραδεκτό ότι η θέση της χώρας στον παγκόσμιο καταμερισμό της εργασίας, το είδος και ο χαρακτήρας του κυρίαρχου κεφαλαίου, οι σχέσεις ή η απουσία σχέσεων συνάρθρωσης του κοινωνικού σχηματισμού και το μοντέλο ανάπτυξης που ακολουθήθηκε, έχουν διαμορφώσει μια κοινωνία που συνέχεται από ένα ιδιαίτερα σαφές πλέγμα μεταπρατικών δομών. Άδελφοι πόροι και εμβάσματα, αβέβαιες διαχωριστικές γραμμές μεταξύ κοινωνικών τάξεων, επαγγελματική πολυπραγμοσύνη και η έλλειψη οποιασδήποτε συγκολλητικής ουσίας που θα δημιουργούσε το αίσθημα της κοινωνικής ομάδας, δημιουργούν μια εικόνα ασάφειας και σύγχυσης. Και μέσα από την μικροαστική - μεταπρατική αυτή χοάνη, διαγράφεται, δημιουργείται και εκφράζεται το περιφερειακό πρόβλημα της Χώρας, πρόβλημα που εν μέρει τουλάχιστον δεν μπορεί παρά να αποδοθεί στην έλλειψη συνέπειας στον Προγραμματισμό του Χώρου.

2. Μέχρι πρόσφατα στη χώρα-μας τα φαινόμενα της περιφερειακής κατανομής των δραστηριοτήτων, της περιφερειακής υπανάπτυξης και των σχετικών ανισοτήτων, ελάχιστα είχαν απασχολήσει τους αρμοδίους κρατικούς φορείς. Η παθητική αυτή αντιμετώπιση βασίστηκε στην υπόθεσή ότι η λογική του κεφαλαίου το καθοδηγεί σε επενδύσεις εκεί όπου αναμένεται να εμφανισθεί το μεγαλύτερο κέρδος για τους κατόχους-του και ότι επομένως η οικονομία, σύμφωνα με τις φιλελεύθερες αντιλήψεις, θα κινηθεί προς τους παραγωγικότερους τομείς, κατά κάποιο τρόπο αυτόματα.

3. Αντίθετα, με τον προγραμματισμό (κίνητρα, δημ. επενδύσεις ή ακόμη και υποκατάσταση παραδοσιακών ιδιωτικών τομέων) επιδιώκεται το γενικότερο συμφέρον (κέρδος) του συνόλου. Όμως,

το κοινωνικό αυτό όφελος συχνά δεν είναι δυνατό να μετρηθεί άμεσα με νομισματικά κριτήρια. Αφορά πάντως το σύνολο του κοινωνικού συνόλου ή έστω ομάδες-του. Μ' αυτή την έννοια, η περιφερειακή ανάπτυξη εκφράζει μια συγκεκριμένη πολιτική τοποθέτηση και επιλογή και εμφανίζεται σαν αναγκαιότητα, πριν ακόμη ο συντελεστής κεφαλαίου στο κέντρο γίνει μικρότερος της μονάδος (δηλαδή όταν δεν παράγεται πια υπεραξία), αλλά τη στιγμή που ένας γενικότερος κοινωνικός σκοπός επιβάλλει την αποκέντρωση κάποιων δραστηριοτήτων. Η τελευταία μπορεί να προκριθεί είτε σαν μακροπρόθεσμη λύση (για να μην υποβαθμισθεί η περιφέρεια κλπ.) είτε σαν βραχυπρόθεσμη επειδή: α) η αποδοτικότητα του κεφαλαίου έχει πέσει αισθητά στο κέντρο και, β) το κοινωνικό κόστος έχει γίνει απαγορευτικό στο κέντρο (μόλυνση - κόστος υποδομής - κυκλοφοριακό κλπ.).

4. Σ' ένα ιδεατό επίπεδο μιά χωροταξική πολιτική (όχι αναγκαστικά «περιφερειακή») θα έπρεπε να οδηγεί σε μια κατάσταση ισορροπίας, όπου η οποιαδήποτε κίνηση των συντελεστών της παραγωγής θα επέφερε μείωση του παραγομένου προϊόντος. (Pareto). Το κατασκευάσμα αυτό είναι πάντως μάλλον θεωρητικό και δεν λαμβάνει υπ' όψη τους ταξικούς σχηματισμούς μέσα σε μια χωρική μονάδα. Ακόμη, για να μιλάμε για συνολική παραγωγή θα έπρεπε να διαθέτουμε μοντέλα που να ποσοτικοποιούν κάποια μη μετρήσιμα μεγέθη που αναφέρονται στο επίπεδο ή ποιότητα ζωής. Στην πράξη όμως αυτό δεν είναι πάντα δυνατό, αν και οι συζητήσεις για την «εσωτερικοποίηση» του εξωτερικού κόστους της παραγωγικής διαδικασίας δίνουν και παίρνουν τελευταία.

5. Τέλος, τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της ελληνικής πραγματικότητας, δηλαδή η ακαθόριστη προέλευσης διόγκωση του εισοδήματος ευρέων στρωμάτων του πληθυσμού μέσω της παροχέτευσης στην οικονομία χρηματικών πόρων πέρα από τις ενδογενείς παραγωγικές-της ικανότητες, η παράλληλη λειτουργία μιας παραοικονομίας όπου το πιο πάνω πλεόνασμα εν μέρει διοχετεύεται, οι επενδυτικές «ιδιοτροπίες» και η σχεδόν αυτόματη κεντρομόλος τάση της παραγόμενης στην περιφέρεια υπεραξίας, συνθέτουν παραμέτρους ιδιαίτερου ειδικού βάρους για την διατύπωση μιας ικανοποιητικής θεωρίας που να περιγράφει τις σχέσεις μεταξύ δομημένου ή μη χώρου, και κοινωνικοοικονομικών μεταβλητών για την περίπτωση της χώρας-μας. Και σαν φυσιολογική συνέπεια αυτής της διαπίστωσης μπορεί εύλογα να διατυπωθεί η άποψη ότι τα καθοριστικά όργανα για την άσκηση χωροταξικής ή περιφερειακής πολιτικής σπάνια βρίσκονται στη διάθεση των προγραμματιστών του χώρου.

Κλείνουμε αυτό το σημείωμα με την πεποίθηση ότι το συνέδριο του ΤΕΕ, ανεξάρτητα από υποσυνείδητες προθέσεις, τάρaxe σ' ένα βαθμό τα νερά σε τομείς όπου ο προβληματισμός στη χώρα-μας λιμνάζει. Διατηρούμε δε την ελπίδα ότι κάποτε, η καθίζηση των αιωρημάτων θα ευνοήσει την πραγματοποίηση κάποιων ανατακλάσεων.

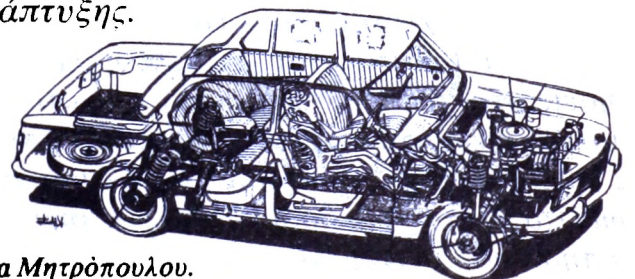
κέντρο πού θά στεγάσει κοινοτικά γραφεία, τήν πυροσβεστική καί τήν αστυνομία στους πάνω όρόφους, ενώ τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ κτιρίου θά χρησιμοποιεῖται γιά γραφεῖα. Ἐπίσης στίς πλατεῖες θά ὑπάρχει θέση γιά ἑφτά ἐκκλησίες, δώδεκα νηπιαγωγεία, ἑφτά δημοτικά σχολεία καί ἑξι γυμνάσια. Γιά τόν ἐρασιτέχνη περιβολάρη, πού εἶναι ὁ κάθε Ἄγγλος, προβλέπονται 1350 ἀγροτεμάχια γιά καλλιέργεια. Γήπεδα γιά ἀθλητισμό καί ἄθληση καταλαμβάνουν ἕνα μέρος τοῦ χώρου ἀνάμεσα στίς ὑδάτινες ἐπιφάνειες τῶν λιμνῶν καί τῶν καναλιῶν.

7. Τό κέντρο τῆς πόλης θρῖσκεται γύρω ἀπό τόν ψηλό πύργο τοῦ διοικητικοῦ συγκροτήματος. Ἐκτός ἀπό γραφεῖα γιά 3.000 ἄτομα — πού μόλις καλύπτουν τίς ἀρμοδιότητες ἑνός κέντρου πόλης — ἡ ΜΟΤΟΠΙΑ παρέχει ἀγορά καί ψυχαγωγία, μερικές ἐλαφριές διομηχανίες καί ὑπηρεσίες ὑποδομῆς, καθώς καί καλυμμένη στάθμευση γιά 3.000 αὐτοκίνητα στό ἐπίπεδο τῶν 30 καί 40 ποδῶν καί γιά ἄλλα 1.500 αὐτοκίνητα στό ἀκάλυπτο δῶμα.

8. Στοά μέ καταστήματα θρῖσκεται σ' ὅλο τό μήκος τῆς ἀριστερῆς πλευρᾶς τῆς ΜΟΤΟΠΙΑ καί οἱ πεζοί περιορίζονται στό ἐσωτερικό τῆς μέ μεγάλα φύλλα γυαλί (εἶναι ἡ μόνη

ἐνδειξη ὅτι ἡ ΜΟΤΟΠΙΑ προάγεται ἀπό διομηχνάνους γυαλιού μέ κοινωνική συνείδηση). Κινητοί διάδρομοι (μιά ἀμερικάνικη ἐφεύρεση) θά μεταφέρουν τό ἀγοραστικό κοινό σ' ὅλη τήν ἔκταση τῶν 400.000 τετραγωνικῶν ποδῶν τοῦ ἐμπορικοῦ κέντρου πού θρῖσκεται στό πρῶτο πάτωμα καί στό ἰσόγειο.

Τό γερμανικό σύστημα τῶν «Πατερνόστερ» — δηλαδή τῶν συνεχῶς κινουμένων ἀνελκυστήρων — θά ἐπιτρέπει στούς ὁδηγούς αὐτοκινήτων νά κατεβαίνουν ἀπό τόν ὑπερυψωμένο χώρο στάθμευσης. Ἡ τοποθεσία ὀνομάζεται «Μεγάλη Στοά» καί δίνει κάποια αἴσθηση ἐλαφρά ὀρνιθολογική ἢ κάποια ἐντύπωση πού θυμίζει Μάρξ Μπράδερς. Μιά ἄλλη παραχώρηση στό ρεῦμα τῶν σύγχρονων μεταφορῶν ἔγινε μέ τήν πρόβλεψη εἰδικῶν χώρων στάθμευσης ἑλικοπτέρων σέ μιά ἄλλη ζώνη ἀνάπτυξης.

Σκίτσο τοῦ Κώστα Μητρόπουλου.

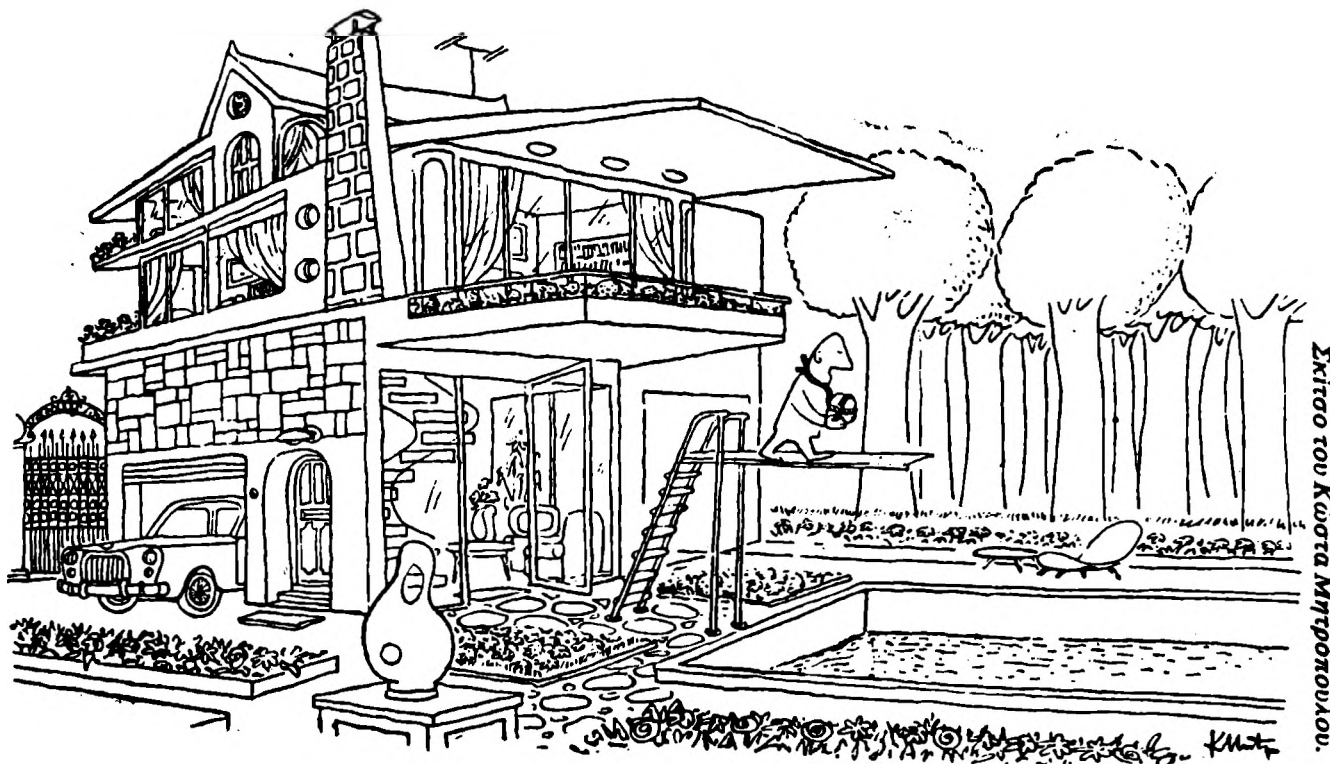
Η Ψυχολογία των ανθρώπων σαν συντελεστής Ανάπτυξης

του Διονύση Λιάρου

(ή Υπανάπτυξης ή και Δυσανάπτυξης)

Οι λίγες και σκόρπιες παρατηρήσεις που ακολουθούν, σαν μόνη φιλοδοξία έχουν να θίξουν ορισμένα από τα πάμπολλα ερωτήματα που γεννήθηκαν — ή αναζωπυρώθηκαν — από τις συζητήσεις που έγιναν στο Συνέδριο για την Ανάπτυξη της Ελλάδας, που οργάνωσε το ΤΕΕ. Η θετική αυτή και γόνιμη πρωτοβουλία θά έπρεπε να συνεχιστεί σ' έναν διάλογο πλατύτατης συμμετοχής, αφού αναφέρεται στην ίδια-μας την ουσία: το μέλλον-μας. «Το μέλλον είναι η λυδία λίθος του παρόντος-μας» (Κάφκα). «Η ουσία της πολιτικής είναι το μέλλον. Και το αντίστροφο» (Ουέλλες).

Δηλαδή, η πολιτική στην, ιδανική-της μορφή¹, δομεί και αξιο-δοτεί τον χρόνο, την κύρια διαστασή-μας. Και ενώ το παρελθόν και το παρόν εξαρτώνται μόνο εν μέρει από την αξιολογία-της, το μέλλον εξαρτάται αποφασιστικά και μόνον απ' αυτήν. Το σήμερα είναι η πρώτη μέρα όλης της υπόλοιπης ζωής-μας. «Ας βιαστούμε λοιπόν να ξελασπώσουμε το μέλλον! (Μα-

Σκίτσο του Κώστα Μπρόπουλου.

γιακόβσκυ). 'Αν συζητάμε για Ανάπτυξη, δεν το κάνουμε από επιστημονική πολυπραγμοσύνη. Το κάνουμε μπάς και προλάβουμε και βγούμε — όλοι μαζί — από τον βούρκο της προϊστορίας πριν γίνουν, και

χωρίς να γίνουν, νέοι ιστορικοί κατακλυσμοί. Η πείρα της Ιστορίας είναι βέβαια πικρή². Όμως, αν «η νόηση είναι απαισιόδοξη, η θέληση είναι αισιόδοξη» (Γκράμσι).

Στο Συνέδριο φάνηκε να υπάρχει γενική ομοφωνία γύρω από την απόλυτη αναγκαιότητα του Προγραμματισμού

Α) λόγω της αποτελεσματικότητάς-του. Διότι μόνο στον 20ό αιώνα ανέβηκαν σε τέτοια ύψη οι δείκτες της Ανάπτυξης. Στον 19ο αιώνα ήταν γύρω στο 1,5% μόνο, ακόμα και για χώρες τύπου Αγγλίας. 'Αρα είναι μύθος η άποψη ότι ο πούρος καπιταλισμός αναπτύχθηκε γρήγορα. Θυελλώδεις ρυθμούς πέτυχε, όπως κι ο σοσιαλισμός, μόνον όταν άρχισε η μεγάλη-τους αναμέτρηση. Και μόνον αυτό θα δικαιώνει το σοσιαλιστικό πείραμα της ΕΣΣΔ, το ότι «εξανάγκασε» δηλαδή τον καπιταλισμό να πάψει νάναι τόσο ανυποψίαστος και να γίνει όσο πιο «κοινωνικός» μπορούσε και να μετριάσει την φοβερή-του καταστρεπτικότητα με το να αρχίσει κι αυτός να σχεδιοποιείται. Απ' όπου και η μεγάλη Ανάπτυξη.

Β) Λόγω της ανθρώπινης αναγκαιότητάς-του. Όταν βγήκε το εμβόλιο SABIN στις ΗΠΑ και αποδείχθηκε πολύ καλύτερο ενάντια στην πολιομυελίτιδα από το προηγούμενο εμβόλιο SALK, οι μεγάλες Αμερικανικές φαρμακευτικές εταιρείες αποφάσισαν να μην υιοθετήσουν το SABIN διότι αυτό θα αχρήστευε επενδύσεις εκατομμυρίων δολλαρίων που είχαν ήδη γίνει για το SALK.

Στην Σοβιετική Ένωση ένα τέτοιο σκεπτικό όχι μόνο δεν αναπτύχθηκε αλλά ούτε μπορούσε να αναπτυχθεί. Αχρηστεύθηκε όποιο κεφάλαιο είχε ήδη επενδυθεί και άρχισε η παραγωγή του Sabin. Υποθέτω ότι γι' αυτό εξάγει η ΕΣΣΔ το Sabin σε πάμπολλες χώρες του κόσμου. Συνεπώς, έστω και όχι πραγματικά ή ιδανικά Δημοκρατικός, ο Προγραμματισμός της οικονομίας και κοινωνίας υπερέχει της «αναρχίας» στην παραγωγή του καθαρού καπιταλισμού. Διότι «όποια κι' αν είναι η διαφορά ανάμεσα στους πρωτόγονους προγόνους-μας και τους κατοίκους ενός ουρανοξύστη της Νέας Υόρκης, έχουν εν τούτοις ένα κοινό γνώρισμα: ούτε οι μεν ούτε οι δε δεν έχουν την παραμικρή ιδέα του τι θα τους φέρει το αύριο»³.

Ο Άνθρωπος έπαψε νάναι πίθηκος από την στιγμή που σχημάτισε την αίσθηση του αύριο. Γι' αυτό και, ενώ όλα τα ζώα έχουν ένα παρελθόν, μόνον ο άνθρωπος έχει ένα μέλλον και το γνωρίζει. Ενθουσιάστηκα, όταν σαν νεαρός φοιτητής ιατρικής έμαθα ότι οι πιο πολύπλοκες

και μυστηριώδεις περιοχές του εγκεφάλου, οι μετωπιαίοι λοβοί, αποτελούν την έδρα όχι μόνον της ηθικής και των κανόνων της κοινωνικής συμπεριφοράς αλλά και της ικανότητας για σ χ ε δ ι α σ μ ό τ ο υ μ έ λ λ ο ν τ ο ς! Για προ-νοητικότητα! Τότε θυμήθηκα ότι είχα από παλιά την πεποίθηση ότι ο πολιτισμός άρχισε την ώρα που κάποιος «μαγείρεψε πριν πεινάσει». Δηλαδή προνόησε.

Και επίσης θυμήθηκα ότι το όνομα του Προμηθέα, του «πρώτου και μεγαλύτερου μάρτυρα στον μακρύ κατάλογο των μαρτύρων της επανάστασης» (Μάρξ) — πούταν και πατέρας όλων των Θεών, σύμφωνα με μιá άλλη παράδοση, κι όχι απλώς αντάρτης Τιτάνας — σημαίνει ακριβώς τον Προμανθάνοντα, τον προ-νοούντα. Δηλ. τον σοφό. Σ' αντίθεση προς τον ανόητο αδελφό-του Επι-μηθέα, δηλ. τον μετα-νοούντα ("ας ήταν γνώση-μου να σ' είχα πρώτα").

Σύμφωνοι λοιπόν για τον Σχεδιασμό της οικονομίας. Ποιοί όμως θα τον κάνουν; Πόσες εξουσίες θα έχουν; Πελώρια ερωτήματα γύρω από έννοιες απόλυτα πολιτικές και καθόλου τεχνικές, όπου μπαίνουν πελώρια θέματα για συζήτηση, όπως η Δημοκρατία, η υφή της ίδιας της εξουσίας, κλπ.

Θα προσπαθήσω να ξεκαθαρίσω μερικές διαστάσεις του κυρίαρχου πολιτικού Λόγου του Συνεδρίου, που νομίζω συγκάλυψε «ιδεόπληκτα» (ιδεολογικά), αντί να αποκαλύψει κριτικά, τα πελώρια πολιτικά θέματα που κρύβονται πίσω από λεξούλες φαινομενικά αθώες, ελκυστικές και καθολικής αποδοχής, όπως «δημοκρατικός» προγραμματισμός, κ.ά.

Φυσικά δεν έχει κανείς την απαίτηση να ξεκαθαρίσει ένα Συνέδριο, που οργανώνεται από Τεχνικούς, έννοιες που αποτελούν ακόμα γρίφους — και όχι τυχαία! — για όλη την ανθρωπότητα.

Έτσι, το ποιά είναι η σχέση της Δημοκρατίας με μια Κεντροποιημένη οικονομία, το συζητάμε. Είναι θέμα ανοικτό. Ίσως να συμβιβάζονται άνετα. Το να βεβαιώνει όμως κάποιος ότι «Συγκεντρωτισμός και δημοκρατία όχι μόνο δεν αντικρούονται αλλά μπορούν να αναπτυχθούν παράλληλα»⁴, δείχνει ότι δεν έχει καταλάβει ούτε τι είναι ο Συγκεντρωτισμός ούτε η Δημοκρατία. Διότι είναι ακριβώς τα αντίθετα.

Γι' αυτό και ο Συγκεντρωτισμός που θαυμάζει, μισεί όπως ο διάβολος το λιβάδι εκείνα ακριβώς τα γνωρίσματα της Δημοκρατίας (της πραγματικής, δηλαδή της άμεσης) που υποτίθεται ότι επίσης θαυμάζει ο ίδιος εισηγητής — χωρίς όμως και να τους πλέκει δημόσια το εγκώμιο, είναι αλήθεια! — όπως την συνεχή ανακλητότητα όλων των υπαλλήλων του κρατικού μηχανισμού, τον ίσο-τους μισθό με τον μισθό ενός εργάτη, την περιοδική-τους εναλλαγή στις διευθυντικές θέσεις και τις λειτουργίες της άμεσης δημοκρατίας όχι φαλκιδευμένες. Όταν όλα αυτά δεν αντιρροπούν τις Συγκεντροποιητικές τάσεις, σύντομα ο Συγκεντρωτισμός μένει μόνος-του, απόλυτος κυρίαρχος της κοινωνικής ζωής. Πριν τον Στάλιν, ποτέ πριν στην Ιστορία δεν είχαν αναγορευθεί οι ίδιοι άνθρωποι αυθεντίες στα πάντα, από την Γλωσσολογία έως τη Ζωγραφική. Ακόμα και οι ημίθεοι αυτοκράτορες δεν τολμούσαν να ισχυρισθούν ότι είναι παντογνώστες.

Ο Συγκεντρωτισμός λοιπόν, με το τέκνο-του της Προσωπολατρίας, το κατάφερε κι αυτό και το καταφέρνει συνεχώς και κάτω από τη μύτη-μας. Υπάρχουν σήμερα δημοκρατικά κόμματα σε πολλές χώρες που θα διαλυθούν με τον θάνατο του αρχηγού-τους! Κι αυτό γιατί απ' αυτόν εκπορεύονται τα πάντα! Αυτό δε είναι τόσο σαφές σε όλους, που και οι ίδιοι οι βασσάλοι των «Κινέζων αυτών Αυτοκρατόρων» μιλάνε για «αυλές» που τους ελέγχουν!! Π.χ. η περίπτωση Χομείνι - Μουλάδων. Κάτω από αυτές τις προϋποθέσεις, το να μιλάμε για αναγκαιότητα Συγκεντρωτικών μηχανισμών για την Ανάπτυξη είναι πολύ χειρότερο από μαύρο χιούμορ. Είναι σύγχυση και τρικυμία εν κρανίω.

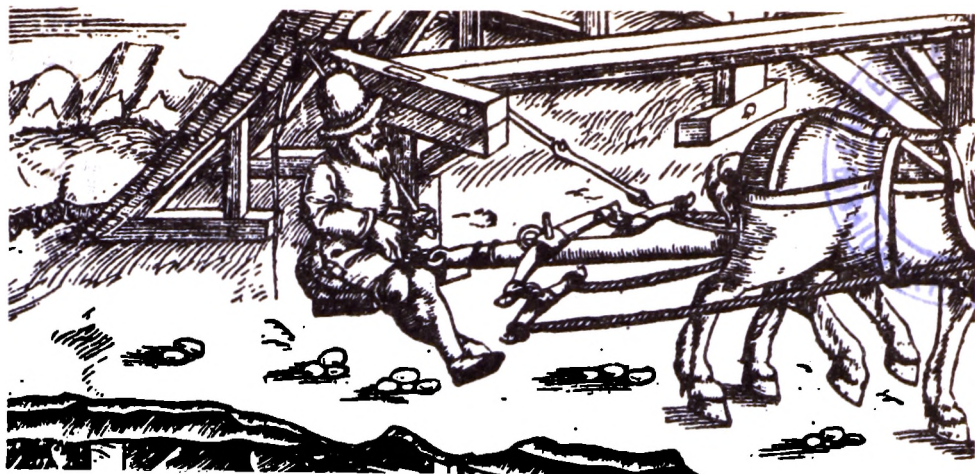
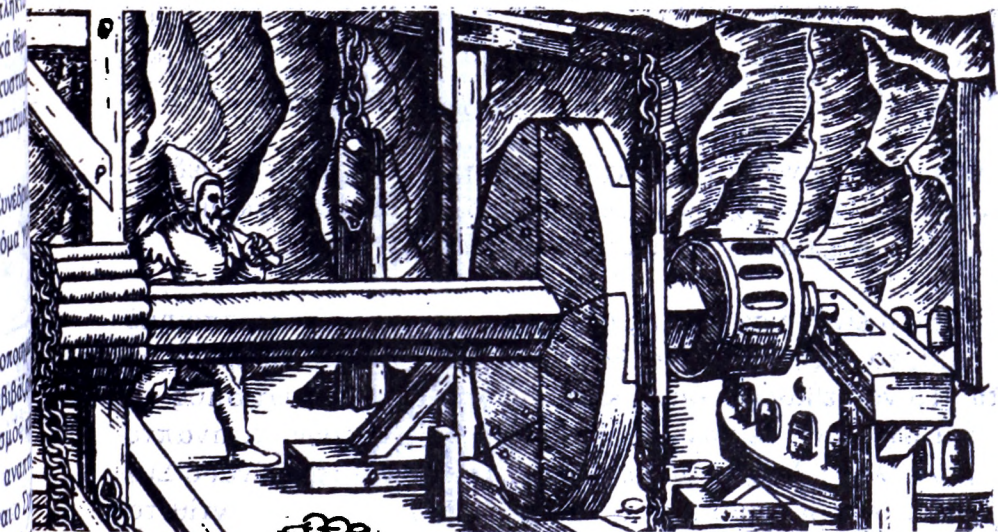
Διότι ο συγκεντρωτισμός είναι φ ρ έ ν ο στην Ανάπτυξη, ίσως το πιο σημαντικό.

Τίποτε δεν εμποδίζει τόσο την Ανάπτυξη στην Ελλάδα όσο ο υπερ-συγκεντρωτικός δεσποτισμός των βαρωνέτων του μηχανισμού. Λίγοι σχετικά είναι οι φωτισμένοι καθηγητές Πανεπιστημίου που δεν θέλουν να «λύνουν και να δένουν» για πάμπολλα θέματα. Λίγοι είναι οι άνθρωποι που πιστεύουν ότι πρέπει να αφήνονται όλα τα λουλούδια ν' ανθίζουν. Λίγοι είναι αυτοί που έχουν περισσότερη εμπιστοσύνη στην συλλογική ευφυΐα των Ελλήνων πολιτών από όση στα αποκυήματα της γκλάβας-τους. Γι' αυτό και συχνά έχουν το θράσος να ισχυρίζονται δημόσια, πράγματα που αποτελούν ασύμβατες αντιθέσεις με το ό-τι οι ίδιοι έλεγαν πριν 2 ή 3 ή 7 χρόνια, - με την ίδια όμως πάντα λυσσώδη βεβαιότητα!

Και πως να Αναπτυχθεί η κοινωνία-μας όταν από θεμελιακές ιδεολογικές επιλογές των αρχόντων-της διακονίζεται και υποδαυλίζεται η δυσπιστία κάθε ανθρώπου προς κάθε άλλον (*Homo homini lupus*);

Με αποτέλεσμα μια φανταστικά μεγάλη ηθική «Ρύπανση» στις διαπροσωπικές σχέσεις. Όλοι έχουμε πάρει κατά καιρούς μια γεύση της χαιρεκακίας ωρισμένων συνανθρώπων-μας, που σκάβουν λάκκους για να «θάψουν» άλλους ανθρώπους και το έργο ζωής-τους χωρίς κανέναν ιδιαίτερο λόγο. Από απλή ανάγκη κατεδάφισης. Να η ψυχολογική ρύπανση. Το νείκος, που θάλεγε ο Εμπεδοκλής. Η αποδιοργάνωση της ζωής και της κοινωνίας. Η αταξία. Η εντροπία. Αυτό το προσφι-λές αφεντικό και υπηρέτης των κάθε είδους Αλάριχων, που θάλεγε ο Ρόδης Ρούφος. Αυτή η κ ο ι ν ω ν ι κ ή σ ύ γ χ υ σ η που φρενάρει την Ανάπτυξη περισσότερο απ' ό,τι δηποτε άλλο. Πούναι υπεύθυνη για τις αυτοκτονίες. Για τα εμφράγματα. Για το άγχος και την απελπισία, για όλες τις ψυχικές παθήσεις. Με μία λέξη, για την μιζέρια-μας. Το εξωτερικό χάος δημιουργεί εσωτερική σύγχυση. Κι' αυτή με τη σειρά της επιδεινώνει την εξωτερική ασυναρτησία. Σ' οποιοδήποτε σημείο κι αν βάλουμε τάξη, δρούμε εποικοδομητικά, προοδευτικά, ίσως κι "επαναστατικά".

Οι άνθρωποι παραδέρνουν μέσα στην σύγχυση, κι αντιδρούν σ' αυτήν σαν νευρόσπαστα, προσπαθώντας να την «βγάλουν» από μέσα-

τους και να την απιθώσουν «κάπου έξω», με πράξεις παράλογες, όχι επειδή γεννήθηκαν μ' αυτήν αλλά επειδή έτσι τους έκαναν. Έτσι τους έκανε ένα σύστημα που δικαιολογεί την ύπαρξή-του ισχυριζόμενο ότι ο άνθρωπος γ ε ν ι κ ά είναι ανώριμος ή και ουσιαστικά πρωτόγονος ή και δυνητικά εγκληματίας. Γι' αυτό και «θέλει βούρδουλα». «Πειθαρχία». Γι' αυτό και η κάθε Δεξιά υποστηρίζει ότι κάθε άνθρωπος, ο Άνθρωπος γενικά, έχει μία κατά βάθος εγκληματικά «αντάρτικη» φύση, που πρέπει να υποταχτεί, «σπάζοντάς-της τον τσαμπουκά»... «Κι αν δεν υπάρχει αυτή η εγκληματική φύση, πρέπει να την δημιουργούμε», μοιάζει νάναι η α ν ο μ ο λ ό γ η τ η φιλοσοφία των στυλοβατών της κάθε Δεξιάς. Αλλιώς δεν εξηγείται π.χ. η ηθική θηριωδία, το μαστιγώμα ή η επιβολή Φιλομόφυλων βιωμάτων στα σημερινά (1981!) «Δημόσια Σχολεία» της Αγγλίας που εκπαιδεύουν την άρχουσα τάξη της εδώ και τρεις αιώνες! Ούτε εξηγούνται οι «περιεργες» συνήθειες των Στρατών (καψόνι κ.ά.). Για να γίνει ο άνθρωπος ένας «υ π ο τ α κ τ ι - κ ό ς τ υ ρ α ν ν ί σ κ ο ς»⁷ χρειάζεται να πάψει να εκτιμάει τον εαυτό-του. Τα μπράβο θα τούρχονται μόνον από τους «ανωτέρους»-του. Σαν καρόττα θα τ'ον μάθουν να χορεύει ό,τι θέλουν αυτοί, ο «μηχανισμός». Η ανεξάρτητη σκέψη αποτελεί έγκλημα καθοσιώσεως. Μια ανεξάρτητη σκέψη ηχεί σαν πυροβολισμός μέσα σ' εκκλησία.

Έχομε δει όλοι τον πανικό των καρεκλολατρών γραφειοκρατών μπροστά σε κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο.

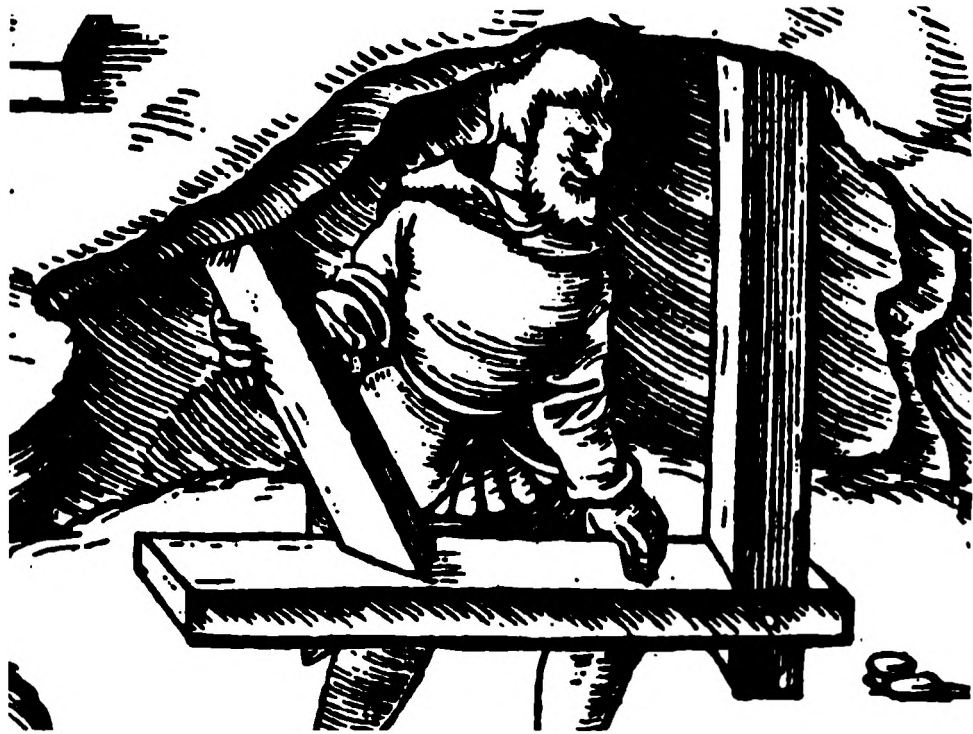
Ο πανικός αυτός υποκινείται από τον φόβο μπάς και «αμφισβητηθούν», ευνουχισθούν συμβολικά δηλαδή, χάνοντας την «ιδιοκτησία»-τους (που μπορεί νάναι οτιδήποτε, στην εποχή-μας συνήθως μια «καρέκλα», συμβολικό πέος) ήταν ανέκαθεν στην ιστορία πανικογόνος και καταστροφогόνος. Και αυτό που χαρακτηρίζει την σημερινή ανθρωπότητα είναι η απίστευτη καταστροφικότητα ωρισμένων μελών-της. Αποτέλεσμα της βαθύτατης ανασφάλειας που νοιώθουν, που τους υποκινεί τελικά άγχος παρανοϊκής σφοδρότητας. Τίποτα δεν είναι καταστρεπτικότερο από εκείνους τους πολίτες Αμερικανούς που κάνουν γυμνάσια στις ακτές της Καλιφόρνιας για να αποκρούσουν «ενδεχόμενη εισβολή των Ρώσων που θάρθουν να τους πάρουν τα αυτοκίνητά-τους». Προκειμένου οι προνομιοῦχοι να διατηρήσουν την φανταστική-τους ανωτερότητα» είναι έτοιμοι να κάνουν οποιοδήποτε έγκλημα.

Άλλωστε αυτή η «αστυνομική νοοτροπία κάθε ετοιμοθάνατης τάξης», προτιμάει, όπως έλεγε ο Μάρξ, «Ένα τρομακτικό τέλος από έναν τρόπο δίχως τέλος».

Έχοντας το υπερσιτιζόμενο 1/3 της ανθρωπότητας στραμμένα τα μάτια προς «υπερουράνιες» δυνάμεις θέλει και δεν βλέπει τα δύο τρίτα-της που πεθαίνουν από την πείνα.

Μπορώντας, για πρώτη φορά στην Ιστορία, να φτιαχτεί επιτέλους ο παράδεισος επί γης, η ανθρωπότητα μοιάζει να εξουσιάζεται από ασήμαντες αριθμητικά σκοταδιστικές μειοψηφίες που προσπαθούν υστερικά να την κρατήσουν στον βάλτο της Υπανάπτυξης. Γιατι, για να διατηρηθεί μία ιεραρχική κοινωνία χρειάζονται δυο πράγματα. Πρώτον να μην υπάρχει αφθονία για όλους. (Κι αν υπάρξει πρέπει να καταστρέφονται μέρη-της. Γι' αυτό και θάβονται βουνά από βούτυρο, χύνονται ποτάμια από γάλα, πολυβολούνται γελάδια, και άλλα ωραία πράγματα στον σύγχρονο καπιταλισμό). Και δεύτερον, ο πληθυσμός να ζει σε μια κατάσταση μόνιμου ανορθολογισμού, ώστε να μην μπορεί να βγάλει τα συμπεράσματα που κι ένα παιδί 8 ετών θάβγαζε αν αφηνόταν να σκεφτεί από μόνο-του, δηλαδή σωστά. Πρέπει μ' άλλα λόγια, όπως περιγράφει ανατριχιαστικά καλά ο Όργουελ στο 1984 - «ο πληθυσμός να ζει σε μια μ ό ν ι μ η ε λ ε γ χ ό μ ε ν η π α ρ α φ ρ ο σ ύ ν η».

Άλλωστε αυτός δεν είναι ο ορισμός της π ο λ ι τ ι κ ή ς κατά τον συντηρητικότερο κατά τα άλλα Πώλ Βαλερύ; «Πολιτική είναι η τέχνη

του να κάνεις τους ανθρώπους να μην ασχολούνται με ό,τι τους καίει και να ασχολούνται με ό,τι δεν τους καίει». Πώς να ασχοληθεί ο κοσμάκης με ό,τι τον καίει, δηλαδή την Ανάπτυξη του ίδιου, των παιδιών-του και της ζωής-του, όταν τον «τρελλαίνουν» κυριολεκτικά με τα ασυνάρτητα μηνύματα που του ρίχνουν σε ρυθμό πολυβόλου; Ή με την χυδαία διαφήμιση που του υποκινεί και θεριεύει την πιο αντικοινωνική πλεονεξία και τον κάνει, αναπόφευκτα, σαρκοβόρο ζώο της ζούγκλας για τους συνανθρώπους-του; Ή τις ψευτοδιασκεδάσεις τύπου ποδοσφαίρου όπου «εκβιώνει» μεν, σε εκτρωματική μορφή, τις απογοητεύσεις-του και τις οργές-του, αλλά γερνάει και φθειρείται από μια συναισθηματική θύελλα που δεν χρησιμεύει σε τίποτα τελικά;

«Κάθε εποχή περιορίζει τις επιδιώξεις-της. Έτσι, με την συμπαγνία, γεννιέται η ψευδαισθηση της προόδου» (G. Braque)⁸. Με άλλα λόγια, για να δείξει η όποια τυραννία ότι κάνει σπουδαίο αναπτυξιακό έργο, χρειάζεται πρώτα να κρύψει από τους υπηκόους-της το ανησυχητικώτατο γι' αυτήν γεγονός ότι θα μ πο ρ ο ύ σ ε η Ανάπτυξη νά-ναι π ο λ ύ μ ε γ α λ ύ τ ε ρ η και κ α λ ύ τ ε ρ η υπό άλλη διαχείριση. Γι' αυτό αποτελεί ζ ω τ ι κ ή α ν ά γ κ η γι' αυτήν η συστηματική κατασυκοφάντηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της ανθρωπότητας. Απ' όπου και η απίστευτη επιμονή-της στις ανοησίες του Μάλθους εδώ και δύο αιώνες.

Όμως η Δυσαναπτυξιακή «παράταξη» μοιάζει νάχει μαγκωθεί ανάμεσα σε δύο πόρτες. Η στασιμότητα της δημιουργεί κινδύνους. Αλλά κινδύνους της δημιουργεί και η Ανάπτυξη. Η έκβαση αυτού του ψευδοδιλήμματος είναι αυτός ο κατακλυσμός των πιο αντιφατικών διαβεβαιώσεων που μας απευθύνουν (ο άνθρωπος π.χ. είναι δημιούργημα του «Θεού» αλλά και παράλληλα γεμάτος φρικτές αμαρτίες, δολοφονικότητα, κλπ, κλπ)

Σ' αντίθεση με αυτήν την συστηματική κατασυκοφάντηση της ανθρωπίνης φύσης που κάνει η Δεξιά κάθε είδους — ο Μάρξ απαξιούσε ν' ασχοληθεί με την ψευδοθεωρία του υπερσυντηρητικού παππά Μάλθους, ότι κάθε νέος άνθρωπος αποτελεί βάρος για τον πλανήτη διότι το στομάχι-του απαιτεί περισσότερα απ' όσα μπορεί να παράγουν τα δύο-του χέρια μαζί με τον εγκέφαλό-του, και την απέρριπτε π ε ρ ι -φ ρ ο ν η τ ι κ ά σαν ένα «χυδαίο λιβελλο ενάντια στην ανθρωπινή φύση»⁹ — η Αριστερά, με την πλατειά έννοια, πιστεύει ότι η Ανθρώπινη φύση είναι κατά βάθος καλή. Ότι «οι μοιχαλίδες, οι τελώνες, οι πλεονέκτες, οι κλέφτες, ακόμα και οι εγκληματίες, όλοι-τους, κατά βάθος, είναι καλοί». Ότι μόνον η άγνοια και η αμάθεια τους έκανε να χάσουν τον βαθύτερό-τους εαυτό, δηλαδή να «αλλοτριωθούν». Ότι ο δρόμος προς τον χαμένο-τους εαυτό περνάει μέσα από τους άλλους. Ότι δηλαδή η άρση της Αλλοτριώσεως μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα σε μια κοινωνία, με την ενεργό-της συμπαράσταση. Κι' αν δεν υπάρχει μια τέτοια κοινωνία, μπορεί πάντα να δημιουργηθεί. Γι' αυτό επηρεάζουμε ο ένας τον άλλο.

Ό,τι χάνεται στη φύση μπορεί να ξαναβρεθεί μόνο στην Ιστορία, έλεγε ο Χέγκελ. Μέσα στην α ν ο δ ι κ ή πορεία της ανθρωπότητας.

Αν αναρωτηθεί κανείς ειρωνικά τι εννοούμε με τον όρο «ανοδικό» και τι θεωρούμε «ανώτερο» θα του υποδείξουμε τις άπειρες εκφράσεις στη γλώσσα — αυτό το θαυμάσιο όργανο που ταυτίζεται με τη λογική — που μιλάνε για «ανώτερο» άνθρωπο, για την «ανηφόρα» που η ζωή τραβάει (Ρίτσος), για την «ανοδική» πορεία μιας οικονομίας, για τον

δύσκολο δρόμο της αρετής που «ανηφορίζει» ενώ της κακίας είναι ο «κατήφορος», κλπ. Δεν είναι τυχαίο ότι σ' όλες τις γλώσσες του κόσμου υπάρχουν αυτές οι εκφράσεις. Πιστεύω ότι δείχνει ότι οι άνθρωποι — όλοι οι άνθρωποι, ακόμη κι αυτοί των καλυβιών της νεολιθικής εποχής — ήξεραν «ενστικτώδικα» ότι είναι πολύ πιο εύκολο να καταστρέφεις παρά να δημιουργείς.

Ήξεραν δηλαδή ενστικτώδικα, ότι σ' ένα περιβάλλον χαώδες και χωρίς τάξη είναι ευκολότερο να γκρεμίζεις δηλ. να αυξάνεις την αταξία-του, αλλά δύσκολο το να αυξάνεις την τάξη-του, δηλαδή να χτίζεις. Να μετατρέπεις το χάος σε Κόσμο. Κόσμος είναι κάτι που είναι οργανωμένο, δομημένο, τακτοποιημένο. Αυτή είναι η ο υ σ ι α τ η ς ζ ω ή ς: Η μ α χ η τ η ς τ ά ξ η ς ε ν ά ν τ ι α σ τ η ν α τ α ξ ι α. Και ο προοδευτικός θρίαμβος της τάξης. Η οργάνωση όλο και πιο πολυπλόκων συνόλων, που αλληλοσυνδέονται. Αν η Σοφία είναι η επίγνωση ότι τα πάντα συνδέονται με τα πάντα (Ηράκλειτος), και έδρα της Σοφίας είναι ο εγκέφαλος του κ ά θ ε ανθρώπου (που μπορεί να αποστηθίσει το περιεχόμενο όλων των βιβλίων της γης καθώς είναι το πολυπλοκότερο «πράγμα» στο Σύμπαν γι' αυτό και χωράει σχεδόν εξ ίσου καλά το Σύμπαν σ' έναν νου όσο κι ένας νους στο Σύμπαν) τότε, αν ποτέ συνεργαστούν συνειδητά όλα τα μυαλά που υπάρχουν είναι βέβαιο ότι την ίδια εποχή θα περάσουμε από την προϊστορία στην ιστορία. Και θα ελέγξουμε την Φύση, αυτήν την βασικά άσπλαχνη μητριά και καθόλου σπλαχνική μητέρα, όπως το θέλουν οι ευαίσθητοι. Θα είναι το πέρας των βουνών, επιτέλους, που οραματιζόταν ο νεαρός Ρεμπώ, προσβλέποντας σ' ένα νέο ε ι δ ο ς πολιτισμού που θα έκανε δυνατό το «κλείσιμο όλης της α λ ή θ ε ι α ς μέσα σε μια ψυχή και ένα σώμα».¹⁰

Ο ανθρώπινος Πολιτισμός Αναπτύχθηκε μέχρι σήμερα κυρίως από κείνη την θεϊκή δύναμη που αυξάνει την Τάξη, δηλ. τον Έρωτα (Αν για εκατομμύρια χρόνια δεν ένωσαν ακράτητη έλξη ανάμεσά-τους δύο σαύρες ή δυό θηλαστικά των δένδρων ή δυό άλλοι κρίκοι από την μακρυά αλυσίδα της ζωής που κατέληξε σε μας, δεν θάμασταν σήμερα εδώ να συζητάμε...). Ο Έρωτας της Διοτίμας, που ο Εμπεδοκλής είχε πει Φιλότητα, και ο Φρόνιτ είπε Λιβιδώ, εξακολουθεί να σπρώχνει την ανθρωπότητα προς τα π ά ν ω. (Ο Νοβάλις δεν έλεγε ότι ο «σκοπός της παγκόσμιας ιστορίας είναι ο έρωας;»)

Στην δύσκολη αυτή Αναπτυξιακή πορεία συνεργάζονται και οι άλλες δύο μεγάλες εποικοδομητικές δυνάμεις, οι «ομόλογες» με τον έρωτα: η δημιουργία και η γνώση. Αυτές οι τ ρ ε ι ς μ ε γ α λ ύ τ ε ρ ε ς Α ν α π τ υ ξ ι α κ έ ς δ υ ν ά μ ε ι ς π ο υ υ π ά ρ χ ο υ ν, «αυτές οι τρεις πηγές της ύπαρξής-μας που θάπρεπε και να την κυβερνούν» (Ράϊχ), είναι τόσο ανατρεπτικές της τυραννίας από μόνες-τους που εδώ και αιώνες κάθε ιεραρχική κοινωνία προσπαθεί να τις αποδυναμώσει, και αν, μπορεί, και να τις στραγγαλίσει ακόμα. Γι' αυτό πνίγει την δημιουργικότητα των παιδιών μέσω του χυδαίου και τρομοκρατικού σχολείου, στραγγαλίζει τις ερωτικές επιθυμίες των εφήβων και των ανδρών γενικά με κάθε είδους χυδαίες και τρομοκρατικές «ηθικές» και γελοιογραφεί χυδαία τη Γνώση κάνοντάς την από «χαρωπή κι εκρηκτική επιστήμη» άχαρο κι ανήμπορο ψέλλισμα ασυνάρτητων «γνώσεων».

Όταν ο Έλλιοτ αναρωτιόταν απελπισμένα «που είναι η Σοφία που χάσαμε προς χάριν των Γνώσεων; Που είναι οι Γνώσεις που χάσαμε προς χάριν της Πληροφόρησης;», θάπρεπε να του απαντήσουμε: εκεί που είναι και η ερωτική-σου ζωή που ποτέ δεν άνθισε. Αν δεν ξέρεις εσύ, ρώτα το ιερατείο-σου. Το κάθε ιερατείο. Αυτοί ξέρουν. Αυτοί οι πομπώδεις «Μεγάλοι Δάσκαλοι» είναι οι καταστροφείς του πραγματικού πολιτισμού, που ποτέ δεν αφέθηκε μέχρι σήμερα ν' αναπτυχθεί. Κι έχει δίκιο και σ' αυτό ο Ράϊχ όταν το καταγγέλει. (Εκτός κι αν θεωρήσουμε «πολιτισμό» τα σαλόνια των Λουδοβίκων, τα ανάκτορα των Τσάρων και τις πυραμίδες των Φαραώ). Ο πολιτισμός υπήρξε, όσο υπήρξε, στις καρδιές των τίμιων ανθρώπων που έβαλαν ένα λιθαράκι στην γενική Ανάπτυξη, είτε σαν δουλευταδες είτε σαν εφευρέτες είτε σαν αγωνιζόμενοι για έναν δίκαιο σκοπό. Σαν πραγματικά μνημεία της ανθρωπότητας δεν πρέπει να θεωρούνται τα ντουβάρια τύπου Παρθενώνα, όσο κομψά και καλαισθητά κι αν είναι, αλλά εκείνες οι ανθρώπινες πράξεις, ατομικές και συλλογικές, πράξεις ενθουσιασμού και ανθρωπιάς, που έκαναν κι άλλους ανθρώπους να θέλουν να γίνουν άνθρωποι.

Κάποτε θα συνειδητοποιήσουμε συλλογικά ότι οι Πυραμίδες και τα άλλα γιγάντια κτίσματα στάθηκαν Α ν τ ι α ν α π τ υ ξ ι α κ ό μ ο λ ύ β ι στα πόδια της Ανθρωπότητας. Κι ότι μόνο εκείνη την ανάπτυξη που δεν πληρώθηκε μ' ένα βαρύτατο κόστος θάπρεπε να θαυμάζουμε.

Δεν είμαι οικονομολόγος αλλά ένοιωσα την ανάγκη να κάνω την εξέξής σχηματοποίηση στην εισήγησή-μου πάνω στην Ποιότητα Ζωής, όταν με κάλεσε το ΤΕΕ σε μια προσυνεδριακή ημερίδα σαν εκπρόσωπο της επιστημονικής εταιρείας «Κίνηση για μια Άλλη Ψυχιατρική και Ψυχολογία».

Πρέπει να συνεκτιμήσουμε στην έννοια του «κοινωνικού κόστους» της ανάπτυξης ακόμα και παράγοντες «αστάθμητους» για την πολιτική οικονομία, όπως π.χ. την ανθρώπινη στενοχώρια, σύγχυση, απόγνωση, άγχος, κλπ. Πέρα φυσικά από την σωματική φθορά που κι αυτήν δεν συλλαμβάνουμε με ακριβολογία. Αν λοιπόν φτιάξουμε έναν «Δείκτη» Αποδοτικότητας της Ανάπτυξης, που θάναι το κλάσμα.

Ανάπτυξη που πετυχαίνεται.

Κόστος (κάθε είδους).

Τότε μπορούμε να διακρίνουμε 4 βασικές περιπτώσεις, τα 4 τεταρτημόρια ενός συστήματος Καρτεσιανών συντεταγμένων, με όλες τις ενδιάμεσες διαβαθμίσεις:

Μικρή ανάπτυξη με μικρό κόστος χαρακτηρίζει τις παραδοσιακές

«ήρεμες» κοινωνίες, τις ειρηνικές, τις ουτοπικές με την παραδοσιακή έννοια..

Μικρή ανάπτυξη με μεγάλο κόστος χαρακτηρίζει τις πρωτόγονες αλλά και βάρβαρες κοινωνίες, όπου ο θάνατος του ενός είναι η ζωή του άλλου.

Μεγάλη ανάπτυξη με μεγάλο Κόστος είναι αυτό που έγινε στον καπιταλισμό και στον σοσιαλισμό με ή χωρίς εισαγωγικά, από την ώρα που η «πανουργία του Λόγου» στην ιστορία (Χέγκελ) αποφάσισε να γίνει το πείραμα σε μια καθυστερημένη χώρα κι όχι σε μια ανεπτυγμένη, ή σε όλες μαζί.

Αυτός ο συνδυασμός χαρακτηρίζει τις Δυστοπικές κοινωνίες μας, με την «Στρεβλή» ή Ανισόρροπη ανάπτυξη.

Μεγάλη ανάπτυξη με μικρό κόστος, είναι το αιτούμενο για μας, και το γνώρισμα της Ε υ τ ο π ι κ ή ς κοινωνίας στο μέλλον.

Ο μόνος τρόπος που υπάρχει για την «συμπίεση του κόστους» είναι ο εξορθολογισμός του χάους που υπάρχει. Κάτω από ένα επιφανειακό λούστρο «ορθολογισμού» βασιλεύει ο πιο πρωτόγονος ανορθολογισμός στις σημερινές-μας κοινωνίες.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Και υπάρχουν βέβαια και άλλες μορφές πολιτικής που φτανουν, σε μια κατιούσα κλίμακα ορθολογισμού — και σε αύξουσα κλίμακα κοινωνικού ανορθολογισμού — μυστικοποιητική - φενακιστική εξαπάτηση ορισμένων από ορισμένους άλλους. Μια ενδιάμεση βαθμίδα είναι η σημερινή κατάσταση, στην Ελλάδα (αλλά και παγκόσμια) όπου, σύμφωνα με την πολύ οξυδερκή και ρεαλιστική παραδοχή κορυφαίου έλληνα πολιτικού «στην πολιτική υπάρχουν πράγματα που λέγονται αλλά δεν γίνονται και πράγματα που γίνονται αλλά δεν λέγονται». Πιστεύω ότι την ημέρα που θα αρχίσουν συστηματικά τα όσα λέγονται να γίνονται και τα όσα γίνονται να λέγονται τότε η πολιτική σαν τέτοια θά αρχίσει, ευτυχώς για όλους-μας, να παρακμάζει. Διότι έχουμε κουραστεί πιά από τα «εγκλήματα». (Χωρίς τα οποία κανείς δεν κυβερνάει, έλεγε ο Σαίν - Ζυστ). Έχουμε δηλαδή κουραστεί από την τραγική υφή της πολιτικής, το «προϊστορικό»-της ποιόν, το οποίο συνίσταται στον έμμεσο ή άμεσο πειθαναγκασμό κάποιων από κάποιους άλλους, την άμεση ή έμμεση άσκηση βίας, σχεδόν πάντα από τους δυνατούς πάνω στους αδύναμους. Might is Right. Η δύναμη είναι δίκαιο. Ή όπως έλεγε ο Θρασύμαχος στην «Πολιτεία» του Πλάτωνα: Η δικαιοσύνη είναι το συμφέρον του δυνατότερου. «(338-44)». Η ο Καλλικλής, στον άλλο Πλατωνικό διάλογο, τον «Γοργία» (491), χλευάζει κάθε αίσθημα δικαιοσύνης που θα περιόριζε τους δυνατούς από τους αδύνατους σαν «ηθική-όχι ανδρών αλλ' ανδραπόδων»!

2. Διότι αν στον τεχνικό κι επιστημονικό τομέα οι εκπλήξεις είναι σχεδόν πάντα ευχάριστες, στον πολιτικό και κοινωνικό οι εκπλήξεις είναι κατά κανόνα δυσάρεστες. Κανείς δεν θα μπορούσε να διανοηθεί

ότι στον 20ό αιώνα θα υπήρχε τόση πολλή βαρβαρότητα. Όπως σφάχτηκαν σαν «ανατρεπτικά» στοιχεία οι περισσότεροι προφήτες της Παλαιάς «Διαθήκης» (μία λεπτομέρεια που παρασιωπάται συνήθως) όταν ζητούσαν τα σπαθιά να γίνουν αλέτρια, έτσι και σήμερα, όλοι οι συνασπισμοί «σφάζουν» οποιονδήποτε πάρει την ειρήνη στα σοβαρά, ενώ παράλληλα βεβαίως επαινούν τελετουργικά την «ειρήνη-τους». Γι αυτό και τίποτα δεν είναι διδακτικότερο για το μέλλον από το ζωντανό παρελθόν. Από το παρελθόν που μας καθοδηγεί. Ή από εκείνα τα κείμενα που χωρίς να έχουν συμπλέγματα «επιστημοσύνης» αφήνονται ελεύθερα να πιάσουν μερικές τραγικές (και γι' αυτό φευγαλέες) πραγματικότητες που εκκολάπτονται στην μεγάλη αυτή εποχή που διανύουμε. Τα «Μυθ-ιστορήματα» τύπου «1984» του Όργουελ ή «Φαρεναίτ 451» του Μπράντμπιουρν ή «Σιδερένιας Φτέρνας» του Λόντον. Ο Μιχάλης Κατσαρός προειδοποιεί εδώ και μια γενιά: «Πάρτε μαζί-σας νερό, γιατί το Μέλλον έχει πολλή ξηρασία» (Κατά Σαδδουκαίων). Η «ξηρασία», αυτή φαντάζομαι ότι συμβολίζει ανάμεσα σ' άλλα πράγματα, την σκληρότητα, ή ακόμα και την βαρβαρότητα που τόσο πολύ τείνει να υποτροπιάζει, στην ανθρώπινη ιστορία, άλλοτε με μισάνθρωπη κι άλλοτε με «φιλόανθρωπη» όψη.

3. Lougantsov, 1962, Communism and Planning, αναφέρεται από τον Oules.

4. Δ. Ρούσσης Ι, σελ. 160. Στο τέλος μιας εισήγησης που αποκαλύπτει ότι η Αυτοδιαχείριση αποτελεί περίπου απατηλό στρατήγημα πολλών αφεντικών, σχεδόν το ίδιο αμαρτωλή όσο και η ύποπτη Συνδιαχείριση ή η παραπλανητική «Συμμετοχή των εργαζομένων». Ή ακό-

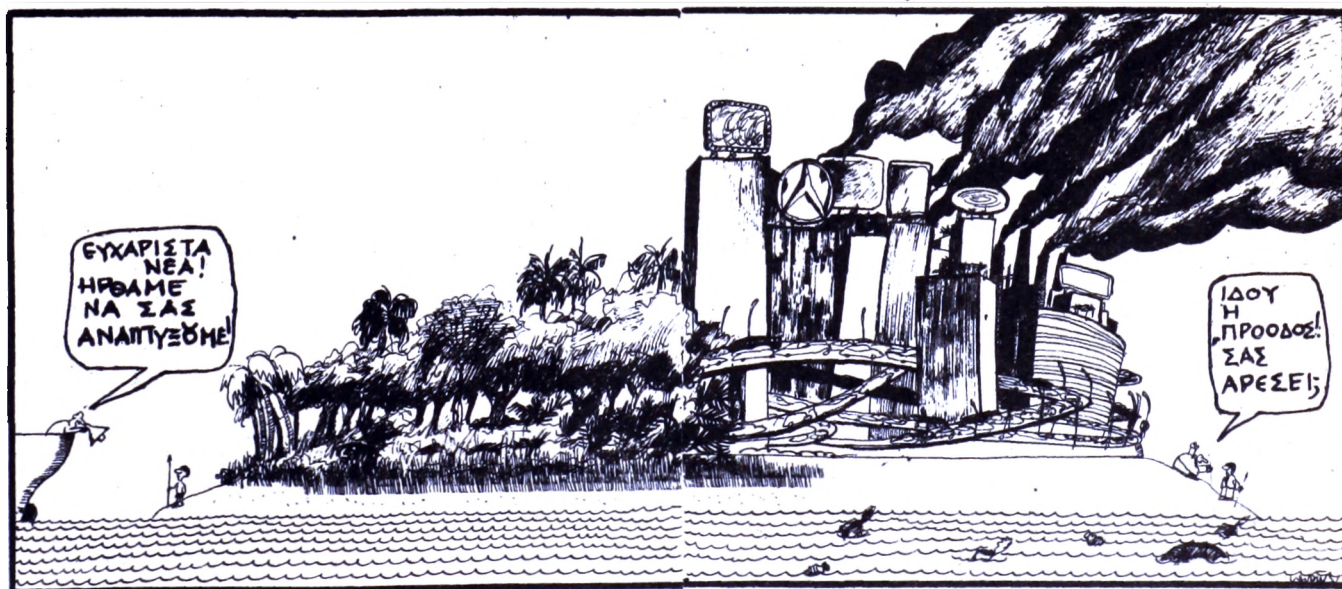
Ο Παπαλάνγκι με τα μπαουλάκια-του

Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι μέρος από τις υποθήκες που ο φύλαρχος Τουιάβι από το νησί Τιαβέα του Ειρηνικού άφησε προς τους συμπατριώτες-του. Ταξιδεμένος ο ίδιος στην Ευρώπη, στοχαστικός και με όλη τη βαθειά «πρωτόγονη» σκέψη-του, ο φύλαρχος Τουιάβι εξηγεί στους πατριώτες-του τι είναι αυτά τα περίφημα αγαθά που θέλουν οι Ευρωπαίοι να πλάσσουν στα νησιά του Ειρηνικού.

Ο Τουιάβι ταξίδεψε στην Ευρώπη στις αρχές του αιώνα και τα κείμενά-του διασώθηκαν από τον ιεραπόστολο Έρικ Σόερμαν και εκδόθηκαν πρώτη φορά στα Γερμανικά. Στην Ελλάδα εκδόθηκαν πρόσφατα από τις εκδόσεις «Ύψιλον» σε μετάφραση Δημοσθένη Δασκόπουλου και Κατερίνας Λιάπτη.

Παπαλάνγκι στην γλώσσα των Σαμόα σημαίνει ξένος, λευκός.

Ο Παπαλάγκι είναι φτωχός, γιατί εξουσιάζεται από το πράγμα. Χωρίς το πράγμα δεν μπορεί πια να ζήσει. Όταν από τη ράχη της χελώνας έχει φτιάσει ένα εργαλείο για να ισιώνει τα μαλλιά-του, αφού έχει ρίξει πάνω-

Σκίτσο του Claudius.

τους λάδι, φτιάχνει μετά μια θήκη από δέρμα για το εργαλείο, για τη θήκη ένα μικρό μπαουλάκι, για το μικρό μπαουλάκι ακόμη ένα μεγάλο μπαούλο. Βάζει το κάθε τι σε θήκες και σε μπαούλα. Υπάρχουν μπαούλα για

μα και ανεδαφικό - ουτοπικό αίτημα των εργαζομένων που ξέχασαν ότι «η ιεραρχία είναι απαραίτητη». Και αναλαμβάνει ο εισηγητής να τους το θυμίσει παραθέτοντας διάφορες αβέβαιες φράσεις που οι Μάρξ και Έγκελς απηύθυναν πριν από εκατό τόσα χρόνια στον Μπακούνιν και μάλιστα πριν τροποποιήσουν τις απόψεις-τους από την δραματική νέα ιστορική εμπειρία του Παρισιού του 1871. Τα ερωτηματικά του Μάρξ που ο Δ. Ρούσσης παραθέτει (π.χ. «θα μπορεί μήπως ολόκληρο το προλεταριάτο να βρίσκεται επικεφαλής της κυβέρνησης;») του απαντήθηκαν από την ίδια τη ζωή. Και κατάλαβε κι ο ίδιος πόσο αφέλεις ήταν αυτό το ανιστόρητο και κρυπτοσυντηρητικό επιχείρημα. Είναι όλοι επικεφαλής όταν τις διευθυντικές λειτουργίες τις κάνουν εναλλασσόμενοι, με κ λ ή ρ ο. Οι πολίτες της αρχαίας Αθήνας ήξεραν, όπως κι ο παραγνωρισμένος σήμερα Ρουσσώ αργότερα, ότι η εκλογή των «ικανότερων», ακόμα κι όταν γίνεται με μυστική ψηφοφορία, ποτέ δεν είναι ανεπηρέαστη από δεκάδες καταναγκαστικές επιρροές, άμεσες ή έμμεσες, υλικές ή πνευματικές, αυταρχικές ή «δημοκρατικές», με τη γροθιά ή με το γάντι, με το κακό ή με το καλό, με το σφάξιμο με σίδερο ή με το «μπαμπάκι», με την φοβέρα (τάνκς ή) ή με την πειθώ. Και, το κυριώτερο, σαν αποτέλεσμα έχει οι «ικανότεροι για την διακυβέρνηση» να γίνονται ακόμα «πιό ικανότεροι» και οι μη εκλεγέντες - ή ούτε καν προταθέντες - να γίνονται ακόμα πιο «ανίκανοι». Τελικά διαμορφώνονται οι επαίοντες και οι άσχετοι. Τα αιώνια νήπια και οι αιώνιοι «δάσκαλοι» και ηγέτες-τους, οι συμβολικοί-τους μπαμπάδες: Ο πατερούλης Τσάρος, ο πατερούλης Στάλιν, ο πατέρας της νίκης Τσώρσιλ, κ.λ.π. κ.λ.π.

Αυτή η φρικαλέα πραγματικότητα επιδεινώνεται από το γεγονός ότι οι διαδικασίες που τελικά επικρατούν δεν είναι ούτε καν ιδανικές όπως είναι στην παραπάνω θεωρία. Ο φόβος των «ηγετών» ότι τα «νήπια» δεν είναι και τόσο νήπια τους κάνει πάντα να βάζουν στην μπάντα τις φαντασιοπληξίες των ιδεολόγων που τους υπηρετούν για την τέλεια δημοκρατικότητα. Αρχίζουν να αποφασίζουν αυτοί, όλο και λιγότεροι, για όλο και περισσότερες πτυχές της ζωής όλο και περισσότερων ανθρώπων. Τελικά, όταν η Συγκέντρωση εξουσίας φτάσει στο απροχώρητο, γίνεται μια ριζική και βίαιη αποκέντρωση της εξουσίας. Είναι αυτό που ονομάζεται επανάσταση.

Αυτές οι βίαιες αποκεντρώσεις, οι επαναστάσεις, πάντα με όραμα την Ελευθερία, την Δημοκρατία και την Ισότητα, είναι τα μεγαλύτερα Α να π τ υ ξ ι α κ ά α λ μ α τ α της ανθρωπότητας. Θάμασταν κάμποσες δεκαετίες πίσω, σαν ανθρωπότητα, αν δεν είχε βγει ο Λούθηρος να πει ότι κάθε άνθρωπος μπορεί νάρθει σε επαφή με τον «Θεό» χωρίς νάχει ανάγκη μεσολάβησης του συγκεντρωτικού και ολοκληρωτικού μηχανισμού της Καθολικής εκκλησίας. Ή αν δεν είχε εξορθολογιστεί η αγγλική κοινωνία από τους Κρομγουελικούς στην κοσμογονική δεκαετία 1650 - 1660. Ή αν δεν είχαν αποδεσμευτεί οι πρώην αποικίες της Αγγλίας, οι σημερινές ΗΠΑ, από την μεσαιωνική-της αριστοκρατία, ιδρύοντας την πιο ανοικτή και δημοκρατική κοινωνία της

εποχής-τους (1776). Ή αν δεν είχε γίνει η Μεγάλη Επανάσταση του 1789. Και φυσικά, αν δεν είχε γίνει το κοσμοϊστορικό 1917 ή το 1949 της Κίνας.

Η ιστορία, φυσικά, προχωράει με δολιχοδρομίες σ' αυτήν την «Ευγλειανή»-της άνοδο. Και πάντα ένα νέο «Θερμιδώρα» ανακόπτει την επαναστατική (εξισωτική) πορεία κι αρχίζει την αντεπαναστατική (ανισωτική). Μέχρι να αρχίσει ένας νέος κύκλος.

Οσοδήποτε κι αν θυμίζει αυτό το σχήμα. *Glambattista Vico* ή *Spengler* ή *Toynebee*, ξεκαθαρίζουμε ότι δεν κάνουμε αυτήν την στιγμή φιλοσοφία της Ιστορίας. Προσπαθούμε μόνο, έχοντας τον στόχο της Ανάπτυξης μπροστά μας, να καταλάβουμε γιατί π.χ. η Οθωμανική αυτοκρατορία παρήκμασε σ' αυτήν την απίστευτη εκταση μέσα σε λίγους αιώνες. Και βρίσκουμε την απρχαιωμένη κοινωνική-της δομή. Δηλαδή τις «ιστορικά ξεπερασμένες παραγωγικές σχέσεις». Μήπως το ίδιο ερμηνεύει και την παρακμή της πρώην Αγγλικής αυτοκρατορίας; Σκέφτηκε κανείς γιατί οι επαναστατικοί στρατοί είναι πάντα καλύτεροι από τους αντεπαναστατικούς, αν και οι δεύτεροι είναι πάντα πολύ καλύτερα εξοπλισμένοι; Μήπως, τελικά, για να καταλάβουμε πως επιταχύνεται η Ανάπτυξη και στην εποχή-μας θάπρεπε να ξαναπιάσουμε τον *Hegel*;

5. Διονύση Λιάρου: «Γύρω από την έννοια της βιοψυχικής ενέργειας», ανακοίνωση στο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχιατρικής», Αθήνα, Δεκέμβρης 1980.

6. Οι ναρκοθέτες κάθε Ανάπτυξης, που συχνά είναι και καταστροφείς όποιας άλλης Ανάπτυξης έχει προηγηθεί, είναι οι κάθε είδους Α-λάριχοι, σύμφωνα με την εκπληκτική εικόνα και περιγραφή-τους που χει δώσει ο Ρόδης Ρούφος σ' εκείνο το εκπληκτικής πυκνότητας κείμενό-του στις «Εποχές» του 1965: «Οι μεταμορφώσεις του Αλάριχου». Ο Αλάριχος είναι το πνεύμα της καταστροφής. Απαντιέται παντού, αλλού συχνά αλλού σπάνια. Τον αναγνωρίζει όμως κανείς εύκολα στο πρόσωπο του πιθηκάνθρωπου τραμπούκου της άκρας δεξιάς. Στο πρόσωπο του «κομμουνιστή» κομισσαρίου που εκτελεί αθώους συναγωνιστές-του για να κρύψει την εγκληματική-του ανεπάρκεια και βλακεία. (Και υπάρχουν επώνυμα τέτοια συμβάντα στην χαροκαμένη Ελλάδα). Στο πρόσωπο του πονηρού πολιτευτή που εξαπατά τον κοσμάκη πουλώντας-του σοσιαλισμό. Στο πρόσωπο του καθηγητή του πανεπιστημίου που σ υ ν ν ε ι δ η τ ά «κόβει λίγο τα φτερά όσων νεαρών πήραν τα μυαλά-τους αέρα». (Πούναι και δημοκρατικός! Με τέτοιους «δημοκράτες» τι τους θέλουμε τους φασίστες;! Τέλος, με τα λόγια του ίδιου του Ρούφου, στο πρόσωπο του μέλους του Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου, του οποίου ο Αλάριχος αποτελεί αυτοδικαίως μέλος σε όλες τις ευνομούμενες χώρες».

7. Μοντεσκιέ: Γύρω από το πνεύμα των Νόμων (1748)

8. G. Braque: Η μέρα και η νύχτα, τετράδια αφορισμών. Παρουσίαση Γ. Σαββίδη. Εποχές, 1966.

9. Heilbronner: The wordly philosophers.

10. «Μια εποχή στην κόλαση», μετ. Νίκου Σπάνια.

Ο Παπαλάνγκι με τα μπαουλάκια-του

όλα τα πανιά, από τη μέση και κάτω, από τη μέση και πάνω, για τα χρεβατόπανα, για τα πανιά για το στόμα και για τα άλλα πανιά, έχει μπαουλάκια για τα δέρματα των χεριών, των ποδιών, για το στρογγυλό μέταλλο και το βαρύ χαρτί, για τα αποθέματα σε τρόφιμα και για το ιερό βιβλίο, για όλα, για το κάθε τι. Από όλα τα πράγματα, εκεί όπου αρκεί ένα, φτιάχνει πολλά πράγματα. Αν πας σε ένα ευρωπαϊκό μαγειρείο θα βρεις τόσες πολλές γαβάθες φαγητού και εργαλεία μαγειρέματος, όσα δεν πρόκειται ποτέ να χρειαστούν. Και για κάθε φαγητό υπάρχει μια άλλη Τανόα, για το νερό μια άλλη και για την ευρωπαϊκή κάβα μια άλλη, για την καρύδα μια άλλη και για το περιστέρι μια άλλη.

Μια ευρωπαϊκή καλύβα έχει τόσα πολλά πράγματα, που ακόμη και αν κάθε άντρας ενός χωριού της Σαμόας γέμιζε την αγκαλιά-του με αυτά, δεν θα έφτανε ολόκληρο το χωριό για να την αδειάσουν. Σε μια μόνο καλύβα υπάρχουν τόσα πολλά πράγματα, ώστε πολλοί λευκοί αρχηγοί χρειάζονται πολλούς άντρες και γυναίκες, που δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να τοποθετούν τα πράγματα στη θέση-τους και να τα καθαρίζουν από τη σκόνη. Ακόμη και η πιο μεγάλη Ταοπού ξοδεύει πολύ χρόνο για να μετρά όλα τα πολλά-της πράγματα, να τα τακτοποιεί και να τα καθαρίζει.

Αδέρφια, το ξέρετε πως δεν λέω ψέμματα και πως σας τα διηγούμαι όλα όπως τα είδα στην πραγματικότητα, χωρίς να προσθέσω ή ν' αφαιρέσω το παραμικρό. Πιστέψτε-με λοιπόν ότι στην Ευρώπη υπάρχουν άνθρωποι

που γυρίζουν το σωλήνα της φωτιάς στο ίδιο-τους το μέτωπο και σκοτώνονται, γιατί προτιμούν να μη ζήσουν, παρά να ζήσουν χωρίς πράγματα. Γιατί ο Παπαλάνγκι μεθάει με πολλούς τρόπους το πνεύμα-του και έτσι πείθει τον εαυτό-του ότι δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τα πράγματα, το ίδιο όπως δεν μπορεί να υπάρξει κανείς χωρίς φαγητό.

Αυτός είναι και ο λόγος που στην Ευρώπη δεν βρήκα ποτέ μια καλύβα, όπου να μπορώ να ξαπλώσω ένετα, όπου τίποτε να μην μ' εμποδίζει ν' απλώσω τα μέλη-μου. Όλα τα πράγματα στέλνανε αστραπές και κραύγαν δυνατά με το στόμα του χρώματός-τους, έτσι που εγώ να μην μπορώ να κλείσω τα μάτια-μου. Ποτέ δεν μπόρεσα να βρώ ησυχία και ποτέ δεν νοστάλγησα περισσότερο την καλύβα-μου στη Σαμόα, όπου δεν υπάρχουν άλλα πράγματα από τις φάθες-μου και το στρώμα-μου, όπου δεν μπαίνει μέσα τίποτε άλλο από το απαλό αεράκι της θάλασσας.

Όποιος έχει λίγα πράγματα, ονομάζει τον εαυτό-του φτωχό και πενθεί. Γι' αυτό, δεν θα δεις Παπαλάνγκι να τραγουδά και να έχει χαρούμενα μάτια, αν κι αυτός σαν εμάς, δεν έχει τίποτε παραπάνω από το στρώμα-του και τη γαβάθα του φαγητού-του. Οι άντρες και οι γυναίκες του λευκού κόσμου θα θρηνούσαν μέσα στις καλύβες-μας, θα βιάζονταν να φέρουν ξύλα από το δάσος και το καύκαλο της χελώνας, γυαλιά, σύρματα και παρδαλές πέτρες και πολλά άλλα ακόμη, και από το πρωί μέχρι το βράδυ θα κινούσαν τα χέρια-τους, μέχρι το σπίτι-τους να γέμιζε με μικρά και με μεγάλα

Πόσο ουδέτερη, άχρωμη και άοσμη είναι η τεχνολογία;

του Στάθη Χαϊκάλη

Το πρόσφατο συνέδριο του ΤΕΕ για την Ανάπτυξη ήρθε να καταδείξει για άλλη μια φορά ότι το άγχος που κατατρώνει τον ευρύτατο αντιπολιτευτικό χώρο για να αναπτυχθεί η Ελλάδα, «σε πείσμα της δεξιάς που δεν θέλει», τον οδηγεί, τλην ελαχίστων εξαιρέσεων, σε αφαιρέσεις, απλουστεύσεις και υποσιωπήσεις που σωρευτικά σαν θέσεις μπορούν να οδηγήσουν ιύριο σε πολλές δυσάρεστες εκπλήξεις. Κι' αυτό δεν αποτελεί μια προφητεία, αλλά απλά και μόνο διαπίστωση, αφού το κύριο (αρακτηριστικό σήμερα ΟΛΩΝ των μοντέλων ανάπτυξης που ακολουθήθηκαν σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η σοβαρή και ολοένα ξυνόμενη κρίση.⁽¹⁾

Το άγχος αυτό γίνεται ακόμη πιό επικίνδυνο όταν λειτουργεί για την απόκτηση από την Ελλάδα συντελεστών ανάπτυξης όπως είναι η επιστήμη και κυρίως η τεχνολογία, οι οποίες προ πολλού και σιωπηρά έχουν αναγορευθεί υπεράνω πάσης υποψίας και για τις οποίες έχει αρχίσει μάλιστα και ένα ανελέητο κυνηγητό για την άνθησή-τους και στα καθ' ημάς, αφού έτσι μόνο θα εκσφενδισθούν οι ποσοτικοί δείκτες της πολυπόθητης ανάπτυξης στα ύψη.

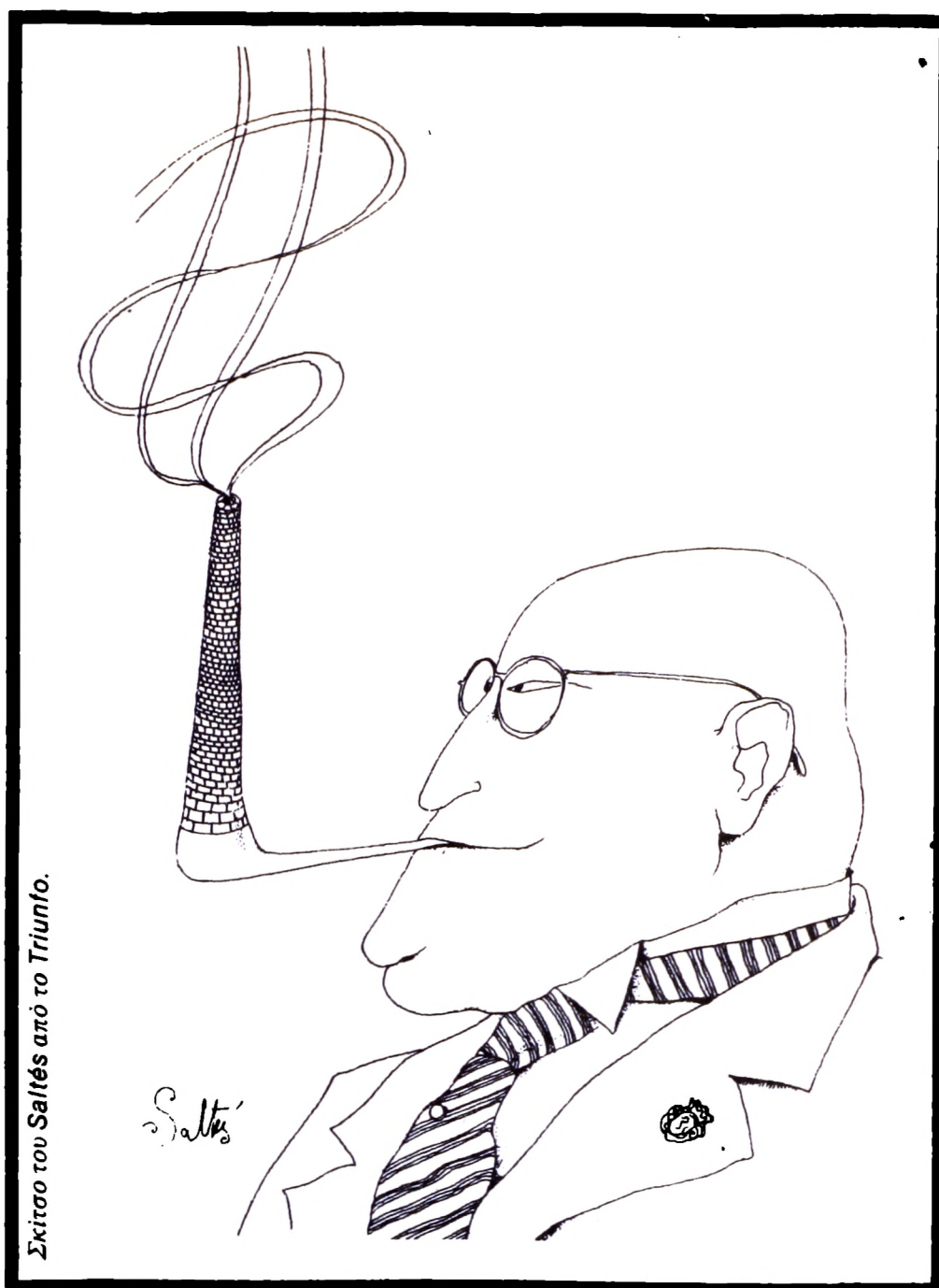
Όπως όμως όλες οι σταυροφορίες έτσι και αυτή έχει φαίνεται γαλίσει πολλούς πιστούς — προφανώς με τη βοήθεια των καταλωτικών παράδεισων που επαγγέλλεται — και δεν αφήνει τα ιερिθώρια να ξεπεταχτούν από το υπέδαφος δύο δέσμες ερωτηιάτων, με όχι και τόσο αυτονόητη απάντηση:

1) Πόσο ουδέτερη, άχρωμη και άοσμη είναι σήμερα η υπάρχουα τεχνολογία, αλλά και γενικότερα η τρέχουσα αντίληψη περί ειτουργίας της τεχνολογίας;

Μ' άλλα λόγια, επιτρέπεται να θεωρήσουμε αναγκαία θυσία

πράγματα. Πράγματα που καταστρέφονται εύκολα, που μπορεί ν' αφανί-ει κάθε φωτιά και κάθε μεγάλη τροπική βροχή, έτσι που να πρέπει να φτιάχνονται πάντα καινούργια.

Όσο πιο γνήσιος Ευρωπαίος είναι κανείς, τόσο περισσότερα πράγμα-τα χρησιμοποιεί. Γι' αυτό τα χέρια του Παπαλάνγκι ποτέ δεν παύουν να φτιάχνουν πράγματα. Γι' αυτό και τα πρόσωπα των λευκών είναι συχνά τόσο κουρασμένα και θλιμμένα και γι' αυτό μόνο ελάχιστοι από αυτούς βρίσκουν τον καιρό να δουν τα πράγματα τού μεγάλου Πνεύμα-τος, να παίξουν στην πλατεία του χωριού, να συνθέσουν και να τραγου-δήσουν χαρούμενα τραγούδια ή να χορέψουν τις Κυριακές στο φως και να χαρούν τα μέλη-τους, όπως είναι ορισμένο για όλους εμάς. Αυτοί πρέπει να κάνουν πράγματα. Πρέπει πάντα να προσέχουν τα πράγματά-τους. Τα πράγματα γατζώνονται και σέρνονται επάνω-τους σαν τα μι-κρά μυρμήγκια της άμμου. Ψυχρά εντελώς κάνουν κάθε έγκλημα για ν' αποκτήσουν πράγματα. Πολεμούν ο ένας τον άλλον όχι για την τιμή-τους ή για να μετρήσουν την πραγματική-τους δύναμη, αλλά μόνο και μόνο για τα πράγματα. Κι όμως παρ' όλα αυτά όλοι-τους ξέρουν για τη μεγάλη φτώχεια της ζωής-τους, αλλιώς δεν θα υπήρχαν τόσοι Παπα-λάνγκι που οι άλλοι τους τιμούν επειδή στη ζωή-τους δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να βουτάν τρίχες σε χρωματιστά ζουμιά και να φτιάχνουν με αυτά όμορφα είδωλα πάνω σε άσπρα χαλάκια. Γράφουν όλα τα ω-

στους πακτωλούς των καταναλωτικών αγαθών και στις απότομες αναρριχήσεις των ποσοτικών δεικτών της ανάπτυξης — μόνο για το ένα τρίτο της ανθρωπότητας βέβαια — την θέση που επιφυ-λάσσει η τεχνολογία στον άνθρωπο - χρήστη-της; Επιβάλλεται να παραγνωρίσουμε τον διόλου ασήμαντα καταστροφικό ρόλο που έπαιξαν όλα τα υπάρχοντα και συγκλίνοντα μοντέλα ανάπτυξης σε βάρος του περιβάλλοντος με κύριο μοχλό την στενά ορθολο-γιστική και προντουκτιβιστική αντίληψη περί τεχνολογίας;

Τέλος, πόσο άμοιρη ευθυνών είναι η αποσιώπηση ότι οι διακη-ρύξεις περί ανάπτυξης της τεχνολογίας αποτελούν σήμερα τον

ραία πράγματα του θεού τόσο χρωματιστά και κεφάλτα, όσο το μπορούν. Φτιάχνουν επίσης ανθρώπους από μαλακό χώμα, χωρίς πανιά, κορί-τσια με την ωραία, ελεύθερη κίνηση της Ταοπού από το Ματαουτού ή άντρες που κραδαίνουν ρόπαλα, τεντώνουν τα τόξα η κατασκοπεύουν το αγριοπερίστερο στο δάσος. Ανθρώπους από χώμα, για τους οποίους ο Παπαλάνγκι χτίζει πολύ μεγάλες καλύβες, όπου οι άνθρωποι έρχονται από πολύ μακριά για ν' απολαύσουν την ιερότητα και την ομορφιά-τους. Στέκονται μπροστά-τους, τυλιγμένοι σφιχτά στα πολλά πανιά-τους κι ανατριχιάζουν. Έχω δει τον Παπαλάνγκι να κλαίει από χαρά για την τόση ομορφιά που ο ίδιος έχει χάσει.

Και τώρα λοιπόν οι λευκοί άνθρωποι θέλουν να μας φέρουν τους θησαυρούς-τους για νά 'μαστε κι εμείς πλούσιοι — θέλουν να μας φέ-ρουν τα πράγματά-τους. Αλλά αυτά τα πράγματα δεν είναι παρά φαρ-μακερά βέλη, από τα οποία πεθαίνει αυτός που τα κουβαλά μπροστά στο στήθος-του. «Πρέπει να τους επιβάλουμε ανάγκες», άκουσα να λέει κάποιος άντρας που ξέρει καλά τη χώρα-μας. Ανάγκες — αυτές είναι τα πράγματα. «Τότε θα γίνουν πιο εργατικοί», συνέχισε ο έξυπνος άνθρω-πος. Και εννοούσε ότι εμείς θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τις δυνάμεις των χεριών-μας για να φτιάξουμε πράγματα για μάς, αλλά πρώτα - πρώτα για τον Παπαλάνγκι. Να γίνουμε κι εμείς κουρασμένοι, γκριζοί και σκυφτοί.

Δούρειο Ίππο για την εντατικοποίηση των ερευνών στον τομέα στρατιωτικών εξοπλισμών, τόσο στην Ανατολή όσο και στην Δύση, η συμμετοχή στην οποία των ερευνητών μπορεί να δικαιολογηθεί από τους ίδιους σαν άγνοια του απώτερου σκοπού του ερευνητικού αντικειμένου-τους εξ αιτίας του υπερβολικού καταμερισμού εργασίας σε τέτοιες περιπτώσεις;⁽²⁾

2) Ποία τα περιθώρια συνεισφοράς της απόκτησης εγχώριας τεχνολογίας στην ανάπτυξη της Ελλάδας, έστω και αυτή με τον καθαρά ποσοτικό χαρακτήρα, που πρότεινε η συντριπτική πλειοψηφία των εισηγητών στο Συνέδριο του ΤΕΕ; Πόσο επιτρέπει και απαιτεί η σημερινή μεταπρατική δομή της ελληνικής οικονομίας την ανάπτυξη εγχώριας τεχνολογίας; Τέλος, πόσο εφικτή είναι στα πλαίσια του παγκόσμιου καταμερισμού εργασίας, η διαλαλούμενη από τις περισσότερες πλευρές εν χορδαίς και οργάνοις τεχνολογική αυτοδυναμία;

Οι εισηγητές θεώρησαν τις απαντήσεις στα προηγούμενα ερωτήματα αυτονόητες και προχώρησαν στο ξετύλιγμα πολύχρωμων ερευνητικών και τεχνολογικών προγραμμάτων, τα οποία προτάθηκαν σαν ατμομηχανές που θα επιταχύνουν τις διαδικασίες ανάπτυξης ελληνοκεντρικής τεχνολογίας. Δεν είναι λοιπόν τυχαία ορισμένα συμπεράσματα και προτάσεις που ακούστηκαν, των οποίων μια μικρή και ψύχραιμη ανάλυση φανερώνει ότι οι εραστές αναπτυξιακών αριθμών για χάρη-τους δεν έχουν συνειδησιακό πρόβλημα αν ξεχάσουν να αποδείξουν και να επιφέρουν το ζητούμενο σήμερα: Την βελτίωση των ποιοτικών και όχι μόνο των ποσοτικών όρων ζωής του ανθρώπου. Έτσι, η ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΤΕΕ, στις προτάσεις-της για την τεχνολογική ανάπτυξη της Ελλάδος, αναζητώντας πάση θυσία την τεχνολογική αυτοδυναμία, όχι μόνο απεκδύεται οποιονδήποτε μανδύα ιδεολογίας όταν μπαίνει στο ιερό και απαράβατο τέμενος της τεχνολογίας, αλλά και δεν διστάζει να αναπαράγει το σημερινό πρότυπο ανθρώπου-δημιουργού - χρήστη της τεχνολογίας. Ένα πρότυπο σύμφωνα με το ρποίο ο χρήστης και ο δημιουργός(;) παρασάγγες απέχει από το να «αμείβεται» με το στοιχειώδες ανθρώπινο δικαίωμα της ικανοποίησης συναποφασίζοντας για το αντικείμενο της δουλειάς-τους, δικαίωμα που αμφισβητεί ο σημερινός καταμερισμός της εργασίας όπως επιβάλλεται από την τρέχουσα αντίληψη περί τεχνολογίας, τον οποίο ούτε μακροπρόθεσμα δεν σκέπτεται να αμφισβητήσει η ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΤΕΕ. Εβδομήντα χρόνια μετά τους «Μοντέρνους Καιρούς» του Τσάπλιν, το πρόβλημα του μηχανοποιημένου και αλλοτριωμένου ανθρώπακου, που βιδώνει όλη την μέρα, μια βίδα όχι μόνο δεν ξεπεράστηκε, (και στην Ανατολή και στη Δύση) αλλά αντίθετα προτάσεις, που διεκδικούν το ρόλο του αντίπαλου δέους στον καπιταλιστικό τρόπο ανάπτυξης, το αναπαράγουν και το μεγεθύνουν.

Πράγματι, όχι μόνο απομονώνεται όλο και περισσότερο ο άνθρωπος από τα δημιουργήματά-του μέσω της τεχνολογίας, αποστερούμενος την ικανοποίηση της εποπτείας και της κριτικής παρέμβασης σ' αυτό που οικοδομεί, αλλ' αντίθετα ανάγκες της ποσοτικής, απρόσωπης και εν πολλοίς σχιζοφρενικής οικονομικής μεγέθυνσης οδηγούν σε τεχνολογία ολοένα αυταρχικότερη και με άμεσες επιπτώσεις στην δομή του πολιτεύματος. Έτσι, όσον αφορά την πυρηνική τεχνολογία είναι γνωστή η αστυνομοκρατία που επιβάλλεται στους εργαζόμενους, καθώς και η διατήρηση του δικαιώματος της κρατικής εξουσίας να ασκήσει έκτακτες εξουσίες όποτε το κρίνει σκόπιμο για την ομαλή λειτουργία του αντιδραστήρα, γεγονός που νομιμοποιεί την αυθαιρεσία των δυνάμεων καταστολής. Λιγότερο γνωστή αλλά εξίσου σημαντική είναι η περίπτωση της εγκληματικότητας των ηλεκτρονικών υπολογιστών, μέσω των οποίων είναι δυνατή η διάπραξη απατών ολκής αλλά και η συγκέντρωση απεριόριστης δύναμης, από μηχανισμούς, οι οποίοι ουσιαστικά λειτουργούν ανεξέλεγκτα. (Οικον. Ταχυδρόμος - 26/2/1981).

Εδώ ίσως χρειάζεται να γίνει και μια αναφορά στο σύνδρομο της ιεραρχικής ανάδειξης των ειδικών, που σπέρματά-του δεν έλειψαν και στο συνέδριο της Ανάπτυξης. Η μεταφυσική έννοια των Υπερδυνάμεων που συναγωνίζονται ασταμάτητα στην εφεύρεση κτηνωδών μεθόδων δολοφονίας της ανθρωπότητας, απαλλάσσει από την ευθύνη τους ειδικούς εκείνους επιστήμονες, που δεν είναι καθόλου λίγοι, και ούτε κατ' ανάγκην αστοί, οι οποίοι εφευρίσκουν και διακινούν τους μηχανισμούς παραγωγής-τους.

Ο ασύλληπτος καταμερισμός εργασίας μειώνει καπως τις

ευθύνες-τους, πλην όμως συγχωροχάρτι δεν γίνεται να τους δοθεί αφού τα αποτελέσματα στα οποία ενέχονται είναι αδιανόητης έκτασης παρόλο που οι αιτίες της παθητικής-τους στάσης φαίνεται να είναι βαθύτερες. Μάλλον ξεκινούν από το γεγονός ότι η παιδεία που τους δόθηκε διακρινόταν από τέτοιες αντιλήψεις, οι οποίες οδήγησαν και οδηγούν νομοτελειακά εκεί. Αυτοσκοπός της παιδείας, όπως παρέχεται παντού, είναι η «πρόοδος» της συγκεκριμένης επιστήμης και η διάκριση των επιστημόνων σαν φορέων γνώσεων από τους μηχανισμούς εκείνους που είναι σε θέση να το κάνουν, χωρίς να αμφισβητείται στο ελάχιστο ο ρόλος των τελευταίων στη σημερινή πραγματικότητα. Έτσι, οι μηχανισμοί αυτοί, όντας οι μόνοι δρόμοι — λόγω πόρων — που παρέχουν στους επιστήμονες την δυνατότητα πλήρους αξιοποίησης των (εξουσιαστικών) γνώσεών-τους, εξασφαλίζουν από τους τελευταίους τη σιωπή σε ζωτικά θέματα, όπως οι στόχοι της παραγόμενης τεχνολογίας. Οι κοινωνικές παράμετροι, τα ουμανιστικά πρότυπα, οι ηθικές ή και πολιτικές αρχές είναι στοιχεία τα οποία, σταδιακά, μα σταθερά και σίγουρα εξοβελίζονται αναγκαστικά από μια παιδεία που έχει μπει στην υπηρεσία της οικονομικής μεγέθυνσης που συνυπάρχει και τρέφεται από τους διογκούμενους εξοπλισμούς. Αυτός ο ρόλος λοιπόν της εκπαίδευσης των ειδικών επιστημόνων δεν αμφισβητείται στην βάση-του και έτσι δεν πρέπει να εκπλήσσει η κατοπινή-τους πορεία, όταν τα σπέρματα του ερευνητικού πρωταθλητισμού και της δόξας των δημοσιεύσεων έχουν ριζώσει για τα καλά μέσα-τους και φυσικά είναι δύσκολο και πολύ αργά να οικοδομηθεί στον ζωτικό-τους χώρο — τα μουντά εργαστήρια — συλλογικά το αντίπαλο δέος. (Σ' αυτά τα πλαίσια δεν πρέπει να εκπλήσσει το γεγονός ότι όποια κριτική έχει γίνει σ' αυτό το θέμα προέρχεται κατά κανόνα από φοιτητές και επιστήμονες οι οποίοι δεν έχουν θεραπεύσει την τεχνολογία).

Στο Συνέδριο της Ανάπτυξης αποδείχθηκε ότι η άκρως ελαστική και πλήρως εκχυδαϊσμένη έννοια της αντιπολίτευσης στη Δεξιά έχει εμπλουτισθεί και με ζωηρά συνθήματα υπέρ της όπως όπως αξιοποίησης των πτυχίων των επιστημόνων μέσω της ανάπτυξης της εγχώριας παραγωγής τεχνολογίας, χωρίς όμως να δίνεται και πολλή σημασία στις δυνατότητες, προϋποθέσεις και την κοινωνική διάσταση μιας τέτοιας ανάπτυξης. Όπως συνήθως, η περιβόητη όσο και νεφελώδης «προκοπή του λαού και του τόπου» είναι το άλλοθι.

Το γεγονός και μόνο ότι έμμεσα, πλην σαφώς, σε αρκετές εισηγήσεις τονίστηκε ότι χρειάζεται η ανάπτυξη τεχνολογίας (μέσου) γιατί έτσι θα αξιοποιηθούν τα πτυχία, (σκοπός) αποδεικνύει ότι τα Ελληνικά Τεχνολογικά Πανεπιστήμια μεταδίδουν αποτελεσματικά το σύνδρομο της ανάδειξης χωρίς όρους του ειδικού, με την

βοήθεια ίσως και αντιπολιτευομένων την Κυβέρνηση φοιτητικών παρατάξεων, οι οποίες εναγωνίως εκλιπαρούν να μην υποβαθμισθούν τα πτυχία, να αφιερωθούν μεγαλύτερες δαπάνες για την παιδεία, και η κριτική-τους σταματά κάπου εκεί. Έτσι δέχονται (οι εισηγητές και οι ευρύτερα αντιπολιτευόμενοι περί την τεχνολογία) να θυσιάσουν στο βωμό μιας ορθολογιστικής τεχνολογικής ανάπτυξης της χώρας-μας την αποδιάρθρωση όσο είναι ακόμα καιρός, των τεχνοκρατικών αντιλήψεων περί επιστημόνων και ειδικών που τα αποτελέσματά-τους σε παγκόσμιο επίπεδο με λίγη καλή θέληση ο καθένας μπορεί να τα διακρίνει. Αντίθετα μάλιστα θέτουν υπό την προστασία-τους τις αντιλήψεις αυτές, διεκδικώντας «από την αμαρτωλή δεξιά που δεν θέλει» την αξιοποίηση όλων των πτυχίων:

α) χωρίς να δομούνται ασφαλιστικές δικλείδες σε σχέση με την κοινωνική λειτουργία-τους.

β) χωρίς — με βάση στοιχεία και όχι υποθέσεις και αφαιρέσεις — να υποστηρίζεται σε ποιούς συγκεκριμένα κλάδους οι ελληνι-

κές και παγκόσμιες συνθήκες επιτρέπουν την ανάπτυξη τεχνολογίας και συνεπώς την αξιοποίηση των σχετικών πιυχίων.

Με την ευκαιρία αυτή ας δούμε και την αντίληψη που κυριάρχησε το Συνέδριο περί τεχνολογικής εκπαίδευσης.

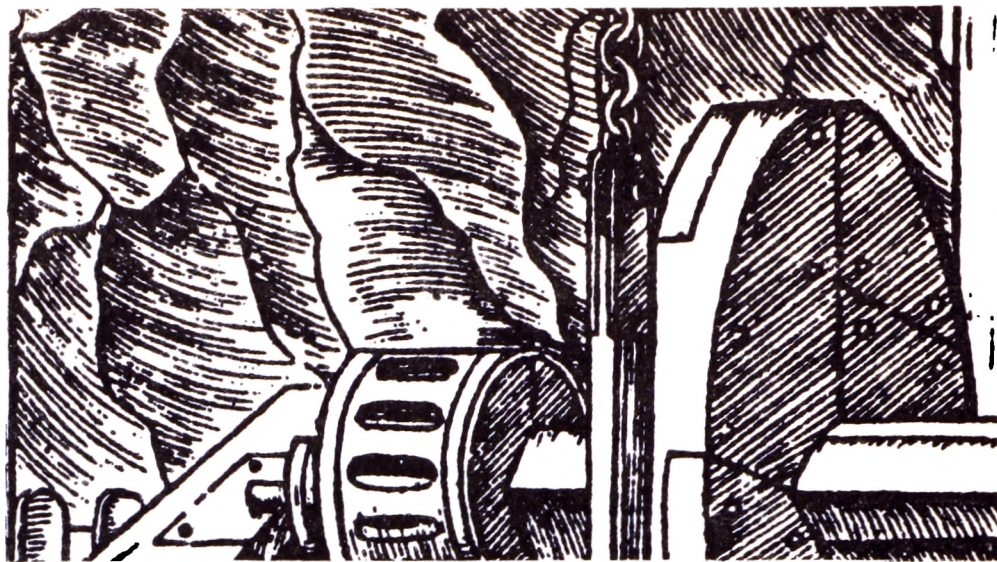
«Ένα ΑΕΙ (λέει αντιπροσωπευτικά η ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΤΕΕ) ικανό να βοηθήσει την αυτοδύναμη ανάπτυξη της χώρας, πρέπει να είναι ικανό να επιτύχει τους ακόλουθους στόχους:

— Να δημιουργήσει ικανά στελέχη με βασικές και μεταπτυχιακές σπουδές και συνεχιζόμενη εκπαίδευση.

— Να αναπτύξει την έρευνα (προσανατολισμένη και ελεύθερη).

— Να μπορεί να παρέχει υπηρεσίες προς τρίτους και προς το κοινωνικό σύνολο (εργαστηριακές δοκιμές, μελέτες, κατασκευές αλλά και κοινωνικές εκδηλώσεις)».

Να λοιπόν που ο ρόλος που επιφυλάσσεται στον απόφοιτο ΑΕΙ είναι, στην καλύτερη περίπτωση, του δοκιμασμένου τεχνοκράτη. Αυτή η συνταγή για τον επιστήμονα φαίνεται να 'ναι πολύ παλιά, από τότε που η Αριστερά κατηγορούσε σε μόνιμη βάση την ελληνική Δεξιά ότι είναι ανίκανη να θέσει σε λειτουργία και τις στοιχειώδεις διεργασίες για την ανάπτυξη της χώρας. Τα χρόνια περνούν, η δεξιά προσαρμόζεται, οι ρυθμοί ανάπτυξης της Ελλάδας είτε μας αρέσει είτε όχι κρίνονται από τους μεγαλύτερους μετα-

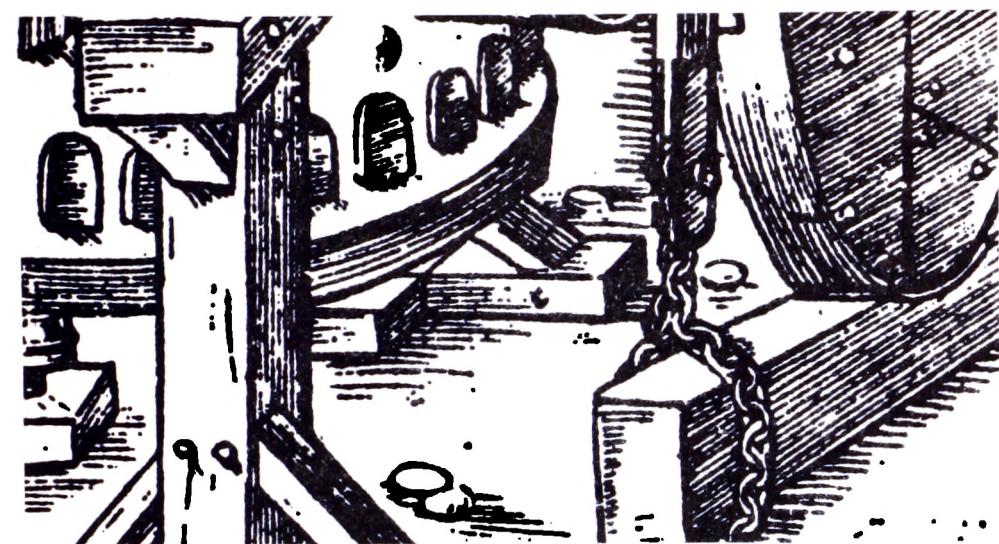
ξεις, ώστε αποφεύγουν να εντάξουν τόσο το τεχνολογικό επίπεδο της Ελλάδας, όσο και τις προτάσεις-τους σε κάποιο ευρύτερο γεωγραφικό και οικονομικό πλαίσιο. Η εκχυδαϊστική και βολεματική για πολλούς αντίληψη ότι για τα πάντα στην Ελλάδα ευθύνεται η δεξιά (η οποία ταυτίζεται τελικά το πολύ - πολύ με τους Υπουργούς και τους βουλευτές της Ν.Δ ...) εμποδίζει μερικούς να αντιληφθούν ότι η ανάπτυξη εγχώριας τεχνολογίας, έστω και στην υπηρεσία της πολυδάπανης κοινωνικά οικονομικής μεγέθυνσης, δεν είναι νομοτελειακό αποτέλεσμα μιας κυβερνητικής αλλαγής και των καλογραφασαρισμένων τεχνοκρατικών-της προγραμμάτων, αλλά έχει σχέση και με τον διεθνή καταμερισμό εργασίας, τον ευρύτερο οικονομικοπολιτικό χώρο μέσα στον οποίο η χώρα έχει επιλέξει να λειτουργήσει κλπ.

Βέβαια η ΕΟΚ προκαλεί σε πολλούς αλλεργία, οτιδήποτε το δυτικό — εκτός από τα προγράμματα τεχνολογίας που όταν τα μεταφράσεις χάνουν φαίνεται τα καπιταλιστικά-τους μικρόβια — τους είναι αδιάφορο. Είναι όμως χωρίς έννοια και εξωπραγματικό να προτείνεται η ανάπτυξη στην Ελλάδα τεχνολογίας αιχμής (ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΤΕΕ) στο όνομα του ελληνοκεντρισμού και της αυτοσύας), όταν οι προτείνοντες κωφεύουν στο όνομα ίσως της εθνικής καθαρότητας, για τα όσα συμβαίνουν εις την Εσπερίαν. Πράγματι οι Financial Times μας πληροφορούν ότι το οξύτατο πρόβλημα των ευρωπαϊκών χωρών — που έχουν το ίδιο καλά προγράμματα με τους εισηγητές και μάλιστα τα εφαρμόζουν — στον τομέα της μικροηλεκτρονικής έχει σοβαρή σχέση με την ίδια την φύση της τεχνολογίας αυτής που απαξιώνεται ταχύτατα και αλλοίμονο σ' όσους με το εξελικτιστικό-τους μυαλό και τα βολονταριστικά-τους προγράμματα ξεκινούν σήμερα με άπειρες πλην φρούδες ελπίδες.

Κι όμως, παρόλα αυτά, ελάχιστοι σκέφτονται να αμφισβητήσουν την σημερινή τεχνολογία σαν τέτοια και να ψάξουν για τα ίχνη κάποιων εναλλακτικών τεχνολογιών, αντί να τρέχουν άπραγοι και καταϊδρωμένοι πίσω από τεχνολογικά «πρότυπα», που από μόνα-τους ομολογούν πώς τα αδιέξοδα που επιφέρουν στο ίδιο το ζητούμενο, τον άνθρωπο, περισσεύουν. Εδώ, στο σύνδρομο της τεχνολογικής πείνας αρκετών εισηγητών, όλα θυμίζουν έντονα τις ιεραρχήσεις που έγιναν στον μεταπολεμικό τρόπο ανάπτυξης της Ελλάδας: «άντε να αναπτυχθούμε πρώτα όσο φτηνά γίνεται και μετά με την σχετική οικονομική άνεση που θα έχουμε πληρώνουμε το κοινωνικό κόστος». Ναι αλλά σήμερα η νεόπλουτη Ελλάδα αδυνατεί να ξεσυνηθίσει την φτηνή οικονομική ανάπτυξη αλλά και δια στόματος Πλυτά, ΠΑΣΟΚ και ΚΚΕ προτίθεται να ασελήσει χωρίς αιδώς πάνω στο υποβαθμισμένο περιβάλλον της Αθήνας. Στην κοινή-τους ψηφοθηρική τροπολογία για να εισαχθούν στο σχέδιο πόλεως 110.000 στρέμματα της Αττικής. Μήπως λοιπόν οι στεγνές προτάσεις των τεχνοκρατών που επιτάσσουν «εν αρχή ήν η τεχνολογία και οι κουλτουριάρικες αμφισβητήσεις να έπονται» οδηγήσουν στον τεχνοκρατικό νεοπλουτισμό — έστω ελληνοκεντρικό — αν δεν αναπαράγουν λόγω παρωπίδων και ελλιπούς εκτιμήσεως της πραγματικότητας την εις το μηδέν τείνουσα στάθμη της ελληνικής τεχνολογίας;

1. Η θέση αυτή υποστηρίχθηκε στο Συνέδριο από τον Σπ. Παπασπηλιόπουλο κι αποτέλεσε μοναδική εξαίρεση στις απόψεις που ακούστηκαν. (Βλέπε πρακτικά του Συνεδρίου - τόμος Ι).

2. Πολλά έχει να καταμαρτυρήσει πάνω στο θέμα αυτό το περίφημο σημαντικό βιβλίο: «Η (αυτο)κριτική της επιστήμης», εκδόσεις ΒΕΡΓΟΣ.

πολεμικά αλλά ο μύθος παραμένει. Έτσι λοιπόν, αναμασώντας οι ίδιοι αντιπολιτευτικοί κύκλοι το τροπάρι «της κακής δεξιάς που δεν θέλει», και υπερθεματίζοντας σε ορθολογισμό, εκμεταλλεύσεις, αξιοποιήσεις, νοικοκυρέματα (ακούγονται κι αυτά) ξεχνούν ότι το ζητούμενο (με τα σημερινά δεδομένα βέβαια) στην εκπαίδευση του μηχανικού, μαζί με την όποια κατάρτιση, είναι και η παροχή σ' αυτόν των προϋποθέσεων ώστε να λειτουργήσει κριτικά ως προς τον ρόλο που του απονέμεται. Τα νέα και πειστικά προβλήματα που έχουν προκύψει από την αλόγιστη εκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος, την συμμετοχή και συνενοχή των επιστημόνων στα στρατιωτικά και λοιπά τεχνολογικά προγράμματα, αναδεικνύουν σαν σημαντικότερο τον προβληματισμό πάνω στα μοντέλα ανάπτυξης που ακολουθήθηκαν σε Ανατολή και Δύση και καθιστούν λιγότερο σημαντική την επιδίωξη περισσότερο ειδικευμένων και ελάχιστα σκεπτομένων μηχανικών που θα ασελγούν με μεγαλύτερη μαεστρία πάνω στο φυσικό περιβάλλον.

Ολοφάνερη είναι και μία αντίφαση: οι τόσο λαύροι κατά της αντανάπτυξιακής Δεξιάς στις προτάσεις-τους παραθέτουν αυτούσια όλα τα στοιχεία που συνθέτουν την εικόνα και τις επιδιώξεις των πανεπιστημίων της καπιταλιστικής Δύσης προσθέτοντας απλώς στο τέλος - τέλος μια αμελητέα κοινωνική διάσταση, προφανώς για την τιμή των όπλων (βλέπε παραπάνω στο απόσπασμα της ΟΜΑΔΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ «... αλλά και κοινωνικές εκδηλώσεις»

Μήπως λοιπόν η μόνη κριτική διάσταση που απομένει στις προηγούμενες απόψεις περιορίζεται τελικά μετά από όλα αυτά τα ορθολογιστικά, στο ότι η Δεξιά δεν κατάφερε να εξασφαλίσει για τους Έλληνες τεχνολογική ανάπτυξη και πανεπιστημιακή κατάρτιση κατά τα πρότυπα της Δυτικής Ευρώπης; Και πού αλήθεια τέμνεται αυτή η prontouktiβιστική αντίληψη περί ανάπτυξης με τις ζωηρές καταγγελίες των ίδιων κύκλων εναντίον της καπιταλιστικής δύσης, την οποία εξοβελίζουν στο πυρ το εξώτερον όταν συζητούν σε πολιτικό επίπεδο (ΝΑΤΟ, βάσεις κλπ.);

Ο ελληνοκεντρισμός (!) και η τεχνολογική αυτάρκεια έχουν γίνει τόσο αυτονόητες αλήθειες για μερικούς εισηγητές, προς την κατεύθυνση των οποίων ψάχνουν χωρίς ενδοιασμούς και επιφυλά-

ΚΑΒΑΛΑ: Η μόλυνση επέρχεται...

του Μ. Νιτσόπουλου

Σαν χαρακτηριστική ένδειξη των διαρκώς εντεινόμενων προβλημάτων που δημιουργεί η μόλυνση και η ρύπανση του περιβάλλοντος, καταγράφουμε τη μαρτυρία του Μ. Νιτσόπουλου για την περίπτωση της Καβάλας.

Στην Καβάλα όλα αυτά' αλλά γιατί όχι κι αλλού στην Ελλάδα; Μια ξεχασμένη ιστορία που έγινε επίκαιρη...

Όταν στις 8 Αυγούστου 1980 οι Καβαλιώτες ξύπνησαν και κατατρομαγμένοι δεν μπορούσαν να δουν κυριολεκτικά τη μύτη-τους από το νέφος του εργοστασίου φωσφορικών λιπασμάτων (είχε γίνει διαρροή θειικού οξέος για την οποία καταδικάστηκε σε βμηνή φυλάκιση ο διευθυντής του εργοστασίου), κατάλαβαν για πρώτη, ίσως, φορά χειροπιαστά τι σημαίνει μόλυνση του περιβάλλοντος και ποιοι κίνδυνοι απειλούν την υγεία-τους.

Και από εδώ αρχίζει το σήριαλ των «μεθοδευμένων» ενεργειών:

Ο Τύπος

Τότε, στις 13 Αυγούστου 1980, δόθηκε για δημοσίευση στον Τύπο της Καβάλας μια μικρή και πρόχειρη έρευνα που είχε γίνει για τις ψυχολογικές επιπτώσεις της ρύπανσης στους κατοίκους της πόλης, η οποία όμως ποτέ δε δημοσιεύθηκε, για λόγους που ποτέ δεν εξηγήθηκαν, αν και από καιρό γίνονταν δεκτά σχετικά άρθρα στον τοπικό Τύπο, χωρίς καμιά λογοκρισία, αν και ένα μέρος του Τύπου

της Καβάλας αυτοαποκαλείται «προοδευτικό» (η γνωστή παρεξηγημένη λέξη).

Κόμματα - οργανώσεις

Όταν πριν τρία χρόνια αποφάσισε η κυβέρνηση να μη γίνει η εγκατάσταση των πετροχημικών (επεξεργασία πετρελαίου κλπ.) στην Καβάλα, αλλά στο Μεσολόγγι, οργανώθηκε από την αντιπολίτευση, με επιτυχία, μεγάλη λαϊκή κινητοποίηση (ημερήσια γενική απεργία, κλείσιμο καταστημάτων, οδικός αποκλεισμός της πόλης, ομιλίες, διαδήλωση, απεργία πείνας συμπολίτη) για να μείνουν τα πετροχημικά στην πόλη, που οδήγησε σε σύγκρουση με την αστυνομία, τραυματισμούς, συλλήψεις, βιαιοπραγίες κλπ.

Τα επιχειρήματα που ακούστηκαν τότε ήταν η εξασφάλιση εργατικών θέσεων, οικονομική ευρωστία του νομού, ενώ παραβλέφθηκαν συνειδητά τα πασιφανή μειονεκτήματα: αυξημένη μόλυνση του περιβάλλοντος, κίνδυνος να εγκατασταθούν και άλλες χημικές βιομηχανίες στον ήδη μολυσμένο από τα λύματα — αστικά και βιομηχανικά — κόλπο της Καβάλας.

Ωστόσο, στις 15 Φλεβάρη 1981, οργανώθηκε από πολιτιστικό φορέα της πόλης με τη συμπαράσταση του Δημάρχου και την ενεργό παρουσία της αντιπολίτευσης — της ίδιας πάντα αντιπολίτευσης — συζήτηση για την προστασία του περιβάλλοντος, όπου ακούστηκαν σε υψηλούς και χαμηλούς τόνους, ανάλογα με τον ομιλητή και την περίπτωση,

πολλά και χρήσιμα αυτή τη φορά, για το πώς να σώσουμε το περιβάλλον.

Τι άλλαξε μέσα στα τρία αυτά χρόνια; Η νοοτροπία των υπεύθυνων φορέων (θα ήταν παρήγορο) ή μήπως κρίνεται καιροσκοπικά σύμφορο να μιλούμε για την προστασία του περιβάλλοντος (θυμηθείτε τις εκλογές) τώρα που υπάρχει λαϊκή αγανάκτηση, οπότε πρόκειται για δημαγωγία;

Η Κοινή Γνώμη

Το ότι οι ίδιοι άνθρωποι που πριν τρία χρόνια «ματώνονταν» για την παραμονή των πετροχημικών και τη σίγουρη αυξημένη μόλυνση του περιβάλλοντος, σήμερα αγωνίζονται για τη διάσωσή-του, μπορεί να σημαίνει μια θετική μετακίνηση αξιών. Ταυτόχρονα, όμως, μπορεί να είναι ενδεικτικό μιας επικίνδυνης τάσης εφησυχασμού του πολίτη, που δέχεται ότι μόνο οι οργανωμένοι φορείς (κόμματα, οργανώσεις κλπ.) μπορούν και πρέπει να ασχολούνται με τα κοινά προβλήματα, ενώ ο ίδιος καλυμμένος στην ανωνυμία-του θα παίζει το βολικό ρόλο του κομπάρσου.

Οι προτάσεις

Νομίζουμε ότι μόνο η αφύπνιση και η οργάνωση των απλών πολιτών, η κινητοποίησή-τους έξω από οργανωμένους φορείς μπορεί να συμβάλει στην προστασία του περιβάλλοντος, όπως το έχουν αποδείξει περίτρανα παραδείγματα στον τόπο-μας (Πάτρα) και στη Γερμανία, Γαλλία, Αυστρία.

Και ακολουθεί η σύντομη αναφορά στις ψυχολογικές επιπτώσεις της μόλυνσης, που δεν κατάφερε να βρεί στέγη (γιατί άραγε) στον τοπικό Τύπο της Καβάλας.

«Συννεφούλα, συννεφούλα, να γυρίσεις σου ζητώ...», μας τραγούδησε πριν χρόνια ο Διονύσης Σαββόπουλος, αλλά το δικό-μας το καβαλιώτικο σύννεφο περιέχει θειικό οξύ κι έτσι δεν θα θέλαμε να το ξαναδούμε στον ουρανό.

Για τις οικονομικές και οικολογικές συνέπειες, καθώς και για τα προβλήματα υγείας (αλλεργίες, εντερικές παθήσεις, δύσπνοιες, αρρυθμίες, κεφαλαλγίες), γράφτηκαν αρκετά στον Τύπο, ενώ δεν αναφέρθηκαν τα ψυχολογικά προβλήματα που δημιουργήθηκαν στον πληθυσμό της πόλης ως συνέπεια της εμφάνισης του νέφους στις 8.8.80.

Από έρευνες που έγιναν παλιότερα στο Σεβέζο (Ιταλία) και τελευταία στο παραλίγο πυρηνικό ολοκαύτωμα στο Χάριςμπουργκ (Η.Π.Α.) προέκυψαν ορισμένα συμπεράσματα, που είναι ενδεικτικά για τις αντιδράσεις του πληθυσμού στις τεχνολογικές καταστροφές. Δε θέλουμε φυσικά να συγκρίνουμε το Χάριςμπουργκ (πυρηνικό εργοστάσιο) με τη μονάδα φωσφορικών λιπασμάτων Καβάλας, αλλά από μερικές συζητήσεις-μας με

ΤΟ ΝΕΦΟΣ ΤΗΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

ΚΑΙ ΟΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

κατοίκους της πόλης έγιναν διάφανες ορισμένες ομοιότητες στον τρόπο αντίδρασης (τονίζουμε εδώ, ότι οι απόψεις-μας δεν έχουν θεμελιωθεί στατιστικά). Έτσι, λ.χ., μια ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ κατέχει τους κατοίκους, όσο αφορά το οικολογικό μέλλον της περιοχής, όταν συνδυάζουν μάλιστα τη ρύπανση της θάλασσας και την απειλητική πλατφόρμα του πετρελαίου. Η ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ, με το ενδεχόμενο οι ίδιοι και ιδιαίτερα τα παιδιά-τους να έχουν μολυνθεί χωρίς να το ξέρουν ή να μπορούν να το διαγνώσουν οι γιατροί, και ο ΦΟΒΟΣ να εκδηλωθούν τα συμπτώματα μετά από μεγάλο χρονικό διάστημα, βασανίζει τη σκέψη-τδus.

Τελευταία μάλιστα παρατηρήθηκε μια ευκολοπιστία στο να δέχονται ΑΒΑΣΑΝΙΣΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ αμφισβητούμενες: π.χ. ότι μολύνθηκε από ιούς η ακτή από Καλαμίτσα μέχρι Πέραμο ή ότι η λάσπη του λιμανιού, το οποίο καθαρίζεται τις τελευταίες μέρες από βυθόκορο, επανέρχεται και μολύνει τις ακτές. Δηλαδή, απίθανες πληροφορίες βρίσκουν έδαφος και εξαπλώνονται αστρα-

πιαία, χωρίς να υπάρχει επιμονή στην εξακρίβωση της αλήθείας-τους.

Αυτή η τάση συνδυάζεται και με κάποια ΠΑΝΙΚΟ — όχι ακόμη επικίνδυνο — που εκδηλώνεται σαν τάση να εγκαταλείψουν οι κάτοικοι τα σπίτια-τους. Ελπίζουμε να μη ζήσουμε τέτοιες στιγμές (Σεβέζο, Χάριςμπουργκ).

Βασική ΑΙΤΙΑ που δημιουργεί τα παραπάνω συμπτώματα αποτελεί η ΕΛΛΕΙΨΗ ή Η ΚΑΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ από τους υπεύθυνους του εργοστασίου γύρω από τα αίτια της διαρροής. Με αυτό τον τρόπο γεννιέται στον κόσμο ΑΙΣΘΗΜΑ ΑΔΥΝΑΜΙΑΣ να ξέρει την αλήθεια (ήταν διαρροή ή μεγαλύτερη βλάβη, πότε θα ξανασυμβεί κτλ.) και του ΑΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΟΥ απέναντι στο μονοπώλιο της πληροφόρησης της διοίκησης του εργοστασίου, που ισχυρίζεται ότι το νέφος περιείχε σε μεγάλο ποσοστό υδρατμούς (άρα ήταν ακίνδυνο).

Μπορεί και να είπαν την αλήθεια οι κρατικοί μηχανικοί, αλλά ποιός θα ελέγξει την ακρίβεια των λεγομένων-τους, τη στιγμή που

Οι Θέσεις του ΚΚΕ για τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες

του Νίκου Μαρτίνου

Στη συνέχεια των προηγούμενων άρθρων-του για τις θέσεις του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕεσωτ. στο θέμα της Ε.Ο.Κ. (τ. 180, τ.182) ο ΝΙΚΟΣ ΜΑΡΤΙΝΟΣ, εξετάζει ορισμένα προβλήματα της στρατηγικής του ΚΚΕ, όπως προκύπτουν από τις τοποθετήσεις και την πρακτική του κόμματος αυτού στο ίδιο θέμα.

Στο κείμενο που ακολουθεί, ο Ν.Μ. επιχειρεί τη διερεύνηση της πολιτικής φυσιογνωμίας του ΚΚΕ όπως παρουσιάστηκε στην προηγούμενη εφταετία, '74 - 81, τόσο από τις ιδεολογικές-του συνιστώσες στα μέτωπα της ένταξης, όσο και από την πολιτική-του πρακτική.

Η κριτική που άσκησε το ΚΚΕ στο ζήτημα της ένταξης στην ΕΟΚ τόσο προς την κατεύθυνση της Κυβέρνησης όσο και προς την κατεύθυνση της φιλοκοινοτικής αριστεράς, υπήρξε αναμφίβολα πιό έντονη, σε σύγκριση με τις άλλες πολιτικές δυνάμεις. Μολονότι η στάση αυτή διευκόλυνε την προσπάθεια του ΚΚΕ να προβληθεί ως συνεπής επαναστατική δύναμη, ασυμβίβαστη με ρεφορμιστικές παρεκκλίσεις, υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες κατά πόσο η φαινομενικά άκαμπτη αυτή στάση-του, υπήρξε ευθέως ανάλογη με την προώθηση μιας ριζικά διαφορετικής αντίληψης για την αντιμετώπιση των συναφών με την ένταξη ζητημάτων από εκείνη που προωθεί ο α-τισμός.

Η αδυναμία-του να συνδέσει οργανικά το ζήτημα της ένταξης με τους διεκδικητικούς αγώνες των εργαζομένων και να παρέμβει αποφασιστικά σ' όλες τις πτυχές της επαναστατικής διαδικασίας, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη συνολική του φυσιογνωμία, και οπωσδήποτε δεν μπορεί ν' αποδοθεί σε δυσμενείς συγκυριακούς παράγοντες.

Όπως θα δούμε στο κείμενο που ακολουθεί, βασικός άξονας της πάλης του ΚΚΕ ενάντια στην ΕΟΚ, υπήρξε η αποκάλυψη των επερχομένων, με την ένταξη, δεινών και η σωστή ενημέρωση του ελληνικού λαού. Μολονότι η συνολική πρακτική ενός πολιτικού φορέα, που διεκδικεί αποκλειστικά για τον εαυτό-του τη θέση της επαναστατικής πρωτοπορίας, δύσκολα θα μπορούσε να περιοριστεί σ' αυτά τα πλαίσια, η «αποκαλυπτική» σημασία του πολιτικού-του λόγου, έγκειται περισσότερο στην επισήμανση των ιδίων των εγγενών του αδυναμιών, παρά στην ανάδειξη των σημερινών αντιφάσεων του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού.

Οι βασικές πολιτικές συνιστώσες της θέσης του ΚΚΕ

Η αντίθεση που εκδηλώνεται σε παγκόσμια κλίμακα μεταξύ των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και των προηγμένων καπιταλιστικών χωρών, κυριαρχεί στην προβληματική του ΚΚΕ, σ' ότι αφορά τη θέση-του στο ζήτημα της ένταξης της χώρας στην ΕΟΚ. Ως κυριότερα σημεία αυτής της προβληματικής θα μπορούσαν ν' αναφερθούν τα ακόλουθα.

1. Το «σοσιαλιστικό στρατόπεδο» εκφράζει τον πραγματικό σοσιαλισμό στον κόσμο, το δε «σοσιαλιστικό κράτος» συμπυκνώνει τις σοσιαλιστικές σχέσεις αυτού του κοινωνικού σχηματισμού και εκφράζει τη θεσμοποιημένη εξουσία της εργατικής τάξης.

2. Η ανάπτυξη του παγκόσμιου εργατικού κινήματος, του συνόλου των εθνικοαπελευθερωτικών κινήματων και η συνεχής μεταβολή του παγκόσμιου καταμερισμού εργασίας σε βάρος του ιμπεριαλισμού συναρτώνται άμεσα, αν όχι γραμμικά, με την ανάπτυξη του «σοσιαλιστικού στρατοπέδου».

3. Η χωρίς προηγούμενο στην ιστορία της ανθρωπότητας επιτάχυνση της «τεχνικοοικονομικής επανάστασης» και η αλματώδης ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων (περιλαμβανομένων φυσικά και των μέσων μαζικής καταστροφής) κάνουν αναγκαία την ειρηνική συνύπαρξη, με αποτέλεσμα το «σοσιαλιστικό στρατόπεδο» να κερδίζει συνεχώς έδαφος και «... να καθορίζει όλο και σε μεγαλύτερο βαθμό την παγκόσμια εξέλιξη...»¹.

4. Οι άρχουσες τάξεις των χωρών του ιμπεριαλιστικού συστήματος επιχειρούν ν' αντιμετωπίσουν την κατάσταση αυτή με το συντονισμό της δράσης-τους (δημιουργία και ενίσχυση οικονομικών και στρατιωτικών οργανισμών Δ. Τράπεζα, ΝΑΤΟ κλπ) χωρίς όμως και να μπο-

ρουν ν' αποφύγουν την όξυνση των μεταξύ-τους αντιθέσεων (βάθαιμο γενικής κρίσης του καπιταλισμού και ενδεχόμενη κατάρρευσή-του). Η δημιουργία της ΕΟΚ εκλαμβάνεται «... ως το αποτέλεσμα τόσο των αντικειμενικών παραγόντων — της συγκέντρωσης και διεθνοποίησης της παραγωγής — όσο και των υποκειμενικών επιδιώξεων των μονοπωλίων και του παγκόσμιου ιμπεριαλισμού, να δώσουν μια οικονομική βάση στο ΝΑΤΟ και ν' αντιπαραθέσουν στην ευρωπαϊκή ήπειρο μια συνασπισμένη ιμπεριαλιστική δύναμη απέναντι στην ανερχόμενη ισχύ του σοσιαλιστικού στρατοπέδου, ενάντια στο εργατικό κίνημα των χωρών της καπιταλιστικής Ευρώπης που σημειώνει σημαντική άνοδο...»².

5. Συνακόλουθα, η ένταξη στην ΕΟΚ κατά τη συλλογιστική του ΚΚΕ «... εκφράζει τη στενότερη οικονομική και πολιτική σύνδεση της ντόπιας μονοπωλιακής ολιγαρχίας και της αντίδρασης με τα ξένα μονοπώλια και τον διεθνή ιμπεριαλισμό στην προσπάθειά-τους να διασφαλίσουν την μόνιμη και σταθερή κυριαρχία-τους στη χώρα-μας, να ενσχύσουν τον αυταρχισμό και την πολιτική καταπίεση σε βάρος των εργαζομένων της χώρας-μας, να συνεχίσουν την από κοινού καταλήστευση του ελληνικού λαού. Σκοπεύει στην ένταση των προσπαθειών-τους για κατάπνιξη κάθε προοδευτικού κινήματος στη χώρα-μας για το κλείσιμο του δρόμου προς βαθιές προοδευτικές αλλαγές στην ελληνική κοινωνία...»³.

Η κριτική

Είναι γνωστό πως τα ζητήματα που δημιουργεί η τοποθέτηση του ΚΚΕ, όπως σκιαγραφήθηκε σε πολύ γενικές γραμμές, σχετικά με το πρόβλημα της συνολικής επαναστατικής διαδικασίας, απασχολούν εδώ και αρκετό καιρό πολλούς αξιόλογους μαρξιστές στοχαστές. Πολλά δε απ' αυτά τα ζητήματα έχουν παύσει ν' αποτελούν ταμπού, για το σημαντικότερο τμήμα της ευρωπαϊκής κομμουνιστικής αριστεράς. Στη θεωρητική και επιστημονική διερεύνηση των σύμφυτων με τις κοινωνικές διεργασίες πολιτικών, ιδεολογικών και κοινωνικών προβλημάτων που ανακύπτουν στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού», έρχεται να συμβάλει αποφασιστικά η προβληματική της νέας αριστεράς που αναπτύσσεται εκεί, κάτω από ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες. Τα πρόσφατα γεγονότα στην Πολωνία, που είναι αποτέλεσμα βαθιών κοινωνικών διεργασιών, έρχονται να υπογραμμίσουν την ανάπτυξη ενός ισχυρού εργατικού κινήματος που βάζει σήμερα σε σκληρή δοκιμασία το κυρίαρχο σύστημα πολιτικής-εξουσίας. Προφανώς η «θεωρία» περί «δρώντων αντισοσιαλιστικών στοιχείων στην υπηρεσία του διεθνούς ιμπεριαλισμού», όχι μόνο βρίσκεται έξω από τα πλαίσια της μαρξιστικής ανάλυσης και θεωρίας, αλλά στερείται οποιασδήποτε ερμηνευτικής σημασίας. Οπωσδήποτε, η υψηλή δόση πολιτικής αφέλειας που προϋποθέτει, περιορίζει στο ελάχιστο ακόμα και την προπαγανδιστική-της εμβέλεια.

Έχοντας υπόψη τα όσα προηγήθηκαν στην κριτική που ασκήθηκε στις θέσεις του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ εσωτ., είναι φανερό πως στα πλαίσια αυτού του άρθρου, μόνο επιγραμματικά μπορούμε ν' αναφερθούμε στις προτάσεις 1,2, και 3, αν και επηρεάζουν αποφασιστικά τη συνολική θέση του ΚΚΕ στο ζήτημα της ένταξης στην ΕΟΚ.

1. Το ΚΚΕ αποδεχόμενο ως σοσιαλιστικό το πρότυπο κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης των ανατολικοευρωπαϊκών χωρών, ταυτίζει την κρατική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής με την κοινωνική ιδιο-

κτησία. Ο χαρακτήρας του κράτους και γενικότερα της κοινωνίας κατά την συλλογιστική-του δεν μπορεί να 'ναι εκμεταλλευτικός, εφόσον δεν υπάρχει εκμεταλλεύτρια αστική τάξη και ο κρατικός σχεδιασμός της οικονομίας έχει αντικαταστήσει το μηχανισμό της αγοράς για την κατανομή των επενδύσεων, τη σύνθεση του κοινωνικού προϊόντος κτλ. Η συνεχής ενίσχυση των κατασταλτικών και γραφειοκρατικών μηχανισμών του κράτους αποδίδεται σε εξωτερικούς παράγοντες (π.χ. ιμπεριαλιστική απειλή) και οπωσδήποτε όχι σε ταξικές αντιθέσεις του σημερινού κοινωνικού σχηματισμού, εφόσον οι διάφορες τάξεις συνεργάζονται ειρηνικά μεταξύ-τους και τα συμφέροντά-τους εκπροσωπούνται ισότιμα στους κρατικούς μηχανισμούς που ελέγχονται από το κόμμα της εργατικής τάξης.

Στην απλουστευτική και διαστρεβλωμένη αυτή εικόνα της πραγματικότητας αποσιωπούνται τελειώς μια σειρά από ζητήματα που αφορούν τις ταξικές σχέσεις εξουσίας σε συνάρτηση με την κοινωνική και την οικονομική διάρθρωση, όπως π.χ. ζητήματα που έχουν σχέση με τη συγκεντρωποίηση της εξουσίας που εξυπακούει ο αντίστοιχος κρατικός σχεδιασμός, τη συνολική ή μερική αυτονόμηση των αποφάσεων της κομματικής και κρατικής γραφειοκρατίας, την πλήρη αδυναμία των άμεσων παραγωγών να ασκήσουν έλεγχο στις συνθήκες παραγωγής του κοινωνικού προϊόντος, στη σύνθεσή-του, στον τρόπο διάθεσης και χρήσης-του κλπ. Η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο το κυρίαρχο σύστημα εξουσίας μπορεί να επηρεάζει τις κοινωνικές σχέσεις που διαμορφώνονται μέσα και έξω από τη σφαίρα της παραγωγής και της διανομής, όχι μόνον δεν αποτελεί μέρος της προβληματικής του εν λόγω φορέα, αλλά θεωρείται αργίολο ύποπτη, εφόσον ενδέχεται ν' αμφισβητηθεί το αναμφισβήτητο: η σταθερότητα και η μακροήμευση του κρατούντος κοινωνικού συστήματος.

2. Στη συλλογιστική του ΚΚΕ αντιπαρατίθενται δυο ριζικά διαφορετικά πράγματα: Ο ιμπεριαλισμός της καπιταλιστικής δύσης και το ομοιογενές πρότυπο του πραγματικού σοσιαλισμού της ανατολής (εκτός Κίνας κ.α.) Η κυρίαρχουσα παγκόσμια τάση για διεθνοποίηση της κοινωνικής ζωής (λόγω ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων κτλ.) κατά τη συλλογιστική του ΚΚΕ, εκδηλώνεται με δυο ριζικά διαφορετικές μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Από τη μια μεριά η καπιταλιστική ολοκλήρωση (π.χ. ΕΟΚ) που είναι σύμφυτη με την αύξηση της εκμετάλλευσης, των ανισοτήτων, και της χειραγώγησης του εργατικού κινήματος, και από την άλλη η σοσιαλιστική ολοκλήρωση (ΚΟ-ΜΕΚΟΝ) που εξυπακούει ισότιμες, διακρατικές σχέσεις, μείωση των ανισοτήτων και αμοιβαίο σεβασμό!

Ειδικότερα, η αναπτυξιακή διαδικασία που ακολούθησε η ΕΣΣΔ, τυποποιείται σε θεμελιώδεις «νόμους» της σοσιαλιστικής ολοκλήρωσης που έχουν καθολική ισχύ. Οι «παρεκκλίσεις» που παρουσιάστηκαν ιστορικά (π.χ. Γιουγκοσλαβία, Κίνα) δεν μπορεί παρά ν' αποτελούν δεξιό ή αριστερό αναθεωρητισμό.

Ο έντονος οικονομισμός του ΚΚΕ που απορρέει από την εγγενή αδυναμία-του να συλλάβει την ενότητα της πολιτικής, της ιδεολογικής και οικονομικής δομής και ο εξ ίσου έντονος τεχνολογικός ντετερμινισμός που διέπει τη συλλογιστική-του, (βλ. π.χ. θέση Νο 3) διαμορφώνεται τελικά σε μια μηχανιστική, τεχνικιστική και εξελικτική αντίληψη της ιστορίας. Μέσα σ' αυτά τα ιδεολογικοπολιτικά πλαίσια η προτεραιότητα του πολιτικού στοιχείου κατά τη λενινιστική αντίληψη εξαφανίζεται, και η ταξική πάλη μπορεί να θεωρηθεί μόνο ως το αποτελεσματικό αποτέλεσμα της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων που αποτελούν την κινητήρια δύναμη της ιστορίας. Εξ αυτού απορρέει η αναγκαιότητα της ειρηνικής συνύπαρξης, της τελικής επικράτησης του «υπαρκτού σοσιαλισμού» κ.ο.κ.

Η ρεφορμιστική αντίληψη της πολιτικής πρακτικής που επιβάλλουν οι ανωτέρω ιδεολογικοί και πολιτικοί περιορισμοί είναι προφανής. Η αντίληψη για τον ουδέτερο χαρακτήρα των μέσων παραγωγής της επιβίωσης και της τεχνολογίας που κυριαρχεί στον υπαρκτό σοσιαλισμό και πρυτανεύει στην προβληματική του ΚΚΕ αποκλείει τη δημιουργία ζητημάτων συναφών με την ποιότητα των κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώνονται μέσα και έξω από τη σφαίρα της παραγωγής (ιεραρχικός καταμερισμός εργασίας, απώλεια ελέγχου των συνθηκών παραγωγής από τους άμεσους παραγωγούς, ενίσχυση αστικών καταναλωτικών προτύπων κτλ)

Ας σημειωθεί ότι η ενίσχυση των οικονομικών συναλλαγών που επιβάλλουν οι ανατολικές χώρες με τη δύση δεν υπαγορεύεται μονάχα από τις αποτυχίες της γραφειοκρατικής συσσώρευσης (πιεστικές ανάγκες για διεύρυνση της κατανάλωσης, τεχνολογική οπισθοδρομικότητα

τα κλπ) αλλά και από τις εγγενείς τάσεις του ιεραρχικού καταμερισμού εργασίας που τελικά υπαγορεύει ένα καταναλωτικό πρότυπο και γενικότερα ένα τρόπο ζωής ανάλογο με το δυτικό. Συνακόλουθα η ένταξη των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού» στον ιμπεριαλιστικό καταμερισμό εργασίας δεν μπορεί να λειτουργεί αποσταθεροποιητικά στο σχήμα του ΚΚΕ, καπιταλιστική ολοκλήρωση / «σοσιαλιστική» ολοκλήρωση. Ούτε είναι ανεξάρτητη από το συγκεντρωτικό, γραφειοκρατικό και αυταρχικό χαρακτήρα που παρουσιάζουν οι κοινωνικοί σχηματισμοί των χωρών του «υπαρκτού σοσιαλισμού».

3. Μολονότι το οικονομικό στοιχείο κυριαρχεί στη συλλογιστική του ΚΚΕ, όπως παρουσιάστηκε, εν τούτοις στην οικονομική-του ανάλυση, πέρα από επιφανειακές διαπιστώσεις για την τεχνολογική υπεροχή των αμερικανικών μονοπωλίων, απουσιάζουν τα αναπτυξιακά δεδομένα που διαμορφώνουν το αναπτυξιακό πρότυπο του παραγωγικού δυναμικού στις χώρες της ΕΟΚ, οι διαρθρωτικές της αδυναμίες κλπ. και τα ανάλογα συμπεράσματα⁴. Η παρουσίαση της ΕΟΚ ως δημιουργία «αντικειμενικών νόμων και υποκειμενικών παραγόντων» γίνεται χωρίς την παράλληλη έκθεση της προβληματικής των δυτικοευρωπαϊκών Κ.Κ., σ' ότι αφορά τις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται (ευμενέστερες ή δυσμενέστερες) για την ανάπτυξη του εργατικού κινήματος. Ούτε γίνεται μια συστηματική ανάλυση των ιδιομορφιών που παρουσιάζει η κεφαλαιοκρατική συσσώρευση στη χώρα-μας και η παράλληλη διερεύνηση και εκτίμηση των όρων διεξαγωγής της ταξικής πάλης.

Η άρνηση στην ένταξη και το μαζικό κίνημα

Η κυριαρχία της αντίθεσης Ανατολής / Δύσης στην πολιτική αντίληψη και την ιδεολογία του ΚΚΕ, όπως σκιαγραφήθηκε, του δημιουργούν ορισμένα ανυπέρβλητα εμπόδια για την κατανόηση, την ανάλυση και την ερμηνεία της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας. Μόνιμα αγκυροβολημένο (το ΚΚΕ) στον «επιστημονικό» χαρακτήρα του μαρξισμού, που τον αντιλαμβάνεται ως ένα κλειστό εννοιολογικό σύστημα με απαράβατους «νόμους» κεφαλαιοκρατικής και σοσιαλιστικής ολοκλήρωσης, κατανοεί την παραγωγή ως μια καθαρά τεχνική διαδικασία, και όχι ως μια κοινωνική σχέση που έχει ένα πολύ πιο βαθύ και πολύπλοκο περιεχόμενο από εκείνο που εξυπακούουν οι σχέσεις ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής. Ο εγκλωβισμός-του στο νεοσταλινικό πρότυπο της «υπαρκτής σοσιαλιστικής ολοκλήρωσης», δρα απαγορευτικά σε οποιαδήποτε προσπάθεια διερεύνησης και ανάλυσης των πολιτικών, ιδεολογικών και κοινωνικών δεδομένων που διαμορφώνουν αυτό το πρότυπο.

σωματωθούν σε μια σοσιαλιστική ιδεολογία και πρακτική, και εφόσον υποβαθμίζουν την ταξική πάλη, διαιωνίζουν το καθεστώς της εκμετάλλευσης, της ανισότητας, της καταπίεσης και οδηγούν σε μια γραφειοκρατική και ιεραρχική κοινωνική οργάνωση. Ακόμα, του αποστερεί τη δυνατότητα να συλλάβει το νόημα των σημερινών κοινωνικών αντιφάσεων στη χώρα-μας, και να προωθήσει μέσα από τους ταξικούς αγώνες μια ριζικά διαφορετική αντίληψη κοινωνικής οργάνωσης και ποιότητας ζωής, από εκείνη που προωθεί ο αστισμός.

Δεν είναι επομένως τυχαίο πως το ζήτημα της ένταξης, μολονότι επηρεάζει όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής του τόπου και εμπεριέχει όλα τα απαιτούμενα στοιχεία για μια ριζική αντιπαράθεση με τις κυρίαρχες τάξεις, περιορίστηκε από την πολιτική πρακτική του ΚΚΕ στην επισήμανση των επερχόμενων δεινών και δεν συνδέθηκε με τους διεκδικητικούς αγώνες των εργαζομένων, παρά μόνο αποσπασματικά και περιστασιακά. Αλλά και από αυτή την άποψη, η αντικοινοτική εκστρατεία του ΚΚΕ δεν υπήρξε καθόλου «αποκαλυπτική» και διαφωτιστική με τις «καταστροφικές»-της εκτιμήσεις για την πορεία της εθνικής οικονομίας υπό καθεστώς ένταξης.

Συνακόλουθα η άρνηση στην ένταξη, μέσα από την αντικοινοτική πολιτική του ΚΚΕ, δεν μπορούσε να σημαίνει τίποτε άλλο παρά: α) για τους μικρομεσαίους επιχειρηματίες στο χώρο της παραγωγής, την επιστροφή σ' ένα πιο τέλεια ανταγωνιστικό σύστημα «μικτής οικονομίας» όπου ο υπετροφικός, με την κρατικοποίηση των μονοπωλίων, δημόσιος τομέας, στην πρώτη φάση συμβιώνει, προστατεύει και ενισχύει τους μικρομεσαίους, ασκώντας ενδεχομένως μια πολιτική επενδύσεων «εντάσεως εργασίας» μέσα στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς. Η απόλυτη και σχετική διεύρυνση της εργατικής τάξης που επιτυγχάνεται με αυτό τον τρόπο διευκολύνει τη μετάβαση από την «αντιμονοπωλιακή δημοκρατία» σε κάποια δεύτερη φάση «κοινωνικοποίη-

σης» των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, εφόσον βέβαια έχουν διασφαλισθεί οι αναγκαίες προϋποθέσεις στο πολιτικό επίπεδο (το κόμμα της εργατικής τάξης αποτελεί την κυρίαρχη και μοναδική δύναμη, ουσιαστική υλική υποστήριξη από τα αδελφά κόμματα κλπ. β) για τους εργαζόμενους, την κινητοποίησή-τους για την αποτροπή της ενδεχόμενης απώλειας της απασχόλησής-τους και της συρρίκνωσης των αποδοχών-τους, από τη μείωση της ανταγωνιστικότητας του ελληνικού καπιταλισμού. Οι πεισμένοι στη «σοσιαλιστική» ιδεολογία του ΚΚΕ έβλεπαν ν' απειλείται από την ένταξη στο απώτερο μέλλον, (όταν πια θά 'χουν ωριμάσει οι αντικειμενικές συνθήκες) κάποια μεταβολή στις σχέσεις ιδιοκτησίας, δηλαδή η αντικατάσταση της σημερινής εργοδοσίας από τους μελλοντικούς τεχνοκράτες - γραφειοκράτες της κομματικής ιεραρχίας.

Η σημερινή πρακτική του ΚΚΕ, που χαρακτηρίζεται από μια συνεχή προσπάθεια χειραγώγησης και υπονόμευσης κάθε αυτόνομης κοινωνικής οργάνωσης και πάλης, δύσκολα θα μπορούσε να συμβιβασθεί με μια αντίληψη που προωθεί την όξυνση των κοινωνικών αντιθέσεων, πέρα από εκείνη που υπαγορεύει η αμυντική τακτική της προστασίας των πραγματικών αποδοχών των εργαζομένων και έξω από τα πλαίσια των μεταρρυθμιστικών προσπαθειών των κυρίαρχων τάξεων. Το ΚΚΕ, λειτουργώντας με τη ρεφορμιστική αντίληψη και πρακτική που του υπαγορεύει η πολιτική-του φυσιογνωμία, στάθηκε ανίκανο να εξειδικεύσει τη γενική-του θέση ενάντια στην ΕΟΚ, σε ζητήματα που ανακύπτουν με την ένταξη στους επί μέρους μαζικούς χώρους και δυσχεραίνουν τους όρους διεξαγωγής της ταξικής πάλης.

Η εγγενής του αδυναμία να συλλάβει τα συναφή, με τον καινούριο καταμερισμό εργασίας, προβλήματα που ανακύπτουν στις προηγμένες καπιταλιστικές χώρες, και να εκτιμήσει σωστά τις επιπτώσεις σε χώρες όπως η δική-μας, είναι διαλεκτικά δεμένη με τη συνολική-του φυσιογνωμία που το εμποδίζει να παρέμβει σ' όλες τις πτυχές της επαναστατικής διαδικασίας που 'χει δημιουργήσει η μονοπωλιακή συσσώρευση. Δεν μπορεί επομένως ν' αποδοθεί σε δυσμενείς συγκυριακούς παράγοντες η ανικανότητά-του να κάνει φανερό στους εργαζόμενους: α) με ποιό τρόπο η ένταξη δημιουργεί πρόσθετα εμπόδια σε ζητήματα που έχουν σχέση με την προώθηση του ελέγχου που μπορούν ν' ασκήσουν ως άμεσοι παραγωγοί πάνω στην διαδικασία της παραγωγής, στη διάθεση και στη χρήση προϊόντος που παράγουν β) το νέο τύπο κοινωνικών σχέσεων που πρέπει να διαμορφώνονται μέσα κι έξω από τη σφαίρα της παραγωγής, έτσι που ν' απελευθερώνονται οι ανθρώπινες δυνατότητες (δημιουργική έκφραση μέσα από την αυτόνομη συλλογική δράση), όταν η ιδεολογική-του φυσιογνωμία και η οργανωτική-του δομή αντανakλούν έντονα το γραφειοκρατικό και αυταρχικό «υπαρκτό» σοσιαλιστικό πρότυπο.

Σ' ότι αφορά τον αγροτικό τομέα, η πάλη του ΚΚΕ ενάντια στην ένταξη περιορίστηκε από τα πράγματα κυρίως σε επισημάνσεις για τις αρνητικές επιπτώσεις στο αγροτικό εισόδημα από την εφαρμογή της Κ.Α.Π. και από τη διείσδυση των ευρωπαϊκών μονοπωλίων στους τομείς της διάθεσης και μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων. Η «εργατιστική» νοοτροπία που του υπαγορεύει κυρίως η εξελικτική αντίλη-

ψη της καπιταλιστικής ανάπτυξης, υποβαθμίζει το αγροτικό στοιχείο σε ουραγό της εργατικής τάξης. Αδυνατεί έτσι να αξιολογήσει σωστά την ιδιαίτερη σημασία της υπαίθρου ως πηγή ζωής για το σύνολο του πληθυσμού, με την άνευ προηγουμένου καταστροφή της φύσης και του περιβάλλοντος, καθώς και το ρόλο των αγροτών στην επαναστατική διαδικασία στη χώρα-μας. Συνακόλουθα, οι καθοδηγούμενες και ελεγχόμενες από το ΚΚΕ κινητοποιήσεις στην ύπαιθρο την τελευταία εξαετία, είχαν υποτονικό χαρακτήρα και στράφηκαν κυρίως γύρω από την προστασία του αγροτικού εισοδήματος, με αποτέλεσμα οι αγρότες να μη μπορέσουν να κατανοήσουν το βαθύτερο νόημα της κεφαλαιοκρατικής ολοκλήρωσης με την ένταξη, πέρα από εκείνο που εξαπακούει η εναρμόνιση της αγροτικής πολιτικής με την Κ.Α.Π. Άμεσο επακόλουθο ήταν να μη συνδεθούν οι διεκδικητικοί αγώνες των εργαζομένων στα αστικά κέντρα και στην ύπαιθρο και να μη χρησιμοποιηθεί η πλούσια επαναστατική εμπειρία και παράδοση της αγροτιάς για την προώθηση μιας ριζικά διαφορετικής αντίληψης για την οργάνωση της ζωής στην ύπαιθρο από εκείνη που προωθεί με καλπάζοντα ρυθμό η κεφαλαιοκρατική συσσώρευση.

Συνοψίζοντας, οι «καταστροφικές» εκτιμήσεις του ΚΚΕ για την αναπτυξιακή διαδικασία υπό καθεστώς ένταξης, στη βάση της συμπληρωματικότητας της ελληνικής οικονομίας (ως προς το καπιταλιστικό κέντρο της ΕΟΚ), παρέμειναν κενό γράμμα, χωρίς την αντιπαράθεση συγκεκριμένων κατευθυντηρίων αξόνων μιας αναπτυξιακής στρατηγικής, που χαράσσεται με ριζικά διαφορετικές παραμέτρους, σ' ότι αφορά το πρότυπο της κατανάλωσης και της ανάπτυξης των μέσων παραγωγής, από εκείνες που υπαγορεύει η μονοδιάστατη λογική της κεφαλαιοκρατικής ή της γραφειοκρατικής συσσώρευσης.

Προφανώς οι παράμετροι αυτοί δεν επιβάλλονται από την κορυφή κάποιας πυραμίδας, αλλά διαμορφώνονται μέσα από την συνειδητή συλλογική δράση που αναπτύσσεται σ' όλα τα μέτωπα της ταξικής πάλης, για μια ανθρωπινότερη ζωή. Για τους λόγους που επισημάνθηκαν στο κείμενο που προηγήθηκε, το ΚΚΕ στάθηκε ανίκανο να κατανοήσει τα ιδιαίτερα κοινωνικά προβλήματα που δημιουργούνται με την ένταξη στην ΕΟΚ και να προωθήσει μια σύγχρονη αντίληψη για την αντιμετώπισή-τους με αποτέλεσμα η πολιτική του πρακτική να περιοριστεί στις διαστάσεις που απαιτούσε μια κοινοβουλευτική αντιπαράθεση κατά τα αστικά πρότυπα, και το αντικυβερνητικό-του μένος να παραμείνει χωρίς ουσιαστικό αντίκρυσμα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Η πάλη του ΚΚΕ ενάντια στην ένταξη της Ελλάδας στην Κοινή Αγορά», Έκδοση της ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα 1979, σελ. 9.
2. Στο ίδιο, σελ. 11.
3. Στο ίδιο, σελ. 15.
4. Βλ. Ν. Μαρτίνου, «Παρατηρήσεις στις θέσεις του ΚΚΕ εσ. για την ΕΟΚ», «Αντί» τχ. 176.

Επανόρθωση.

Στο προηγούμενο τεύχος, (ΑΝΤΙ τ. 182), στο άρθρο του Ν. Μαρτίνου «οι θέσεις του ΚΚΕ εσ. για τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες» στη σελίδα 31, κάτω από τον τίτλο «Η κριτική» στη 12 σειρά η λέξη κοινοτικών να διαβαστεί κοινωνικών και στην 26 σειρά να παραλειφθούν οι λέξεις, τώρα παρή.

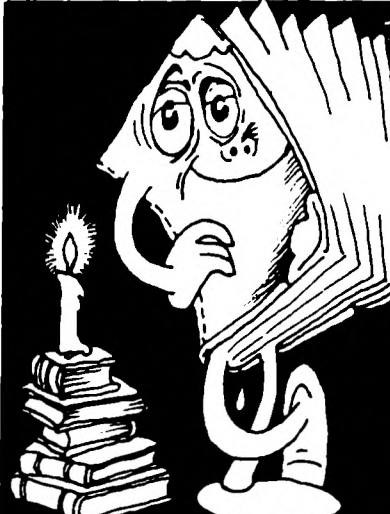
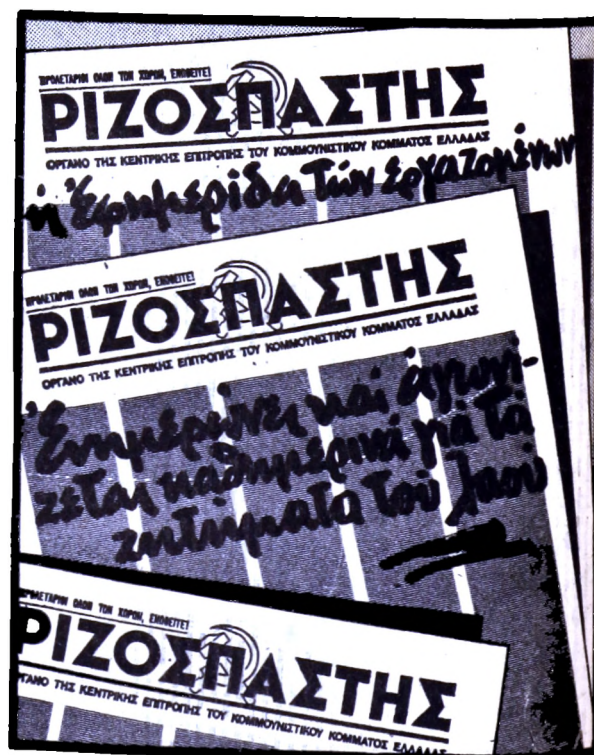
ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΖΩΔΟΣΧΕ ΠΗΓΗΣ 17, 36-39 980

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ

ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΕΞΩΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ "Ελεύθερος Τύπος"

Ελληνικός Συνδικαλισμός: ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

της Γ. Κραβαρίτου - Μανιτάκη

1. Γενικότητες

Για να σχηματίσει κανείς μία πρώτη και αμυδρή εικόνα του ελληνικού συνδικαλισμού θα πρέπει να ξέρει πως εμφανίστηκε όψιμα σε σχέση με τα κινήματα των χωρών του ευρωπαϊκού κέντρου: πως τα ελληνικά σωματεία είναι οργανωμένα, ακόμα και σήμερα, κυρίως σε βάση επαγγελματική: πως το ποσοστό της συνδικαλιστικής πυκνότητας είναι σχετικά χαμηλό, γύρω στα 25%. Πρέπει να λάβουμε, όμως, υπόψη-μας και την έντονα ανισομερή ανάπτυξη-του, ανάλογα με τον κλάδο παραγωγής. Ο αριθμός των σωματείων είναι υπερβολικά υψηλός (πάνω από 4.000) σε σχέση με τον αριθμό των σωματείων των χωρών της ΕΟΚ. Ένα μεγάλο ποσοστό των ελληνικών σωματείων είναι τα λεγόμενα σωματεία - σφραγίδες ή σωματεία - φαντάσματα. Πρόκειται για σωματεία που δεν έχουν ουσιαστική συνδικαλιστική δράση και υπόσταση, χωρίς αυτό να σημαίνει πως στερούνται λειτουργικότητας και πως δεν έχουν, κι αυτά, το σκοπό-τους. Ο ελληνικός συνδικαλισμός δεν έχει δικούς-του οικονομικούς πόρους και εξαρτάται οικονομικά από τις παροχές οργανισμών που ελέγχονται από την Κυβέρνηση. Δεν είναι επίσης άμοιρος από ξένες παρεμβάσεις, που άλλοτε εκδηλώνονται άμεσα και άλλοτε όχι. Η οργανωμένη συνδικαλιστική δράση στη βάση, στο χώρο της δουλειάς, είναι ένα σχετικά πρόσφατα γενικευμένο (κάπως) φαινόμενο. Δεν υπάρχει στην Ελλάδα συνδικαλιστική παράδοση σ' αυτό το χώρο, μια παράδοση trade - unioniste.

2. Διπλή δομή και μη νομομοποίηση

Ο ελληνικός συνδικαλισμός είναι παραδοσιακά διασπασμένος και διακρίνεται βασικά στο επίσημο αναγνωρισμένο συνδικαλιστικό κομμάτι, που πρόσκειται φιλικά προς την Κυβέρνηση, και το μη αναγνωρισμένο και «ανεπίσημο» τμήμα-του, που εκπροσωπεί το συνδικαλιστικό χώρο της αριστεράς. Πάρα πολλά σωματεία που ανήκουν ιδεολογικά σ' αυτόν το χώρο δεν είναι μέλη της ΓΣΕΕ και ακολουθούν διαφορετικό πρόγραμμα δράσης, προβάλλοντας δικές-τους διεκδικήσεις. Έτσι στην Ελλάδα δεν έχουμε κοινή συνδικαλιστική δράση των διαφόρων συνδικαλιστικών ρευμάτων. Επιπλέον ένα τμήμα του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος αγνοείται από την Κυβέρνηση συστηματικά και κατά παράδοση.

Αυτή η βασική «διχοτόμηση» του ελληνικού συνδικαλισμού είναι παλιά, ανέρχεται στις πρώτες δεκαετίες του αιώνα και εκφράστηκε ανάγλυφα το 1920. Δυό χρόνια μόλις μετά την ίδρυση της ΓΣΕΕ, πραγματοποιούνται δυό πανελλήνια εργατικά συνέδρια. Το ένα στην Αθήνα, που είναι και το γνωστό δεύτερο συνέδριο της ΓΣΕΕ, το άλλο στον Πειραιά, οργανωμένο από την κυβερνητική παράταξη, που τελικά δεν πετυχαίνει.

Ο λόγος του διδύμου αυτού συνεδρίου όπως και οι προηγούμενες παρεμβάσεις, καθώς και η σημερινή διάσπαση, οφείλονται βασικά στην

Και, γενικά, ο ελληνικός συνδικαλιστικός χώρος χαρακτηρίζεται από μιαν έντονη ασυνέχεια. Όταν στο χώρο της δουλειάς υπάρχει συνδικαλισμός, πρόκειται συνήθως για το συνδικαλισμό των εργατοπατέρων και, πολύ πιο σπάνια, για αυθόρμητα κινήματα της ανοργάνωτης βάσης — άγριες απεργίες ή καμιά φορά κατάληψη της επιχείρησης — που δεν αφήνουν πίσω-τους ίχνη διάρκειας και δεν κατοχυρώνουν κεκτημένα δικαιώματα — μια άλλη έκφραση της ασυνέχειας σ' αυτό το επίπεδο. Επίσης το κράτος, καθώς και τα κόμματα, παρεμβαίνουν ασύστολα και με διάφορους τρόπους στο συνδικαλιστικό χώρο.

Αυτά τα λίγα γνωρίσματα που απαρίθμησα επιτροχάδην μόνο, σκοπό έχουν να δώσουν μια κάποια αμυδρή ιδέα του ελληνικού συνδικαλισμού. Τα γνωρίσματα του ελληνικού συνδικαλισμού δηλαδή:

- α) τη διπλή δομή και τον κατακερματισμό-του,
- β) τις έξωθεν παρεμβάσεις
- γ) την έλλειψη οικονομικής αυτονομίας και
- δ) τη διαπραγματευτική δύναμη του ελληνικού συνδικαλισμού.

Θα τα εντάξω μέσα σε ένα πλαίσιο διερεύνησης για απαντήσεις στα εξής ερωτήματα: Ποιά είναι, πρώτα - πρώτα, η λειτουργία του ελληνικού συνδικαλισμού; Ο ελληνικός συνδικαλισμός λειτουργεί διαφορετικά από το συνδικαλισμό των χωρών του ευρωπαϊκού κέντρου; Κι αν διαφοροποιείται σε τι οφείλεται η ιδιόμορφη-του λειτουργία;

«φυσιολογική» θα λέγαμε τάση του ελληνικού κράτους, έτσι όπως είχε κιόλας διαμορφωθεί από τα τέλη του περασμένου αιώνα — κράτος υδροκέφαλο, μοχλός της οικονομίας και βασικός άξονας του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού — να προσεταιρισθεί το συνδικαλιστικό μηχανισμό. Να τον κάνει εξάρτημα του υπερανπτυγμένου και καταδυναστευτικού μηχανισμού-του. Κι αυτό θα το κατορθώσει, ευνοούμενο από τις ιστορικές συγκυρίες, διασπώντας το συνδικαλιστικό κίνημα και ιδιοποιούμενο σημαντικό-του τμήμα.

Στην πορεία του βίου-του το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα βρέθηκε βέβαια και σε φάσεις ενοποίησης και κυρίως κοινής δράσης. Τούτο συνέβη λόγω χάρη το 1935-36, το 1946. Και θα μπορούσαμε, ίσως, να αναφέρουμε και κάποιο σύντομο διάστημα μετά την πτώση της χούντας. Παρ' ολ' αυτά, για λόγους ιστορικοπολιτικούς, η ενοποίηση δεν οριστικοποιήθηκε, δεν προχώρησε καν αρκετά, και η διάσπαση — η ύπαρξη ενός συνδικαλισμού εντός και ενός συνδικαλισμού εκτός των τειχών — είναι πια ένα διαχρονικό γνωρίσμα του ελληνικού συνδικαλισμού.

Ακόμα και σήμερα, δηλαδή μια εφταετία μετά την πτώση της στρατιωτικής δικτατορίας, παρά την ανάπτυξη της βιομηχανίας (με το μοντέλο των θυλάκων, βέβαια) και τις σημαντικές αλλαγές που έχουν επέλθει στο χώρο των λεγομένων βιομηχανικών σχέσεων, παρά το ότι πρωτοπόρο είναι πλέον το βιομηχανικό προλεταριάτο, παρά το ότι έ-

Στην εξορία για τα νησιά συνδικαλιστές από τις απεργίες του 1936 στην Θεσσαλονίκη.

χει αναπτυχθεί ο εργοστασιακός συνδικαλισμός, η διάσπαση, η μη αναγνώριση του συνόλου του συνδικαλιστικού κινήματος, ζει και διαιωνίζεται, χάρη και σε πολλά κατασταλτικά και εκλογικά τεχνάσματα. Και ακόμη:

Η διάσπαση του συνδικαλιστικού κινήματος, έτσι όπως εκφράστηκε στον ελληνικό χώρο, δεν φαίνεται να είναι τυχαίο ή δευτερεύον γνώρισμα του ελληνικού συνδικαλισμού. Πάντως, τη μη νομιμοποίηση ενός σημαντικού τμήματος του συνδικαλιστικού κινήματος, δεν τη συναντάμε στις χώρες της ΕΟΚ, ή τουλάχιστον, δεν τη συναντάμε με την ίδια βάρβαρη μορφή.

Εκτός από την πρωταρχική διάσπαση της δομής του ελληνικού συνδικαλισμού, υπάρχει κι ένας *κατακερματισμός που αναπαράγεται συνεχώς*. Έτσι, ακόμη και το εργοστασιακό σωματείο, το τόσο ενδιαφέρον και πρόσφατο συνδικαλιστικό όργανο, το συναντάμε σήμερα σε ορισμένα εργοστάσια διπλό, τριπλό, ακόμη και πενταπλό!

3. Οι εξωθεν παρεμβάσεις

Σημαντική και καθοριστική είναι η παρέμβαση του κράτους στο συνδικαλιστικό χώρο και ήδη την έχω επισημάνει. Το ελληνικό κράτος παρεμβαίνει με ένα δρακόντειο και ταυτόχρονα αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο, που δεν επιτρέπει την ανάπτυξη δημοκρατικών συνδικαλιστικών και ελεύθερων συλλογικών διαπραγματεύσεων. Αυτό συμβαίνει και σε περιόδους ομαλής πολιτικής ζωής, όπως σήμερα. Παρεμβαίνει επίσης *εξωθεσμικά* ευνοώντας με πολλούς και διάφορους τρόπους — και όχι μόνο με τις κατ' επιλογή οικονομικές παροχές — στα φιλικά προσκείμενα σωματεία.

Η έντονη κρατική παρέμβαση στα συνδικαλιστικά αποτελεί ένα άλλο *διαχρονικό* θα λέγαμε, γνώρισμα του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Ας θυμηθούμε μόνο ότι το πρώτο συνέδριο των σωματείων σε πανελλήνιο επίπεδο, το 1918, έγινε με κυβερνητική παρότρυνση και ενθάρρυνση. Ας θυμηθούμε ακόμα το τηλεγράφημα που έστειλε ο τότε αντιπρόεδρος της κυβέρνησεως Εμμανουήλ Ρέπουλης, στον πρόεδρό του Ελευθέριο Βενιζέλο, μετά τη λήξη των εργασιών του συνεδρίου: «*Πανεργατικόν Συνέδριον απέβη συμφώνως ενεργείας ημών. Πνεύμα αντισοσιαλιστικόν*» κι αν ακόμα δεν ανταποκρίνεται εντελώς στα συμβάντα. Την ίδια «παράδοση» της έντονης παρέμβασης ακολουθούν, πέρα από τον εργοδότη, και τα κόμματα, που κομματικοποιούν τα συνδικαλιστικά όργανα και τα αποπροσανατολίζουν σε σχέση με αυτό που θα έπρεπε να είναι ο λόγος ύπαρξής-τους στο χώρο της δουλειάς.

Εκτός, όμως, από αυτού του είδους τις παρεμβάσεις, που προέρχονται μέσα από τη χώρα — *εκ του εσωτερικού* — έχουμε και τις ξένες — *εκ του εξωτερικού* — επιρροές και παρεμβάσεις στο ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα. Κάποια στιγμή, μάλιστα, θα έπρεπε να κάνουμε τον απολογισμό-τους και να δούμε ως ποιο βαθμό διαμόρφωσαν τη σημερινή φυσιογνωμία του ελληνικού συνδικαλισμού. Η πρώτη ξένη παρέμβαση στα ελληνικά συνδικαλιστικά πράγματα τοποθετείται⁽¹⁾

μετά το τέλος του τελευταίου πολέμου, όταν έρχονται οι Άγγλοι συνδικαλιστές για να βοηθήσουν⁽²⁾ να μπει κάποια «τάξη»⁽³⁾ στη χαώδη⁽⁴⁾, συνδικαλιστική κατάσταση, οι οποίοι, όμως, ύστερα από αλλεπάλληλες προσπάθειες και αποτυχίες φεύγουν μάλλον άπραγοι. Ο σκοπός-τους, ωστόσο, θα πραγματοποιηθεί από το *αμερικανικό* κλίμακιο, που καταφθάνει το 1947 από τις Ηνωμένες Πολιτείες, με επικεφαλής τον Irving Brown⁽⁵⁾.

Νομίζω, όμως, ότι θα έπρεπε να επισημάνουμε και προηγούμενες *έμμεσες* παρεμβάσεις εξωελλαδικής προελεύσεως πάνω στο ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα — που απορρέουν, βέβαια, ως ένα βαθμό από τον εξαρτημένο χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας.

Αναφέρω πρώτα - πρώτα τους εξωτερικούς λόγους, που αναλύονται περίφημα στο βιβλίο του Λεονταρίτη⁽⁶⁾, οι οποίοι ώθησαν τον Βενιζέλο όχι μόνο να πάψει να σαμποτάρει την εργατική ενότητα, αλλά και να ενθαρρύνει⁽⁷⁾ την πραγμάτωσή-της το 1918. Η οξυδέρκειά-του τον έκανε να αντιληφθεί ότι ήταν πράγματι «ανάγκη», όπως του τόνιζαν οι άνθρωποι-του, «για να εξασφαλιστεί μια γενικά αποδεκτή εκπροσώπηση των εργατικών τάξεων της χώρας-μας, να συγκληθεί στην Αθήνα μια συνδιάσκεψη των εργατικών σωματείων και όλων των εργατικών οργανώσεων»⁽⁸⁾.

Αναφέρω, επίσης, την επιρροή που άσκησε η Γ' Διεθνής με τη γνωστή-της θέση, «τα συνδικάτα στην υπηρεσία του κόμματος», στη διαμόρφωση του νεαρότατου — σε σχέση με τα αντίστοιχα κινήματα του Ευρωπαϊκού κέντρου — ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος⁽⁹⁾.

Αναφέρω, τέλος, για τη σημερινή περίοδο, όχι τόσο την επιρροή της Ευρωπαϊκής Συνομοσπονδίας, αλλά την επιρροή των γερμανικών συνδικάτων, που είναι ένα από τα μέλη-της, που κατέχει ηγεμονική θέση και διατηρεί στενές σχέσεις με τη Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος.

4. Οικονομική εξάρτηση

Ο ελληνικός συνδικαλισμός δεν είναι οικονομικά αυτοδύναμος. Η χρηματοδότησή-του γίνεται κατά βάση από χορηγήσεις κρατικών οργανισμών. Ας σημειωθεί εξάλλου ότι τα ελληνικά συνδικάτα είναι στο σύνολό-τους φτωχά, σε σύγκριση με τα ευρωπαϊκά ή και τα κυπριακά, που τα διακρίνει κάποια οικονομική άνεση. Στα δυτικοευρωπαϊκά κράτη το σύστημα χρηματοδότησης των συνδικάτων βασίζεται στη συνειδητή οικονομική συνεισφορά των οργανωμένων μελών των συνδικάτων. Στην Ελλάδα ισχύει ένα σύστημα *υποχρεωτικής εισφοράς*, που πρωτολειτούργησε το 1938, επί Μεταξά. Παρακρατούνται τα 0,25% από τις ετήσιες αποδοχές των εργατοϋπαλλήλων, συνδικαλισμένων και μη, τα οποία συνιστούν τα βασικά έσοδα της Εργατικής Εστίας. Η Εργατική Εστία διαθέτει τα 37% των εσόδων-της για τον ΟΔΕΠΕΣ, δηλαδή τον Οργανισμό Διαχειρίσεως Ειδικών Πόρων Εργασιακών Σωματείων. Ο ΟΔΕΠΕΣ διαθέτει αυτές τις χορηγήσεις — που το 1974 έφταναν περίπου τα 64 εκατομμύρια, το 1975 τα 75, το 1976 τα 119, το 1977 τα 155 και το 1978 τα 165 εκατομμύρια — για τη χρηματοδότηση των σωματείων. Η διάθεση των ποσών αυτών, που κάθε άλλο παρά ασήμαντα είναι, γίνεται με τη σχετική διακριτική ευχέρεια και ευνοούνται ορισμένα σωματεία. Κατά βούληση, επίσης, και χωρίς ουσιαστικό έλεγχο, διαθέτει ο υπουργός Εργασίας το *ειδικό αποθεματικό*, που αντιστοιχεί στα 8% των εσόδων της Εργατικής Εστίας και φτάνει σήμερα περίπου στα 70 εκατομμύρια. Το ποσό αυτό ο Υπουργός μπορεί να το διαθέσει, σύμφωνα με τη σχετική νεφελώδη νομική διάταξη «*υπέρ γενικοτέρων σκοπών και μέσων των εργατοϋπαλλήλων ή συνδικαλιστικής δράσεως, προστασίας ή αναπτύξεως εργατοϋπαλλήλικών επιδιώξεων και παρακολούθησεως και μελέτης της εξελίξεως του συνδικαλισμού*».

Επειδή οι χορηγήσεις του ΟΔΕΠΕΣ γίνονται προς ορισμένα σωματεία, αλλά πρέπει να ληφθεί υπόψη και ο αριθμός των ψηφισάντων μελών, υπάρχουν «σωματεία» που αποκλειστικό λόγο ύπαρξης έχουν την κάρπωση των χορηγήσεων και «μοναδικό-τους αντικείμενο» την παραγωγή ψηφισάντων μελών⁽¹⁰⁾. Ολόκληρο το ελληνικό σύστημα χρηματοδότησης είναι, βέβαια, αντίθετο με τις νόρμες του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας. Τούτο έχει επισημανθεί και, ιδίως μετά το 1974, δόθηκαν πάμπολλες υποσχέσεις, τόσο γραπτές όσο και προφορικές, ότι θα αλλάξει ριζικά. Οι υποσχέσεις δεν κρατήθηκαν.

Η οικονομική εξάρτηση αλλά και οι προνομιούχες χορηγήσεις — που ευνοούν και διαιωνίζουν το δύσμορφο συνδικαλισμό — και η υποχρεωτική εισφορά συνεχίζουν να είναι βασικά γνωρίσματα της λειτουργίας του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος.

5. Η διαπραγματευτική δύναμη

Στην Κύπρο, καθώς και στα κράτη του Ευρωπαϊκού Κέντρου, υπάρχουν συμβουλευτικά όργανα σε εθνικό επίπεδο, στα οποία συμμετέχουν τα συνδικάτα. Μέσω αυτών των Συμβουλίων τα συνδικάτα ασκούν ένα καθοριστικό ρόλο στη χάραξη της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής των κυβερνήσεων. Στην Ελλάδα, παρ' όλη την «πρώιμη» εμφάνιση τέτοιων οργάνων και τη σημερινή ύπαρξη του ΣΚΟΠ, δε μπορούμε με κανένα τρόπο να ισχυριστούμε ότι τα ελληνικά συνδικάτα παρεμβαίνουν σε πλαίσια θεσμικά και συγκαθορίζουν — ακόμη και βραχυπρόθεσμα — την κοινωνική πολιτική της κυβέρνησης.

Μια άλλη βασική αρμοδιότητα των ξένων σωματείων είναι οι συλλογικές διαπραγματεύσεις και οι συλλογικές συμβάσεις, με τις οποίες καθορίζουν ή μάλλον συγκαθορίζουν ως ένα βαθμό τους όρους εργασίας και τους μισθούς. Στην Ελλάδα, επειδή εξακολουθεί να λειτουργεί ο θεσμός της υποχρεωτικής διαιτησίας και λόγω του πολύ περιορισμένου περιεχομένου των συλλογικών συμβάσεων εργασίας, ο θεσμός υπολειτουργεί και, σίγουρα, δεν είναι οι συλλογικές διαπραγματεύσεις που καθορίζουν τους όρους εργασίας και τα ημερομίσθια. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει συλλογική «αυτονομία»^(10α), η Ελλάδα είναι το βασίλειο της υποχρεωτικής διαιτησίας. Είναι, ίσως, το μόνο κράτος στον κόσμο που επί σειρά ετών ασκεί πολιτική μισθών μέσω της υποχρεωτικής διαιτησίας. Η διαπραγματευτική δύναμη του ελληνικού συνδικαλισμού, σε όλα τα επίπεδα, είναι ελάχιστη και ανύπαρκτη.

6. Φυσιогνωμία — και συγγενικά χαρακτηριστικά

Με ό,τι περιληπτικά ειπώθηκε, το πρόσωπο του ελληνικού συνδικαλισμού παρουσιάζεται τραγικό και διχασμένο. Από τη μια μεριά ο ανάπηρος φιλοκυβερνητικός συνδικαλισμός και από την άλλη ο δύσμοιρος της αριστεράς. Δύσμοιρος, γιατί δεν είναι νομιμοποιημένος — και μαζί μ' αυτόν, ίσως, και ολόκληρο το εργατικό κίνημα. Δύσμοιρος, γιατί δεν συμμετέχει στα θεσμοποιημένα κανάλια των αποφάσεων, γιατί δεν έχει όχι οικονομική ανεση, αλλά ούτε καν απλή οικονομική ανεξαρτησία.

Θα μπορούσαμε ακόμη να μιλήσουμε, ίσως, για πρόσωπο και προσωπίδα του ελληνικού συνδικαλισμού. *Π ρ ο σ ω π ε ι ο*: ο επίσημος συνδικαλισμός, αλλά και κάθε σωματείο-φάντασμα, απ' όποια μεριά κι αν είναι τοποθετημένο, αριστερά ή δεξιά. Το *π ρ ό σ ω π ο* το αληθινό, όμως, του ελληνικού συνδικαλισμού, βρίσκεται στις εργατικές κινητοποιήσεις, στις απεργίες, «άγριες» ή ομαλές, που γίνονται μέσα στο χώρο της δουλειάς, με τη συμμετοχή της πλειονότητας των εργαζομένων. Βρίσκεται στις «φανταστικές»⁽¹¹⁾ απεργίες της ελληνικής εργατικής τάξης, όπως ήταν λόγου χάριν η απεργία της Πίτσος στην Αθήνα (καλοκαίρι 1979) που κράτησε πάνω από τέσσερις μήνες. Στις απεργίες που εκφράζονται με κατάληψη του εργοστασίου, όπως συνέβη στη ΜΕΛ της Θεσσαλονίκης. Και σ' όλες τις απεργίες που οι εργαζόμενοι — συνδικαλισμένοι και μη συνδικαλισμένοι — συμμετέχουν αυθόρμητα και ολόψυχα, διακινδυνεύοντας, βέβαια, να χάσουν τη δουλειά-τους.

Εργατικές επιτροπές που έκαναν διαδήματα στην κυβέρνηση για την απαλλαγή του Μ. Παρτσαλίδη — Καβάλα, δεκαετία του '30.

Το π ρ ό σ ω π ο του ελληνικού συνδικαλισμού παραμένει πάντως τραγικό, διχασμένο, εξαρτημένο, δύσμορφο. Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε και άλλα επίθετα τέτοιου είδους για να το περιγράψουμε. Το θέμα, όμως, είναι τούτο: ότι το πρόσωπο του ελληνικού συνδικαλισμού μοιάζει στις γενικές-του γραμμές, με πρόσωπα συνδικαλιστικά άλλων χωρών. Τα χαρακτηριστικά που αναφέραμε είναι χαρακτηριστικά που συναντάμε στην αδρή-τους μορφή, στα συνδικαλιστικά κινήματα των αναπτυσσόμενων και υπανάπτυκτων χωρών, των χωρών με εξαρτημένη οικονομία, ή όπως αλλιώς τις ονομάσουμε^(11α). Έχουμε εδώ ένα επιστημονικό φαινόμενο που κάποτε θά 'πρεπε να καταπιαστούμε με τη μελέτη-του και να το περιγράψουμε σωστά.

7. Η διαφοροποίηση στη λειτουργία

Αν, βασικά, στις χώρες του ευρωπαϊκού Κέντρου, ο συνδικαλισμός κατάφερε να εκπληρώσει τον κλασικό οικονομικό σκοπό-του, δηλαδή «την προαγωγή των συμφερόντων των εργαζομένων» μέσα στο δοσμένο σύστημα, κι αν τους επέτρεψε να πουλήσουν την εργατική-τους δύναμη λίγο - πολύ σύμφωνα «με την αξία-της», που, όπως το λέει και η Ρόζα Λούξεμπουργκ στο βιβλίο-της, «Απεργία κόμμα και συνδικάτα»⁽¹²⁾ είναι και ο λόγος ύπαρξής-τους, στην Ελλάδα τα πράγματα εξελίχθηκαν κάπως διαφορετικά. Ο λόγος ύπαρξης και ο ρόλος του ελληνικού συνδικαλισμού, έτσι όπως λειτούργησε μέχρι σήμερα, ήταν διαφορετικός. Ήταν και είναι, όσον αφορά τον κυβερνητικό συνδικαλισμό, που είναι και το λειτουργικό και αποτελεσματικό κομμάτι-του, η υπεράσπιση και η πραγμάτωση της κυβερνητικής πολιτικής, έτσι όπως (αυτή)εξυπηρετεί τις ανάγκες της συσσώρευσης του κεφαλαίου μέσα στον ελληνικό χώρο: σύμφωνα και μέσα στο μοντέλο ανάπτυξης — ή μάλλον υπανάπτυξης — που έχει επιβληθεί στον ελληνικό χώρο. Ένα μοντέλο του οποίου «οι κοινωνικές ανισότητες είναι μεγαλύτερες και αυξάνονται σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι στις χώρες του καπιταλιστικού κέντρου»⁽¹³⁾.

ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ....

ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΕΛΙΔΑ

ΣΤΗΝ ΚΕΜΟΠΟΛΗ ΑΔΙΝΑ

ΕΞΑΡΧΕΙΑ
ΑΔΑΜΝΙΑ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ
ΕΔΩ

ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76
ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΝΑ ΜΑΓΑΖΙ
ΠΟΥ ΠΟΛΥΑ ΣΤΕΡΕΟ-
ΦΩΝΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ

Ι ΔΑΥ
ΑΝΙΧΤΕ
ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ

ΚΑΙ ΠΟΥ ΠΑΡ' ΟΝΟ ΠΟΥ ΠΟΛΙΟΡΚΗΘΗΚΕ
ΑΠΟ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ
ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΕΗΣ ΚΡΑΤΗΣ ΚΛΕΙΣΤΗ ΤΗΝ
ΠΟΡΤΑ.....

...ώστε να
εξακολουθήσει
να εξυπηρετεί
ταύς ιδιοκτήτες
με την ίδια
βονόπεια και
φιλική διάθεση
όπως και παλιά

ΟΛΑ ΟΣΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΜΑΘΕΤΕ ΓΙΑ ΤΑ STEREO ΚΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΣΑΣ ΤΑ ΕΛΕΓΕ -

Ένας Φυσικός-Ηλεκτρονικός και
Ένας Ηλεκτρολόγος-Ηλεκτρονικός
επί περιμένουν για να διαλέξετε
μαζί το καλύτερο Stereo και τα
λεφτά σας να πιάσουν τόπο

STUDIO HI FI ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76
ΑΘΗΝΑ 706
ΤΗΛ 3602697 - 3627858

8. Ερμηνευτικές προτάσεις

Εντελώς σχηματικά θα αναφερθούμε στις αιτίες της ιδιομορφίας του ελληνικού συνδικαλιστικού κινήματος. Λόγοι οικονομικοί και ιστορικές συγκυρίες εξηγούν την ιδιαιτερότητά-του.

Λόγοι οικονομικοί. Σαν τέτοιους αναφέρουμε τον βασικά αγροτικό χαρακτήρα της ελληνικής οικονομίας, από τη πρώτη στιγμή που ενσωματώθηκε στη παγκόσμια καπιταλιστική αγορά: το ότι κυριαρχούν κατά βάση οι μη καπιταλιστικοί τρόποι παραγωγής κατά την ανάπτυξη — την όψιμη σε σχέση με τις χώρες του καπιταλιστικού κέντρου της ελληνικής βιομηχανίας, που εδραιώνεται μετά το 1922' τα μικρά μεγέθη της συντριπτικής πλειοψηφίας των ελληνικών επιχειρήσεων' το ότι το ελληνικό κεφάλαιο προτιμά ως τα τέλη της δεκαετίας του '50 τους μη βιομηχανικούς κλάδους. Οι οικονομικοί λόγοι ανάγονται, λοιπόν, στην υπανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας. Και δεν είναι, βέβαια, μοναδικοί και ίδιοι: τους συναντάμε στις γενικές-τους γραμμές σε αντίστοιχες υπανάπτυκτες οικονομίες.

Αντίθετα, οι συμπληρωματικοί-τους ιστορικοί ή ιστορικο-πολιτικοί λόγοι έχουν χαρακτήρα, ίσως, μοναδικό και ανεπανάληπτο. Η ήττα, λόγου χάρη της εργατικής τάξης μετά τον εμφύλιο, ήταν καθοριστική στην εξέλιξη του συνδικαλιστικού κινήματος, που στερείται στοιχειώδη δικαιώματα εκπροσώπησης των εργαζομένων μέσα στις επιχειρήσεις. Αυτά τα ίδια τα δικαιώματα προάγονται στη Δυτική Ευρώπη μετά το πέρας του Δεύτερου Παγκόσμιου Πόλεμου, αλλά και στις γειτονικές χώρες του Βορρά, και προπαντός στη Γιουγκοσλαβία (αυτοδιαχείριση). Είναι, επίσης, χαρακτηριστικό ότι χώρες πολύ λιγότερο αναπτυγμένες από την Ελλάδα, όπως η Νιγηρία, η Τανζανία, η Μάλτα ή το Περού, διαθέτουν νομοθεσία και πρακτική συμμετοχής των εργαζομένων στις αποφάσεις — μέσα σε ένα πλαίσιο, βέβαια, ελεγχόμενου

συνδικαλισμού — ενώ στην Ελλάδα απορρίπτονται συστηματικά, ακόμη και σήμερα, οι προτάσεις που θέλουν να θεσμοποιήσουν απλά και μόνο την εκπροσώπηση των εργαζομένων στις επιχειρήσεις.

Υπάρχουν σίγουρα μεγάλες διαφορές ανάμεσα στον ελληνικό συνδικαλισμό και το συνδικαλισμό του καπιταλιστικού κέντρου των κρατών-μελών της ΕΟΚ. Μια εμβάθυνση στη μελέτη του ελληνικού συνδικαλισμού — που είναι μάλλον αναγκαία, γιατί ελάχιστες μελέτες υπάρχουν ακόμη και στα ελληνικά — θα έπρεπε να λάβει ιδιαίτερα υπόψη την παραδοσιακή εξάρτηση της χώρας και τις συνέπειές-της πάνω στην ανάπτυξη του συνδικαλιστικού κινήματος και τις ιδιομορφίες που του προσέδωσε. Είναι πάντως αναγκαίο, η μελέτη του ελληνικού συνδικαλισμού να απαλλαγεί από κάποια γραμμική εξελικτική αντίληψη, από μια μεθοδολογία, που χρόνια τώρα κυριαρχεί στην Ελλάδα και, σύμφωνα με την οποία, αρκεί απλά και μόνο η παρέλευση ενός χρονικού διαστήματος για να «φτάσει» ο ελληνικός συνδικαλισμός και να εξομοιωθεί απόλυτα με το συνδικαλισμό του ευρωπαϊκού κέντρου.

Η πορεία του ελληνικού συνδικαλισμού είναι σαφώς διαφορετική από την πορεία του ευρωπαϊκού συνδικαλισμού, καθώς και ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά-του, όπως φάνηκε από την ανάπτυξη που έγινε, που δεν μπορούσε παρά να διατηρηθούν στην ουσία-τους και για το μέλλον. Το παράδοξο, όμως, στην ιστορία της σύγκρισης του ελληνικού και του ευρωπαϊκού συνδικαλισμού είναι το εξής: μήπως ο ευρωπαϊκός συνδικαλισμός σήμερα, με τις εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών και την περίφημη «κρίση», έχει τάση να ευθυγραμμιστεί — προχωρώντας προς τα πίσω — με ορισμένες βασικές λειτουργίες του ελληνικού συνδικαλισμού, λ.χ. τη στήριξη της οικονομικής πολιτικής των κυβερνήσεων;^(15,16)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Georges Koukoules, Quelques préalables pour l' étude du syndicalisme grec.
2. Christos Jecchinis, Trade Unionism in Greece, A Study in Political Paternalism, Roosevelt University, 1967 κεφ. IX (με τον χαρακτηριστικό τίτλο «The British intervention and the Beginnings of TUC participation, 1944-45) X, XI and XII.
3. Μεταξύ των άλλων δραστηριοτήτων των Άγγλων ήταν και η εξεύρεση των κατάλληλων ανθρώπων για να επανδρώσουν την ηγεσία του συνδικαλιστικού κινήματος («As Makris admits himself, he was «discovered» by a top official of the TUC, who, like most of the foreign friends of the Greek trade union movement, was looking for a comparative young and able trade union leader capable to take over the leadership of the non-communists». Βλ. Chr. Jecchinis, Trade Unionism in Greece, σ. 97).
4. Η έκθεση των Αγγλικών Εργατικών Συνδικάτων, Ο συνδικαλισμός και η κατάσταση στην Ελλάδα μετά την Κατοχή, Αθήνα 1977.
5. Chr. Jecchinis, όπ. π. και Νίκος Ψυρούκης, Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας (1940-1967), β' έκδ. Αθήνα 1976, τόμος δεύτερος σ. 25. Εξαιρετικά αποκαλυπτικό είναι το βιβλίο που βιογραφεί τον Leinton Golden, πάλαι ποτέ αντιπροέδρου του αμερικανικού συνδικάτου μεταλλουργίας, ο οποίος υπήρξε ηγετικό στέλεχος στο εργατικό κλιμάκιο της αποστολής Μάρσαλ, που ήρθε στην Αθήνα το 1947. Το κεφάλαιο του βιβλίου που είναι αφιερωμένο στη διαμονή-του στην Ελλάδα περιέχει συγκλονιστικές λεπτομέρειες που δείχνουν τη διείσδυση και τις παρεμβάσεις των Αμερικανών στον ελληνικό συνδικαλισμό: Βλ. Thomas R. Brooks, Ceint: A Biography of a Labor intellectual, New York: Atheneum, 1978, σ. 250 επ.
6. Γεώργιος Β. Λεονταρίτης: Το ελληνικό σοσιαλιστικό κίνημα κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, Αθήνα 1978, σελ. 207 και επ.
7. Πρόκειται βέβαια για «ενθάρρυνση» από μέρους του βενιζελικού κράτους και δεν θα έπρεπε να αγνοήσουμε ή να υποτιμήσουμε τους άλλους λόγους που συντρέχουν στη δοσμένη ιστορική περίοδο και ευνοούν την ενότητα και την οργάνωση του εργατικού κινήματος, όπως είναι «η Οκτωβριανή επανάσταση και τα διδάγματα που συνήγαγαν από την παλιότερη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου οι έλληνες σοσιαλιστές», Άγγελος Ελεφάντης, Η επαγγελία της Αδύνατης Επανάστασης, Α' έκδ., σ. 44.
8. Λεονταρίτης, όπ. π. σ. 215.
9. Για μια διεξοδική ανάλυση βλ. Άγ. Ελεφάντη, Η επαγγελία της αδύνατης επανάστασης, όπου παράβαλε σ. 24 επ. και Δημήτρη Λιβιεράτου, το Ελληνικό εργατικό κίνημα 1918-1923 (τόμος Α/1976 σελ. 125 και επ.), βλ. επίσης την «Απόφαση για τις σχέσεις ανάμεσα στη Διεθνή των κόκκινων συνδικάτων και την Κομμουνιστική Διεθνή», που πάρθηκε στο Πρώτο Συνέδριο των Κόκκινων Συνδικάτων στις 3-19 Ιουλίου 1921, στο βιβλίο, Η Διεθνής των κόκκινων συνδικάτων, που περιέχει τις εργασίες του Συνεδρίου (έκδ. 70-Πλανήτης) σελ. 17-18.
10. Μεταξύ άλλων τα άρθρα του Θόδωρου Κατσάνεβα στο ANTI της 28 Απριλίου 1979 και 12 Μαΐου 1979, καθώς και σχετικά άρθρα του Βασίλη Τζανετάκου στην εφημερίδα «Το Βήμα».
- 10α. Με όλο το σχετικό περιεχόμενο αυτού του όρου. Βλ. F. Collin, R. Dhoquois, P.H. Gutterie, A. Jeammand, G. Lyon, A. Roudil. Le Droit Capitaliste du travail Coll. «Critique du droit», Presse Universitaire de Grenoble 1980, σελ. 230 επ.

11. Τις αποκαλούμε «φανταστικές» αυτές τις απεργίες, γιατί δεν υπάρχουν στην Ελλάδα ταμεία ανεργίας και πλάτες ισχυρών σωματείων που να τις στηρίζουν. Αν στις ΗΠΑ γίνονται απεργίες μεγάλης διάρκειας, τριών, τεσσάρων μηνών, ή και περισσότερων, αυτές οι απεργίες οργανώνονται από ισχυρότατα συνδικάτα και έχουν σκοπό την ενίσχυση της διαπραγματευτικής-τους δύναμης στις επικείμενες συλλογικές διαπραγματεύσεις, που τα αποτελέσματά-τους θα επιδράσουν θετικά και σε άλλους κλάδους εργαζομένων που δεν θα έχουν πάρει μέρος στην απεργία. Εκεί έχουμε μια μελετημένη στρατηγική απεργιών που, εννοείται, περιλαμβάνει στο σχεδιασμό-της και την αποζημίωση των εργαζομένων που απεργούν. Ούτε υπάρχουν στην Ελλάδα τα μεγάλα παραδοσιακά σοσιαλιστικά κόμματα, που βρίσκονται μέσα στο παιχνίδι της εξουσίας — όπως είναι λ.χ. το σοσιαλιστικό στη Δυτική Γερμανία ή το Εργατικό στην Αγγλία, που μπορούν να στηρίζουν και να παίρνουν υπό την προστασία-τους ορισμένες απεργίες. «Εδώ είναι Ελλάδα δεν είναι παίξε-γέλασε»: το βάρος της απεργίας το σηκώνει και το πληρώνει ο ίδιος ο εργάτης που απεργεί.

11α. Πρβ. Howard J. Wiarda, The Corporative origins of the Iberian and Latin American labor relations systems, Amherst, University of Massachusetts, 1976.

12. Βλ. Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαζική απεργία, κόμμα, συνδικάτα (μετάφραση: Γ. Κυριακάκου, Αθήνα 1979), σ. 125 επ.

13. Βλ. Νίκος Μουζέλης, Νεοελληνική κοινωνία-όψεις υπανάπτυξης, Αθήνα 1978, σ. 330.

14. Που δυστυχώς χαρακτηρίζει και το πολύ ενήμερο και πολύ χρήσιμο, πρόσφατο σχετικά, βιβλίο του Ροσέτου Ε. Φακιολά, Ο εργατικός συνδικαλισμός στην Ελλάδα, Οικονομική ανάλυση των βασικών δραστηριοτήτων - Οργανωτικά προβλήματα - Θέματα συνδικαλιστικής πολιτικής, (έκδ. Παπαζήση) Αθήνα 1978. Ολιγάριθμες είναι οι μελέτες που αναφέρονται στο ελληνικό εργατικό κίνημα και τον συνδικαλισμό. Εκτός από τον «κλασικό» Γιάννη Κορδάτο (Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού κινήματος, Αθήνα 1956) και τους Ελεφάντη και Λεονταρίτη, που ήδη αναφέρθηκαν, μπορεί κανείς να προσθέσει ακόμη τους Κ. Θέο, Εργατικά συνδικάτα, Αθήνα 1947, Θ. Θεοδώρου, Στοιχεία για την εργατική τάξη στην Ελλάδα σήμερα, Αθήνα 1975. Μπεναρδούλια Α, Η πρώτη σταδιοδρομία του ελληνικού προλεταριάτου, Αθήνα 1975. Μοσκόφ Κ, Η Εθνική και Κοινωνική συνείδηση στην Ελλάδα 1830-1909, Θεσσαλονίκη 1972. Λιβιεράτου Δ, Το ελληνικό εργατικό κίνημα 1918-1923, Αθήνα 1976. Σεφέρη Κ, Ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα 1860-1975, Αθήνα, 1975. Στίνα Δ, Αναμνήσεις — 60 χρόνια κάτω από τη σημαία της σοσιαλιστικής επανάστασης, Αθήνα, τόμος Α' (1977), τόμος Β' (1978).

15. Με τη διαφορά ότι ο νέος «πολιτικός» συνδικαλισμός στην Ευρώπη, την Ιταλία και τη Γαλλία τουλάχιστο, θέλει να συγκαθορίσει και να ελέγχει κατόπιν αυτή την πολιτική. Βλ. Gilles Martinet, Sept. Syndicalismes, p. 214-217.

16. Στο μέτρο και στην προοπτική που ο συνδικαλισμός είναι «όλο και λιγότερο ένα κοινωνικό κίνημα, δηλαδή ο κύριος παράγοντας των ταξικών αγώνων» και γίνεται ολοένα περισσότερο «ένα στοιχείο του πολιτικού συστήματος, στο μέτρο που οι εργασιακές συγκρούσεις θεσμοποιούνται» και βρίσκουν τη θέση και τη λύση-τους στην «προγραμματισμένη» κοινωνία. Βλ. A. Touraine et M. Wlewiorka, Mouvement ouvrier et nouveaux mouvements sociaux, Crise et avenir de la classe ouvrière, Points, 1979, pp. 39.

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Ζητείται στέγη διά τον πλάνητα σκελετό του Αγίου Κυρίλλου...

Από το Σωτήριο έτος 1976 επανέκαμψε στη γενέτειρά-του Θεσσαλονίκη ο σκελετός του Αγίου Κυρίλλου κι ούτε ένα ναό δεν μπορεί να αποκτήσει το τίμιο λείψανό-του!

Η γεμάτη βυζαντινούς ναούς Θεσσαλονίκη πρέπει να ντρέπεται! Άλλωστε, μετά τους σεισμούς αποδείχτηκε πως πολλοί βυζαντινοί ναοί, πλέον ετοιμόρροποι, θα μπορούσαν και να αντικατασταθούν με καινούριους, γιατί όχι;

Δεν φτάνει μόνον η αισθητική κληρονομιά των προγόνων-μας, οφείλουμε να δημιουργήσουμε και κάτι καινούριο «στη συμβασιλεύουσα, βυζαντινή και ένδοξο Θεσσαλονίκη». Το οικόπεδο βρέθηκε και θα πρέπει να παραβλέψει η πολιτεία κάποιες παρανομίες που θα έδιναν στον καινούριο ναό την πρόπουσα λαμπρότητα...

Άλλωστε, είναι «το ύψιστον και ιερὸν καθήκον το οποίον έχομεν και ως ορθόδοξοι Χριστιανοί και ως Έλληνες, να βαδίζωμεν ενσυνειδήτως, επι τα ίχνη Εκείνων, μεταλαμπαδεύοντες το ανέσπερον φως του Χριστού και εις τας χώρας εκείνας εκ των οποίων τούτο ελλείπει», ήτοι «προς τον Σλαβικόν και λοιπόν Ευρωπαϊκόν Κόσμον».

Αυτά, ως εγκύκλιος του Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Παντελεήμωνος κυκλοφόρησαν και αξιοποιήθηκαν ως Θ. Κήρυγμα ήδη απ' το Μάιο.

Εναγωνίως αναμένουμε εξελίξεις. Η προεκλογική περίοδος που νομιμοποιεί πλήθος παρανομίες, θα πρέπει να φροντίσει και για τα κόκκαλα του Αγίου που σέρνονται άστεγα εδώ κι εκεί.

Διάπυρος προς την «Ν.Δ.» Ευχέτης
Ο ελληνικός λαός
ή, άλλως, το Χριστεπώνυμον πλήρωμα.

ΥΓ: Για την Ιστορία - Μεγάλη κινητοποίηση απο μέρους της Μητρόπολης Θεσσαλονίκης έχει γίνει με σκοπό την ανέγερση ναού σε οικόπεδο προάστειου της Θεσσαλονίκης. Σειρά απο παρανομίες και οικοδομικές υπερβάσεις πρέπει να γίνουν για να χτιστεί ένας τέτοιος ναός. Και όλα αυτά με την προβολή του ιδεολογήματος του... εκχριστιανισμού των Σλάβων, εν έτει 1981! Τι να προσθέσει κανείς! Τα κοκκαλάκια-μας τρίζουνε... και το πιθανότερο και των Κυρίλλου και Μεθοδίου.

«Τι Γιαννόπουλος, τι Παπαδόπουλος...»

ανιστόρητα — ανθρώπους των γραμμάτων στην «κουλτούρα της δεξιάς».

Στην προκειμένη περίπτωση αναφερόμαστε στην επιφυλλίδα του «ΡΙζοσπάστη», Η πολιτικοποίηση των εμπρηστών, 8 Αυγούστου 1981.

Με πολλή σιγουριά ο επιφυλλιδογράφος Σ. συμπεραίνει ότι: «Οπαδοί του Γιαννόπουλου πρέπει να ήταν οι κατά καιρούς εμπρηστές των δασών. Κάναν το πάν για να μεταδώσουν στη φύση τις αισθητικές αρχές-του».

Η ανάγνωση του Σ., βέβαια, προϋποθέτει την ηθελημένη και εκ των προτέρων βιασμένη «ανάγνωση» του Περικλή Γιαννόπουλου, μιάς και ο «ιδεαλιστής αυτός είναι ξένος προς ό,τι ονομάζουμε προοδευτικό», με την τρέχουσα χρήση της λέξης. Η μονοδιάστατη ανάγνωση που στηρίζε-

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

● Ο Δήμος Αθηναίων, με τις παιδικές κατασκηνώσεις-του, εκτός από την ωραία πρωτοβουλία που είχε να καλέσει και να φιλοξενήσει

ελληνόπουλα του εξωτερικού, είχε και τη θαυμάσια ιδέα να διαθέσει τους ίδιους χώρους για φιλοξενία γερόντων! Μια εξαιρετική χειρονομία προς την τόσο παραμελημένη, κοινωνικά, τρίτη ηλικία που αξίζει να εξαρθεί. Ο ανανεωτικός άνεμος που φυσά στο Δήμο της Αθήνας είναι αξιοσημείωτος!

● Για έβδομη φορά ο Δήμος Ελευσίνας πραγματοποιεί τις πολιτιστικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, «Αισχύλεια» που έχουν ήδη πραγματοποιήσει σημαντικό έργο προσφοράς στο παρελθόν. Την Κυριακή 23 Αυγούστου η βραδιά θα είναι αφιερωμένη στα πενήνταχρονα της θεατρικής ζωής του Μάνου Κατράκη και συναυλία των Θάνου Μικρούτσικου και Χρήστου Λεοντή. Στις 30 Αυγούστου θα δοθεί παράσταση της «Εκάβης» του Ευριπίδη από τους «Δεσμούς» της Ασπ. Παπαθανασίου και στις 5 Σεπτεμβρίου η «Ιφιγένεια εν Ταύροις» του Ευριπίδη από το θίασο της Έλσας Βεργή. Το φθινόπωρο θα πραγματοποιηθεί έκθεση χαρακτικής του Α. Τάσσου.

● Μια μικρή προσούρα «για το στρατό» μας γνωστοποιεί και

την ύπαρξη της Επιτροπής για την υπεράσπιση των πολιτών από την κρατική βία και τρομοκρατία και τους στόχους-της.

Η ομάδα δουλειάς για το στρατό είχε τη φροντίδα γι' αυτή την έκδοση που περιέχει κείμενα για το ρόλο, τη δομή και τις συνθήκες του στρατού.

Η ομάδα αυτή της Θεσσαλονίκης, άλλωστε, ζητά:

● Τις διάφορες απόψεις που θα μπορούσε να μας δώσει ή να τις δουλέψει ο καθένας γύρω από το στρατό, τόσο για την Ελλάδα, όσο και για το εξωτερικό.

● Τις διάφορες προσωπικές μαρτυρίες για τις συνθήκες που αντιμετώπισαν οι ίδιοι ή άλλοι, όπως επίσης λογοτεχνικό υλικό, πχ. προσωπικά ποιήματα που δεν θα τους ενοχλούσε να δημοσιευθούν ενδεχόμενα.

● Όποιο φωτογραφικό ή κινηματογραφικό ή θεατρικό υλικό υπάρχει ή μπορεί να δημιουργηθεί.

● Την οποιαδήποτε βοήθεια για τη νομική κάλυψη της επιτροπής και τη συμπαράσταση σε δικαζόμενους φαντάρους.

● Οποιοδήποτε έντυπο υλικό, βιβλίο, προσούρα, γελοιογραφία κτλ. γύρω από το στρατό να μας το υποδείξουν ή να μας το διαθέσουν.

● Και με οποιοδήποτε τρόπο που δεν αναφέρθηκε στα παραπάνω, ας προταθεί...

● Το τεύχος Απριλίου του περιοδικού «Χρονικά», όργανο του Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου της Ελλάδος είναι αφιερωμένο στο ολοκαύτωμα της ελληνικής ισραηλινής κοινότητας. Ζωντανεύει η μνήμη των θυσιών, η αθλιότητα της χιτλερικής κτηνωδίας, ο πατριωτισμός όσων βρίσκουν μια μορφή ηρωικής αντίστασης να αντιπαρατάξουν στην ξένη κατοχή.

Πώς να μη παρατηρήσουμε όμως, στη σελίδα 16, ένα φαιδρό και γλοιώδες άρθρο κάποιου Χρ. Μαργκογιάννη, που αναδημοσιεύεται από το φασιστικό λαθρόβιο «Νέοι Άνθρωποι» με τίτλο «Επιβάλλεται η αναγνώριση του Ισραήλ από την Ελλάδα».

Σε παράξενες συναναστροφές οδηγεί τους ιθύνοντες η στράτευση στην εξυπηρέτηση της πολιτικής του Ισραήλ.

ται σε ταξινομήσεις βάσει κριτηρίων πέρα για πέρα στενόκαρδων είναι η καθημερινή πρακτικότητος. Ο Περικλής Γιαννόπουλος είχε οραματιστεί μιάν Ελλάδα που καμιά σχέση δεν έχει με ό,τι η «δεξιά κουλτούρα» αποδέχεται στο πολιτικό επίπεδο γι' αυτόν τον τόπο. Και φαντάζομαι πως δεν υπάρχει καμιά αντίρρηση πως η ελληνολατρεία του Γιαννόπουλου δε θα μπορούσε να συμβαδίσει με την έλξη προς τη «Δύση» της αστικής τάξης που κυβερνά την Ελλάδα.

Ίσως γινόμαστε υπερβολικά αυστηροί με μιά επιφυλλίδα του «ΡΙζοσπάστη», η οποία, άλλωστε, δεν υπερβαίνει και πολύ την συνηθισμένη επίπεδη αντιμετώπιση που χαρακτηρίζει τις επιφυλλίδες γενικά όλου του Τύπου. Αστικός ή μη αστικός Τύπος, παράγεται απο ανθρώπους που έχουν περάσει απ' τα ίδια σχολειά...

Η έσχατη Κωμωδία

του Κ. Α. Μανιάτη

Από της ιδρύσεώς-της η ΕΡΤ δεν είχε κατορθώσει να μας δώσει μια κωμωδία της προκοπής. Εκτός από την πολιτική της μονομέρειας, το επίσημο κανάλι-μας πάσχει — κατά γενική ομολογία — και από θλιβερή σοβαροφάνεια. Το χιούμορ προϋποθέτει ως γνωστόν μια κάποια πνευματική άνεση που οι ιδύνοντες των «μέντιά»-μας οφθαλμοφανώς δεν διαθέτουν.

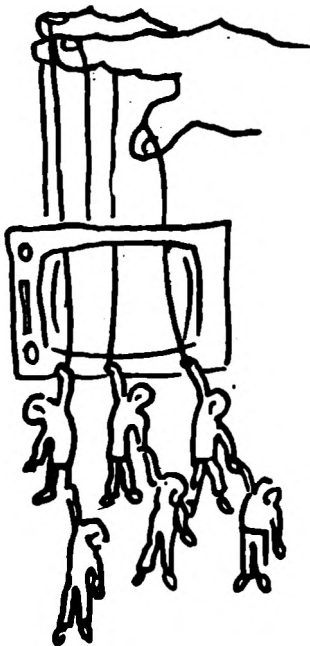
Όλα αυτά όμως ίσχυαν μέχρι την περασμένη Τετάρτη. Γιατί τότε παίχτηκε και έγινε γνωστή *urbi et orbi* μία κωμωδία εξόχου ενδιαφέροντος και άκρως ξεκαρδιστική. Και για μία ακόμα φορά αποδείχτηκε ότι όταν η πλοκή — ή μάλλον η δολοπλοκή είναι καλή — ακόμη κι ηθοποιοί που μέχρι τώρα έχουν αποτύχει μεταβάλλονται σε νούμερα ευτράπελα που βγάζουν άφθονο γέλιο. Γιατί οι πρωταγωνιστές είναι πάντα οι ίδιοι που τους έχει πιά βαρεθεί το κοινό: ο Χόνδρος, ο Ευπολιάς, ο Στεφανάκης, ο Χαραμής και *tutti quanti*.

Η πρωτοβουλία ανήκει στον νεοεμφανισθέντα αστέρα Ευπολιά. Τώρα τελευταία εξάλλου ο άνθρωπος αυτός παίρνει τόσες πρωτοβουλίες, ώστε όλοι οι άλλοι να ασχολούνται με την αντιμετώπισή-του και έτσι δεν τους μένει καιρός να σκαρώσουν κι αυτοί κάτι.

Ίσως γιατί η καχυποψία-του έχει κορυφωθεί και θεωρεί πιά ότι όλοι του σκάβουν το λάκκο, έχει δηλώσει ότι επιθυμεί να βλέπει αυτοπροσώπως όλα τα έργα που προγραμματίζονται. Μέχρι και τις διακοπές-του είχε σκοπό να διαλέξει μεταξύ Ρόδου και Κερκύρας ανάλογα με τον πομπό για να μη του ξεφύγει κανένα σήριαλ. Ήθελε ακόμα να αποφασίζει αυτός για όλες τις εκπομπές που θα έπρεπε να κοπούν, ακόμα κι όταν τις είχαν κόψει ήδη άλλοι προηγούμενα. Μέχρι του σημείου ο Στεφανάκης να του προτείνει κοροϊδευτικά — ο άλλος όμως τίποτε δεν ψυλιάστηκε — να κάνει αίθουσα προβολής... το γραφείο-του με μπάρ για αναψυκτικά. Έτσι όμως σιγά - σιγά κατέλαβε ένα μέρος από τις πολυθρόνες του Χόνδρου, του Χαραμή και του ίδιου του Στεφανάκη και άρχισε να τους σπρώχνει προς το κενό.

Τα πράγματα περιπλέχτηκαν από ένα «ιδεολογικό» καυγά για το ποιός είναι ο πατέρας της «ελληνοποίησης». Ο Ευπολιάς ισχυριζόταν — παρά το ότι ο Στεφανάκης προσκόμιζε στοιχεία από τα πρακτικά και ημερομηνίες από τις εφημερίδες (και από το «Αντί») για την πατρότητα του όρου — ότι αυτός ήταν ο πρώτος διδάξας. Ελληνοποίηση γι' αυτόν όμως εσήμαινε κόβω το «Λούνα Πάρκ» αλλά εγκρίνω το «Φιλαράκο», κόβω το «Μοναστηράκι» αλλά περνά τους «Τραγουδιστάδες της Λευτεριάς».

Η κατάσταση οξύνθηκε και

στον πρώτο καυγά ο Στεφανάκης δήλωσε ότι «...τα όρια της δικαιοδοσίας του Διοικητικού Συμβουλίου είναι σαφώς προκαθορισμένα».

Αυτή η μοιραία λέξη — «προκαθορισμένα» — έδωσε στον Ευπολιά την ιδέα της πρώτης μεγάλης Ελληνικής κωμωδίας που μας χάρισε η ΕΡΤ, και που είχε σαν πλαίσιο την ετήσια συνέλευση των «α-μετόχων».

Ο Ευπολιάς μέρες πολλές έκανε δοκιμές απαγγελίας του λόγου που του είχε γράψει ο Γενικός Διευθυντής. Την παραμονή η αγωνία-του κορυφώθηκε και ο Χόνδρος έστειλε τη γραμματέα-του (μιά από τις αδελφές Τατά) κάτι να του πει στο σπίτι-του, δεν τη δέχθηκε καν για να μη διακόψει την πρόβα. (Η φαντασία-μου τον βάζει μπροστά στον καθρέφτη, αλλά αυτό δεν έχει καμία σημασία).

Και έφθασε η μεγάλη ημέρα. Τόσοι δημοσιογράφοι, τόσες προσωπικότητες... Ποτέ δεν είχε ξαναβρεί στην άχαρη ζωή-του τέτοια ευκαιρία αυτοπροβολής, ο εκ Ληγουρίου, ελέω Νανά Τσαλδάρη, ορμώμενος, Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΡΤ, Ευπολιάς.

Ξεκίνησε «καθηγητικά» με μιά «απο στήθους» απαγγελία όσων είχαν γραφτεί στο πορτοκαλί βιβλιαράκι των πεπραγμένων. Και μετά προχώρησε στο κύριο πιάτο, που ήταν η ταχτοποίηση των λογαριασμών-του με τον Στεφανάκη που μόλις πριν από δυό ημέρες του είχε κάνει επίθεση δια του Τύπου. Ο Ευπολιάς μάλιστα ισχυριζόταν ότι ο ίδιος ο Πρωθυπουργός τον είχε διαβεβαιώσει στο «Κάραβελ», στα παρασκήνια του συνεδρίου της Ν.Δ., ότι ο Στεφανάκης θα πάρει δρόμο. Τότε κι' αυτός ενθουσιασμένος κάλεσε το νομικό σύμβουλο της ΕΡΤ κ. Παρασκευόπουλο και τον ρώτησε πώς θα γίνει να φύγει ο Στεφανάκης. Κατάληξαν σε μιά απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου που θα συνοδευόταν από την ανάλογη αποζημίωση. Εκλήθη τότε ο Φακλής, ειδήμων επί των διοικητικών, και του εδόθη εντολή... να απολύσει αμέσως τον Στεφανάκη. Εκείνος όμως, πονηρός όπως συνήθως, αφού είπε «καλά - καλά», έτρεξε στον τέταρτο όροφο και ζήτησε από την γραμματέα-του να λέει ότι δεν είναι εκεί, μέχρι να γυρίσει ο Χόνδρος από τη Γενεύη.

Η προσγείωση του κ. Γενικού ήταν αυτή τη φορά κυριολεκτικά... ανώμαλη. Έμεινε κατάπληκτος από όσα είχε μηχανογραφήσει ο Ευπολιάς κατά την απουσία-του και αρνήθηκε να συναινέσει.

Τότε επενέβη ο κ. Τσαλδάρης και ο ίδιος ο Πρωθυπουργός που ζήτησαν και οι δύο από τον Στεφανάκη την παραίτησή-του. Αυτός όμως παρέμενε ανένδοτος. Έλεγε μάλιστα σε φίλους-του: «Ας με απολύσουν και θα αφιερώσω την αποζημίωσή-μου στην ίδρυση ενός γηροκομείου για... τα στελέχη της Ν.Δ. που σε λίγο θα χρειαστεί σε όλους αυτούς».

Έτσι είχαν τα πράγματα, όταν σηκώθηκε ο Ευπολιάς μέσα στη Συνέλευση να υπερασπιστεί το τραυματισμένο φιλότιμό-του.

Είπε πως το Διοικητικό Συμβούλιο «υπνώττει». Πως το ίδιο συνέβαινε και στο παρελθόν επί εποχής Ν. Γουλανδρή. Και ότι αυτός εν πάσει περιπτώσει δεν θα δεχόταν να ευνοησθεί. Θυμήθηκε και την «ελληνοποίηση» και κατάληξε κατακόκκινος από το θυμό-του με μιά απαρίθμηση των πανεπιστημιακών-του τίτλων, ξεχνώντας βέβαια επιμελώς τις διπλο-τριπλο απασχολήσεις-του (ΟΤΕ, δικηγορία κλπ.). Ήθελε να δείξει πως «ένας είναι ο αρχηγός, ο Ευπολιάς ο δυναμικός!»

Η απάντηση του Χόνδρου, που θυμήθηκε ίσως το παλιό στρατιωτικό-του ύφος, εξέπληξε τους παρισταμένους. Κοφτά και σταράτα έκοψε το βήχα του μεγαλομανούς αναρριχητή. Ο Ευπολιάς έξω φρενών έπαιξε θορυβωδώς με τα κλειδιά-του και σε μιά στιγμή ψιθύρισε τόσο δυνατά ώστε

να ακούσουν και οι δημοσιογράφοι: «Αυτό δεν είναι συνέλευση, είναι θέατρο».

Και ήταν πράγματι κωμωδία, αυτό που παρακολουθήσαμε. Το θέμα ήταν αρκετά κλασικό: έργα και ημέρες κάποιου που καβαλάει το καλάμι και δεν θέλει μετά να αφιππεύσει, χάνοντας κάθε αίσθηση του γελοίου.

Ακολούθησαν τα εξής επεισόδια:

● ο κ. Παπασπύρου δήλωσε πως «αυτός ο Ευπολιάς δεν τρώγεται με τίποτε».

● ο κ. Ζολώτας ότι δεν έκανε πενήντα χρόνια δημόσια καριέρα για να καταντήσει θεατρίνος.

● ο κ. Νανάς Τσαλδάρης μοιράζει αναγκαστικές άδειες, με τη πρόφαση ότι πλησιάζουν οι εκλογές.

● ο κ. Ράλλης έπεισε το Στεφανάκη να πολιτευτεί.

● και ο κ. Χόνδρος δεν βλέπει την ώρα να πάει επιτέλους στο σπίτι-του.

Οπωσδήποτε όμως η τελευταία πράξη αυτής της κωμωδίας θα παιχθεί την επομένη των εκλογών. Από τώρα μπορούμε να φανταστούμε τους ανίδεους κωμωδούς να κλαίνε στα σκαλάκια της Αγίας Παρασκευής τις παλιές καλές ημέρες. Τότε που οι θέσεις προσαρμόζονταν σ' εκείνους που τις αποκτούσαν. Τότε που ο καθένας έκανε ό,τι του κατέβαινε στο κεφάλι χωρίς περισκεψη και αιδώ. Τότε που η φαιλότητα επικρατούσε πέρα για πέρα. Τότε... δηλαδή σήμερα.

BIBLIA • BIBLIA • BIBLIA!

Όλων των εκδοτικών οίκων στέλνονται με «αντικαταβολή» στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό. Απαραίτητο στις παραγγελίες-σας να αναφέρεται ο τίτλος του βιβλίου και ο εκδοτικός οίκος. Η τιμή κάθε βιβλίου είναι αυτή που καθορίζουν οι εκδοτικοί οίκοι. Η επιβάρυνση στα έξοδα αποστολής είναι μόνο 65 δραχμ. κατά παραγγελία. Γράψτε-μας ή τηλεφωνήστε-μας.

**ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΠΡΩΘΗΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΡΒΑΤΗΣ
ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 8 • ΑΘΗΝΑ 122
ΤΗΛ. 32.29.303 (6-8 μ.μ.)**

Το Θέατρο: πολιτιστικό κύτταρο στην Κοινότητα και στο Δήμο

του Λάκη Κουρετζή

Το θέατρο σε σχέση με την Κοινότητα και τον Δήμο, δε μπορούμε να το βλέπουμε μόνο σα μια σκηνή κι ένα θίασο επαγγελματιών που δίνει παραστάσεις σε «τακτά χρονικά διαστήματα». Αλλά, για να μη συμβεί αυτό πρέπει να αναθεωρήσουμε πολλές αντιλήψεις που επικρατούν στη χώρα-μας, σχετικά με την έννοια και τους στόχους ενός «Δημοτικού Θεάτρου».

Μέσα σε μια ανταγωνιστική κοινωνία, το θέατρο (τουλάχιστο στους χώρους της Τοπ. Αυτοδιοίκησης) πρέπει να είναι αφορμή για συνεργασία και ενεργοποίηση των πολιτών και όχι πεδίο «καλλιτεχνικών ανταγωνισμών». Η σχέση «Θέατρο και Τοπική αυτοδιοίκηση» είναι προσδιοριστική του μεγέθους και του περιεχομένου της θεατρικής πράξης στους συγκεκριμένους χώρους. Ο προβληματισμός, καλύπτει όλη την διαδικασία παραγωγής μιας θεατρικής παράστασης. Από τον τρόπο εκλογής ρεπερτορίου μέχρι του τρόπου λειτουργίας του θιάσου. Τα Κοινοτικά — Δημοτικά θέατρα δεν μπορούν να διαιωνίζονται και ν' αναπαράγουν το «είδος» της καταναλωτικής ψυχαγωγίας και τα πνευματικά υποπροϊόντα που προσφέρονται από άλλα μέσα και με πολλούς τρόπους στο λαό. Αντίθετα, θα πρέπει να γίνονται ζωντανά κύτταρα των δημιουργικών ικανοτήτων του ίδιου του λαού, μέσα πολιτιστικής ανόδου και παιδείας.

Θεατρική λειτουργία - παρουσία, στα πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν μπορεί να σημαίνει απλά: Ίδρυση επαγγελματικών θεατρικών μονάδων — χτίσιμο θεατρικών αιθουσών για την παρουσίαση διαφόρων έργων. Δεν μπορεί να είναι μια απλή διεκπεραιωτική εργασία κάποιου έργου, από κάποιον θίασο που το διάλεξε τυχαία, επειδή τα πρόσωπα ταιριάζουν στους ηθοποιούς και βρήκε έναν χώρο να το παρουσιάσει για μια σειρά παραστάσεων. Όλα αυτά (και στις καλύτερες ακόμα περιπτώσεις) δεν μπορούν ν' αποτελούν το περιεχόμενο μιας θεατρικής λειτουργίας, να εκφράσουν ή ν' αποτελέσουν «παρουσία» ουσιαστική σε προσφορά στο Δήμο ή στην Κοινότητα.

Το θέατρο μέσα στην Κοινότητα και τον Δήμο μπορεί να λειτουργήσει σαν πολιτιστικό κύτταρο, όταν καταφέρει να ενεργοποιήσει έναν αριθμό δημοτών, όχι μόνο στην παρουσίαση μιας συγκεκριμένης παράστασης, αλλά στη δημιουργική συμμετοχή και στην κατανόηση του περιεχομένου της θεατρικής τέχνης. Με βάση τη θεατρική λειτουργία και τις παραμέτρους-της μπορεί να ευαισθητοποιηθεί ένα μεγάλο μέρος των κατοίκων της περιοχής, ώστε στους συντελεστές της παράστασης να υπολογίζονται κι εκείνοι. Για να υπάρξει σωστή λειτουργία της σχέσης «Θέατρο - Τοπική Αυτοδιοίκηση» πρέπει να ιελετηθούν συστηματικά και υπεύθυνα οι κοινωνικοί συντελεστές της περιοχής, τα ιδιαίτερα πολιτιστικά στοιχεία, τα ενδιαφέροντα και η σύνθεση του πληθυσμού-της. Από τις αναλύσεις των στοιχείων αυτών θα διαμορ-

φωθεί το «πλαίσιο» και ο χαρακτήρας που θα πρέπει να έχει στην κάθε περιοχή το «θέατρο».

Με βάση την πολύχρονη και μόνιμη συνεργασία-μας με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, εκείνο που μας απασχόλησε επίμονα ήταν η ανάγκη μιας υποτυπώδους υλικοτεχνικής δομής που να προσφέρεται για θεατρική πράξη, ο συντονισμός και η συνεργασία των πολιτιστικών εκδηλώσεων των φορέων της περιοχής και ο τρόπος ενημέρωσης - πληροφόρησης των Δημοτών. Ένα, όμως, από τα σπουδαιότερα προβλήματα της λειτουργίας θεάτρων σε Δήμους και Κοινότητες είναι το ρεπερτόριο που πρέπει νά 'ναι αντικείμενο ενδελεχούς αναζήτησης και έρευνας και όχι μια στείρα επανάληψη επιτυχημένων παραστάσεων του «κέντρου». Να το διακρίνει τόλμη στη σύλληψη και τη φόρμα. Το θέατρο στην Τοπική Αυτοδιοίκηση πρέπει νά 'ναι κανάλι διοχέτευσης στη σκηνή της ντόπιας θεατρικής-μας παράδοσης και του νεοελληνικού έργου, και από την άλλη μέσο γνωριμίας και ενημέρωσης με τα σκηνικά επιτεύγματα άλλων λαών' χώρος παρουσίας καινούριων τάσεων, αγνώστων συγγραφέων, νέων σκηνοθετικών απόψεων που δεν είναι δυνατόν να παρουσιαστούν εύκολα στη σκηνή επαγγελματικών θιάσων των οποίων, τις περισσότερες φορές, γνώμονας και άξονας πλεύσης είναι το εμπορικό κέρδος.

Θέατρο στα πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θεωρούμε ένα πλέγμα λειτουργιών που περιλαμβάνουν την οργάνωση και μεθοδευμένη σύνδεση ενός συνόλου δραστηριοτήτων, με κύριο παρά-

γοντα, το θέατρο. Επί μέρους στοιχεία - δομικά αυτού του συνόλου μπορεί να είναι:

Θεατρικό εργαστήρι

Το θεατρικό εργαστήρι θα πρέπει να είναι χώρος επικοινωνίας και ελεύθερης έκφρασης με αφορμή το θέατρο. Με μορφή ομιλιών, συζητήσεων και φιλικής κουβέντας που στοχεύουν στην ενημέρωση και τον προβληματισμό πάνω στην Τέχνη του θεάτρου. Το Θ.Ε. προσφέρει επίσης, σε όσους ενδιαφέρονται, ευκαιρίες για άσκηση — σωματική έκφραση — ευαισθητοποίηση πάνω στη θεατρική πρακτική.

Σειρά ομιλιών - συζητήσεων

Οργάνωση ομιλιών και συζητήσεων σε συνοικίες, σχολεία, πολιτιστικά κέντρα, καφεενεία, πάνω στην τέχνη του θεάτρου και την ιστορία-του.

Δημοτική βιβλιοθήκη

Τμήμα της δημοτικής βιβλιοθήκης να αφιερώνεται στο θεατρικό βιβλίο και έντυπο.

Θεατρικό παιχνίδι

Με αυτό σαν αφορμή να πειραματίζεται η προσέγγιση και ευαισθητοποίηση του παιδιού στο θέατρο.

Θεατρική σκηνή

Ίδρυση Θ.Σ. πολλαπλών χρήσεων με την συμμετοχή των τοπικών λαϊκών πολιτιστικών φορέων.

Στη δημιουργία Κοινοτικού - Δημοτικού θεάτρου, δεν είναι δυνατό να αγνοηθεί η λαϊκή προσφορά και παρουσία με την μορφή διαφόρων ερασιτεχνικών θεα-

τρικών και πολιτιστικών ομάδων της περιοχής. Από μελέτες και στατιστικές που έχουν γίνει σχετικά με τη θεατρική παιδεία σε πολλές χώρες, έχει αποδειχτεί πως όσο πιο ανεπτυγμένο είναι σε μια χώρα το ερασιτεχνικό θέατρο, τόσο μεγαλύτερη και βαθύτερη είναι η θεατρική-της παιδεία, ανώτερη η ποιότητα της θεατρικής παραγωγής, ομαλότερη η θεατρική-της λειτουργία. Ο υπεύθυνος και δημιουργικός «ερασιτεχνισμός» δεν είναι αντίπαλος του επαγγελματικού θεάτρου, ούτε μπορεί να τον υποκαταστήσει. Μπορεί όμως να συμβάλλει στη δημιουργία θεατρικής υποδομής, ενεργοποιημένων θεάτρων, αλλαγής και εξέλιξης της θεατρικής ζωής μιας χώρας.

Το θέατρο στα πλαίσια της Τοπικής Αυτοδιοίκησης δεν μπορεί να λειτουργεί έξω από τις κοινωνικές και πολιτιστικές ανάγκες του λαού. Δεν είναι χώρος για ευκαιριακά θεάματα, αναπαραγωγής της βιομηχανικής ψυχαγωγίας, ούτε μόνο-μέσο επίλυσης των οικονομικών προβλημάτων ανέργων ηθοποιών. Ενεργώντας σα ζωντανό πολιτιστικό κύτταρο μπορεί να συμβάλλει στη βελτίωση του πολιτιστικού επιπέδου και ν' αντιτάξει τη δική-του άμυνα στην επίθεση που δέχεται ο λαός με ποικίλους τρόπους και από διάφορους χώρους και παράγοντες, για υποβιβασμό της ποιότητας της ζωής, αλλοίωση της πολιτιστικής-του κληρονομιάς, αποπροσανατολισμό του θεάτρου από τον κοινωνικό-του ρόλο.

ΚΕΡΑΜΙΚΑ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

ΣΤΑΧΥ

Εάνθου 7 Κολωνάκι

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Δημητρίου Γούναρη 30 Θεσσαλονίκη

Εξόρμηση
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Βιβλιο-παρουσίαση

Αφιέρωμα στην Ελλάδα 1940 - 1944. Κείμενα και μαρτυρίες Γάλλων που συγκέντρωσε και παρουσιάζει ο Roger Millieux
Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1980

Κείμενα κορυφαίων Γάλλων πνευματικών ανθρώπων και αγωνιστών, αλλά και αφανών φιλελλήνων Γάλλων πατριωτών προς τον μαχόμενο Ελληνικό λαό της ηρωικής τετραετίας 1940 - 1944. Το υλικό του μνημειώδους αυτού βιβλίου που πρωτοδημοσιεύτηκε στα γαλλικά το 1979, εμπλουτίστηκε για το ελληνικό κοινό με δύο ανέκδοτα κεφάλαια που απηχούν τον θαυμασμό και την αγάπη ενός καινούριου λαϊκού γαλλικού φιλελληνισμού. Η απόδοση στα ελληνικά έγινε από την Τούλα Δρακοπούλου και των ποιημάτων από τον Τίτο Πατρίκι. Εξαιρετικά επιμελημένη έκδοση, συνοδεύεται από 12 φωτογραφικές αναπαραγωγές έργων τέχνης, αφιερωμένων στην Ελλάδα και τον ελληνικό λαό.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΗ
Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία (1453 - 1850)
Εκδ: ΕΜΝΕ - Μνήμων, Αθήνα 1981

Στη σειρά αυτοτελών εκδόσεων με τίτλο «Θεωρία και Μελέτες Ιστορίας», εκδίδονται ή επανεκδίδονται άρθρα ή αυτοτελή δημοσιεύματα, που αναφέρονται σε θεωρητικά και μεθοδολογικά προβλήματα της ιστορίας, ή επεξεργάζονται τα προβλήματα αυτά σε συγκεκριμένες μελέτες.

Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε μια επαναδημοσίευση μελέτης που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά εδώ και δέκα χρόνια. Περιεκτική μελέτη που βοηθά εξαιρετικά, με την πυκνότητα και τη διεισδυτικότητα της, στη γνώση του τόσο σημαντικού για την νεοελληνική ιστορία-μας θέματος της Ελληνικής Εμπορικής Ναυτιλίας.

Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο Παλαιστίνης
Εκδ: Κάλβος, Αθήνα 1979

Τρία βασικά κείμενα του κινήματος του παλαιστινιακού λαού:

η στρατηγική διακήρυξη, ο εσωτερικός κανονισμός και η πολεμική στρατηγική. Χρήσιμα για να πληροφορηθούμε τη νέα πολιτικοστρατιωτική φυσιογνωμία αυτής της οργάνωσης, που παίζει όλο και πιο σημαντικό ρόλο στην εύφλεκτη περιοχή-μας.

Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο Ερυθραίας
Εκδ: Κάλβος, Αθήνα 1979

Η φυσιογνωμία αυτού του ξεχασμένου, κάπως, μετώπου, που έχει να αντιμετωπίσει ένα ιδιότυπο ιμπεριαλισμό, ξεκαθαρίζεται από τα κείμενα που παρατίθενται, μετά μια κατατοπιστική εισαγωγή.

Αποφάσεις του 1ου Συνεδρίου, πρόγραμμα και ιδεολογικά άρθρα, όλα δείχνουν τον βαθύτατα εθνικοαπελευθερωτικό χαρακτήρα και τις σοσιαλιστικές αρχές του αγώνα του λαού της Ερυθραίας.

ΝΙΚΟΥ ΠΑΤΖΗ
Απέναντι
Ιστορίες από απόσταση

Μια ιδιότυπη γραφή, στηριγμένη στην αμεσότητα των παραδόσεων, τη σχεδόν συνειρμική διατύπωση, καταφέρνει να προσελκύσει τον αναγνώστη. Πέντε «ιστορίες από «απόσταση», όπως τις ονομάζει ο Ν.Π: Το μαγαζί, femme fatale, επεισόδιο, το ατύχημα, ο κήπος.

ΛΟΥΙΖ ΝΤΩΓΙΟΝ ΡΙΣΑΡ
Προετοιμάστε το παιδί-σας για το σχολείο
Μετάφρ: Πόλα Βλάχου
Εκδ: Καστανιώτη, Αθήνα 1981

Ένας χρήσιμος οδηγός για τους γονείς που ενδιαφέρονται να προετοιμάσουν τα παιδιά-τους για το σχολείο. Η συγγραφέας, εκπαιδευτικός ειδική στην παιδική ηλικία, παρουσιάζει 300 παιχνίδια που καλλιεργούν την ψυχοκινητική ανάπτυξη του παιδιού.

ΒΙΛΧΕΛΜ ΡΑΤΧ
Η ανάλυση του χαρακτήρα
Μετ: Ν. Σιδέρης
Εκδ: Καστανιώτη, Αθήνα 1981

Το θεμελιακό τρίτομο έργο του Ράιχ ολοκληρώθηκε στα ελληνικά με τη μορφή: τ.1 - Η τεχνική, τ.2 - Η θεωρία της διαμόρφωσης του χαρακτήρα, τ.3 - Από την ψυχανάλυση στη βιοφυσική της οργάνωσης.

Η έκδοση στα ελληνικά βασίστηκε στην τρίτη, διευρυμένη έκδοση του έργου, στην οποία προστέθηκε και ένα τμήμα με την τελευταία ανακάλυψή-του, την κοσμική οργονοενέργεια.

ΜΠΑΜΠΗ ΔΕΡΜΙΤΖΑΚΗ
Παραψυχολογία. Μύθος ή πραγματικότητα;
Εκδ: Θυμάρη, Αθήνα 1981

Μια εισαγωγή στην ερμηνεία των παραψυχικών φαινομένων. Η τόσο αμφιλεγόμενη αυτή επιστήμη περιγράφεται στα επιμέρους φαινόμενά-της με τρόπο κατατοπιστικό. Ένα χρήσιμο εγχειρίδιο για όσους θέλουν να αποκτήσουν τις βασικές πληροφορίες γύρω απ' το θέμα.

ΑΡΗ ΣΚΙΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Είναι που...
Εκδ: Γνώση, Αθήνα 1981

Μια αφήγηση - καταγραφή τοξικομανών στον δημοσιογράφο Α.Σ. Αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ακριβώς γιατί μας λείπει η επαρκής πληροφόρηση (στατιστικές έρευνες) του βαθμού ανάπτυξης του φαινομένου στον τόπο. Οι μαρτυρίες που καταθέτονται μ' αυτό το βιβλίο είναι ενδεικτικές και σαν τέτοιες αξίζει να προσεχθούν.

Χ. ΡΟΖΑΚΗ, Α.
ΤΟΥΝΤΑ - ΦΕΡΓΑΔΗ,
Κ. ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΥ -
ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ, Ε. ΙΩΑΝΝΟΥ
Η αποστρατικοποίηση των ελληνοτουρκικών συνόρων
Εκδ: Παντείου ΑΣΠΕ, Αθήνα 1977

Μετά από ένα καίριο πρόλογο του καθηγητή Γ. Τενεκίδη για την ουσιαστική σημασία της συζήτησης γύρω από το διεθνές καθεστώς των ελληνικών νησιών του Αιγαίου, οι συμμετέχοντες, όλοι μέλη του ΕΔΠ της Παντείου, αναλύουν διάφορες πλευρές του θέματος.

Ο Χ. Ροζάκης εκθέτει τους γενικούς θεωρητικούς προβληματισμούς και τη διεθνή πείρα που υπάρχει γύρω από το ζήτημα. Η Α. Τούντα αναλύει τις απόπειρες αποστρατικοποίησης των ελληνοτουρκικών συνόρων του Έβρου. Τέλος, η Κ. Μανωλοπούλου και ο Ε. Ιωάννου αφιερώνουν τις έρευνές-τους στα νησιά του Βόρειου Αιγαίου και στα Δωδεκάνησα.

ΧΑΝΣ ΜΑΓΚΝΟΥΣ
ΕΝΤΣΕΝΣΜΠΕΡΓΚΕΡ
Για μια θεωρία των μέσων επικοινωνίας
Μετ: Γιώργος Βαμβαλής
Εκδ: Επίκουρος, Αθήνα 1981

Ενδιαφέρον δοκίμιο του Χ.Μ.-Ε όπου προσπαθεί να προσεγγίσει εικονοκλαστικά το πρόβλημα των μέσων επικοινωνίας, για

μια ανασκόπηση, απογραφή διατύπωση της κοινωνικής-του λειτουργίας και της αισθητικής τους υπόστασης. Αξίζει να διαβαστεί γιατί εμπεριέχει δυναμικά την πιθανότητα της ανακίνησης μιας θεωρητικής συζήτησης,

ΚΙΡΑ ΣΙΝΟΥ
Το μεγάλο πείραμα
Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981

Γνωστή στο χώρο του παιδικού μυθιστορήματος η Κίρα Σίνου μας έχει ξαφνιάσει με τον προσεκτικό τρόπο που προσεγγίζει κάθε φορά το θέμα-της. Μυθιστόρημα επιστημονικής φαντασίας, αυτή τη φορά, ελκυστικά γραμμένο αλλά και με ακρίβεια ως προς το περιγραφόμενο τεχνικό μέρος-του. Αξίζει να εξαρθεί η συμβολή της συγγραφέως στο χώρο του παιδικού μυθιστορήματος που ως τώρα μας έχει πολύ ενδιαφέροντα βιβλία.

ΡΟΑΛΝΤ ΝΤΑΛ
Ο Τσάρλυ και το εργοστάσιο σοκολάτας
Μετάφρ: Τζένια Καββαδία
Εκδ: Μετόπη, Αθήνα 1981

Στη σειρά «Παιδικού βιβλίου» των εκδόσεων Μετόπη, έχουμε συχνά συμπαθητικά βιβλία, όπως αυτό για παράδειγμα, που είναι γεμάτο χιούμορ και φαντασία. Η μετάφραση της Τζ. Καββαδία προσεκτική και εκφραστική.

ΜΑΡΙΑ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗ - ΔΕΛΙΒΑΝΗ
Η ελληνική οικονομία: ειδικά θέματα.
Εκδ: Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1981

Συλλογή άρθρων και διαλέξεων της καθηγήτριας της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής Θεσσαλονίκης, που έχουν δημοσιευτεί σε διάφορα περιοδικά μεταξύ 1977 και 1980. Μεταξύ άλλων, αναλύσεις της ελληνικής οικονομίας στα πρόθυρα της ΕΟΚ, μελέτες του πληθωρισμού, της κατανόμης εισοδήματος και της φορολογικής επιβαρύνσεως.

ΕΛΕΝΗ ΡΕΜΠΕΛΙΝΑ
Παραλλαγές για τη γη — Ένα καλοκαίρι 1980 —
Εκδοτική Ομάδα Γυναικών, Αθήνα 1981

Με εξαιρετική προσήλωση στο γυναικείο λόγο και στη διαμόρφωση φεμινιστικής συνείδησης η Εκδοτική Ομάδα Γυναικών πραγματοποιεί ένα σημαντικό έργο. Δίνει τη δυνατότητα να εγγραφούν στη συνείδησή-μας τα μηνύματα που φωνές όπως αυτή της Ε.Ρ. εκπέμπουν: «Γυναίκα που με άκουσες μέσα στη σιωπή και τον τρόμο, μέσα στην άγνοια και την τυφλότητά-μου, όταν ήμουν ακόμη ερπετό ή το πολύ πολύ χελώνα που αποπειρόταν το πέρασμα από τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη, προσπαθώντας με απόγνωση να τραγουδήσει «Το γιασεμί στην πόρτα-σου γιασεμί-μου». Πρέπει να σώσει το παιδί-της,

ΣΤΑΥΡΟΣ ΔΕΛΤΑ

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΔΕΛΤΑ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΔΕΛΤΑ

ΟΤΙΟΤΕΣ ΔΕΛΤΑ ΙΝΑ ΣΤΑΥΡΟΣ

ΣΤΑΥΡΟΣ ΔΕΛΤΑ

ΕΣΕ.ΦΕ.88 ΑΡΤ

πρέπει να κατορθώσει να φτάσει στη θάλασσα, μου έλεγε. Μικρή, αδύνατη, τρομαγμένη χελωνίτσα. Πρόωρα, παράωρα μάνα, τρομαγμένη απο την ξαφνική αποκάλυψη της ίδιας-της της πιο αρχαίας φύσης. Χελώνα. Κόλπος των χελωνών. Κατεχόμενος κόλπος στη Χερσόνησο του Απόστολου Ανδρέα».

NATHALIE SARRAUTE

Ανάμεσα στη ζωή και στο θάνατο
Μετάφρ.: Λήδας Παλλαντίου
Εκδ: Ζατζηνικολή, Αθήνα 1981

Με πολύ ενδιαφέρον, αν και καθυστερημένα, είδαμε να εκδίδεται το βιβλίο της Nathalie Sarraute, μιάς απο τις κυριότερες εκπροσώπους του «Νέου Μυθιστορήματος». Μία καλαισθητή έκδοση με προσεκτική απόδοση του κειμένου στη γλώσσα-μας.

ΣΑΣΑΣ ΜΟΣΧΟΥ - ΣΑΚΟΡΡΑΦΟΥ

Το παιδί και ο έφηβος:
αστικά δικαιώματα
και υποχρεώσεις.
Αθήνα 1981

Σημαντική συμβολή στους προβληματισμούς για την αναθεώρηση του απαρχαιωμένου-μας οικογενειακού δικαίου. Το γεγονός ότι την εργασία αυτή την έχει κάνει γυναίκα και δικηγόρος, κάνει ακόμα πιο ουσιαστική την αντιμετώπιση φλεγόντων θεμάτων, όπως η εξατομίκευση του παιδιού, η δικαιοπρακτική και αδικοπρακτική-του ικανότητα και όλα όσα αφορούν τη μοίρα των θετών και των εξωγάμων.

Στην έρευνα περιλαμβάνονται και οι εργασίες της επιτροπής Γαζή, στις οποίες η κυβέρνηση επιφύλαξε την ίδια τύχη με όλα τα άλλα σημαντικά μεταρρυθμιστικά νομοσχέδια που η ίδια είχε προκαλέσει.

ΚΩΝ. Ν. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Πλάτωνα «Πρωταγόρας»
Εκδ: Στ. Πατάκη, Αθήνα 1981

Το έργο αυτό στοχεύει σε τρία βασικά σημεία: α) Στη νεοελληνική μετάφραση, β) στην ερμηνεία και γ) στην κριτική των πλατωνικών θέσεων.

Βιβλίο που απευθύνεται συγχρόνως στον επιστήμονα, τον ερευνητή, το φιλόλογο, αλλά και τον φοιτητή.

Το βιβλίο εμπλουτίζεται με βιβλιογραφία, ευρετήριο πραγμάτων, ονομάτων και όρων, με χρονολογικούς - συγχρονικούς πίνακες, με εικόνες, σχήματα και εποπτικά διαγράμματα.

TINA LAURENTAKH - ΜΑΡΓΙΩΚΗ

Έρμηνη ζώ
Αθήνα 1980.

Έρμηνη ζώ σ' ένα κόσμο παράταιρο / δίπλα σ' άκεφαλους ανθρώπους / πού μιλούν μιά γλώσσα έγγαστρίμυθη / Έρμηνη ζώ μέσα στους ίσκιους / δίπλα σέ ξερές συστάδες σκέψεων / καί σέ τρεχούμενα νερά, μή πόσιμα / Έρμηνη ζώ, μ' αν μέ φωνάζεις / θαρθώ νά σέ βρώ τήν ύστατη ώρα».

ΓΙΑΝΝΗ ΣΟΛΔΑΤΟΥ

Τρομαχτικές ιστορίες
Εκδ: Αιγόκερως, Αθήνα 1981

Ιστορίες πού γράφτηκαν «σέ στιγμές στρατιωτικού όρθολογισμού» όπως λέει ο Γ.Σ. Σύντομα μικρά στιγμιότυπα μέ ιδιαίτερο ενδιαφέρον:

Εκείνες τίς μέρες πού παρουσιαστήκαμε ξεκίνησε καί ή επάνοδός μας στους Ιερούς τής Πατρίδας σκοπούς, μέ τά μεγάφωνα, όλες τίς «ελεύθερες» ώρες νά βροντοφωνάζουν:

... άλλη μιά μέρα δίχως σκοπό
μιά καλημέρα πού νά τήν πώ...

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ:

ΘΕΜΗ ΤΑΣΟΥΛΗ, Ανερχόμενοι Ρόμβοι..., Εκδ: Όστρια, Αθήνα 1980.

Α.Κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Η απορία του δέντρου, Εκδ: Ζώδιο, Αθήνα 1981.

ΦΩΝΤΑ ΚΟΝΔΥΛΗ, Η έξωση, Γ' έκδοση, Εκδ: Καστανιώτη, Αθήνα 1981

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑΚΑΚΟΥ
Εκδ: Κόμπος, Αθήνα 1981

ΤΖΟΥΛΙΑ ΛΑΡΑ, Από το βυθό, Εκδ: Ιωλκός, Αθήνα 1981

ΚΑΘΕ ΠΡΟΙ

αφραζε

διαβαζε

διαδιδε

την ΑΥΓΗ

τη δική 68

ΦΩΝΗ

Απέναντι

ιστορίες από
απόσταση

νίκου παιζή

ΧΝΑΡΙ

βιβλία
περιοδικά
αφίσσες

Κιαφάς 5 (παροδος Αναδ. 48)

360.54.93 360.48.48

Η Τατιάνα Γκρίτση - Μιλλιέξ
γράφει για τη ποιητική
συλλογή του Έκτορα
Κακναβάτου: «Τα μαχαίρια
της Κίρκης»
Εκδόσεις «Κείμενα»

Πριν μιλήσω ή προσπαθήσω να επικοινωνήσω με το λόγο του Ε. Κακναβάτου, θά 'θελα να ευχαριστήσω τον εκδότη των «Κειμένων» που κάθε φορά, μαζί με το βιβλίο που τυπώνει, μας χαρίζει μια αισθητική χαρά - κάτι περισσότερο - φορτίζει τη μνήμη, ξυπνάει την επιθυμία του ωραίου, θυμίζει τη μοναδικότητα του χειριού, συνεργάζεται με τον ποιητή, συμπληρώνοντας πολλές φορές τα νοήματά του με την τυπογραφική του ερμηνεία.

Κάθε τόμος που βγαίνει από τα χέρια του κυρίου Βλάχου είναι ένα παιδί γεννημένο από έρωτα.

Η προσέγγιση στην ποίηση του Κακναβάτου, στην αρχή τουλάχιστον, είναι ψυχοσωματική. Σε ερεθίζει, σε βιάζει, σε υποχρεώνει να γυρίσεις σε ρίζες αρχέγονες, στις μήτρες των λέξεων, στην καθαρή τους έννοια. Έπειτα, σαν όλους τους σουρεαλιστές, σε παρασύρει στο ονειρικό κόσμο όπου πρωταγωνιστεί ο εφιάλτης κι ενώ ακούς ένα τραγούδι που δεν ξεχωρίζεις τα λόγια, προσπαθείς μέσα από τη μελωδία να προσδεθείς στη νοηματική του κλίμακα και να συμπλεύσεις.

«Τα Μαχαίρια της Κίρκης», αυτή η ίδια η μάγισσα, υποβάλλει, και μόνο σαν όνομα, τη δαιμονιακή δύναμη της μαγείας, αλλά και το φόνο που υποβόσκει. Ρήσεις από κείμενα, ιερά ή αρχαία, έστω και αν δεν μπορείς να τα εντοπίσεις, ωστόσο λειτουργούν σαν τέτοια και δημιουργούν το χώρο που θέλει ο ποιητής για να παραστήσει το δικό του έργο με το δικό του θιασό.

Ο Κακναβάτος είναι ένα μίγμα σοφίας, επιστημοσύνης, λαϊκής θυμοσοφίας, ποτέ όμως καθημερινότητας.

Ερευνητής της λέξης, αλλά και δημιουργός της λέξης που κάποτε φαίνεται ότι του επιβάλλεται όχι νοηματικά, αλλά ηχητικά, αισθητικά ή μέσα από μια μακριά μνήμη «βυσσόθεου» ή «παρθαλάσσιες» «θίνες» λέξεις αντιφατικές που λειτουργούν σε πολλά επίπεδα. Οι επιστημονικές λέξεις είναι έννοιες, είναι διαδικασίες σε χρόνο μηδέν. «Στώμεν»

.....«Τρίτο γεγονός το ανάστημά σου που τους καταργεί, το εύρος σου που αχρηστεύει τις μονάδες τους και τα ισόπεδα τοπία τους...» (σελ. 35).

Δεν αχρηστεύει το υποκείμενο, αχρηστεύει το μέτρο του. Έτσι, λειτουργώντας λέξεις όπως «άνυσμα», «προσχώσεις» «κατιόντα» κτλ. ξεφεύγουν από τον ειδικό ό-

ρο μιας επιστήμης και μεταβάλλονται σε γλώσσα.

ΤΟΥΤΕΣΤΙΝ ΑΝΥΣΜΑ Η ΑΓΧΙΒΑΣΙ' Η... χίλιες να μείνει άταφο παρέξω των Θηβών το κούτελό σου που το λέω Πολυνείκη, τουτέστιν άνυσμα ή αγκιβασίη. Πάρωρα το φεγγάρι, που αντίφωνο του λογιισμού ανέβαινε σαν το χαμένο ελάφι, πήρε να ρωτά τ' αμίλητα, να ψάχνει» (10-11)

Σα μετεμψύχωση της Αντιγόνης αυτό το ελάφι και η «αγκιβασίη» ανοίγει αγχιάλους με κύματα φαντασίας. Όπως το πνεύμα, ή η απόστροφος, που χωρίζει τα δύο φωνήεντα στο τέλος της λέξης αγκιβασίη, καταγωγή Ομηρική ή Κακναβατική επινόηση, δεν ξέρω, η αποχώρηση των αρχικών φωνηέντων, ειδικότερα σ' αυτό το κείμενο όπως π.χ., «Ε'σωσε «Υ'λη» «Α'ράχνη» «Ω'στόσο» μου φαίνεται πολυσήμαντη και όχι μόνο καλλιγραμματική, όπως θα την ήθελε ο Απολλιναίρ ή ο τυπογράφος της Αναγέννησης. Ορισμένες φορές έχεις την αίσθηση πως θέλει να στερήσει τη φωνή από κάποιες λέξεις, να τις φιμώσει, να τις μετατρέψει σε κάτι άλλο ή όπως ο Λακάν ή ο Μπάρτ να δει το σχήμα της έννοιας ή την αλλοίωσή της. Άλλοτε πάλι σα να ελευθερώνεται το αποκομμένο γράμμα από τον φόρτο της υπόλοιπης λέξης ή όπως μας το σχολιάζει ο ίδιος στο τέλος του βιβλίου του (που είναι μία άλλη ποίηση αυτά τα σχόλια) γίνεται μήτρα μιας λέξης, όπως π.χ. «ελένη» που σημαίνει και «μικρό δεμάτι χόρτα», όπως σημειώνει ο ποιητής και προσθέτει: «Η καταστροφική κόρη του Τυνδάρω παρηχείται με το επιθετικό Αισχύλειο μπαράζ Ελένη (ελέναις, έλανδρος, ελέπτολις. (Αγαμέμνων 689)

Θα με διασκέδαζε να δανειζόμουν έναν «κέρνο» από τα ποιήματά του και να τα γιόμιζα με τα φωνήεντα που έχει αποκόψει απ' αυτή ειδικά τη συλλογή, για να ακουστούν οι λέξεις που... «εντός τους κλείστηκαν, αρχαία τζιτζίκια / και που σωμαίνον από μόνες τους μη γίνουν λόγος / και μόνο in hyperbola ηχούν, / δεν είναι

λέω δεν είναι δα του καθενού ν' ακούει / τον ύπνο του νερού, να δει της πέτρας την έπαρση, / ότι βαστά του ραδιοαστέρα, / ή που το φως του φεγγαριού ιερουργεί, / κέρνος από φωνήεντα κι αθώα καλάμια».

Τραυματίζω το ποίημα και τον ποιητή που αυτογραφείται μέσα σ' αυτό, διακόποντάς το, υποχρεωμένη όμως ν' ακολουθήσω τη διαδικασία που οδηγεί στην έκρηξη, δίνω τη συνέχεια του ποιήματος ίσαμε το τέλος:

«Είναι της άλλης αίσθησης να είσαι / μεσ' από αιώνες η στιγμή

του κεκραγέναι:

Χαίρε ως δυνατότητα τερατική η τρέλα

χαίρε ως προβλήτα ή αντιλόπη
χαίρε ότι καταδώ λοξοδρομείς
ή νυχτοαλκυόνα»

Και στο πρώτο και στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, τα ποιήματα — ατομικές ενέργειες, μόλυνση της ατμόσφαιρας, μνήμες της Απριλιανής δικτατορίας — ίσως και ποιήματα που είχαν τότε γραφτεί, βιάζουν. Η Καρθαγένη, γιατί όχι και η Ελευσίνα, αρχαίες πολιτείες πνιγμένες σήμερα στο πετρέλαιο των διυλιστηρίων, γυναίκες με στηθόδεσμο σκληρό θα γινόντουσαν το θύμα του βιασμού και θα δεχόντουσαν «το σπέρμα του υδρογονικού αντιδραστήρα».

Οι βιασμοί μέσα στο κείμενο είναι συνεχείς. Λέξεις λατινόμενες, απαρθρωμένες - όπως η αποκεφαλισμένη Ιφιγένεια, Ομηρικές και Σοφοκλείες εικόνες παρμένες από τη φύση μέσα σ' ένα «συγκείμενο» σύγχρονο της επιστημονικής εποχής μας που μεταβάλλουν το ανθρωπομορφικό του ήλιου το «Χρυσέας αμέρας βλέφαρον» σ' ένα πελώριο υδρογονικό αντιδραστήρα στερημένου — καθώς σημειώνει ο ποιητής — του «εκπάγλου μυστηρίου του».

Μια εποχή που απογυμνωμένη, συρρικνωμένη, φθίνουσα «είδα την αιωνιότητα να μηρυκάζει την χαοτική εξίσωση που εκτείνονταν του μακρους με διαμπερές» (σελ. 24) Είδε, μέσα στη δική του Αποκάλυψη, «αρίφνητα συνεργεία αγέλων να σέρνουν / επιτέλους με σχοινιά το λείψανό σου / για τον ψηκτικό θάλαμο των αζωτούχων». (σελ. 15).

Άφαντα τα φωνήεντα, λιώνει το τρένο, λιώνει η πρωινή μοτοσυκλέτα, το τσιμέντο δείχνει τα δόντια του, ο ήλιος εμετός, ο κόσμος άβατος, αιώνας προσχώσε

Η θάλασσα δεν τρυγιέται. Ομηρική η εικόνα του. Ούτε η ποιήσή του τρυγιέται. Διαχρονική, με Κασσάνδρες, Ελένες, Ιφιγένειες, Κλυτεμνήστρες — όλες γυναίκες — με ό,τι σέρνει η κάθε μια τους, σαν ιστορική, ποιητική, ανθρωπίνη, συμβολική υπόσταση μαζί με άλλες μνήμες, για ταγάνια, φουστανελάδες, Τριπολιτσές, βυζαντινούς απόηχους «όπως ο εύφρων χόρτος πλάι στην μοναξιά του», μας αφήνει να τρυγήσουμε ό,τι ο καθένας μας μπορεί και θέλει μέσα από την ποιήσή του.

«Ως δύνη εξωμήτριος» ο υπογειος ερωτισμός του Κακναβάτου, που ειδικά σ' αυτή τη συλλογή, είναι τέτοιο το βάρος του κόσμου που δεν μπορεί ν' ανεβεί στην επιφάνεια, κυλάει υπόγεια «όπως το αίμα του ορτυκιού».

Στους «Καρκίνους», το προτελευταίο ποίημα αυτής της συλλογής, ξαμολαίει όλους τους καρκίνους που απειλούν τη ζωή μας:

«Κι από τις τρύπες τ' ουρανού ονόματα του φόνου: πλουτώνιο, στρόντιο, κοβάλτιο κι άλλα μυριάποδα

βαβελικά τήβεννοι ασπόνδυλοι σπάσανε τις πυρηνικές δεσιές, πέσανε σε πύλες, χυθήκανε τα μυαλά της ύλης στα πυρηνοστάσια, μύρισε πιά ο αιθέρας, μεσούρανα καίεται η διαφορετική εξίσωση που φώταε τον ύφαλο του κόσμου.

τώρα λέμε δόξα σου που εν υψίστοις (πάει να πεί εκ του ασφαλούς) έδωσες την ιδέα να ξαμολυθούν οι καρκίνοι (σελ. 41)

Καίεται λοιπόν η διαφορετική εξίσωση.

Είναι το μισό του κόσμου, το άλλο μισό;

Πλουτώνια; στρόντιο; ασυγκράτητοι, ανεξάρτητοι καρκίνοι; Τα Μαχαίρια της Κίρκης είναι φονικά.

«ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ»

«ΣΥΛΛΕΚΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ»

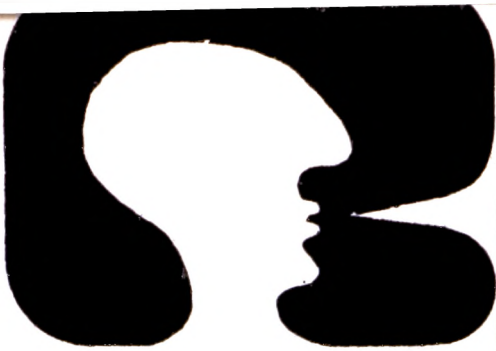
Μια εφημερίδα για Συλλέκτες

Κυκλοφορεί το Σεπτέμβρη

Γραφτείτε συνδρομητές

Σοφοκλέους 7 - 9 Αθήνα (Τ.Τ. 121)

Τηλ. 32.10.577

• Τα καλλιτεχνικά και πολιτιστικά ζητήματα απασχολούν τους αναγνώστες-μας το φετινό, θερμό καλοκαίρι. Απόδειξη τα γράμματα που ακολουθούν.

• Στο άρθρο του συνεργάτη-μας Αλ. Γ. Ξύδη (τχ. 181) αναφέρεται το γράμμα της Αλίκης Βερυγάκη:

Αγαπητό «ANTI»

Θα ήθελα να κάνω μερικές παρατηρήσεις στα «Πρώτα σκόρπια σχόλια» του Αλ. Ξύδη που δημοσιεύσες στο τχ. 181 (3 Ιούλη), ένα μήνα δηλαδή ύστερα από την έκθεση «Περιβάλλον - Δράση», στην οποία και αναφέρονται.

Για ευκολία-μου, παρουσιάζω τα «Σχόλια» χωρίζοντάς-τα σε μέρη.

1ο μέρος: μαθηματικό - στατιστικό: ο Α.Ξ. αναφέρει τις ώρες συνολικής λειτουργίας της έκθεσης, τον αριθμό των καταλόγων που αγοράστηκαν και προς πόσες δραχμές ο ένας, τον αριθμό των επισκεπτών, κ.ά.

Συμπέρασμα του Α.Ξ: εκπληρώθηκε ένας από τους στόχους της οργανώτριας Εταιρείας Ελλήνων Τεχνοκριτών (Ε.Ε.Τ) «να φέρει ευρύτερο κοινό σ' επαφή με τις πιο σύγχρονες τάσεις της ελληνικής τέχνης...».

Η λογική του «Σχολίου» είναι ξεκάθαρη: πολλοί επισκέπτες, άρα μεγάλου βαθμού προσέγγιση «ευρύτερου» κοινού με τη σύγχρονη τέχνη. (Αλήθεια, γιατί 14.487 επισκέπτες, σε μια έκθεση όπου δεν κοβόταν εισιτήριο - πιστοποίηση του αριθμού των προσελθόντων;).

Δηλαδή: φτάνει η εμφατική και λεπτομερής παράθεση κάποιων αριθμών (για τους οποίους μας μένει ακόμα η απορία πώς συλλέχτηκαν και γιατί) για να υλοποιηθεί — χάρη στη μαεστρία των κριτικών — ούτε λίγο ούτε πολύ αυτό που βασικά και καιρία είναι το όνειρο των περισσοτέρων σύγχρονων καλλιτεχνών: να δείξουν το έργο-τους στο κοινό κι όχι μόνο στους φίλους-τους. Το όνειρο αυτό, το μεράκι και το σαρακι των περισσοτέρων καλλιτεχνών να βρει δέκτες το μήνυμά-τους, (γιατί τους καλλιτέχνες καίει, φυσικά) υιοθετείται από τους τεχνοκρίτες και προβάλλεται ως δικό-τους πρόβλημα και μέριμνα. Έτσι, τελικά, επιχειρούν να καταξιώσουν την ύπαρξη αυτών των ιδιών, ως νόμιμων και αναγκαίων μεσαζόντων μεταξύ κοινού και δημιουργών. Το πόσο ανάγκη έχουμε από μεσαζόντες κάθε είδους είναι, βέβαια, γνωστό.

2ο μέρος: ο Α.Ξ. παρουσιάζει (μέσα σε εισαγωγικά) διάφορα προφορικά σχόλια των επισκεπτών της έκθεσης, για να φανεί το «παιδευτικό σοκ», όπως το λέει, που προκάλεσε η έκθεση στους «ανύποπτους» και «αθώους» θεατές. Όλοι πάντως, αυτοί

οι «αθώοι» διψούν για ένα πράγμα: για «ειδικούς». Παρατίθεται σχόλιο ανώνυμης εφημερίδας και ανώνυμου αρθρογράφου (γιατί εδώ τόση διακριτικότητα; μήπως ο αρθρογράφος ανήκει κι αυτός στην οργανώτρια εταιρεία;) που ζητάει την παρουσία των «ιδιών των θεωρητικών και ερμηνευτών της τέχνης-μας». Δηλαδή: εμείς ζητάμε εμάς.

3ο και 4ο μέρος: κατάταξη έργων σε δύο κατηγορίες (όχι, βέβαια, αισθητικές) με σημείο αναφοράς πάντα... την ίδια την έκθεση: έργα φτιαγμένα ειδικά γι' αυτήν, έργα ήδη παρουσιασμένα αλλού.

Προβολή της «απόλυτης ανιδιοτέλειας» των καλλιτεχνών, οι οποίοι δεν έφτιαξαν έργα για πούλημα, αλλά «συμβάλουν στο παιδευτικό έργο της Ε.Ε.Τ.» για τον «παιδευτικό εμπλουτισμό των μαζών».

Δηλαδή: οι κριτικοί «παιδεύουν» τις μάζες, οι καλλιτέχνες ενίοτε βοηθούν, χάρη στην ανιδιοτελεία-τους.

Προσωπικά αδιαφορώ πλήρως για την ανιδιοτελεία ή μη των καλλιτεχνών (προφανώς δεν είναι απόλυτη, αφού με τη σημερινή κρίση της τέχνης μιά έκθεση δωρεάν οπουδήποτε — πόσο μάλλον στο Ζάππειο, χώρο που εκτός των άλλων σημαντικών εκθέσεων, φιλοξενούσε και τις κρατικές Πανελλήνιες — δελεάζει κάθε καλλιτέχνη).

Νομίζω όμως ότι ο χαρακτηρισμός-τους ως ανιδιοτελών, υπογραμμίζει μάλλον παρά σβήνει τη γνωστή κατηγορία περί κερδοσκοπίας των σύγχρονων καλλιτεχνών, εξαιρώντας τιμητικά τους 13.

5ο και 6ο μέρος: ο Α.Ξ. καταγγέλλει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης γιατί δεν ασχολήθηκαν με την «κάλυψη» αυτής της ξεχωριστής και σπουδαιάς έκθεσης και το «παιδευτικό σοκ» της. Τεχνική απλή: λέγοντας πώς θάπρεπε να προβληθεί, ξεχνάμε το γιατί θάπρεπε να προβληθεί το προβαλλόμενο αντικείμενο.

7ο μέρος: Εδώ ο Α.Ξ. θίγει το θέμα των παρασκηνίων της έκθεσης, αφήνοντάς-τα, βέβαια, πάντα παρασκήνια. Αναφέρεται κάποιος κατάλογος 24 καλλιτεχνών που κατάστρωσε η Ε.Ε.Τ. και από τους οποίους μόνο οι 13 δέχτηκαν να πάρουν μέρος στην έκθεση. Οι υπόλοιποι 11 γιατί αρνήθηκαν; Ο Α.Ξ. απαντά για δύο, ότι «απλούστατα δήλωσαν οι ίδιοι ότι δεν κάνουν πιά «περιβάλλον» ή «χώρο», όπως τόσο περιλαμβρα άλλοτε».

Δηλαδή, κάνουν άραγε κάτι

πιο «προχωρημένο», πιο «σύγχρονο» από τις «πιο σύγχρονες τάσεις της ελληνικής τέχνης» που οι καλοί κριτικοί ανέλαβαν να προσφέρουν στο ευρύ κοινό; Όσο για τους άλλους 9, μερικοί απ' τους οποίους (γνωστότατοι και σημαντικότεροι) ούτε καν απάντησαν στην πρόσκληση της Ε.Ε.Τ.; Μήπως αυτοί είναι οι «ιδιοτελείς»;

Δεν προχωρώ παραπέρα, γιατί θέλω βασικά να τονίσω τα εξής, ως συμπέρασμα των όσων έθιξα προηγουμένως:

Κατά τη γνώμη-μου, το κείμενο του Α.Ξ. α. προβάλλει μιά έκθεση που έχει ο ίδιος οργανώσει μαζί με το Δ.Σ. της Ε.Ε.Τ. (της οποίας είναι πρόεδρος) χωρίς καν να το αναφέρει αυτό πουθενά, β. επιχειρεί να δώσει στην έκθεση αυτή δυσανάλογη σπουδαιότητα και κύρος, με προφανή σκοπό το κύρος αυτό να «επιστραφεί» στην Ε.Ε.Τ., ως συλλόγου «έργο ποιούντος» και στους κριτικούς ως αναγκαίους «παιδευτές μαζών», γ. εμφανίζει ως «σταθερές», παράγοντες ελάχιστα προσδιορισμούς με πρόχειρα μέσα, όπως π.χ. αυτό που αποκαλεί «κοινό του Ζαππειού», λες και πρόκειται για τους θαμώνες της «Αίγλης» ή τους συνταξιούχους περιπατητές του Εθνικού Κήπου. Είναι γνωστό ότι στο Ζάππειο ανέκαθεν γινόντουσαν εκθέσεις και πήγαιναν φιλότεχνοι. Εξάλλου, κι οι περισσότεροι από τους 13 (αν όχι όλοι) έχουν συμμετάσχει στις Πανελλήνιες, άρα δεν είναι η πρώτη φορά που προκαλούν «παιδευτικό σοκ» στον ίδιο χώρο, δ. «εξαφανίζει» τους καλλιτέχνες, στερώ-

• Ο συνεργάτης-μας Αλ. Γ. Ξύδης, που του θέσαμε υπ' όψη την επιστολή, απαντά:

Φίλο ANTI,

Οι παρατηρήσεις της κυρίας Β. θα μπορούσαν να συμβάλουν στον «ωφέλιμο και διαφωτιστικό διάλογο» που ζητάω στην κατακλείδα των «πρώτων σκόρπιων σχολίων-μου» — που γράφθηκαν, όπως σημειώνω στο τέλος, 8 μέρες μετά το κλείσιμο της έκθεσης «Περιβάλλον — Δράση» και παραδόθηκαν στο ANTI στις 13.6.81. Όμως, αντί να είναι ευρύτερα και τεχνικά κριτικό της συλλογιστικής που πρυτάνευσε στην οργάνωση της έκθεσης, ή των έργων που εκτέθηκαν, περιορίζεται σε πολυσέλιδη προσπάθεια αμφισβήτησης των προθέσεων της Εταιρείας Ελλήνων Τεχνοκριτών (ΕΕΤ) και, έμμεσα, μείωσης των καλλιτεχνών που μετέσχαν.

Προσπάθειά-της είναι ν' «αποκαλύψει», κατά κάποιο τρόπο, ότι προβάλλω το Διοικητικό Συμβούλιο (ΔΣ) της ΕΕΤ, της οποίας συμβαίνει να είμαι πρόεδρος «χωρίς καν να το αναφέρω» αυτό πουθενά» γράφει σκανδαλισμένη, ότι επιδιώκω να «καταξιώσω την ύπαρξη» των τεχνοκριτών μέσα στην κοινωνία σαν «νόμιμων και αναγκαίων μεσαζόντων μεταξύ κοινού και δημιουργών», ότι «εξαφανίζω τους καλλιτέχνες στερώνοντας-τους την άμεση επαφή - επικοινωνία με το κοινό-τους», ότι θέλω τους τεχνοκρίτες «εκπρόσωπους των δημιουργών», και ότι τέλος «επιχειρώ να δώσω στην έκθεση αυτή δυσανάλογη σπουδαιότητα και κύρος» με προφανή σκοπό το κύ-

ΚΑΙ ΤΩΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ

ντας-τους την άμεση επαφή-επικοινωνία με το κοινό-τους, αφού συμφωνεί με το κάλεσμα της εφημερίδας να παρευρίσκονται οι κριτικοί, ως εκπρόσωποι, βέβαια, των δημιουργών. Τέλος, ε. αποσιωπά την έκδηλη αδυναμία της έκθεσης και των οργανωτών-της να παρουσιάσουν κι αυτούς ακόμα τους καλλιτέχνες που έκριναν αντιπροσωπευτικούς των σύγχρονων τάσεων, για τον απλούστατο λόγο ότι 11 από αυτούς τους τελευταίους τους έγραψαν στα παλιά-τους παπούτσια ή τους δήλωσαν πως τώρα κάνουν κάτι άλλο!! (τόσο ανενήμεροι πιάστηκαν οι σοφοί κριτές).

Ευχαριστώ για τη φιλοξενία Αλίκη Βερυγάκη Μασούρι - Κάλυμνος

ρος αυτό να «επιστραφεί στην ΕΕΤ, ως συλλόγου (σικ) έργο ποιούντος (ρε-σικ) και στους κριτικούς ως αναγκαίους παιδευτές μαζών».

Δεν προκύπτει από το γράμμα-της αν η κυρία Β. είδε την έκθεση, ή αν πήρε μόνο τον κατάλογο-τής. Είχα αρχικά την πρόθεση να της τον στείλω (αντί ή σε συμπλήρωμα συντομότερης απάντησης) αν ήμουν βέβαιος ότι θα την έβρισκε στην Κάλυμνο, προχωρώντας όμως στο γράμμα-της, κατάληξα στο συμπέρασμα ότι είναι αρκετά καλά πληροφορημένη, τόσο για τα «επί σκήνης», όσο και για τα «παρασκήνια» της έκθεσης, και προσποιείται την «αφελή», απλώς για τους σκοπούς που επιδιώκει. Γιατί ο κατάλογος, όπως κι όλα τα δημοσιεύματα, αναφέρουν πάντα ότι η έκθεση έγινε από την ΕΕΤ, εκπροσωπούμενη φυσικά και νόμιμα από το ΔΣ-της, που κατέβαλε και το μέγιστο ποσοστό της

εργασίας που χρειάστηκε. Ο κατάλογος αυτός, τον οποίο έχεις και συ στα χέρια-σου, ξεκινά μ' ένα προλογικό σημείωμα υπογραμμένο από το ΔΣ. ολόκληρο, όπου φαίνεται ο Πρόεδρος, ο Γενικός Γραμματέας κτλ. και όπου απαριθμούνται οι τρεις στόχοι της προσπάθειας της ΕΕΤ: επαφή ευρύτερου κοινού με τις πιο σύγχρονες ελληνικές τάσεις διερεύνηση, από κοινού με καλλιτέχνες, κοινό και τεχνοκρίτες, των μεγάλων προβλημάτων της σύγχρονης τέχνης· προβολή των πρόσφατων επιτευγμάτων σημαντικών Ελλήνων, που παραμένουν ουσιαστικά άγνωστοι στην Ελλάδα. Ύστερα περιγράφει τον τρόπο που εργάστηκε το ΔΣ μαζί με την Ομάδα Εργασίας που είχε ειδικά συσταθεί από μέλη της ΕΕΤ. Στο «Μικρό Χρονικό» της έκθεσης παραθέτονται χρονογραφικά η διαδικασία οργάνωσης της έκθεσης, και κυρίως επιλογής και πρόσκλησης των καλλιτεχνών. Όλα λοιπόν «επί σκηνής» στο φως της ράμπας, και τα «παρασκήνια» της κυρίας Β. μάλλον πενιχρά, θα πρόσθετα και πιο επιβαρυντικά για όσους μετείχαν σ' αυτά σαν κομπάρσοι, παρά για την ΕΕΤ.

Ας απαντήσω όμως στα ερωτήματα της κυρίας Β. που αφορούν «πραγματικά γεγονότα» και μη - γεγονότα.

1. Οι αριθμοί επισκεπτών και διάθεσης καταλόγου προκύπτουν από τον έλεγχο στην είσοδο από ομάδα νέων, που βοήθησαν πολύ στη φύλαξη και στη λειτουργία της έκθεσης. Των επισκεπτών είναι ασφαλώς κάπως μικρότεροι από τους πραγματικούς. Έχουν τη σημασία-τους, ε-

παναλαμβάνω, όταν στις γκαλερί της Αθήνας πάνε 800 - 1.000 άτομα κατά μέσον όρο σε 3 βδομάδες. Μας λένε ότι 14 φορές πολυαριθμότερο κοινό πήρε στο Ζάππειο επαφή με μερικά από τα πιο αξιόλογα σημερινά ελληνικά έργα, στα δύο τρίτα του χρόνου. Σε τί ποσοστό επισκεπτών αφήνει χνάρια διάρκειας το «παιδευσιακό σοκ» είναι θέμα για συζήτηση και παραπέρα έρευνα — το ίδιο ισχύει και για τις γκαλερί, όπου το «σοκ» είναι κάποτε πιο «κοσμικό» από παιδευσιακό.

2. Το κοινό του Ζαππειού δεν είναι μόνο το κοινό των «Πανελλήνιων» — η ανάμνηση της τελευταίας (1975) έχει σχεδόν σβήσει — αλλά το κοινό των ποικίλων εκθέσεων, απ' το Μάη ως τον Ιούνιο, που λειτούργησαν παράλληλα των αρτοποιιών, της ιταλικής βιομηχανίας, των ειδών «σπορ και κάμπινγκ» και των παιδικών ειδών και βιβλίων, καθώς και οι «περιπατητές του Ζαππειού». Πολλοί από τους επισκέπτες της έκθεσης «Περιβάλλον - Δράση», περισσότεροι ίσως από τους «περιπατητές», προέρχονταν από το κοινό εκείνων των εκθέσεων, γι' αυτό ήταν και «ανυποποτοι». Ελπίζω να έφυγαν αρκετά «υποψιασμένοι» ώστε να ξαναέρθουν στην επόμενη έκθεση της ΕΕΤ. Το αποτέλεσμα αυτό - οι χιλιάδες κόσμου κτλ. δεν επιτεύχθηκε «χάρη στη μαεστρία των κριτικών», αλλά χάρη σε σκληρή πολύμηνη δουλειά μιας ελάχιστης ομάδας τεχνοκριτών που αναπλήρωσαν με προσωπική εργασία όσα δεν μπορούσαν να πληρώσουν με τα πενιχρά μέσα της ΕΕΤ και με τη μικρή συμβολή του κράτους (2/3 του μισθώματος τριών χώρων του Ζαππειού, 1/4 περίπου της συνολικής δαπάνης).

3. «Το όνειρο των σύγχρονων καλλιτεχνών» που γράφει η κυρία Β. πραγματοποιήθηκε για 13, γιατί είναι πεποίθηση των μελών της ΕΕΤ ότι πέρα από την καθαρά κριτική-τους ενασχόληση, έχουν και άλλη αποστολή, πιο σημαντική στην Ελλάδα από αλλού, γιατί εδώ δεν έχουμε δημόσιους φορείς προβολής της σύγχρονης τέχνης για να παρουσιάσουν τους παραγνωρισμένους ή αγνοημένους καλλιτέχνες που εργάζονται μέσα κι έξω από την Ελλάδα, και που όταν καμιά φορά διακριθούν (με τις δικές-τους συνήθως προσπάθειες και σχεδόν πάντα στο εξωτερικό) όλοι τους οικειοποιούμαστε και καμαρώνουμε ότι είναι Έλληνες.

4. Σημειώνω ότι η κυρία Β. «αδιαφορεί πλήρως για την ανιδιοτέλεια ή μη των καλλιτεχνών». Ασφαλώς δεν ήταν «απόλυτη» όπως την χαρακτήρισα αφού η ΕΕΤ τους πρόσφερε τη δυνατότητα να εκτεθούν, αφού τους ξεχώρισε μέσα από αρκετούς ομότεχνους-τους, με το κύρος μιας ομόφωνης επιλογής που το αμφισβητεί κι αυτό η κυρία Β. Δεν

μπορώ όμως παρά να την υπογραμμίσω, όση ήταν, και να την εκτιμήσω, γιατί χαρακτηρίζει και το ήθος-τους. Είναι λοιπόν γεγονός, και θα το ξανατονίσω εδώ, πως οι καλλιτέχνες που μετέσχαν στην έκθεση, έφτιαξαν τα έργα-τους με δικούς-τους κόπους και έξοδα (που ήταν σημαντικά), δίχως την παραμικρή προοπτική να τα πουλήσουν σε οποιονδήποτε, ιδιώτη μαικήνα η κρατικό φορέα (ανύπαρχτο άλλωστε). Ας την πούμε, έστω, σχετικήν ανιδιοτέλεια, αλλά ανιδιοτέλεια οπωσδήποτε, άσχετη με τους υπολογισμούς των 5 - 6 εκατοντάδων, που μετείχαν στις Πανελλήνιες περίπου, δίχως επιλογή — συχνά τα έργα ήταν περισσότερα από τους επισκέπτες — αλλά είχαν πάντα εξασφαλισμένη, διάσημοι ή αφανείς, καλοί, μέτριοι και κακοί, τη βράβευση ή την αγορά από το κράτος, η από ιδιώτη, με κριτήρια, ή για λόγους όχι πάντα ποιότητας. Στο πέρασμα σημειώνω πως από τους 13 καλλιτέχνες που μετέσχαν στην έκθεση «Περιβάλλον - Δράση», έξη δεν έχουν πάρει μέρος σε καμιά Πανελλήνια.

5. Η κυρία Β. επιμένει να βλέπει σκοτεινές συνομισίες της ΕΕΤ και εμού εκεί που δεν υπάρχουν. Το «σχόλιο ανώνυμης εφημερίδας και ανώνυμου αρθρογράφου» δημοσιεύθηκε στην ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (σελ. 4) της 30.5.81, σε στήλη που υπογράφεται με το ψευδώνυμο «Τήλεφος» που δεν κρύβει κανένα μέλος της ΕΕΤ. Το ανάφερα σαν χρήσιμα επικριτικό γιατί πιστεύω ότι τα έργα της σύγχρονης τέχνης, όπως αυτά που παρουσιάζονταν σε ευρύτατο κοινό *πρώτη φορά στην Αθήνα* χρειάζονται κάποια ερμηνεία, κάποια διευκρίνηση, κάποια πληροφόρηση που προσπαθήσαμε να την καλύψουμε μερικά με τον κατάλογο, και με την όχι αρκετά συχνή παρουσία μερικών από μας μέσα στο χώρο της έκθεσης. Αλλά μερικοί τουλάχιστον καλλιτέχνες ήταν συνεχώς παρόντες και διαθέσιμοι για να «εξηγήσουν» τα έργα-τους. Γι' αυτό είναι περιττό καν ν' απαντήσω στον αστείο υπαινιγμό-της πως είχαμε περίπου εμποδίσει τους καλλιτέχνες να μπαίνουν στο χώρο της έκθεσης με πρόθεση να τους... «εξαφανίσουμε, στερώντας-τους την άμεση επικοινωνία - επαφή με το κοινό... και να παρευρίσκονται οι κριτικοί ως εκπρόσωποι βέβαια των δημιουργών!».

6. Κανένας κριτικός δεν είναι αλάνθαστος, ούτε έχει την πρόθεση να υποκατασταθεί στους καλλιτέχνες (τουλάχιστο τα μέλη της ΕΕΤ) γι' αυτό και στην πρόσκλησή-μας προς τους 24 καλλιτέχνες της τελικής επιλογής, τους γράφουμε πως απ' τους ίδιους εξαρτιέται η συμμετοχή-τους, εφόσον κρίνουν ότι η σημερινή δουλειά-τους (δηλ. των τελευταίων 4 - 5 ετών) εντάσσεται, όπως είχαμε ε-

μείς τη γνώμη, (με την ατελή ιστορία πληροφόρησή-μας) στην έννοια «Περιβάλλον - Χώρος Δράση». Από τους έντεκα που δεν ανταποκρίθηκαν καταφατικά στην πρόσκληση της ΕΕΤ, είχαν την τυπικότητα ν' απαντήσουν οι επτά ότι για διάφορους λόγους δεν μπορούσαν να μετάσχουν. Δεν αποκείται σε μας να κρίνουμε δημόσια τι βρίσκεται πίσω απ' αυτή την άρνηση. Η μη απάντηση μπορεί ν' αποδοθεί σε διάφορους λόγους, ίσως και σε ανεπάρκεια των ταχυδρομείων, όχι πάντως σε βάρος της ΕΕΤ, καμόν ένα μας «έγραψε στα παλιά-του τα παπούτσια» με παρηρησία αλλά με τρόπο που μόνο εκείνον χαρακτηρίζει.

7. Πρόθεσή-μας ήταν να παρουσιάσουμε και τα πρόσφατα έργα εκείνων στο ευρύτερο ελληνικό κοινό, με όρους φυσικά όχι τόσο ευνοϊκούς όσο εκείνους που θα συνεπαγόταν η παρουσίασή-τους από ιδιωτική γκαλερί. Δεν το θέλησαν οι ίδιοι. Σ' αυτό ακριβώς έγκειται η συμβολή που τους ζητήσαμε στον παιδευτικό εμπλουτισμό των μαζών, η συμμετοχή-τους με έργα που θα αντιπροσώπευαν την πρόσφατη παραγωγή-τους κάτω από συνθήκες όχι τόσο «κεφαλαιοκρατικές» όπως αλλού (ζητήσαμε λοιπόν και από τους 24 μια παραχώρηση, μια ανιδιοτέλεια), αλλά με το μεγάλο, κατά τη γνώμη-μας όφελος να μιλήσουν και με τα έργα-τους και οι ίδιοι με το ευρύτερο εκείνο κοινό. Οι 13 που τελικά δέχτηκαν να συμβάλουν στην προσπάθειά-μας, δεν πιστεύω ότι ζημιώθηκαν από την ανιδιοτέλειά-τους, και βοήθησαν δίχως να «καπελωθούν» από τους τεχνοκρίτες, μια κοινή προσπάθεια προσέγγισης του κοινού. Δεν αποτελεί κριτική η σπλαχνοσκοπία των προθέσεων και υστεροβουλιών των 11 που δε θέλησαν να μετάσχουν στην έκθεση. Ούτε είναι «προς θάνατον» αν η επιτυχία της έκθεσης, αν και όση υπήρξε, «επιστραφεί» στην ΕΕΤ και την ενθαρρύνει να συνεχίσει με τις επόμενες εκθέσεις που φιλοδοξεί να πραγματοποιήσει.

Ζητώ συγγνώμη για το μήκος της επιστολής-μου, αλλά μου το επέβαλε η ανάγκη ν' απαντήσω διεξοδικά στα όσα μου προσάπτει η κυρία Β.

Φιλικά
Αλέξανδρος Ξύδης

ΠΑΡΑΝΟΜΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΑ

● *Σχετικά με σχόλιο του «Οδηγητή» που αφορούσε άρθρο που δημοσιεύθηκε στο τεύχος 180 του «ΑΝΤΙ», πήραμε από τη Μυρσίνη Ζορμπά το γράμμα που ακολουθεί:*

Αγαπητό ΑΝΤΙ,

Στο τεύχος-του 361 ο «Οδηγητής» αφιερώνει μια από τις πολύτιμες σελίδες-του στο άρθρο του Ν. Βάλντεμαρ «Ο παράνομος Τύ-

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ΠΛΟΥΤΗ ΣΕΡΒΑ

ΚΥΠΡΙΑΚΟ

ΕΥΘΥΝΕΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΑΜΜΗ

Κυκλοφορεί στα κεντρικά
Βιβλιοπωλεία:
ΕΛΛΑΔΑΣ - ΚΥΠΡΟΥ
ΕΚΔΟΣΗ: «ΓΡΑΜΜΗ, (Στοά
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ) ΤΗΛ. 3638.435

πος στην Πολωνία» και στη «Διακήρυξη συμπαράστασης Ελλήνων εκδοτών στους Πολωνούς συναδέλφους», που δημοσιεύτηκαν και τα δυο στο τεύχος-σου της 19.6.81.

Ο υπογράφων το άρθρο με τα αρχικά Ν.Β. — ελπίζω να μην έχει αναλάβει το κομματικό καθήκον να αποδείξει πως όλοι οι Ν.Β. (άλντεμαρ) δεν είναι αντισοσιαλιστικά στοιχεία — βρίσκεται σε μεγάλη αμηχανία, μια και πρέπει να αποδείξει κάτι που είναι από παλιά γνωστό και αυτονόητο. Ότι δηλαδή ο ιμπεριαλισμός και οι πράκτορές-του φταίνε για όλα. Γι' αυτό γεμίζει μια άτυχη σελίδα με τσάρους, τσιφλικάδες και μισοδουλοπάροικους(!). Γι' αυτό υπεραμύνεται του απαράβιαστου των πολωνικών συνόρων (καμιά σχέση με την Τσεχοσλοβακία), φτάνει σε λεπτές διακρίσεις, καταδικάζοντας σε μια στιγμή επαναστατικής μετριοπάθειας μόνο την εξτρεμιστική πτέρυγα της Αλληλεγγύης και, τέλος, εξαπολύει ψόγους για σωβινισμό (ακούς να θέλουν οι Πολωνοί να «συσφίξουν τους πολιτισμικούς-τους δεσμούς με τους αδελφούς λαούς της Ουκρανίας και της Λιθουανίας», να θέλουν «την προσάρτηση των... Σοβιετικών Βαλτικών Δημοκρατιών και της Σοβιετικής Ουκρανίας»!).

Ας μην προχωρήσουμε στα παράδοξα, μια και όπου φταίει το κακό το ριζικό-μας ή ο θεός που μας μισεί, δύσκολα αναρωτιούνται οι άνθρωποι για κάποιες... λεπτομέρειες. Όπως λ.χ. για τον ανορθολογισμό της σοσιαλιστικής οικονομίας, τους χαμηλούς μισθούς των εργαζομένων και τις παχυλές απολαβές των διευθυντών, τις διώξεις και τις σφαγές των απεργών. Κι ακόμη πιο δύσκολα αναρωτιούνται για τις κοινωνικές δομές που επιτρέπουν στον εθνικό και θρησκευτικό ζήλο να επιζεί και να προάγεται (εδώ φταίει κι ο Πάπας).

Όπου στην όγδοη δεκαετία του 20ου αιώνα τα φταίει όλα ο ιμπεριαλισμός που να μείνει καιρός να σκεφτείς την οικονομική ανάπτυξη, τις διεκδικήσεις των εργαζομένων, τον παρασιτισμό προνομιούχων στρωμάτων, τις δημοκρατικές διαδικασίες, το δημόσιο διάλογο και το δικαίωμα στην πληροφόρηση. Για να μη μιλήσουμε για γκούλαγκ, αντιπολίτευση και... προόδους της ψυχιατρικής.

Όσο για τον παράνομο Τύπο, πληροφορούμε τον Ν.Β. ότι η ΝΟΒΑ έκανε τον περασμένο μήνα νόμιμη (δηλαδή δημόσια) έκθεση των βιβλίων της που εξαντλήθηκαν την πρώτη κιόλας μέρα. Ναι, δημόσια έκθεση, όπως οι Έλληνες εκδότες στην Κηφισιά, κι αυτή είναι η βαθιά ανάσα της Πολωνίας που έχει στρέψει όλα τα βλέμματα με αγωνία πάνω-της, σ' αναμονή μιας φυσικής αυτόνομης πορείας ενός τολμη-

ρού λαού ή της σπάθας του Μεγαλέξαντρου.

Αλλά, θα ήταν παράλειψη να μη μιλήσουμε και για τους εαυτούς-μας. Ειρωνεύεται ο Ν.Β. την εγγύηση της δυνατότητας της γνώσης και μαζί τον Ευρωκομμουνισμό, τους ανανεωτές, το σοσιαλισμό με ανθρώπινο πρόσωπο. Δύσκολο να καταλάβει πως εκεί που έχει χαθεί το νόημα ανάμεσα σε πομπώδεις τελετουργικούς επαναστατισμούς και μεγάλα μυστικά πολιτικά παιχνίδια, η εγγύηση της δυνατότητας της γνώσης έχει ακόμη κάποιο νόημα.

Όχι, αγαπητέ Ν.Β., στους αναγνώστες των βιβλίων-μας δε χρωστάμε καμιά απάντηση, γιατί εκείνοι την ξέρουν ήδη. Αλλά στο είδος-σου έχω να πω ότι όπου υπερισχύουν οι πολιτικάντικοι χειρισμοί και η δημαγωγία, όπου η ταξική συνείδηση υποβιβάζεται σε υπεξουσίες συμπεριφορές, όπου οι απλές αλήθειες διαστρέφονται και τα ιδεολογικά τερατουργήματα οργιάζουν, όπου ο μανιχαϊσμός κυριαρχεί και ο απλός άνθρωπος αμφισβητεί την ίδια-του τη λογική, εκεί πρέπει να υπερασπιστούμε τη δυνατότητα της γνώσης τουλάχιστον.

Όσο και όπως ο καθένας μπορεί.

Μυρσίνη Ζορμπά

Υ.Γ. Και μια παρατήρηση για την εικονογράφηση. Το άρθρο κοσμεύει σκίτσο, όπου το δολάριο πέφτει βροχή πάνω στον παράνομο Τύπο και τη «δυνατότητα της γνώσης στην Πολωνία». Από βροχές δολαρίων ή άλλων (πιο προσήλιων) νομισμάτων δεν τυχαίνει να ξέρω, φήμες κυκλοφορούν... Μαύρη αγορά, όμως, δολαρίου έχω δει μπρός στα μάτια-μου και καταστήματα που αγοράζεις μόνο με δολάριο επίσης. Στην Πολωνία μιλάμε. Συμπέρασμα: Ο σκίτσογράφος του «Οδηγητή» χρειάζεται εκπαιδευτικό ταξίδι για να ιχνογραφεί ορθότερα το σοσιαλιστικό ρεαλισμό.

● Ο Γ. Χατζόπουλος από τις εκδόσεις «Κάλλος» μας γράφει σχετικά με το κείμενο συμπαράστασης προς τους Πολωνούς εκδότες που δημοσιεύτηκε στο τχ. 180:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,

Χρήσιμο έως διδακτικό το κείμενο του Ν. Βάλντεμαρ, με τον τίτλο «Ο παράνομος Τύπος στην Πολωνία», που δημοσίευσε στο πρόσφατο τεύχος-σου (αρ. 180 / 19.6.81, σ. 44 - 45). Οι ιδιομορφίες του αγώνα των ελεύθερων συνειδητήσεων υπό τα καθεστώτα του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού», ενδιαφέρουν ζωτικά καθένα που παλεύει τον σκοταδισμό όπου γης. Για θέματα τέτοια μη τσιγκουνεύεις ποτέ τις σελίδες-σου.

Το παραπάνω κείμενο του Πολωνού συγγραφέα συνοδεύεται α-

πό ένα άλλο, μικρότερο αλλά τονισμένο ιδιαίτερα (σε πλαίσιο και με πλάγια) κείμενο, με τον τίτλο «Συμπαράσταση Ελλήνων εκδοτών στους Πολωνούς συναδέλφους-τους». Η πρόθεση των συντακτών του κειμένου είναι αξιόπαινη και η πρωτοβουλία τιμάει εκείνους που την είχαν κι όσους ειλικρινά αποδέχτηκαν το πνεύμα-της. Γιατι αποτελεί παρήγορη ένδειξη πως υπάρχει ενεργή η ευαισθησία για θέματα πνευματικής ελευθερίας. Αυτό είναι το ουσιαστικό σημείο, που δεν μειώνεται νομίζω από τις λίγες σκληρές ίσως παρατηρήσεις που θεωρώ απαραίτητο να κάνω:

1. Το κείμενο των εικοσιτριών (23) εκδοτών και οι ιδέες που περιέχει θα κέρδιζαν μεγαλύτερη ακτινοβολία αν έλειπε η έκδηλη περιαιτολογία, που ξεχειλίζει στις δύο πρώτες παραγράφους-του. Δεν πάει σε σοβαρούς παράγοντες της πνευματικής ζωής να μοιράζουν παράσημα αγωνιστικότητας οι ίδιοι στον εαυτό-τους - π.χ. αυτοχαρακτηρισμοί: «πολιτικοποιημένοι», «κυνηγήθηκαν» (δηλ. διωγμένοι), «πάλαιψαν» (δηλ. αγωνιστές), «στα χρόνια της δικτατορίας» (δηλ. αντιχουντικοί), «παλεύουν και σήμερα» (δηλ. πάντα πρωτοπόροι). Η ομοιοπαθητική, που ορισμένοι από όσους υπογράφουν το κείμενο, μπορεί να αισθάνονται για τους Πολωνούς συναδέλφους-τους έχει αξία μόνο αν λειτουργεί με μέτρο. Διαφορετικά, δικαιολογημένα κάθε τρίτος θα αναρωτηθεί: στους Πολωνούς συμπαραστέκονται τούτοι ή κάνουν ρεκλάμα στην αφεντιά-τους;

2. Η ευρύτητα και η «ποιότητα» της «συμπαράστασης - διαμαρτυρίας» υποβαθμίζεται με την, αθέλητη πιστεύω, ανακρίβεια ότι όλοι όσοι υπογράφουν είχαν εκδοτική δράση κατά τη σκοταδιστική περίοδο της δικτατορίας. Είναι πασιδηλό ότι οι μισοί τουλάχιστον από τους εκδοτικούς αυτούς οίκους δημιουργήθηκαν μετά την εφταετία. Τέτοιες «συγχύσεις» μπορεί να επιτρέπουν τη δημιουργία μπουγιού και σαματά, αλλά λειτουργούν υπονομευτικά, σπέρνοντας την αμφιβολία στον αναγνώστη. Και είναι αστείο να πιστεύει κανείς ότι ο αναγνώστης χάρφει ό,τι του πασάρεις.

3. Η υπογραφή του κειμένου της διαμαρτυρίας από ένα συγκεκριμένο εκδότη αποτελεί στίγμα για την πρωτοβουλία. Κείμενα με τέτοιες προθέσεις δεν μπορεί να ρυπαίνονται από πρόσωπο που: α) ύμνησε φανερά την δημοκρατία του Παττακού, β) καταδικάστηκε για ατιμωτικά εγκλήματα (κλοπή, κ.ά.) του κοινού ποινικού νόμου, γ) καταγγέλθηκε, δημόσια και επανειλημμένα, από εργατικά σωματεία ως απηνής διώκτης των εργαζομένων, δ) εκδιώχτηκε επίσημα από το σωματείο των εκδοτών - βιβλιοπωλών για αντισυναδελφική συμπεριφορά,

Προς τους φίλους του «ΑΝΤΙ»

Σχετικό με τη βιβλιοδεσία των τευχών του περιοδικού-μας, σας πληροφορούμε ότι:

● Τα παραδιδόμενα για βιβλιοδεσία τεύχη θα πρέπει ν' αντιστοιχούν προς τους ζητούμενους τόμους, δηλαδή ο αναγνώστης-μας που θέλει ν' ανταλλάξει τα τεύχη-του με τον Α' τόμο π.χ., θα πρέπει να μας φέρει τα τεύχη από το Νο 1-9.

Για τον Β'	τόμο τεύχη από 10-22
Γ'	23-35
Δ'	36-48
Ε'	49-61
ΣΤ'	62-74
Ζ'	75-89
Η'	90-102
Θ'	103-115
Ι'	116-128
ΙΑ'	129-141
ΙΒ'	142-154
ΙΓ'	155-167

● Εξυπακούεται ότι τα τεύχη που θα μας παραδίδονται θα πρέπει να είναι σε πολύ καλή κατάσταση (χωρίς γραψίματα, σχισίματα, κλπ.), όπως άψογοι είναι οι παραδιδόμενοι τόμοι. Θεωρήσαμε απαραίτητη αυτή την ενημέρωση των αναγνωστών-μας, ελπίζοντας στην κατανόηση και την αγάπη-τους για το «ΑΝΤΙ», γιατί ήδη αντιμετωπίζουμε πρόβλημα επάρκειας των παλαιών τευχών και, ιδιαίτερα, εκείνων που αφορούν τους τόμους Α' μέχρι και Ζ'.

● ΤΙΜΗ ΚΑΘΕ ΤΟΜΟΥ:
500 δρχ.

● ΤΙΜΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑΣ:
(με παράδοση των
αντίστοιχων τευχών):
240 δρχ.

● ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΑ
ΠΑΛΑΙΑ ΤΕΥΧΗ: 50 δρχ.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ: 732.713-732.819

● Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
Αθήνα 601

● Υπεύθυνος Διαφημίσεων:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΙΤΗΣ

● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237

● Αναπαραγωγή φιλμ
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237

● Εκτύπωση:
Εργοστ. Γραφικών Τεχνών
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
Ιασιού 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201

● Κάθε ενυπόγραφο άρθρο
εκφράζει την προσωπική άποψη
του συγγραφέα-του.
● Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξάμ. 390 δρχ. • Ετήσια 780
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κλπ: 2.000 δρχ.
Για φοιτητές έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη • Μεσογ. χώρες:
εξάμηνη:..... απλή δολ. 18
"..... αεροπ. δολ. 20
ετήσια:..... απλή δολ. 36
"..... αεροπ. δολ. 40
Η.Π.Α. • Καναδάς • Αν. Ασία:
εξάμηνη:..... απλή δολ. 18
"..... αεροπ. δολ. 27
ετήσια:..... απλή δολ. 36
"..... αεροπ. δολ. 53
Αυστραλία • Ωκεανία:
εξάμηνη:..... απλή δολ. 18
"..... αεροπ. δολ. 35
ετήσια:..... απλή δολ. 36
"..... αεροπ. δολ. 70

● Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601
● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 30
● ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 50

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
● για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας
Στα γραφεία του «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732.713
● για τα βιβλιοπωλεία
B. Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο
M. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
Θεσσαλονίκη

και ε) πρακτορεύει τα συμφέροντα γνωστού φασιστοειδούς μονοπωλίου μέσα στον εκδοτικό χώρο. Επειδή έτσι μαγαρίζεται από μόνη-της η πρωτοβουλία, προκαλεί βάσιμες αναστολές στον κάθε καλόπιστο τρίτο και προσφέρεται για εύκολη διαβολή από τους πρόθυμους «καλοθελητές». Άλλωστε, δεν έγινε ποτέ τιμητής του κακού να είναι ο χειρότερος.

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,

Παρότι η αντίθετη πρακτική «εκ παραδόσεως» κυριαρχεί, θα πρέπει κάποτε να γίνει αντιληπτό (με κάθε κόστος) ότι και η «συμπαράσταση - διαμαρτυρία» είναι μια πράξη με το δικό-της βάρος, ότι έχει αξία υπό συγκεκριμένους όρους, ότι απαιτεί προϋποθέσεις και ότι δεν θέλει πολύ για να μεταπέσει σε μασκαράτα και ξετσιπωτή πολιτική τοκογλυφία πάνω στους αγώνες και στις αξίες των άλλων.

Με τιμή
Γ. Χατζόπουλος

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΑ

● Ο αναγνώστης-μας Ρ. Αρβανίτης καταγράφει μερικές απαντήσεις πάνω στη βιβλιοκριτική του Θ. Αδαμόπουλου για το βιβλίο της Αγλαΐας Μητροπούλου «Ο Ελληνικός Κινηματογράφος» στο τχ. 181 του Αντί:

Η κριτική αυτού του βιβλίου δε μούδωσε καθόλου την όρεξη να το διαβάσω. Όμως, ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται ορισμένες έννοιες, μου φάνηκε επικίνδυνος.

Λέει ο Θ.Α. για το βιβλίο της Μητροπούλου πως «...θέτει το ερώτημα πώς ο κινηματογράφος-μας, από την επιφανειακά εθνολογική και κοινωνική αντιμετώπιση, με βασικό στόχο τη διασκέδαση του κοινού, εξελίχθηκε σε ριζικά εθνικό και εθνικό πολιτικό κινηματογράφο».

Τι σημαίνει άραγε «εθνικός κινηματογράφος»; Μήπως σημαίνει Ελληνικός κινηματογράφος για να τον ξεχωρίσει από τον ξέ-

νο; Ή μήπως σημαίνει κάτι άλλο, πιο...πατριωτικό!! Και αναρωτιέμαι πώς είναι δυνατόν να συνδέονται ο πολιτικός με τον «εθνικό» κινηματογράφο, έτσι που να γίνεται προϋπόθεση η εθνικότητα για την πολιτική;

Κατόπιν, για τις καταβολές του μύθου που πλάθει ο Αγγελόπουλος, λέγεται πως είναι δύο ειδών: η λαϊκή (τι είναι αυτό, μήπως μιλάνε για τα λαϊκά τραγούδια, ή τίποτες άλλο;) και η ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΙΣΤΙΚΗ. Πού κολάει αυτό το δεύτερο, και θα θέλαμε να ξέρουμε τι εννοεί ο κριτικός. Μήπως έχει να κάνει με την «διανοουμενίστικη» εκτίμηση περί «μυθοποιητικής και ψυχαναλυτικής λειτουργίας της αναπαράστασης της πρόσφατης ιστορίας» που υποτίθεται πως εκφράζει ο Αγγελόπουλος;

Παρ' όλο που αυτά μοιάζουν με λεπτομέρειες, είναι πολύ βασικά σημεία. Δεν μπορούν να λέγονται στον αέρα αυτοί οι χαρακτηρισμοί, διότι κάπως εύκολα και απλουστευτικά (όπως λέει ο ίδιος ο Θ.Α.) δημιουργούνται οι λαθεμένες εξισώσεις: ΕΘΝΟΣ = ΠΟΛΙΤΙΚΗ και ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ = ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΙΣΤΩΝ ΛΑΪΚΙΣΤΗΣ και γιατί όχι, κουλτουριάρης.

Και μια παρατήρηση. Η κ. Μητροπούλου λέει πως το «Κράτος ποτέ δεν ενδιαφέρθηκε σοβαρά για τον κινηματογράφο». Επειδή δεν το ξεκαθαρίζει ο κριτικός του βιβλίου, θάθελα να μάθω αν αναμένει η κ. Μητροπούλου μια ποιοτική αλλαγή στον ελληνικό κινηματογράφο με τη βοήθεια του Κράτους; Διότι όταν βλέπουμε τα χάλια της τηλεόρασης — ευχαριστώ τη Ν.Δ. — προτιμώ να πιστεύω πως καλό θάταν να μη μπλεχτεί ο ελληνικός κινηματογράφος με τις τερατώδεις επεμβάσεις που συνηθίζει το κράτος σ' αυτό τον τόπο.

Φιλικά
Ρήγας Αρβανίτης

ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΣΟΝΙΑ

● Από τον φοιτητή της Νομικής Δ.Δ. πήραμε και δημοσιεύουμε την ακόλουθη επιστολή με θέμα τη μασονία:

Αγαπητό ΑΝΤΙ,

Με αφορμή το σχόλιο του τεύχους 181 γύρω από τη μασονία θά 'θελα να κάνω μερικές παρατηρήσεις για τα όσα γράφονται εκεί:

1. Το σχόλιο αβασάνιστα παραγνωρίζει το γεγονός ότι οι καταγγελίες ενάντια στη μασονία στηρίζονται σε συγκεκριμένα στοιχεία και ντοκουμέντα που προέρχονται από τα ίδια τα τεκτονικά έντυπα και την πρακτική των στοών.

2. Τη στιγμή που η μασονία αποδεδειγμένα είναι διεθνής οργάνωση με πανομοιότυπη κατά χώρα οργάνωση, λειτουργία και στό-

λαιότητα να βαπτίζουμε την ιταλική στοά Ρ2 «κακή» και συγχρόνως να βγάζουμε τον ελληνικό τεκτονισμό «αθώα περιστέρα». Και μάλιστα βασιζόμενοι σε εντελώς αναιτιολόγητες εκτιμήσεις του τύπου «πιστεύουμε ότι...», όπως στο σχόλιο. Πολύ περισσότερο που η πεισματική μυστικότητα των στοών δείχνει ότι «κάτι βρωμάει» εκεί μέσα. Γιατί μόνο όσοι έχουν «λερωμένη τη φωλιά-τους» αποφεύγουν να βγαίνουν στο φως της λαϊκής δημοσίας κριτικής.

3. Το δίλημμα «η μασονία ή οι ΗΠΑ έφεραν τη χούντα;» είναι πλαστό. Τα στοιχεία που ήρθαν στο φως αποδειχνουν ξεκάθαρα ότι ιμπεριαλιστές και μασονία σε στενή συνεργασία μας φόρτωσαν την απριλιανή τυραννία. Η ύπαρξη τεκτονικών στοών στις βάσεις των ΗΠΑ πολλά λέει. Αυτά δεν είναι φαντασιώσεις «τρελών» ή «ψυχωτικών» αντιμασόνων αλλά στοιχεία που έχουν επαναδημοσιευθεί από τα ίδια τα μασονικά έντυπα (π.χ. απ' το περιοδικό «Ιλισσός» Νο 84) ΧΩΡΙΣ ΔΙΑΨΕΥΣΗ.

Είμαι της γνώμης ότι η τουλάχιστον επιπόλαιη εξέταση ενός τέτοιου θέματος δεν ταιριάζει στο ανεγνωρισμένου κύρους ΑΝΤΙ. Μιά βαθύτερη θεώρηση, πιστεύω, θα ωφελούσε πολύ.

Με τιμή
Δ.Δ.
Φοιτητής Νομικής

Ο Δ.Δ. σαφώς παραγνωρίζει την κύρια κατεύθυνση του σχολίου: να προφυλάξει δηλαδή τα κριτήρια κάθε δημοκρατικού και προοδευτικού ανθρώπου από τη δαιμονολογία και τηχ αναζήτηση «σκοτεινών» δυνάμεων, που τάχα βρίσκονται πίσω από κάθε κοινωνικό κακό.

Εμείς, αντίθετα, σαν αριστεροί άνθρωποι, πιστεύουμε πως πηγή των κακών είναι το αστικό καθεστώς και η δομή της κοινωνίας που οργανώνει για τη διαιώνισή-του. Πιστεύουμε πως οι δυνάμεις του αστισμού και ορατές είναι και στη γνώση και τον έλεγχο και στην ανατροπή υπόκεινται, εφόσον έγκυρα το λαϊκό κίνημα και οι οργανώσεις-του και τον αστισμό ανατάμουν και μια άλλη λύση μπορέσουν να σχεδιάσουν και να επιβάλουν.

Απ' αυτή τη σκοπιά, οι «μυστικές» εταιρείες, όπως των μασόνων, πάσης φύσεως αποκρυφιστών, ή οι όμιλοι και οι συνασπισμοί προσώπων που αποφύονται στον κορμό της αστικής εξουσίας δεν πρέπει να αποκτούν μεγαλύτερο βάρος από εκείνο που πραγματικά διαθέτουν. Αλλιώς, εν ονόματι του αντιμασονικού αντιιμπεριαλισμού, καταθέτουμε τη μεγαλύτερη σπονδή στην αστική ιδεολογία, όταν όλα τα «εξηγούν» οι μασόνοι και η διεθνής δράση-τους.

Αυτό το ολισθημα δεν φαίνεται να αποφεύγει και ο φίλος Δ.Δ.

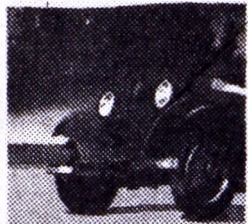
INTERNATIONALE
SITUATIONNISTE
ΤΟ ΑΛΗΘΙΝΟ
ΣΧΙΣΜΑ
ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ
ΤΥΠΟΣ

Ζωοδ. Πηγής 17
τηλ. 36.39.980

«ΝΕΦΕΛΗ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ»

Ντ. Χ. Λώρενς

Ο ήλιος
και άλλα διηγήματα

Μετάφραση
ΑΛΕΞΗΣ ΖΗΡΑΣ

νεφέλη

Ζώρζ Μπατάιγ

Τά δάκρυα
του έρωτα

Μετάφραση
ΙΟΥΛΙΑ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

νεφέλη

Τζοις Κάρολ Όουιτς

Αδέσποτα
παιδιά

Μετάφραση
ΑΜΑΛΙΑ ΤΣΑΚΝΙΑ

νεφέλη

ΜΠΟΡΙΣ ΒΙΑΝ

Άς αρχίσει
ή μουσική

ΝΕΦΕΛΗ

Γιβάν Μπούντιν

Διηγήματα

Μετάφραση
ΑΝΤΩΝΗΣ ΒΟΠΙΑΖΟΣ

νεφέλη

Μωρίς Μπλανσό

Καταδίκη
σε θάνατο

Μετάφραση
ΜΑΡΙΑ ΣΟΛΜΟΣ

νεφέλη

Αλβίν Ρόμπ Γκαργιέ

Τό σπίτι
των ραντεβού

Μετάφραση
ΝΟΡΑ ΑΝΔΡΕΑΚΗ

νεφέλη

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

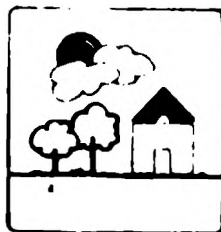
Μαυρομιχάλη 9
τηλ. 36.07.744

ΤΑΒΕΡΝΑ

“ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΟΥ ΡΟΔΟΛΦΟΥ.”

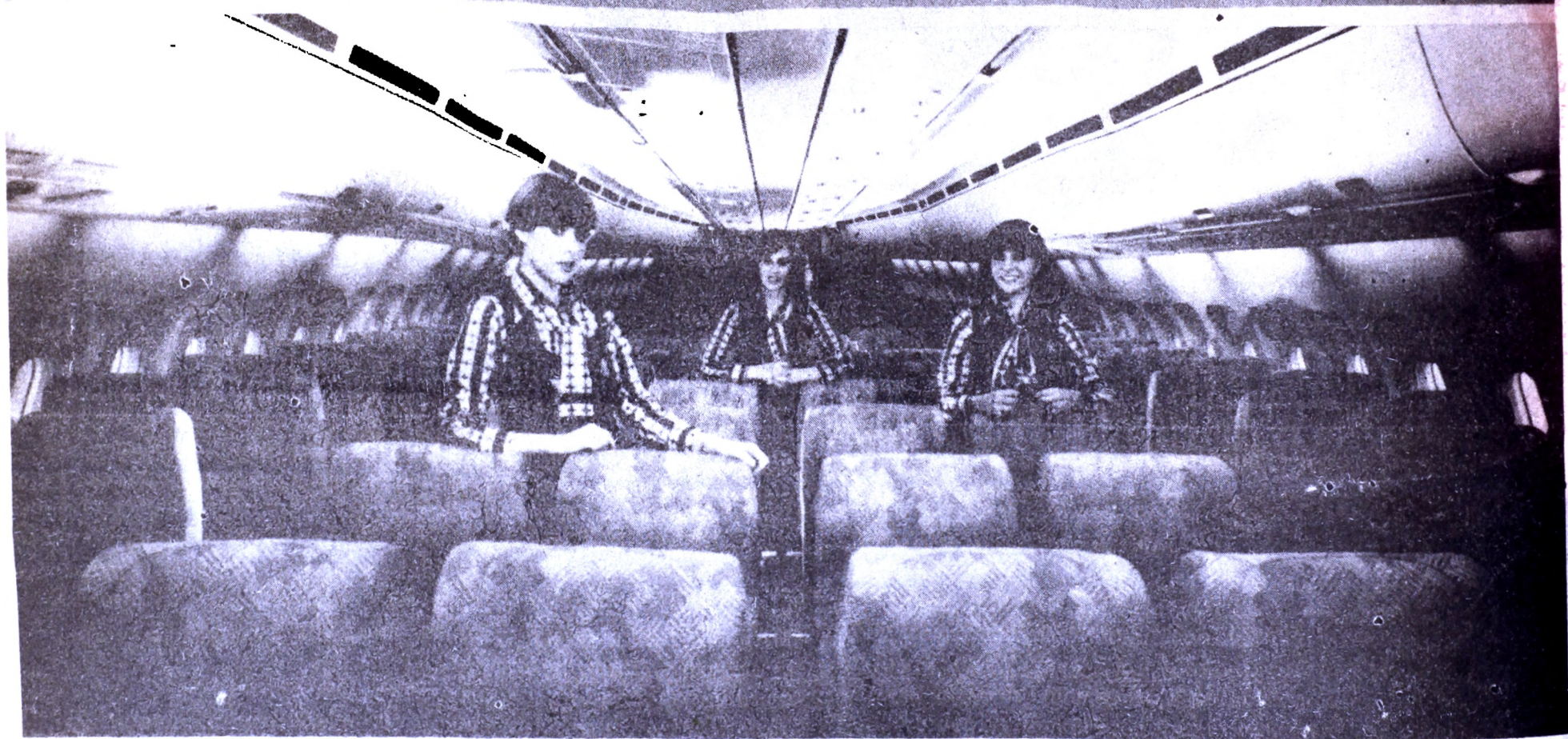
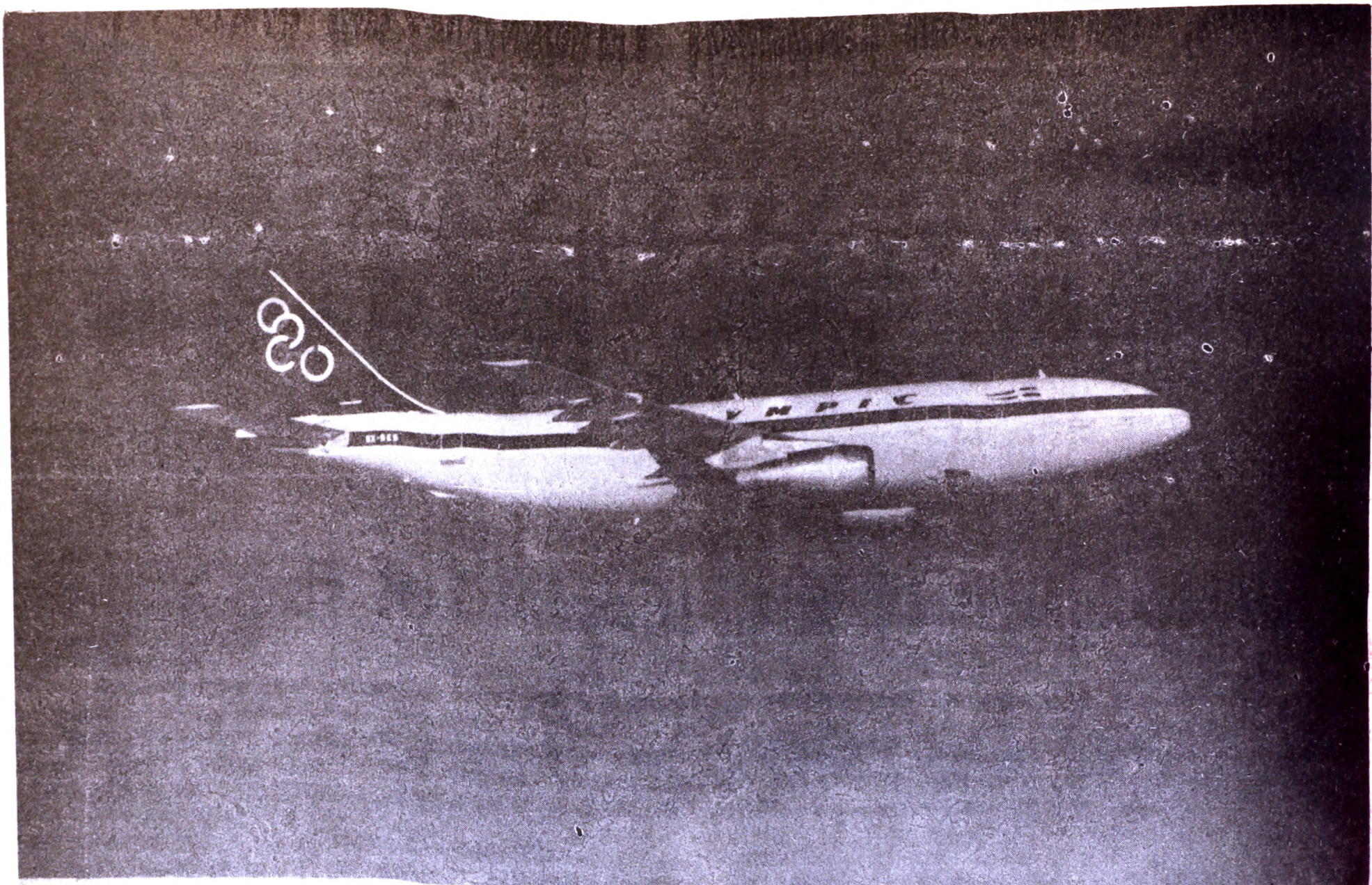
ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ 59 ΚΑΙ ΑΓ. ΖΩΝΗΣ
Τηλ: 86.48.659

Παιδότοπος
παιδικός σταθμός
νηπιαγωγείο

“Ενας χώρος στην αποκλειστική διάθεση των παιδιών. Οι ανάγκες του παιδιού για επικοινωνία, παιδαγωγικό παιχνίδι, δημιουργική συλλογική δραστηριότητα, αντιμετωπίζονται με την αγάπη, τη ζεστασιά και με ξεχωριστή ευθύνη από ανθρώπους ειδικούς.

Ντίνα Καψάλη
Λ. Πεντέλης 53 - Χαλάνδρι Τηλ. 68.32.073

Ἀγαπητοὶ μας ἐπιβάτες,
 Στὴν προσπάθειά μας νὰ σᾶς ἐξυπηρετήσουμε καλύτερα, φροντίσαμε νὰ εἴμαστε
 ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀερομεταφορεῖς τοῦ κόσμου ποὺ πετοῦν μὲ **AIRBUS A300**.
 Τὸ ἀεροπλάνο τῆς νέας γενιᾶς, τῆς ἄνετης μεταφορᾶς 255 ἐπιβατῶν, καὶ
 πολλῶν ἐμπορευμάτων, μὲ τὰ λιγότερα καύσιμα καὶ τὸν λιγότερο θόρυβο.

Πετᾶξτε καὶ θὰ δεῖτε...

ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ
Α Ε Ρ Ο Π Ο Ρ Ι Α